

ÖTÜKEN

Mevlâna

KÜLTÜR VE İZLENLER

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ

İkinci Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay

(931-8)

ÖTÜKEN

Mesnevî-i Şerîf'in ikinci cildine
Hz. Mevlâna'nın yazdığı önsöz.

Bu ikinci cildin gecikmesinde bazı hikmetler vardır. İşin fâidelerine dâir ilâhî hikmetler kula tamamıyla malum olsa, kul o işi yapamaz, âciz kalır. Allah'ın sonsuz hikmetleri idrâkini yıkar, harâb eder. Kul o işe girişemez. Cenâb-ı Hakk, o sonsuz hikmetlerden çok ufak bir cüz'ünü kula yular yapar, onu o işe çeker götürür. O işin fâidesinden hiç haber vermese, kul hiç harekete geçmez. Çünkü hareket, insanların yararı içindir ve biz o yüzden işe gireriz. O işin hikmetini tamamıyla bildirse kul yine harekete geçemez. Nitekim devenin yuları çekilmese yürümez. Fakat yuları çok büyük olsa yine gidemez. Çöküverir.

رَأَى مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ.

"Hiç bir şey yoktur ki, hazineleri bizde olmasın. Fakat biz onu ancak malum bir miktarda indiririz."²⁷⁰ Toprak susuz kerpiç olmaz ve su çok olursa yine kerpiç yapılamaz.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

"Allah gökyüzünü yüceltti, ölçülü yaptı."²⁷¹ Her şeyi de ölçülü verir, sayısız ve ölçüsüz değil. Ancak, halk ve beşeriyet âleminden geçen kişiler, (وَنَزَّلْنَا مِنْ سَمَاءٍ مَاءً بَهِيمًا) "Allah, dilediğini sayısız bir sûrette rızkladır."²⁷² hikmetine mazhar olanlar, (وَمَنْ لَمْ يَدِقْ لَمْ يَدْر) "Tatmayan bilemez." sırrına erenler, bundan müstesnâdır.

پرسید یکی که عاشقی چیست

گفتم که چو من شوی بدان

(Birisi, aşıklık nedir? diye sordu. Ona dedim ki: Benim gibi olursan bilirsin.) Aşk, sevgi sayıya gelmez, ölçüye sığmaz. Bundan ötürü aşk, gerçekte, hakikatte Hakk sıfatıdır. Kula nisbet edilmesi mecâzidir. (بِحَبِّهِ) "Allah, onları sever", sözü kâfi. (بِحُبِّهِ) "Onlar da Allah'ı severler." sözü nerede kaldı?

Allah Peygamberine dâimî ve çok çok salâtü selâm olsun.

²⁷⁰ Hier Sûresi 21.

²⁷¹ Rahman Sûresi 7.

²⁷² Bakara Sûresi 212.

Mesnevî'nin yazılmasının bir müddet gecikmesi.

- Bu *Mesnevî*'nin yazılması bir müddet gecikti. Kanın süt hâline gelmesi için bir zaman lâzımdır.²⁷³
- Ey hakîkati arayan kişi! Senin bahtın, yeni bir çocuk doğurmadıkça, kan tatlı süt hâline gelmez. Bunu iyi dinle.
- Hakk'ın nûru olan Hüsameddin Çelebi, mânâ âleminin yüceliklerinden, yine bu âleme yöneldi. İlâhî sevgi ile kendinden geçmiş "mâhv" olmuşken, tekrar "sahv"e yani kendine geldi.
- O, mânânen yükselmiş, hakikatler mîrâcına gitmişti. Bu yüzden onun bahârî olmayınca, irfân goncaları açılmamıştı. Yani *Mesnevî* yazılmasına devam edilmemişti.
- 5 • Hüsameddin Çelebi, vahdet denizinden, kesret kıyısına dönünce, *Mesnevî* şiirinin çengi de, yeniden düzene girdi, çalışmaya başladı.
- Rûhların aydınlanmasına, parlamasına sebep olan *Mesnevî*'nin tekrar yazılmasına, Hüsameddin Çelebi'nin "sehv"e gelmesi, başlangıç günü oldu.
- Bu mânâvî alış-verişin, bu kâr edişin başlangıcı, hicretin altıyüz altmış-ikinci (miladî 1264) yılında idi.
- Sanki bir bülbül buradan uçup gitti. Benim gönlümdeki mânâları avlamak için, yani beni söyletmek için, doğan kuşu oldu da yine geri geldi.
- Pâdişahın bileği, bu doğan kuşunun yurdu olsun. Bu hakikat kapısı ebedî olarak açık kalsın... Âmin.

²⁷³ İkinci cilt *Mesnevî*'nin bir kaç sene gecikmesine, yalnız Hüsameddin Çelebi'nin hanımının vefâtı sebep olmamıştır. Hz. Mevlâna'nın Şems'den sonra en yakın can dostu olan, Selahaddin Zerkûbî hazretlerinin vefâtı da araya girmiştir. Dikkat edilirse 1264'de yazılmaya başlanan ikinci cilt *Mesnevî*'nin yukardaki dokuz beytinde, Hz. Mevlâna Hüsameddin Çelebi'nin mânâvî gelişmesi üzerinde durmaktadır. Kadında kanın süt haline girmesi, çocuğun doğumuna bağlı olduğu gibi, mânâvî sütün, hikmet ve hakikat sütünün meydana gelmesi için, Hakk âşıkında veled-i kalbin (=kalb çocuğunun) doğması gerekmektedir. Sâlikte bu hal zuhûr edince, mürşid-den gönlüne akıp gelen himmet, ilâhî hakikatler sütünü emer ve o rabbânî gıda ile beslenince, mürebbîlik derecesini bulur. Ve mânâ göklerine, melekûta yükselir. Yukarıdaki beyitlerin ifade ettiği mânâ şu ki: Birinci cilt *Mesnevî*'nin tamamlanmasına kadar, Hüsameddin Çelebi, Mevlâna'nın mârifet sütüyle beslenmiş ve mânâvîyât âlemine doğmuş, ve vahdet deryâsına gark olmuştur. Hüsameddin Çelebi, âdetâ ilâhî sevgi ile mahv olmuştur. Bu sebeple Hüsameddin Çelebi melekût âleminde "sehve", "vahdet" denizinden "kesret" kıyısına dönünce, *Mesnevî* yazılmaya başlamıştır.

Hz. Âdem'in dünyaya sürgün edilmesi

- İlâhî feyz ve mânâ kapısının âfeti, şehvet ve nefsânî arzular, kötü istekler, kötü özlemlerdir. Yoksa burada (*Mesnevî*'den duyulan mânâvî zevkte) şerbet üstüne şerbet içilir.
- Ey hakîkati arayan kişi, bu ağzı bağla. Yani çok yemekten, çok konuşmaktan vazgeç. Çünkü bunlar, hakikat âlemi için birer göz bağıdır. Fazla yemenin ve değersiz şeyler konuşmanın mânâ âlemini müşâhede etmeye engel olduğunu gör.
- Ey ağız! Sen aslında cehennemden bir alevisin. Ey dünya, sen de bir berzaha benziyorsun.
- Ebedî sonsuz nûr, bu fânî, bu değersiz dünyanın ötesindedir. Saf süt, mânâ sütü kan ırmaklarının; dünyaya âit nefsânî duygularımızın öte yanındadır.
- Ey Hakk yolunun yolcusu, eğer ihtiyatsız olarak kan, yâni nefsâniyet tarafına bir adım atacak olursan, senin mânâ sütün kanla karışır, bulanır, kan olur gider.
- Hz. Âdem nefesine uydu, nefsinin zevki için bir adım attı da, o yüzden 15 cennetin baş köşesinden ayrıldı, oradan kovuldu.
- Vaktiyle ona secde eden melekler, şeytandan kaçır gibi ondan kaçtılar. Bir lokma ekmeğin için o ne kadar göz yaş döktü.
- Hz. Âdem'in işlediği suç, belki kıl kadardı; fakat o kıl, iki gözünde bitmişti.

- Hz. Âdem, ezelf ve ebedî olan kadîm ve sonsuz nûrun gözü idi. Gözde biten kıl, insana büyük bir dağ gibi olur da, o nisbette ızdırıp verir.
  - Havvâ'nın sözüne kanıp da yasaklanmış meyveyi yiyen Âdem, yemeden önce meleklere danışaydı, pişman olup da özür dilemezdi.
- 20 • Çünkü bir akıl, başka bir akılla birleşirse, kötü iş işlemekten, kötü söz söylemekten kurtulur.
- Fakat nefis başka bir nefisle dost olursa, cüz'î akıl işsiz güçsüz kalır, bir iş göremez olur.
  - Yalnız kaldığın ve danışacak bir akıl sahibi bulamadığın için, ümitsizliğe düşersen hakikat güneşine mensup bir dostun, bir mürşidin gölgesi altına girersin.
  - Yürü, çabucak kendine bir Hakk dostu ara; böyle yaparsan Allah senin dostun olur, yardımcın olur.
  - Yalnızca bir köşeye çekilip dünyaya gözünü kapamış, bu yüzden hakikati görmüş olan erler de, bu hâli yine bir dosttan öğrenmişlerdir.
- 25 • Halvete girmek, yalnız kalmak yabancılara karşı olur, dosta karşı değil. Kırk kış içindir, bahar için değil.
- Akıl, bir başka akılla birleşince güçlenir, nûru çoğalır, yolunu iyi görür.
  - Fakat nefis, bir başka nefisle dost olmaktan hoşlanır, gülerse karanlık artar. Hakikat yolu görünmez olur.
  - Ey hakikati arayan kişi, Hakk dostu, mürşid senin gözün gibidir. Onu çerçöpten, tozdan temiz tut.
  - Aklını başına al da, dil süpürgesi ile ona toz kondurma, gözün gibi olan mürşidine çerçöp ve toz armağan etme.
- 30 • Mümin müminin aynası olduğu için, aynanın yüzü kirden, pasdan arınmış olmalı, saf ve cilâlı bulunmalıdır.²⁷⁴

²⁷⁴ Bu beyitte; "Mümin müminin aynasıdır." hadisine işaret var. Müminin yüzü mânevî kirlilerden, günâh tozlarından temizlenmiş olursa, oraya bakınca bir ayna gibi iç yüzümüzü, gönül yüzümüzü görürüz. Dünya üzerinde görülen bütün varlıkların, Allah'ın güzel isimlerinden birinin mazharı oldukları malumdur. İnsan ise, bütün varlıkların en mükerremi, en üstünü olup; (نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رَوْحِي) "Rûhumdan ona üfürdüm." âyetinin sırrına mazhar olduğundan, Hakk'ın kudretini, sanatını, yaratma gücünü kendinde toplamıştır. Bu sebeple insan, mânevî kirliliklerden, nefsânî arzularından arınır da, tam mânâsıyla kâmil insan olursa, Hakk'ın mazharı, yâni Hakk'ın aynası yerine geçer. O zaman, o aynaya bakan orada mânen Hakk'ı müşâhede eder. Bu görüş

- Rûh üzgün ve mahzun olduğu zamanlarda yâr ona ayna olur. Ey cân, aynanın yüzünü nefisle buğulandırma.
  - Senin nefesinle buğulanıp, yüzünü senden gizlemesin. Seni sana göstermez hâle gelmesin, onun için sana, her vakit nefes tutmak, susmak, yersiz, lüzumsuz söz söylememek gerekir.
  - Sen topraktan da aşağı mısın? Toprak bahar gibi bir yâr bulunca, ondan yüz binlerce nûr elde eder, çiçeklenir.
  - O ağaç, yâri olan baharla buluşunca, onun hoş havasından, sevgisinden ötürü, baştan ayağa dek çiçeklerle donanır.
  - Bahar mevsiminde çiçeklerle süslenen o toprak, güz mevsimi gibi soğuk, uygunsuz bir yâr görünce, yüzünü ve başını yorgan altına çeker, gizlenir.
  - Ağaç der ki: "Kötü huylu bir yâr ile karşılaşmak, belâya uğramaktır. Öyle soğuk biri yanıma gelince, onun varlığını hissetmemek için uykuya dalarım.
  - Uyuyayım da Ashab-ı Kefh'den olayım, mağaradaki uyku, mağarada haps olunup kalmak, Dikyânûs'a hizmetten hayırlıdır."²⁷⁵
  - Onlar, uyanık iken Dikyânûs'a hizmet etmişlerdi. Mağarada uykuya dalmakla, bir zâlime hizmetten kurtuldular. Şereflerini korudular.
  - Bilgi ile irfân ile uyumak, yâni uyuyanın bilgili ve hikmet sahibi bir kişi ile arkadaş oluşu, rûhânî uyanıklıktır. Fakat duygusuz, bilgisiz ile oturup konuşan uyanık kişiye yazıklar olsun, ona acımak gerekir.²⁷⁶
- Kış mevsiminde, Ocak ayında kargalar bağlara ve bahçelere çadır kurunca, yâni oralara yerleşince bülbüller gizlenirler, susarlar.

tamamıyla mânevî ve rûhânîdir. Maddî düşünme insanı şirke götürür. Bu beyitten sonraki beyitte; "Rûh üzgün ve mahzûn olduğu zamanlarda, yâr, hakîkî dost ona ayna olur." diye buyrulmaktadır. Nitekim, Mevlâna bu cildin 96 numaralı beytinde yine bu konuya değinerek der ki: "Cân aynası, ancak sevgilinin yüzüdür. Ama, o sevgili bu bizim dünyamızdan değildir. Mânâ âlemindedir. O mânâ diyârındandır."

²⁷⁵ Kefh Süresi'nin 9-27. âyetlerinde beyân buyrulduğu üzere, Allah'tan başkasına kulluk etmemek için kaçıp bir mağaraya gizlenen kişiler anlamına gelen, "Ashâb-ı Kefh" rivâyete göre yedi kişi idi. Bir de Kitmîr adlı köpekleri vardı. Bunlar, Dikyânûs adlı, zâlim bir hükümdârın zulmünden kurtulmak için mağaraya sığınmışlar, orada tam 309 sene uyuyup kalmışlardı.

²⁷⁶ Şinâsi merhûmun şu beyti, Mevlâna'nın bu beytini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir:

"Bedbaht ona derler ki, elinde cûhelânın
Kahr olmak için, kesb-i kemâl-i hüner eyler."

(Bilgisiz, irfânsız kişilerin elinde harcanmak, kahr olmak için okuyan, kemâl sahibi olan kişi, gerçekten bahtsız kişidir).

- Çünkü gül ve gül bahçesi olmayınca bülbül ötmez, susar; güneşin batması, gece olması da uyanıklığı öldürür, uyku getirir.

51 ● Bedene âit duygular, gönlü daraltan, huzursuz eden cismânî zevkler, gıdalarını karanlıklardan alırlar, karanlık gıdâsı ile beslenirler. Hâlbuki can duygusu, gıdasını bir mânevî güneşten, bir hakikat güneşinden alır.

Ma'rifet güneşi

42 ● Ey güneş! Sen, dünyanın başka taraflarını aydınlatmak için bu gül bahçesini bırakıp gidiyorsun.

- Fakat mânâ güneşi için hareket, yer değiştirme, batma, doğma gibi hâller yoktur. Ona candan, akıldan başka bir tân yeri de düşünülemez.

- Hele işi gücü, gündüz olsun, gece olsun kabiliyetli gönülleri aydınlatmak olan ötelerin, hakikat âleminin kemâl güneşi, irfân güneşi hiç kaybolmaz, batmaz.

45 ● Ey hakikati arayan kişi! Eğer sen, bir İskender isen, hakikat güneşinin doğduğu yere gel, bir ârife yaklaş, ondan nûr al; sonra nereye gidersen git; artık sen bir ışıksın, bir nûrsun.²⁷⁷

- Ondan sonra nereye gidersen git, orası "Doğu" olur, hatta "doğular" bile senin "Batı"na âşık olur.²⁷⁸

- Yarasaya benzeyen "zâhiri duygun", güneşin battığı ışsız yöne doğru koşmada,; inciler saçan "bâtinî duygun" ise, Doğu'ya, güneşe doğru gitmedir.

- Bedene âit duygu yolu, şehvet yolu eşeklerin yoludur. Ey aşağı duyguların bineğine binmiş ve eşekler arasına katılmış kişi, insanlığından utan.

²⁷⁷ Bu beyitte geçen, İskender, Makedonyalı meşhur Büyük İskender değildir. Mevlâna'nın bahsettiği İskender, Yemenli olup peygamber olduğundan da bahs edilir. Hızır (a.s.)'la konuştuğu, hatta onunla ölümsüz bir hayata kavuşmak için "Âb-ı Hayât"ı aradığından sözedilir. Sıkıntılara katlanmayı göze alamadığı için, "Âb-ı Hayât"ın bulunduğu karanlıklar diyârına gidememiş ve âb-ı hayatı bulamamıştır. Bu zâtın başında iki büyük ur, boynuz gibi görüldüğünden buna "İskender-i Zülkarneyn", (=İki Boynuzlu İskender) lakabı verilmiştir.

²⁷⁸ Hakikati arayan kişi, hakikat menziline ulaşınca, doğu, batı kalmaz. Her yerde Hakk'ın tecellisine mazhar olur. Her yerde onu bulur. "Ne tarafa dönerseniz vech-i ilâhî oradadır." sırrı tecellî eder. Mutasavvıflarca, doğu; mânevî aydınlığın, batı; mânevî karanlıkların sembolüdür.

- Senin bildiğin beş duygudan başka beş duygu daha vardır ki, o duygular, kırmızı altına benzer, bu duygular ise bakır gibidir.

● Mahşer ehlinin pazarında, bakır duyguları altın duygular yerine satın alırlar mı? Bakır duygular, zahîrî, nefsânî duygularımızın; altın duygular da bâtinî, mânevî duygularımızın sembolüdür.

● Ey duygularını derleyip toplayarak gayb âlemine götüren kişi! Sen de Hz. Mûsâ gibi düşünce elini gönlünün cebinden çıkar da, etrafa hakikat nûru saç.²⁷⁹

- Ey sıfatları ilâhî bilginin güneşi olan ârif! Göklerdeki güneşin bir sıfatı var; ısıtır, aydınlatır ama, sen öyle değilsin.

- Sen bazen güneş, bazen deniz, bazen kaf dağı, bazen de zümrüd-i ankâ olursun.²⁸⁰

● Ey vehimlerden uzak, ey ileriden ileri olan insan-ı kâmil! Sen kendi zâtında ne "o"sun, ne de "bu"sun; yâni söylediklerimizden hiç biri değil, onlardan da çok yüksek bir varlıksın.

- Rûh bilgi ile, akıl ile dosttur. Onun beden denilen gölge varlıkla ne ilgisi vardır? O gölge varlık, ister Arab olmuş, ister Türk olmuş ne önemi var?

- Ey bu kadar sûret ve şekil ile, şekle ve sûrete sığmayan Rabb'im! Aklinca, sana şekil veren "müşebbihe" (=benzeten) de, şekilden berî olduğuna inanan "müvahhid" (=birleyen, Allah'ın bir ve tek olduğuna inanan) da, seni anlamak hususunda başı dönmüş, şaşırıp kalmıştır.²⁸¹

²⁷⁹ Hz. Mûsâ'nın başlıca iki mu'cizesi vardı. Biri elindeki asa(=sopa)sının yılanı çevrilmesi, birisi de, elini koynuna sokup çıkarınca göz kamaştırarak derecede nûr saçması idi.

²⁸⁰ İnsan-ı Kâmil, Cenâb-ı Hakk'ın, birbirine zıt isimlerinin mazhar olduğu için, bazen güneş gibi etrafa mânevî nûrlar saçar, halkı uyandırır. Bazen, ilâhî aşk ile denizler gibi coşar. Bazen, Kaf dağı gibi yücelir, dünyayı kaplar. Bazen de zümrüd ü ankâ gibi var mı, yok mu, denecek kadar yokluk içindedir.

²⁸¹ Cenâb-ı Hakk'ı idrâkte âciz olan insan, küçük aklı ile, çeşitli yorumlara baş vurarak O'nu anlamaya çalışmaktadır. Bu beyitte geçen "muvahhid" (=Allah'ı birleyen), bir tek bilencilik. Onlara göre, dünya üzerinde görülen bütün eşyâ, bütün varlıklar, Hakk'ın mazharıdır. Yâni Allah'ın kudretini, güzelliğini, yaratma gücünü gösteren birer ayna gibidir. "Müşebbiheler" (Allah'ı insana benzetenler) ise, Hakk'ın halk tarafından anlaşılması için, Kur'an'da, hadislerde yapılan bazı benzetmelere bakarak, Allah'ın hâşâ eli, ayağı, gözü, kulağı gibi uzuvları varmış vehmine kapılan zavallılardır. Bunlar kendilerini bilginlerden sayarlar. Bunlar "mücessime" hâşâ Allah'ın cismi olduğuna inanırlar. Bir kısım "müşebbihe"ler (Allah'ı insana benzetenler) Cenâb-ı Hakk'ı zamandan, mekândan ve her şeyden tenzih etmekle beraber, yâni her

- Hikmetine akıl ermez, Allah bazen, aklınca ona şekil veren, onu şekilli tanıyan "müşebbih"i "muvahhid" hâline getirir, bazen de şekiller "muvahhid" in yolunu keser, onu şaşırtır.²⁸²
  - Kendinden geçmiş bir hâlde, bazen sana; "Ey Hasan'ın babası!" der. Bazen de "Ey güzel, ey başı küçük bedeni taze!" diye seslenir.²⁸³
- 60 • Bazen de kendi nakşını, sûretini yıkar gider. Bunu da sevgilinin şekilsiz sûretsiz bilinmesini sağlamak için yapar.²⁸⁴
- Duygu gözünün mezhebi, yolu Mu'tezile yoludur. Akıl gözü ise vuslata ermiştir. Sünnîdir, peygamberin yolundadır.²⁸⁵

şeyden berî, her şeyden üstün bir varlık olarak düşünmekle beraber, yine zihinlerinde Hakk'ı bir şeye benzetmekten kurtulamazlar. Hiç olmazsa, "hiç bir şeye benzemez" kaydı altına almak isterler. Eski şâirlerimizden birisi: "Âkil biliyor ki, var bir Allah, mâhiyeti anlaşılıyor âh..." (Akıllı bir insan, Allah'ın varlığını, tek oluşunu anlıyor ama, niteliğini, nasıl olduğunu idrâk edemiyor.) dediği zaman aynı duyguyu ifade etmiştir. Allah şu mevhum varlık âleminde hadd ve hesâba gelmez renk ve sûrette tecellî etmektedir. O'nun kudreti, yaratma gücü, üstünlüğü her şeyde başka nûrlu bir nakş, bir sûret göstermiştir. Fakat bu kadar muhtelif nakışlar, sûretler, görüntüler "O'nun kesret (çokluk) hâlindeki vahdetini (birliğini) sergilemektedir. O, eşsizdir, renksizdir, sûretsizdir, şekilsizdir. O tasavvur edilemez. Bu yüzden ki, Hz. Mevlâna, O'nu idrâkte, "muvahhid" de, "müşebbih" de şaşırmış kalmıştır, diye buyurmaktadır. Hz. Cüneyd'in şu sözü dikkat çekicidir: "Tefrikasız cem', zındıklıktır. Cem'siz tefrika bâıldır. Cem' tefrika ile birlikte mütâlaa edilirse tevhid olur."

²⁸² Allah'ı, şekil ve sûretlere kapılarak anlamaya çalışan "müşebbih" in gönlüne, Cenâb-ı Hakk, gerçek varlığı ve hakikî birliği ile tecellî ederse, onu teşbihden kurtarır, hâlis "muvahhid" kılar. Bazen de "muvahhid" in kalbine, çeşitli sûretler, şekiller hâlinde tecellî kılar, onu tevhid zevkından mahrum eder. Yolunu şaşırtır. Teşbih çukuruna düşürür. Bir gün Şems-i Tebrizî hazretleri, Evhadüddin Kirmânî hazretlerine: "Ne işle meşgulsün?" diye sordu. Evhadüddin, "Hakikat 'ay'ımı, yâni Allah'ın nûrunu leğende ki suda seyrediyorum. Yâni güzel çehrelerde, Allah'ın san'atını, kudretini, güzelliğini görüyorum." deyince; "Ensende çiban mı çıktı ki, hakikat 'ay'ımı gökyüzünde göremiyorsun da, yeryüzünde dolaşan fânî güzellerin yüzünde O'nu arıyorsun" dedi.

²⁸³ Beyitte geçen; "Ey Hasan'ın babası!" terkindeki "Hasan" Çelebi Hüsameddin'in adıdır. Bu beyitteki hitâbın kendisine âit olması gerekiyor. Hüsameddin Çelebi, Mevlâna'nın mânevî oğlu sayılmaktadır. Beytin ikinci mısraındaki "Ey başı küçük! Ey bedeni taze!" mısraı Arapça'dır. Bu mısra Hallâc-ı Mansûr'undur. Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*'indeki bu mısra ile başlayan gazelinde, Hüsameddin Çelebi'ye iltifât maksadıyla "Hallâc-ı Mansûr bu şiiri senin için söylemiştir." diye buyurur. (*Dîvân-ı Kebîr*, Firûzanfer baskısı, c. IV, s. 236).

²⁸⁴ Ârif, kendi maddî varlığını öldürürse, şekilden, sûretten kurtulur. Hakk'ı mânen bulur. Bu beyitte bâtının, iç yüzün ve hakikatın aydınlanmasına işaret vardır.

²⁸⁵ Mu'tezile Mezhebi: Bu mezhebin kurucusu, Hasan-ı Basrî (h. 110 / m. 728) hazretlerinin talebelerinden Atâ oğlu Vâsî'dir. Üstâdının mezhebinden, yâni sünnîlikten ayrılmış olduğu için kurduğu mezhebe, "itizâl" ve mensuplarına "mu'tezile" denmiş-

- Mu'tezile inancında olanlar, hislerinin maskarası olmuşlardır. Ama sapıklıklarından kendilerini sünnî gösterirler.
- Kim duygusuna kapılıp kaldı ise mu'teziledir. Ben sünnîyim demesi 63 bilgisizliktendir.
- Kim duygudan dışarı çıkarsa, sünnî odur. Gören göz, hoş gidişli olan aklın görür gözüdür.
- Hayvanın gözü pâdişahı görebilseydi, öküz de, eşek de Allah'ı görür- 65 dü.
- Sende, hayvanlarda da bulunan nefsânî duygulardan başka bir duygu olmasaydı...
- Âdemoğulları nasıl olur da yücelirlerdi? Mükerrerrem sayılırlardı? İnsan hayvanla ortak duyguları paylaştığı hâlde, nasıl olurdu da ilâhî sırlara mahrem olurdu?
- Sen şekilden, sûretten kurtulmadıkça, Allah'a "Şekle sığar, yahut şekle sığmaz." demen yersizdir, boştur.²⁸⁶

tir. Bu mezheb mensupları çoğu zaman hislerine kapılırlar. Sünnet ehline uymayan bazı inançları şöyle özetlenebilir:

1- Bunlar, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarını reddederler.

2- Cenâb-ı Hakk'ın görülmesini kabul etmezler.

3- Bu mezhebde bulunanlar; "Kul kendi işinin, fiilinin hâlikidir." diyerek, kazâ ve kaderi inkar ettikleri ve "İnsan kendi kaderinin yaratıcısıdır." inancına vardıkları için, bu mezheb mensuplarına "Kaderiyye" de denir. Cebriyye inancının tam zıttıdır. Cebriyyeciye göre, kul yaptığı hiç bir işten sorumlu değildir. Sanki o işi Allah, insana zorla yaptırıyor. Mümin kadere iman etmekle beraber "cebre" inanmaz. Bu iki yolun ortasındadır.

²⁸⁶ Hakk'ın sayısız tecellîlerinden beşine, sûfler, "Hazerât-ı Hams" adını vermişlerdir. Bunlar, bir çeşit mertebelerin açıklanmasıdır. Bu mertebelerin birincisine "Hazret-i Ehadiyyet" demişlerdir. Bu mertebeye, Cenâb-ı Hakk'ın zâtî âlemidir. Bu âleme "lâ ta'ayyün, gaybû'l-gayb", "kenzû mahfî", "a'mâ-yı mutlak" adları da verilir. Bu âlemde Allah'ın isimleri, sıfatları bile tecellî etmemiştir. İlk ta'ayyün, ilk tecelliyi gösteren ehadiyyet mertebesine "Hakikat-i Muhammediye" mertebesi diyenler de vardır. Bu mertebede Allah'ın zâtî düşünülemez. Bir hadis-i şerifte "Allah'ın nimetlerini düşünün, fakat zât-ı ilâhîyeyi düşünmeye kalkışmayın." diye buyurulmuştur.

İkinci mertebeye, "Hazret-i Vâhidiyyet"tir. Bu mertebede Allah'ın isimleri ve sıfatları açık ve seçik hale gelmiştir. Bu mertebeye "Hakikat-i İnsaniyye" mertebesi de denir. Birinci mertebede Allah, zâtî ile tasavvur olunamaz. Yâni insanın hatırına her ne gelirse, Allah, onun dışındadır. Tasavvur ettiğin şey gibi de değildir. Hakk, bu mertebede Mevlâna'nın bu beytinde buyurduğu gibi, "nâ-mutasavver" (=şekle, tasavvura sığmaz) bir haldedir. Bu ikinci mertebede yâni "Vâhidiyyet Mertebesi"nde ise, sıfatı ile açık hale gelmiştir. Meselâ, Allah, semî' (=işitici)dir, basîr' (=görücü)dir. Yâni Allah, işitir, görür. Hakk'ın yarattığı mahluklar arasında da işitenler ve görenler olduğu gibi, onlara kıyas ederek Allah'ın işitme, görme sıfatlarına dâir fikir

• "Şekle sığmaz yahut şekle sığar." diye konuşmak, tamamıyla iç olmuş, öz kesilmiş; kabuktan, deriden kurtulmuş, mânâyâ ulaşmış kişinin hakkıdır; başkası konuşamaz.

70 • Eğer sen kör isen, köre teklif yoktur. Değilsen yürü git, sabr et; sabır darlık anahtarıdır.

• Çünkü sabr ilâcı, hem gözdeki gaflet perdelerini yakar, hem sahibinin gönlünü ferahlatır, göğsünü açar.

Gönül aynası

72 • Gönül aynası dünya sevgisi tozundan, nefsânî arzulardan temizlenir, pâk ve sâf bir hâle getirilirse, orada su ve toprak nakışlardan başka şeyler görürsün.

• Gönül aynasında hem resmi, nakışı görürsün; hem de resmi ve nakışı yapanı; hem devlet, saâdet yaygısı seyr edersin; hem de onu yayanı ve döşeyeni.

• Benim mânevî yârim olan kâmil insanın hayâli, bana Halil İbrahim (a.s.) gibi göründü. Aslında o, görünüşte puttur; maddî varlıktır. Hakîkatte ise put kırandır.²⁸⁷

75 • Allah'a şükürler olsun ki, kâmil insan göründü de can onun hayâlinde kendi hayâlini gördü.²⁸⁸

• Ey kâmil insan! Dergâhının toprağı gönlümü büyüledi. Senin hakîkatini, mânevî gücünü göremeyenin, sana karşı büyüklük taslayanın toprak başına olsun.

peydâ edilebilir. Bu sebeple Cenâb-ı Hakk, "Musavver" (=şekle, târife sığar), "Mutasavvere" (=tasavvur edilebilir), demek mümkündür. Hz. Mevlâna bu görüşlere işaret ettikten sonra; "Sûret âleminden kurtulmamış, maddede takılıp kalmış bir kişinin, Allah'ın tasavvur edilebilmesi, şekle sığması, yahut tasavvur edilemez, şekle sığmaz diye konuşması bâtildir, yersizdir." diye buyurmaktadır.

²⁸⁷ Mevlâna, kâmil insanın sûretini, maddî varlığını da rûhun kafesi olduğu için çok değerli, sevimli buluyor. Onu puta benzetiyor. Mânâsını da maddeyi, nefsânî arzularını ayak altına aldığından, put kıran Halil İbrahim'e benzetiyor.

²⁸⁸ "Mümin, müminin aynasıdır." hadisi gereğince, kâmil insan, bize, lekesiz, tertemiz, tozsuz bir ayna olur da, rûhumuz o parlak aynada kendini görür. Yâni Hakk âşığı, kâmil insanın yüzünde kendi özünü, kendi gerçek varlığını görür. Bu görüş maddî bir görüş değildir. İnsanın aynada gördüğü kendi hayali de değildir. Bu tamamıyla gönüle bağlı, insanın rûhu ile ilgili bir haldir. Dostun maddî varlığının ötesinden gelen sarhoşluk, bir iç rahatlığı, bir hoşlanıştır ki, bu târif edilemez. Mevlâna'nın gördüğü için hoşlandığı ve Allah'a şükrettiği kâmil insandan maksadı, Hüsameddin Çelebi olduğu gibi, Tebrizli Şems de düşünülebilir.

• Kendi kendime dedim ki, eğer ben güzel isem, bu güzelliğim ondan, onun lütfundandır. Güzel değilsem, zâten çirkinler bile bana gülerler.

• Bunun çâresi, kendime bakmamdır. Ona lâyük değilsem, ben seni hiç alır mıyım? diye bana güler.²⁸⁹

• O güzeldir, güzelliği sever. Genç bir delikanlı, eli ayağı tutmaz buna- 79 mış bir ihtiyar kadını seçer, alır mı?²⁹⁰

• Güzel, güzeli cezb eder, çeker, alır. Bunu bil de doğruluğunu anlayan için "Temizler temizlerindir." âyetini oku.

• Dünyada her şey, kendi cinsi olan şeyi çeker; sıcak, sıcakı çeker, soğuk da soğuku.

• Aslı olmayan bâtıllar, bâtıllardan; bakîler yâni Hakk yolunda olanlar da bâkilerden hoşlanır. Cehennemlikler cehennemlikleri seçer. Nûrlu kişiler de cennetlikleri isterler.

• Gözünü kapayınca, nûru göremez olursun da, içine bir huzursuzluk çöker, canın sıkılır; göz, güneşin nûrundan ayrı düşmeye nasıl sabreder?

• Gözünü yumunca, canın kopuyormuş gibi bir ızdıraba düşersin. Gözün gündüzün nûrundan ayrılmaya sabrı yoktur.

• Senin üzüntün, sıkıntın gündüz nûruna çabucak kavuşmak isteyen göz 85 nûrunun özleminden ileri gelir.

• Gözün açık iken içine bir üzüntü çökerse, üzülür, perişan olursan; bilmiş ol ki, gönül gözün kapalıdır; onu aç ki gamdan, elemden kurtulasın.

• Çektiğin sıkıntıyı, ızdırabı gönlünün iki gözünün de kapalı olduğundan bil; çünkü, gönül gözü kıyasa sığmaz sonsuz nûr aramaktadır.

• Sen iki baş gözünü kapayınca, az bir zaman için nûrdan ayrı düştüğüne üzülüyorsun da, bu yüzden hemen gözlerini açıyorsun.

• O sonsuz olan gönül gözünün iki nûrundan (akıl ve basîret nûrundan) mahrûm kalmak da seni perişan etmededir. Kendine gel de onları koru.

²⁸⁹ Bir kimse Hakk'ın nazarında makbûl bir kişi olup olmadığını anlamak için kendine bakmalı ve gönlüne danışmalıdır. Eğer kalbinde Allah'a karşı bir hayranlık, bir sevgi duyuyorsa, kendisinin de Allah tarafından sevildiğini anlamalıdır. Gönlüne o hayranlığı, o sevgiyi veren kimdir? O sevgiyi uyandıran Allah'tır. Çünkü bir hadis-i şerifte aynen şöyle buyrulmaktadır: "Bir kimse, Allah tarafından sevilip sevilmediğini anlamak için, kendi gönül durumuna baksın. Eğer, o kul Allah'ı gönlünde mânen buluyorsa, hissediyorsa, Allah'ın yarattığı eserlerde onun güzelliğini, yaratma gücünü görüp de hayrân oluyorsa, Allah da onu sevmektedir. Çünkü, kul Allah'ı ne kadar severse, Allah'da o kulu, o kadar sever." (*Mesnevî Şerhi*, Ankaravî Hazretleri, c. II, s. 35, 1289).

²⁹⁰ "Allah güzeldir, güzelliği sever." hadisine işaret edilmiştir.

- 90 ● Gönlüme Hakk'ın bir cezbesi düştü, (O) beni çağırıyor; ben de kendime bakayım; O'nun tarafından cezb edilmeye lâyık mıyım, yoksa bed sûratlı, çirkin biri miyim?
- Çünkü, bir güzel, bir çirkinini peşine düşürürse onunla alay ediyor demektir.
  - Acabâ kendi yüzümü nasıl görebilirim? Ne renkteyim, gündüz gibi miyim? Yoksa gece gibi mi?
  - Kendi rûhumun nakşını, resmini bir hayli zamandır aradım, durdum. Fakat o nakşı, o resmi hiç kimsede göremedim.
  - Sonunda kendi kendime dedim ki: "Ayna ne içindir? Neye yarar? İnsan kendini görsün, bilsin diye icâd edilmemiş midir?"
- 95 ● Demiri cilâlayarak yaptıkları aynalar, görünen yüzleri görmek içindir. Can yüzünü gösteren aynanın değeri ise çok pahalıdır.
- Bizim can aynamız ancak sevgilinin yüzüdür. O sevgili, o diyardan, hakikat âleminde olan sevgilidir.
  - Gönle dedim ki: "Ey gönül! Sen küllü gösteren bir ayna ara, yâni sana Cenâb-ı Hakk'ı düşündüren, içine her şeyi aks ettiren, sonsuz bir deniz gibi olan kâmil insana git; dereden fayda olmaz."
  - Senin gözün gönlüme göz olunca, bu görmeyen gönül göz kesildi; gözün ta kendisi oldu.
- 100 ● Seni ebedî ve küllî bir ayna olarak gördüm, senin yüzünde ben kendimi, gerçek varlığımı müşâhede ettim.
- Sonunda o kâmil insanın iki gözünde parlak bir yol gördüm ve o yola düşerek "Orada kendimi buldum." dedim.
  - Vehmim dedi ki: "Kendine gel, o senin gördüğün hayâlidir; aklını başına al da kendini hayâlden ayırt et."
  - Benim nakşım, hayâlîm senin gözünden seslendi de dedi ki: "Zaten biz birlikteyiz, ayrı değiliz. Aramızda birlik vardır... Ben senim, sen de bensin."
  - Kâmil insanın bu nûrlu ve ölümsüz gözünde bunca gerçekler dururken, hayâl, nasıl olur da vehim tesiri ile bu göze yol bulabilir?
- 105 ● Eğer benden başka senin gözlerinde, sen kendi nakşını görürsen, onu hayâl bil de def et, sür gitsin.
- Çünkü o senin gözlerine yok olan şeylerin sürmesini çeker; şeytanın resminden şarap içer.
  - Onun gözleri hayâl ve yokluk evidir. Bu yüzden onlar, yokları var gibi görürler.

- Benim gözüm Allah'ın sürmesi ile sürmelendi. O, varlık evidir; hayâl evi değildir.
- Gözünün önünde bir tek kıl bile olsa, hayâlînde sana inci ve yeşim taş gibi görünür.
- Sen kendi hayâlinden tamamıyla geçip uzaklaşırsan, o vakit yeşim taşını inciden ayırt edebilirsin.

Hz. Ömer zamanında
birisinin, hayâlîni, yâni kaşındaki beyaz kılı
ramazan hilâli sanması

- Hz. Ömer'in halife olduğu zamanlarda, Ramazan ayı geldi. Bir kaç 112 kişi, hilâli yâni yeni ayı görmek için bir dağın tepesine çıktılar.
- Oruç ayının hilâlini görüp kutlulanmak, onu hayra yormak istiyorlardı. İçlerinden biri; "Yâ Ömer, işte hilâl, şuracıkta!" dedi.
- Hz. Ömer, yeni ayı gökte göremeyince; "O, ay senin hayâlinden meydana geldi, yâni senin hayâlînde göründü.
- Yoksa ben gökyüzünü senden daha iyi görürüm. Ben tertemiz yeni 115 ayı göremiyorum.
- Sen elini ıslat da başına sür, ondan sonra yeni ay tarafına bak."
- O adam, elini ıslattı, başına sürdü. Ayı göremedi. "Ey müminlerin emîri!" dedi. "Ay yok, görünmez oldu."
- Hz. Ömer; "Evet" dedi. "Kaşının bir kılı kıvrılmış, gözünün önüne gelmişti; o kıl sana bir vehim oku attı."
- Böylece kıvrılmış bir kıl onu şaşırttı da adamcağız hilâli gördüm dâvâsına kalkıştı.
- Kıvrılmış basit bir kıl gökyüzüne perde olursa, senin her uzvun, her 120 cüz'ün eğri olunca hâlin nice olur?
- Doğrulara uy da, vücudunun eğriliklerini düzelt. Ey doğru gidişli kişi! O işinden baş çekme.

- Terâziyi doğrultan da, eksik tarttığını meydana çıkaran da yine terâzidir.²⁹¹
  - Herhangibir kişi doğru olmayanlarla kendini ölçer, onlarla dost olursa, eksikliğe düşer, aklı şaşırır kalır.
  - Ey Hakk yolcusu! Sen doğru bildiğin yolda yürü. İmansızlara karşı boyun eğme, yabancılardan yüz çevir.
- 125 • Din düşmanı olanların başına kılıç ol; sakın tilki gibi yaltaklanmaya kalkışma; arslan ol arslan.
- Hakk yolunun yolcuları sevdikleri bir kimseyi nefsine uymuş, nefsânî duygularına düşkün kişilerle dost olmuş görürlerse, gayretlerinden ötürü o kimseyi bırakıp giderler. Sen arslan ol, nefsine hâkim ol da, dostlar seni terk etmesinler. Çünkü Hakk yolunun yabancuları olan o dikenler, hakikat bahçesinin gülleri olan Hakk ehlinin düşmanındırlar.
  - Ateşe üzerlik tohumu serper gibi o nefsine düşkün olan kurtların başlarına ateş saç; çünkü o kurtlar, gönülleri tertemiz, mânâları Yusuf gibi güzel olan Hakk dostlarının düşmanındırlar.
  - İblis sana babasının canı, yâni; "Sevgili evlâdım." der. Böylece o lânetlenmiş şeytan, sözü ile seni kandırmak ister.
  - Bu kara yüzlü, vaktiyle babana da bu şeytanlığı yaptı. Hz. Âdem'i mat etti.
- 130 • Bu karga suratlı, satranç tahtasının başında gâyet çevik ve kurnazdır. Sen, onun oyununa yarı uykulu gözlerle bakma, aldanırsın.
- Çünkü o seni aldatacak çok oyunlar bilir. Boğazına bir çöp gibi takılıp kalabilir.
  - Onun çöpü boğazında yıllarca kalabilir. O çöp nedir? Mevkî, mal ve mülk sevdâsı.
  - Ey Hakk yolunda kararsız olan kişi! Mal çerçöptür. Ama, sende sevdâsı oldukça da boğazında durur. Âb-ı hayât içmene engel olur.
  - Eğer düzenbaz, kurnaz bir kişi seni Hakk'tan alıkoyar, senin yolunu keser, malını çalarsa üzülmeye; Allah'a şükret; bir yol kesiciyi başka bir yol kesici alıp götürmüş oluyor. Tehlikeli bir düşmandan kurtulmuş sayılırsın.

²⁹¹ Bir terâzinin doğru mu, yanlış mı tarttığını anlamak için, o terâzide tartılmış bir şeyi, denenmiş başka bir terâzi ile tartarlar. İkisi de denk olursa, birinci terâzinin doğru tarttığına inanılır.

Bir yılanın başka bir yılanıdan yılan çalması

- Bir hırsız, bir yılanıdan bir yılan çaldı, ahmaklığından onu ganimet 135 saydı.
- Yılanı, bir baş belâsından, zehirli yılanıdan kurtuldu. Yılan da, kendini çalanı inlete inlete öldürdü.
- Sonra yılanın sahibi, hırsızın zehirlenip öldüğünü görünce; "Bizim yılan onu temizlemiş." dedi.
- "Canım onu bulmayı, yılanı ondan almayı istiyordum. 'Yılanı bulayım da yılanımı geri alayım.' diye duâ ediyordum.
- Allah'a şükürler olsun ki, o duâ kabul edilmedi. Yılanımın çalınmasını ben ziyan sanıyordum, hâlbuki o bana kâr oldu."
- Nice duâlar vardır ki, duâ edenin aleyhinedir. Onun ziyanına ve helâ- 140 kine sebep olacak bu duâları, pâk ve mukaddes olan Allah, kereminden, merhametinden dolayı kabul etmez.

Îsâ (a.s.)'in yol arkadaşının ondan kemikleri diriltmesini istemesi

- Ahmakın biri Hz. Îsâ'ya yol arkadaşı oldu. O, yolda yürürlerken derin 141 bir çukur içinde kemikleri görünce;
- "Ey yol arkadaşım!" dedi. "Ölüleri diriltmek için okuduğun o mübârek, o yüce adı..."
- Bana da öğret de, ben de yararlı bir insan olayım, ben de ölülerin kemiklerini diriltelim."
- Hz. Îsâ; "Sus!" dedi. "O iş senin yapacağın iş değildir. O ad senin nefeslerine, senin sözüne lâayık bir ad değildir.
- İsim-i a'zamı okuyup ölü diriltmek için, yağmurlardan daha temiz bir 145 nefes sahibi, kullukta meleklerden daha anlayışlı bir kişi olmak gerek.
- İnsanın nefesinin pâk ve göklerin emini olması için ömürler, yâni uzun uzun zamanlar, çalışmaları gerek.
- Sen de sağ eline bir asa aldın ama, senin elin nerede, Hz. Mûsâ'nın eli nerede?"

- Hz. İsa'nın yol arkadaşı; "Benim o sırları okumak harcım değilse, o mübârek adı sen oku." dedi.
  - Hz. İsa; "Yâ Rabbi!" dedi. "Bu sırlar nedir? Bu ahmakın bu husustaki ısrarı nedendir?"
- 150 ● Nasıl oluyor da bu hasta adam kendi derdine düşmüyor? Nasıl oluyor da bu münâsebetsiz adam kendi canı derdi ile uğraşmıyor?
- Bu aptal kişi kendi ölüsünü, mânen ölmüş olan gönülünü bırakmış da, yabancı bir ölüye derman aramakta, onu diriltmeye uğraşmakta."
  - Herkes kendi kaderini izler; mutluluğunu kaybetmiş kişi mutluluğu değil de mutsuzluğu ararsa, o isteğinde şaşırarak başkalarının yolunda ettiği dikenin kendi ayağına battığını görür.
  - Ey dünyada diken tohumu eken kişi, kendine gel kendine. Sakın ektiğin dikenin gül bahçesinde arama.
  - Eğer o bahtsız, eline bir gül alsın, o gül başkalarına diken olur. Bir dostun yanına gitse, onu yılan gibi sokar.
- 155 ● O kötü kişi, muttakîlerin, âriflerin kimyâsının aksine zehir kimyâsıdır, yılan kimyâsıdır.
- 457 ● Hz. İsa o gencin dileğine uydu, kemiklere Allah'ın ismini okudu.
- Allah'ın hükmü, buyruğu da o ham adam için o kemikleri diriltti.
  - Dirilen kemiklerin arasından siyah bir arslan sıçrayıp çıktı. Adama bir pençe vurup öldürdü.
- 460 ● Çabucak başını kopardı, ezdi, beynini akıttı, ceviz içi kadar bir beyni vardı. Aslında onun başı, içi yok bir ceviz gibi idi.
- Eğer onun beyni olsaydı, o kırılmakla dökülmekle yalnız bedeni yok olurdu.
  - İsa (a.s.) arslana; "Neden bu adamı hemen öldürdün?" diye sorunca, arslan; "Sen ondan sıkılmış, perişan bir hâle gelmiştin de onun için." cevabını verdi.
  - Yine İsa; "Adamın kanını niçin içmedin?" diye sordu. Arslan da; "Onun kanı rızıklar dağıtılırken bana verilmemişti." dedi.
  - Nice kişiler vardır ki, o kükremiş arslan gibi, avladığını yiyemeden dünyadan geçmiş gitmişlerdir.

- Onların kısmeti, payı saman çöpü kadardır. Fakat hırsları dağ gibidir. 465 Onların Allah'ın huzuruna çıkacak yüzleri yoktur. Ama insanlar arasında üstün görünürler, şerefli dirler.
  - Ey bize dünyadaki zor işleri kolaylaştıran Allah! Dünyada olmayacak şeylerden, faydasız işlerden bizi kurtar.
  - Bize rızık diye gösterdiğin meğer tuzakmış; Allah'ım her şeyi nasılsa bize öyle göster.
  - O arslan; "Ey İsa, bu avlanma yemek için değil, ibret içindi." dedi.
  - "Eğer dünyada benim rızığım olsaydı, ölümlerle benim ne işim vardı? Hiç ölüp de çürür mü idim?"
- O aptal kişi, İsa (a.s.) gibi bir peygamberi ve hayat bağışlayan bir su- 472 yun sahibi olan Rûhullah hazretlerini bulmuş iken...
- Fırsatı kaçırdı da, onun önünde olarak; "Ey âb-ı hayat sahibi 'kün' (=ol) emri ile beni dirilt!" diye yalvarmadı.
  - Ey Hakk âşığı! Aklını başına al da, senin köpek nefsinin dirilmesini sakın isteme, çünkü o nefs çoktan beri senin can düşmanıdır.
- Köpek nefsin sembolü olan kemiğin, yâni bedenin başına toprak dö- 475 külsün. Çürüsün; çünkü nefs-i emmâre köpeği seni can evinden, mânevî zevkler peşinde koşmaktan alıkoymaktadır.
- Köpek değil isen, neden kemiğe âşıksın? Neden sülük gibi kan emmeyi seviyorsun?
  - Mânen kör olan, önünü göremeyen, Hakk'tan gelen imtihanlarda başarıya ulaşamayan ve perdeli olan göz nasıl gözdür?
  - Zaman zaman zanlar insanı aldatır. Sendeki zan nasıl bir zandır ki yolu görmüyor?
  - Ey başkalarına ağlayan göz, bir müddet otur da kendin için ağla.
- Ağaç dalı, ağlayan bulutun yüzünden yeşerir, tazelenir. Mum, ağlayıp 480 gözyaşı dökünce daha da aydın bir hâl alır.
- Nerede ağlayanlar var ise, orada otur; çünkü ağlayıp sızlamaya sen onlardan ziyâde muhtaçsın.
  - Çünkü onlar fânî bir insandan ayrılmışlardır. Yakınlarından biri öldüğü için feryâd ediyorlar, onların hakikat mâdenindeki sonsuzluk la'linden haberleri bile yok.

Sûfinin hizmetçiye
hayvanını tımar etmesini söylemesi,
hizmetçinin de "Bıktım usandım." demesi²⁹²

- 156 ● Bir sûfi seyahate çıktı. Döne dolaşa bir gece bir tekkeye konuk oldu.
- Sûfinin bir hayvanı vardı. Onu ahıra bağladı. Kendisi dostlarla sofanın başköşesine geçti oturdu.
  - O dostları ile murâkabeye vardı. Hakk'ın huzûru önünde gönlünü bir defter gibi açtı.²⁹³
  - Sûfinin defteri harflerin yazılması için değildir. Sûfinin kar gibi bembeyaz gönülden başka defteri yoktur.
- 160 ● Bilgin kişinin azığı, kaleminden meydana gelen eserler, kitaplar ve onlardaki bilgilerdir. Sûfinin azığı nedir? Hakk yolunda yürürken bıraktığı ayak izleri.
- 203 ● Allah'ın zikri ile kendilerinden geçen o sûfiler halkasının vecdi, neşesi sona erdi.
- Misafire sofrayı çıkardılar, yemek verdiler, sûfinin o zaman hayvanı aklına geldi.
- 205 ● Hizmetçiye; "Ahıra git, hayvana saman ver, arpa ver." dedi.
- Hizmetçi; "Bu ne kadar fazla söylemiş? Bu işler eskiden beri benim işim." dedi.
  - Sûfi; "Önce arpayı ıslat, çünkü eşek karttır dişleri kesmez." dedi.
  - Hizmetçi; "Yersiz konuşuyorsun; bu usulleri hep benden öğrenirler." dedi.
  - Sûfi; "Herşeyden önce palanını indir, yaralı olan sırtına acı giderecek ilaç koy."

²⁹² Bu hikâyede Hz. Mevlâna, bir sûfi, hizmetçi, bir de sûfinin eşeğinden bahsetmektedir. Sûfi Allah yolunda yürüyen bir dervişin sembolüdür. Hizmetçi, tekkenin işlerini gören bir kişiyi, sûfinin eşeği de nefsi temsil etmektedir. Bir hadis-i şerifte; "Nefsin senin merkebindir, yâni binek hayvanıdır. Ona iyi bak, ona tatlılıkla muâmele et." diye buyrulmaktadır. Nefse iyi bakmak, ona tatlılıkla muâmele etmek, Nefs-i Emmâre'yi okşamak onu azdırmak diye anlaşılmalıdır. Nefse iyi bakmak, onu felâkete götürecektir, cehenneme sokacak kötü hareketlerden sakınmaktır. Hz. Âdem "Nefsime zulm ettim." dediği zaman, bu mânâyı kast etmiştir.

²⁹³ Dervişin yol arkadaşları ile yâhut yalnız olarak, diz çöküp gözlerini kapayarak Allah'tan başka gerçek varlık olmadığını düşünmesine ve kendini tamâmiyle Allah'a vermesine, gönlünde mânen Allah'ı bulmasına "murâkabe" denir.

- Hizmetçi; "Çok konuşuyorsun; bana senin gibi yüzbinlerce misâfir 210 geldi gitti..."
  - Hepsini de benden memnun kalarak döndüler, misâfir bizim canımızdır bizim yakınımızdır."
  - Sûfi; "Suyunu da ver. Hayvan susuz kalmasın ama, suyu ılık olsun." dedi. Hizmetçi; "Bıktım artık; beni utandırıyor." diye söylendi.
  - Sûfi; "Arpaya bir azıcık da saman kat." diye seslendi. Hizmetçi de; "Sözü artık kısa kes; bıktım usandım." dedi.
  - Sûfi; "Hayvanın yattığı yeri de süpür, taş toprak kırıntıları olmasın, ıslaksa yere kuru toprak serp." dedi.
- Hizmetçi; "Bıktım babacığım bıktım. Bir işin ehlini bir işe yollayınca, 215 az konuş; boyuna tavsiyelerde bulunma."
- Sûfi; "Kaşağıyı al da eşeğin sırtını güzelce tımar et." dedi. Hizmetçi de; "Baba artık utan."
  - Diye söyledikten sonra, eteklerini topladı, belini bağladı. "Gideyim önce arpa saman getireyim." dedi.
  - Gitti ama, ahır aklına bile gelmedi. O sûfiyi tavşan uykusuna yatırdı. Onu aldattı.
  - Hizmetçi bir kaç külhânbeyinin yanına gitti. Sûfinin sözlerine, tavsiyelerine acı acı gülmeye koyuldu.
- Sûfi ise, o uzun yolculuktan yorulmuş bitmişti. Açık gözlerle rüyâlar 220 görüyordu.
  - Eşeği bir kurdun pençesine düşmüştü; kurt sırtından, budundan onu paralıyordu.
  - Uyanınca; "Bu ne saçma rüyâ." dedi. "Acaba o şefkatli, o anlayışlı hizmetçi nerede?"
  - Derken tekrar bir rüyâyâ dalıyor, eşeği bazen kuyuya, bazen çukura düşmüş görüyordu.
  - Çeşit çeşit korkulu rüyâlar görüyor, korkusundan bazen Fâtiha, bazen Kari'a Sûresi'ni okuyordu.²⁹⁴

²⁹⁴ Kur'ân-ı Kerim'in 101. Sûresi olan Kari'a Sûresi, kıyâmet gününün şiddetinden, dehşetinden bahseder. "Kim bu sûreyi okursa, kıyâmet gününün şiddetinden emin olacaktır." diye bir hadis vardır. Sûfi de korkulu rüyâlarda, kıyâmet kopmuş gibi dehşete kapıldığından, korkularının hayra çevrilmesi için, bazen Fâtiha, bazen de Kari'a sûresini okumakta imiş.

- 225 ● Uyanınca; "Bunun çâresi nedir?" dedi. Dostların hepsi de kalktı gitti, bütün kapılarda kapandı.
- Sonra yine zavallı hizmetçiyi düşündü. "O bizimle bir sofraya oturmadı mı? O bize kötülük yapamaz." dedi.
  - "Ben ona iyilikten hoşluktan başka ne yaptım ki? O neden bunun aksini yapsın?"
  - Her düşmanlığın bir sebebi, bir dayanağı vardır. Yoksa aynı cinsten oluş, insana vefâ telkin eder. İnsanları birbirine bağlar."
  - Derken yine "Peki!" diyordu. "Hz. Âdem lûtuftan sahibi idi. Eli açtı ki İblis ne cefâ etmişti ki, İblis onu aldattı?"
- 230 ● İnsan yılan, akrebe ne kötülük yaptı ki, onlar dâimâ insanı sokarlar, sançar, öldürürler?
- Kurdun huyu, tabiatı yırtıcılıktır. Bu haset de insan yaratılışında var; hem de apaçık."
  - Sonra dönüyor; "Bu kötü zan yanlış bir şey, tarikat kardeşime karşı neden böyle bir zanna düşüyorum?" diyordu.
  - Sonra yine böyle bir kötü zanna düşmekte de, insanı ihtiyatlı olmaya sürüklediği için bir yarar vardır. Kötü zanna düşmeyen kişi, doğru bir iş başarabilir mi? diye kendi kendini teselli ediyordu.
  - Sûfî bu çeşit vesveselerle kıvrılırken, hayvanı öyle bir hâlde idi ki, düşmanlar başına.
- 235 ● O zavallı eşek, taş toprak içinde, palanı tersine dönmüş, kuskunu kopmuş bir hâlde idi.
- Yol yorgunluğu ile ölmüş, bitmiş, bütün gece yemsiz yiyeceksiz kalmıştı. Can çekiyor, bazen ölüp gidiyordu.
  - Zavallı eşek bütün gece; "Yâ Rabbi! Arpadan vazgeçtim, bari bir avuç saman ihsan eyle." diye duâ ediyordu.
  - Hal dili ile; "Ey şeyh efendiler, hâlime acıyın; bu ham ve terbiyesiz hizmetçinin elinden yandım." diyordu.
  - O eşeğin o gece çektiği eziyeti, tattığı azabı, karada yaşayan bir kuş sel suyuna düşerse çekebilir.
- 240 ● O zavallı eşek, aç bir hâlde sabaha kadar bir yandan öbür yana döndü durdu.
- Sabah olunca hizmetçi geldi, hemen palanı aradı, buldu. Eşeğin sırtına koydu.

- Eşek satanların yaptığı gibi, onu ucu sivri ağaçla iki üç defa modulladı. O köpek herif, soyunun gerektirdiği her eziyeti zavallı eşeğe yaptı.
  - Eşek, o dürtme acısı ile açlığını perişanlığını unuttu, sıçradı kalktı. Zavallının dili yok ki, hâlini ve duyduğu acıyı anlatabilsin.
  - Sûfî eşeğe binip yola düşünce, hayvan adım başında kapanmaya, tökezlenmeye başladı.
- Kervan halkı, eşek düştükçe onu kaldırmaya koyuldular. Hepsi de onu 245 hasta sandılar.
  - Biri kulağını sıkı sıkı buruyor, çekiyordu. Öbürü, damağında yara var mı diye ağzını açıp bakıyordu.
  - Bir başkası, nalında taş kırıntısı arıyordu. Birisi de gözünde pus, leke olup olmadığını araştırıyordu.
  - Sonra sahibine dediler ki: "Ey şeyh efendi! Bu nedendir? Dün, şükürler olsun bu eşek güçlü kuvvetli demiyor mu idin?"
  - Sûfî dedi ki: "Gece 'lâ havle' yiyen eşek, başka türlü yol alamaz ki."²⁹⁵
- Eşeğin geceleyin yemi 'lâ havle' olursa, gece tesbih çeker, gündüz de 250 böylece secdeye kapanır."
  - İnsanların çoğu, insan yiyen canavar gibidir. Onların selâm vermelerine pek güvenme. Emin olma...
  - Hepsinin gönülleri şeytân yatağıdır. Kendileri de insan şeytanıdır. O gibi insan şeytanlarının laflarına inanma.
  - Şeytanın ağzından çıkan "lâ havle"ye kanan kişi, savaşta da o eşek gibi tepesi üstüne düşer.
  - Dünyada şeytanın aldatışına kanan, dost görünen düşmanın kendisini büyük göstermesine, hilesine aldanırsa...
  - Kendine gel de, kötü dostun cilvelerine aldanma, tuzağı gör, yeryü- 256 zünde emin olarak yürüme.
  - Yüz binlerce "lâ havle" okuyan, tesbih çeken şeytanı seyret, ey Âdem-oğlu! Yılanın içindeki şeytanı gör.

²⁹⁵ (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ) "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh.": Allah'tan başka kimsede kuvvet ve kudret yoktur, anlamına gelen ve bir hadis-i şerifte geçen mübarek bir cümle. Bunun çok tesbih edilmesini aziz peygamber efendimiz tavsiye buyurmaktadır.

- Dostunun postunu yüzmek için, kasap gibi, seni "canım, dostum" diye aldatır.
  - Derini yüzmek için seni kandırır, sana tatlı sözler söyler. Düşmanların sunduğu afyonu yutanın vay hâline.
- 260 • Kasap gibi ağılata inlete kanını dökmek için ayağına baş kor. Senin yüzüne güler, tatlı okşayıcı sözler söyler.
- Aklını başına al da, arslan gibi, avını kendin avla. Yabancıların da, akrabalarının da yaltaklanmasına önem verme.
  - Aşağılık kişilerin ağırlamasını, hürmetini, hizmetçinin hürmeti ve hatır sorması gibi bil. Yalnızlık, kimsesizlik adam olmayanların sevgisinden, saygısından değerlidir.

Aslında sūfî hakikat avcısıdır.

- 161 • Sūfî, bir avcı gibi avın peşine düşmüştür. Misk ceylanının ayak izlerini görmüştür. Onu izlemeye koyulmuştur.
- Bir zaman ceylanın ayak izleri işe yarar. Ondandır sonra da, ceylanın göbeğinin kokusu ona kılavuz olur.
  - O, adım atmaya şükreder de yol alırsa, sonunda o, adım atma ve yol alma yüzünden murâdına ulaşır.
  - Misk kokusunu duyup bir konaklık yol almak, o kokuyu duymaksızın yüz konaklık yol almaktan, dönüp dolaşmaktan daha iyidir.²⁹⁶
- 165 • Mânevî ay ışıklarının doğduğu yer olan ilâhî nûrun parladığı gönül, ârifler için, Hakk âşıkları için hakikat cennetinin kapılarıdır.
- İlâhî nûrun parladığı gönül, sana duvar gibi görünürse de, âriflere orası Hakk'a açılan bir kapıdır. Sana taş görünürse de, onlara incidir, cevherdir.
  - Senin aynada apaçık gördüğünü, ârif senden önce bir kerpiçte görür.
  - Pîr ve mürşid o kişilerdir ki, daha bu âlem yok iken onların rûhları Hakk'ın cömertlik denizinde bulunuyordu.

²⁹⁶ Misk kokusu, ilâhî aşkın feyzini, heyecanını mânevî ve rûhânî zevki temsil etmektedir. Mânevî zevk duymadan, zoraki yapılan ibâdetin gerçek bir ibâdet olmadığı bildirilmektedir.

- Bu beden yaratılmadan önce, onlar rûh âleminde yaşadılar, ömürler sürdüler. Ekmeden önce meyveler devşirdiler.²⁹⁷
- Onlar şekilden, bedenden önce can bulmuşlar, canlanmışlardır. Onlar, 170 denizler yaratılmadan önce inciler dökmüşlerdir. Yâni başarılı işler görmüşlerdir.

Cenâb-ı Hakk'ın mahlûkatı yaratmak hususunda meleklerle müşâveresi

- Hz. Âdem yaratılacağı sırada, Cenâb-ı Hakk ile melekler arasında bir 171 konuşma, bir danışma geçti. Hâlbuki, o vakit bütün halkın rûhları boğazlarına kadar kudret denizine gark olmuşlardı. Yâni Hakk'ın tasavvurunda mevcut olup daha zuhûra gelmemişlerdi.
- Melekler, Âdem oğullarının yaratılmasına engel olmaya çalışırken, insanların çok önceden yaratılmış bulunan rûhları, bilhassa pîrlerin rûhları, gizlice meleklerle ıslık çalıyorlar, onlarla alay ediyorlardı.
- Çünkü hakikat pîrlerinin mübârek rûhları, nefs-i küll, yâni bütün varlıklar yaratılmadan önce, hatta kendileri de rûhlar âleminde iken var olan herkesin, her şeyin nakşını ve sırlarını biliyorlardı.
- Pîrlerin kutsal rûhları, gökler yaratılmadan önce Zuhâl yıldızını seyr etmişlerdi. Onlar buğday taneleri yaratılmadan evvel ekmeği görmüşlerdi.
- Onların beyinleri ve kalpleri yaratılmadan önce, düşünüyorlar ve his- 175 sediyorlar; her şeyi duyuyorlardı. Onlar ordusuz, savaşız zafer kazanmışlardı.

²⁹⁷ Bu beyt, büyük Hakk âşığı İbn Fâriz hazretlerinin Hamriyye Kasidesi'nin şu ilk beytini hatırlatmaktadır:

شربنا على ذكرك الحبيب مدامة
سكرنا بها من قبل أن يُخلق الكرم

(Üzüm kütüğü yaratılmadan önce, biz sevgilinin yâdi ile mânevî şaraplar içtik. Mest olduk, kendimizden geçtik.)

- Onlar, a'yân-ı sâbite mertebesinde, ilâhî bilgilerin tasavvurları hâlinde iken Hakk ile görüyorlardı, ki o görüş ve anlayış onlara göre düşünmedir. Yoksa bundan uzak kalanlara, halka göre o düşünce, görüşün tâ kendisidir. Bu düşünce ve görüş için, onların beyne ve göze ihtiyaçları yoktu.²⁹⁸
  - Düşünce geçmişe ve geleceğe bağlıdır. İnsan bu ikisinden de uzaklaşınca güçlükler çözülür gider.
  - Rûh, üzümde şarabı görmüştür. Rûh, yoklukta varlığı görmüştür.²⁹⁹
  - Kâmil insanın gözü neliğe, niteliğe sığacak her şeyi neliksiz, niteliksiz görmüştür. Altın mâdeni mevcut değil iken, ayarı tam altınla, kalp altını seyr etmiştir.
- 180 • Kâmil insanlar, üzüm yaratılmadan önce şaraplar içmişler ve mest olarak coşkunkluklar göstermişlerdir.
- Onlar, Temmuz'un sıcaklığında kışı görmüşler, güneşin ışığında gölgeyi bulmuşlardır.
  - Üzümün gönlünde şarabı görmüşlerdir. Tam yoklukta varlığı seyretmişlerdir.
  - Bu gökyüzü, onların meclisinde bir yudum şarap içer. Güneş de onların cömertliğinden altın sırmalı elbise giyer.
  - Onlardan iki dostu bir arada görürsen, bil ki onlar hem birdir, hem de altıyüzbin, yâni pek çoktur.
- 185 • Onların sayıları dalgalara benzer. Rüzgâr o dalgaları sayılacak hâle getirir, yâni kesretten vahdete (=çokluktan birliğe) getirir.
- Hakikat-i Muhammediye olan canların güneşi de, bizim beden pencerelerimizin içinde birbirinden ayrılır.³⁰⁰
  - Güneşin kursuna, değirmisine bakınca, onun bir olduğunu görürsün. Ama beden pencereleri ile perdelenen zan ve şüpheye düşmüştür.

²⁹⁸ A'yân-ı sâbite; varlıkların ilm-i ilâhîde sâbit olan hakikatleridir. Bu âlemde çeşitli süratleri ile tanıdığımız varlıkların Allah'ın ilmindeki gerçek halleri.

²⁹⁹ Kâmil insanın mânevî gücü, onun cihanı kaplayan rûhu, kudreti; bütün gizli şeylerin vasıflarını, kabiliyetlerini, ilerde onların alacakları şekli, hâli, durumu bugünden görür ve bilir. "Cüz", insan-ı kâmil, benliğinden kurtulup, küllde kendini kaybedince, küllün sıfatlarına bürünür. Bu yüzden her şeyi görebilir. İlerde olacakları da sezer.

³⁰⁰ Çeşitli evlere giren güneşin ışığı bir değil midir? Sayısız bedenlere giren ilâhî nûr da, beden pencerelerinin içinden girer; birbirinden ayrılır gibi görünse de hep aynı nûrdur.

- Ayrılık, gayrılık hayvanî rûhtadır. Rûh-ı insânî yâni hakikat-ı Muhammediye zâten birdir.
- Çünkü Allah, insanî rûhlar üzerine nûrunu saçmıştır. Onun nûru asla ayrılmaz.³⁰¹
- Ey aziz yol arkadaşım! Birazcık zaman o sanmayı bırak da, sana o ilâhî 190 güzelin bir tek beninin vasfını söyleyeyim.
- Fakat onun hâlindeki güzellik, anlatışa sığmaz ki. İki dünya da nedir? Onun beninin aksinden ibârettir.
- Ben, onun güzel beninden (yâni "ilâhî vahdet" in noktasından) söz açmak arzu edince, söz "kesret" e (=çokluğa) kapılır, çoğalır, içime sığmaz da bedenimi yarmak, parçalamak ister.³⁰²
- Ben bir karınca gibi Hakk'ın nimetleri harmanında dolaşıyorum. Ben hoşum, durumumdan çok memnunum. Fakat kendimden büyük, kendimden ağır olan ilâhî emânetin yükünü çekmekteyim.³⁰³

Yabancı kimdir?

- Yabancı kimdir? Senin topraktan yaratılmış bedenini; senin derde, gama, eleme düşmen, perişan olman hep onun yüzündendir.

³⁰¹ Bu beyitte, şu anlamdaki bir hadis-i şerife işâret vardır: "Cenâb-ı Hakk, bütün varlıkları, insanları karanlıkta yarattı. Sonra onların üstüne nûrunu saçtı. O nûrdan insanların hangisine rastladı ise, o kişi hidâyete erdi, kurtuldu. Hangisine rastlamadı ise o kişi de sapıklığa düştü, âsi oldu."

³⁰² Hz. Mevlâna, ilâhî hakikatleri bir takım mecâzî benzetmelerle Hakk âşıklarına anlatmaya çalışıyor. Gerçekten sûfilerden bazıları; "vahdet noktası" nı sevgilinin yüzündeki "ben" e, kâinâtı da o "ben" in bulunduğu yanağa benzetirler. Âriflerden birinin Arapça söylenmiş bir beytinin tercümesi şöyledir: "Kâinât onun 'ben' inden belirmiş bir yanak gibidir. Onun 'ben' i yanağından tecelli etmiştir." *Mesnevî Şerhi İsmâil Ankaravî* c. II, s. 44, 1289.

³⁰³ Necip Fâzıl merhûmun *Çile* 'sinde bulunan şu kıta, Hz. Mevlâna'nın bu beytinin daha güzel anlaşılmasına yardımcı olacaktır:

"Ben ki toz kanatlı bir kelebeğim,
Ufacık gövdeme yüklü kaf dağı,
Bir zerreciğim ki, arşa gebeyim,
Dev sancılarının budur kaynağı."

- 265 ● Sen bedenini yağlı ve tatlı yemeklerle besledikçe, asıl varlığını, rûhunu, kıymetli cevherini, kendi gerçek hakikatini güçlü bulamazsın.³⁰⁴
- Beden miskler içinde olsa da, ölüm gününde onun pis kokusu meydana çıkar.
  - Sen miski bedenine değil de, gönlüne sür. Misk nedir? Misk, celâl sahibi Allah'ın ism-i şerîfi.
  - İçi bozuk olduğu hâlde dıştan kendini iyi gösteren münâfık, yâni iki yüzlü kişi bedenine misk sürer de, rûhunu külhânın tâ dibine atar.
  - İki yüzlü kişinin dilinde Allah'ın adı vardır. Fakat rûhunda, imansızlık düşüncesi yüzünden pis kokular bulunmaktadır.
- 270 ● Onun Allah'ı zikretmesi, külhân yanında bitmiş, yeşillığe, abdest bozulan yerde yetişen gül ve süsüne benzer.
- O biten yeşillik orada iğretidir. O gülün yeri dostlar meclisidir. İşret yeridir.
  - Haberin olsun ki, temiz şeyler; iyilikler iyilere gelir. Pislikler, kötülükler de kötüler içindir.
  - Sen kin ve intikam hırsıyla yolunu kaybetmişlere sakın kin tutma. Onların mezarlarını kin güdenlerin yanına kazarlar.³⁰⁵
  - Kinin aslı, cehennemdir. Yâni cehenneme âit bir huydur. Senin kinin de, o kötü huyun bir cüz'üdür. Ve kin senin dininin düşmanıdır.³⁰⁶

³⁰⁴ İslâmiyet'te rahibler gibi yaşamak, yâni, kendisini hoşâ giden bir çok şeylerden mahrûm bırakarak yaşamak yasaklanmıştır. Elbette, yaşamak için normal şekilde yememiz, içmemiz lâzımdır. Mevlâna'nın maksadı; bedeni yağlı ve tatlı yemeklerle beslerken, asıl varlığını, rûhunu ihmâl ediyorsun. İnsanî vazifelerini yapmıyorsun, rûhunu ihtiyâcı olan mânevî gıdalarla, zikirle, ibâdetle, iyiliklerle beslemiyorsun. Sadece tenini, bedenini düşünüyorsun. Bütün dikkatinle bedene bakmaya, onun ihtiyaçlarını fazlasıyla yerine getirmeğe çalışırken rûhunu düşünmüyorsun. Maddî ihtiyaçlar için çırpınıp duruyorsun, zenginliğe karşı hırsın artıyor, bedenî arzular seni perişan ediyor.

³⁰⁵ Kabristandaki yerlerimiz, bizim asıl yerlerimiz değildir. O mezarlar, fânî olan, topraktan gelen bedenlerimizin toprağa verildiği yerdir. Rûhlarımız, berzah âleminde, kin tutuyorsa, kin güdenlerin yanına gidecektir.

³⁰⁶ Süleyman Nazif merhûm *Batarya ile Ateş* adlı kitabında; "Benim dinim kinimdir." diye yazmıştı. Elbette, yurdumuza, milletimize, insanlığa kötülük yapanları sevme-yeceğiz. Onlara kin besleyeceğiz. Şinâsi merhûmun şu beyti bu hakikatî ifâde etmektedir:

"Unut felâket-i şahsiyyenin müsebbibini,
Fakat, hakareti affetme vâliden vatana."

(Sana şahsen kötülük yapanları, senin felâketini hazırlayanları unut, hoşgör. Fakat, senin anan yerinde olan şu güzel vatanımıza hakaret edenleri, kötülük yapanları affetme.)

- Cehennemî bir huy olan kin, kalbinde bulunursa, sen de cehennemin 275 bir cüz'ü olursun. Nereye gidersen, cehennemi de beraber götürürsün. Aklını başına al da, kini kalbinden at gitsin. Çünkü "cüz" "küll"ün yanında karar eder.
  - Ey nâm sâhibi kişi! Eğer sen cennetin cüz'ü isen, yaşayışın, mânevî zevkin de cennet gibi ebedîdir.
  - Acı, acı ile, yâni kötü kötü ile birleşir. Bâtıl bir gönül Hakk'a nasıl yakın olabilir?
  - Ey kardeş! Sen ancak bir düşünceden ibâretsin. Ondan başka neyin varsa kemiktir, kıldır.
  - Eğer düşüncen, mânevî varlığın gül ise, sen de gül bahçesisin; diken ise, külhana atılacak odun gibisin.
  - Eğer gül suyu gibi latîf isen, hoş kokuyorsan, insanlar seni başlarına, yanaklarına sürerler; eğer sidik gibi pis kokuyorsan dışarıya atarlar.
- Koku satanların tablalarını seyret. Her cins kokuyu kendi cinsinin ya- 280 nına koymuşlardır.
- Cinsleri, kendi cinsleri ile karıştırırlar, bu uygunluktan bir güzellik, bir süs meydana getirirler.
  - Güzel kokuların yanına şeker ve mercimeği karıştırırlarsa, satıcı bunları birer birer birbirinden ayırır.
  - Rûhlar âleminde, rûhlarımızın tablaları kırılıp da insanların rûhları bu dünyaya, bu zuhûr âlemine dökülünce iyiler ve kötüler birbirine karıştı.
  - Cenâb-ı Hakk, peygamberleri ve kitapları, bu zuhûr âleminde birbirine karışan rûhların iyilerini kötülerinden ayırt etmek için gönderdi.
- Peygamberler gelmeden önce hepimiz birdik, bütün insanlar bir top- 285 lum olarak görünüyorduk. İyi miyiz kötü müyüz? Durumumuzu kimse bilmezdi.
- Dünyada kalp para da, sağlam para da geçiyordu. Biz de gece yolcuları gibi gaflet ve bilgisizlik içinde idik.
  - Peygamberlerin güneşi doğunca; "Ey kalp olan, karışık olan sen uzaklaş; ey sâf olan, ey tertemiz olan sen de yaklaş." dedi.
  - Renkleri ayırt etmeyi göz bilir, la'li taştan göz ayırt eder.
  - İnciyi de, süprüntüyü de göz tanır. Onun içindir ki, toz toprak gözü incitir.

- 290 ● Bu alçak kalpazanlar, iki yüzlüler, imânsızlar kalpleri aydın ve nûrlu olan kişilerin düşmanlarıdır. Gönülleri sâf ve lekesiz imanlı insanlar ise gündüz gibi nûrlu olan müşidlerin âşıkıdır.
- Çünkü gündüz, o türlü kişileri belirten bir ayna gibidir. Onların kemâlini, üstünlüğünü açıkça gösterir.
  - Nûrlu yüzle, günâhlarla kararmış yüzü açığa çıkarıp gösterdiği için, Cenâb-ı Hakk kıyâmet gününe "gün" lakabını vermiştir.
  - Hakîkate gündüz velîlerin sırrıdır. Bildiğimiz gündüz, onların ay gibi parlak gönüllerine göre bir gölgeden ibârettir.
  - Ey Hakk âşıkları! Siz gündüzü kâmil insanın sırlarının aksî, belirtisi olarak biliniz. Gözleri kapatan gece de, onun hatalarının örtüsüdür.
- 295 ● Bu sebeple ki, Cenâb-ı Hakk Hz. Muhammed(s.a.v.)'in gönlünün nûrunu temsil ettiği için (والضُّجَى) "And olsun kuşluk vaktine." diye buyurdu.
- Bazıları da derler ki: "Dost bu kuşluk vaktini diledi, sevdi, yemin etti. Çünkü kuşluk vakti, sevgili peygamberimizin mübârek nûrunun aksinden ibârettir."
  - Yoksa fânî olan bir şeye yemin etmek, yâni şunun bunun hakkı için demek doğru değildir. Fânî olan, gelip geçici olan şeyin Allah Kelâmı'na girmesi lâyük mıdır?
  - Halil İbrahim (a.s.); "Ben, batıp giden yıldızları, ay ve güneşi, fânî ve gelip geçici olan bütün şeyleri sevmem." derken, âlemlerin Rabbi, nasıl olur da fânî olan kuşluk vaktine yemin etmek ister.
  - Yine Hakk'ın; (وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى) "Geceye and ederim ki." diye yemin ettiği gece, peygamber efendimizin settarlığı (=örtücülüğü) ve kara topraktan yaratılmış mübârek bedenidir.
- 300 ● Peygamber efendimizin mübârek rûhu güneşi göklerin üstüne yükselince, o gece gibi olan bedenine; "Kendine gel Rabbin seni terk etmedi." diye buyurdu.
- Belânın tâ kendisinden vuslat zuhûr etti de; (وَمَا ثَلَى) "Sana darılmadı." kelâmı o vuslatın tatlılığından meydana geldi.
  - Zaten her söz bir hâlin belirtisidir. Hal ele benzer; söz ise âlete...
  - Herkes kendi âletini kullanır. Kuyumcunun âleti, kunduracının elinde kuma atılmış tohuma benzer.
  - Ayakkabı tamircisinin âleti de, çiftçinin elinde köpeğin önündeki saman, eşeğin yemliğindeki kemik gibidir.

- "Ben hakkım." sözü Hallâc-ı Mansûr hazretlerinin ağzında nûr idi. 305 "Ben Allah'im." sözü Firavun'un ağzında yalan oldu.
- Hz. Mûsâ'nın elindeki asa, onun Hakk peygamber olduğuna şâhid idi. Ona karşı çıkan sihirbazların elinde ise, hiç bir işe yaramadı.
- El ile âlet, çakmak taşı ile demire benzer, kıvılcımın çakması için çift olmak gerek.
- Çifti olmayan; vasıtası, âleti bulunmayan bir tek Allah'tır. Sayıda şüphe 310 olur ama, o şeksiz şüphesiz birdir.
- İki diyen de, üç diyen de, daha fazla diyen de apaçık bir olduğunda birleşmişlerdir.
- Şaşılık gidince hepsi birleşir; iki üç diyenler de "bir" demeye başlarlar.
- Eğer sen ona "bir" diyen kişi isen, "Hakk meydanında Allah birdir." diyorsan onun çevgeni önünde bir top ol, dön, yuvarlan; o meydanda toz kopar, onun kazâsına rıza göster.
- Top, pâdişahın eliyle vurulur yuvarlanırsa o vakit doğru, kusursuz bir top olur. Yâni sâlik, bu âlemde Hakk'ın kazâsına belâsına tahammül eder. Ondan zevk alırsa o vakit kâmilleşir.
- Ey şaşı! Yâni, biri iki gören ve bir olan Allah'a "İkidir, üçtür, yahut 315 daha ziyâdedir." diyen bunları can kulağıyla dinle, dinle de, gözüne kulak yolu ile bir ilâç çek.
- İlâhî hakîkatleri, ilâhî hikmetleri bildiren tertemiz güzel sözler, kör olan gönüllerde durmaz, nûrun aslı olan Allah'a kadar gider.
- Çarpık ayakkabı nasıl çarpık ayağa uyarsa, şeytanın vesvese ve efsûnu da çarpık gönüllere girer ve yerleşir.
- Sen ilâhî hikmetleri, ilâhî hakîkatleri tekrar tekrar işitsen ve okusan, gönlün uyanık değilse, sen ehil değilsen o hikmetler, o hakîkatler senden uzak durur.
- Sen o hikmetleri yazıp bellesen de, ona buna söyleyen de, anlasan da...
- Ey inatçı kişi! O hikmetler senden yüz çevirir, yüzünü senden gizler, 320 senden kaçır.
- Sen okumasan da, senin yanıp yakıldığını, yâni sende kabiliyet bulunduğunu görürse, ilâhî hikmetler, eline konmaya alışmış bir kuş gibi senin yanına gelir, sana yaklaşır, senin olur.

- Bir köylü evinde tavûs kuşunun durmadığı gibi, ilâhî hikmet de, anlayışlı olmayan ham bir kişinin yanında durmaz.

Pâdişahın, doğan kuşunu ihtiyar köylü kadının evinde bulması

- Hakikat, ilâhî bilgi, pâdişahın kaçıp da un eleyen ihtiyar kadının yanına giden doğan kuşu da değildir. Ona da benzemez.
  - O kadıncağız, un eleyerek çocuklarına tutmaç pişirmeye çalışırken, o cinsi güzel, kendisi güzel doğanı gördü.
  - Dedi ki: "Zavallı kuş, ehil olmayanlar; bakmasını bilmeyenler sana iyi bakmamışlar; kanatların fazla büyümüş, tırnakların da uzamış."
- 325 • Onu tutup ayaklarını bağladı, kanatlarını yoldu, kısalttı, tırnaklarını kesti, yem olarak da önüne saman koydu.
- Ehil olmayanların eli, seni hasta eder. Ananın yanına gel de, sana iyi baksın seni iyileştirsün.
  - Arkadaş! Bilgisizin sevgisini de, ihtiyar kadının doğan kuşuna olan sevgisi gibi bil. Bilgisiz kişi, Hakk yolunda eğri büğrü gider.
  - Pâdişahın günü, kaçan doğan kuşunu aramakla geçti. Akşam üstü o ihtiyar kadının çadırını buldu.
- 330 • Ansızın orada doğanı toz duman içinde gördü. Ona bakıp ağlamaya başladı.
- Dedi ki: "Bize vefâsızlık ettiğin için bu hâle düştün, bu cezâyı Hakk ettin.
  - Cehennemdekilerle cennettekilerin bir olmadığını bilmeyerek, sen cennette yaşamayı bıraktın da cehenneme kaçtın.
  - Her şeyden haberi olan pâdişahın sarayından sersemce kaçarak, kokmuş bir ihtiyar kadının çadırına gidenin lâığı budur."
  - Doğan, kanadını pâdişahın eline sürüyor, hâl dili ile; "Ben suç işledim." diyordu.
- 335 • "Ey kerem sahibi! Sen iyilerden başkalarını kabul etmez isen kötü kişi neylesin kime karşı ağlasın, sızlasın; kime feryâd etsin?"
- Pâdişahın lûtfu, canı şımartmakta, onu suç işlemeye sürüklemeye; çünkü pâdişah her suçu af ile güzelleştirir.

- Yürü, lûtfuna güvenerek suç işleme ki, değil suçlarımız, iyiliklerimiz bile yetersiz oldukları için, o güzel Allah'ımızın huzurunda çirkindir.³⁰⁷
- Ey gâfil! Kendi hizmetini, yâni yaptığın ibâdetleri Hakk'a lâıyk sandığın için suç bayrağını açıyorsun.
- Zikr ve duâ için sana izin verildi, sen de zikr ve duâya başlayınca kendini bir şey sandın, gurura kapıldın.

- Zikr ederken sen kendini Allah ile konuşuyor sandın; niceler vardır ki, 340 bu zann yüzünden Hakk'tan ayrı düşmüşlerdir.
- Eğer pâdişah seninle beraber yere oturur, yâni merhametinin üstünlüğünden senin mertebene tenezzül ederek duânı dinlerse, o tenezzülü kendi kabiliyetinden değil, Hakk'ın lûtf ve kereminden bil kendini ve mertebeni tanı; küstahlığa kalkışma; edep ve terbiye gözet."
- Doğan kuşu hâl dili ile dedi ki: "Pâdişahım, yaptığım işten pişman oldum; bir daha yapmamak üzere tövbe ediyorum, âdetâ yeniden müslüman oluyorum."
- Hz. Muhammed (s.a.v.), nasıl senin başını putlara secde etmekten kurtardı ise, sen de çalış, o mübareğin mânevî gücü ile gönlünü iç putuna tapmaktan kurtar.
- Halkı dine davet kapısını her peygamber tek başına çalmış, bütün dünyayı tevhide davet etmiştir.
- Nûh (a.s.), imana gelmeyenleri ıslâh için Hakk'tan kılıç isteyince, tufan dalgaları kılıç huyunu aldı, kılıç kesildi.
- Cenâb-ı Hakk; "Ey Ahmed (Yâ Muhammed) yeryüzündeki orduların ne değeri vardır? Sen gökyüzündeki aya bak da onun alnını yar." diye buyurdu.
- Ey eşsiz, büyük peygamber! Sen ayı ikiye böl de, yıldızların uğurluluklarından, uğursuzluklarından bahs eden ve aslında mânâdan haberleri olmayanlar bu devrin ay çağı olmadığını, senin çağın olduğunu bilsinler, anlasınlar.
- Aziz Peygamberim! Bu çağ senin çağındır, Cenâb-ı Hakk'la konuşan 355 Hz. Mûsâ bile, senin çağında bulunmayı isterdi.

³⁰⁷ Toprakta yaratılmış olan bedeninin isteklerinden tamamıyla kurtulamadığımız, iyiliklerimizde, ibâdetlerimizde bazen gösteriş rol oynadığı için, biz Cenâb-ı Hakk'a lâıyk ibâdetle bulunamıyoruz. İnsanlığın örneği olan aziz Peygamber efendimiz, Cenâb-ı Hakk'a karşı; "Ya Rabbi! Biz sana lâıyk ibâdetle bulunamadık." diye niyâzda bulunurken, biz kim oluyoruz ki, kırık dökük, bazen zoraki olan ibâdetlerimize güvenelim, vazifemizi yaptık diyelim.

- Hz. Mûsâ, senin çağındaki parlaklığı ve o çağdaki tecellî sahibinin zuhûra geleceğini mânen görünce;
  - "Yâ Rabbi!" demişti. "O çağ nasıl bir rahmet çağıdır? Hatta o çağ rahmeti de geçmiştir de görüş çağı olmuştur.
  - Allah'ım! Sen Mûsâ'yı zaman denizlerine daldır, dalgalandıkça dalgalandır da, sonra Ahmed'in -yâni Hz. Muhammed (s.a.v.)'in- devrinde ortaya çıkar."
  - Cenâb-ı Hakk; "Yâ Mûsâ!" diye buyurdu. "Sana o çağı bunun için gösterdim, hâlvet yolunu bunun için açtım.
- 360 • Çünkü sen kendi çağındasın; Ahmed çağından uzaktasın. Ey Kelîm (Ey Mûsâ)! Ayağını topla ki, bu kilim çok uzundur (O devre çok uzun zaman vardır).
- Ben kerem ve ululuk sahibiyim; gönlü mânâ ile dolu olan kuluma; 'Tama' etsin, ağlasın.' diye ona, mânâ ekmeği gösteririm."
  - "Çocuk uyansın da, yiyecek istesin." diye annesi bazen onun burnunu okşar ovalar.
  - Çünkü çocuk, açlığının farkında olmaksızın uyur. Anasının memelerindeki süt ise, çocuğa karşı duyduğu sevgiden ötürü annenin göğsünü sıkıştırır, ağrıtır.
  - Ben gizli bir rahmet hazînesi idim. Hidâyete ermiş, doğru yolu bulmuş bir ümit halk ederek dünyaya gönderdim.³⁰⁸

- 365 • Senin canla başla istediğin kerâmetleri, lûtufları sana Allah gösterdi de, onları arzu ettin, elde etmeye çalıştın.
- Çeşitli milletlerin; "Ya Rabbi!" diyerek bir Allah'a inanmaları için Hz. Ahmed (s.a.v.) dünyada kaç put kırdı.
  - Hz. Ahmed(s.a.v.)'in, çalışıp çabalaması olmasaydı; ey mümin, sen de ataların gibi puta tapardın.
  - "Onun ümmetler üzerindeki hakkını bilesin." diye şu başın puta secde etmekten kurtuldu.
  - Eğer bir şey söylemek istiyorsan, bu söz, puta tapmaktan kurtuluşun şükrü olsun da, bu yüzden Allah seni içindeki puta tapmaktan kurtarsın.

³⁰⁸ Bu beyitte şu anlamdaki bir kudsî hadise işâret var: "Ben gizli bir hazîne idim, beni bilen yoktu. Bilinmesini arzu ettim. Bilinciyim diye, yâni, beni bilsinler diye halkı, insanları yarattım."

- Peygamber efendimiz, nasıl senin başını putlara secde etmekten kurtardı ise, sen de çalış, o mübâreğin mânevî gücü ile gönlünü iç putuna, benliğe tapmaktan kurtar.
- Din şüküründe bulunmaktan, yâni seni müslüman yarattığı için Allah'a hamd ve senâ etmekten yüz çeviriyorsun, çünkü dini babandan mirâs olarak bedâva bulmuşsun.
- Cenâb-ı Hakk buyurur ki: "Ben bir kulumu ağlatırsam, merhametim kabarır coşar, o ağlayan kulum nimetime erişir.
- Ben bir kuluma isteyeceği bir şeyi vermeyecek isem o isteği ona vermem. O isteği onun hatırına ve gönlüne getirmem; fakat bir kulumu da sıkıntıya düşürür, daraltırsam gönlünü açar, onu ferahlandırırım.
- Merhametim, acımam o hoş ağlayışlara bağlıdır. Bir kulum ağlayacak olursa, rahmet denizim dalgalanır, coşar, köpürür.

Şeyh Ahmed Hıdraveyh
-kaddesealluhu sırrıhi'l-azîz-'in
Hakk'ın ilhâmiyle borçlular için
helva satması³⁰⁹

- Cömertliği ile tanınmış bir şeyh vardı. O yüzden de hep borçlu idi.
- Büyüklerden, zenginlerden on binlerce borç alır, dünyadaki fakirlere, yoksullara harcardı.
- Borç para ile bir de tekke yaptırmış; canını da, malını da, tekkesini de Allah yolunda harcıyordu.
- Cenâb-ı Hakk, Halil İbrahim hazretleri için kumu nasıl un hâline getirmişse, onun da borcunu her yerden gelen armağanlarla öder dururdu.³¹⁰

³⁰⁹ Ahmed Hıdraveyh hazretleri, miladî IX. asırda yaşamıştır. Belhidir. Hac seferinde, Bestam şchrine uğrayarak, meşhur velî Bâyezid-i Bestâmî hazretleri ile görüşmüştür. Aşkî ve imanı uğruna tacını, tahtını terk eden İbrahim Ethem hazretlerini de görmüştür. Himmeti ve kerâmeti çok velîlerden olan Ahmed Hıdraveyh, 857'de Belh'de vefât etmiştir.

³¹⁰ Rivâyete göre, Halil İbrahim (a.s.) hazretlerinin çadırına bir misâfir gelmiş, onları yokmuş. Hanımı, Halil İbrahim hazretlerinden un istemiş. Çölde imişler. Kasabaya gidip gelmek imkânsızmış. Hz. İbrahim, bir çuvalı kum ile doldurup âilesine getirmiş. Allah'ın lûtu ile çuvaldaki kum, hâlis un olmuş.

380 • Bir hadislerinde Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: "Çarşılarda pazarlarda dâimâ iki melek duâ ederek derler ki; 'Yoksullara yardım edenlere, ihsanlarda bulunanlara fazlasıyla ver. Cimrilerin mallarını da yok et.'"³¹¹

- Hele canını verene, boğazını uzatıp yaratana kurban olana...
- O kimse, Hz. İsmail gibi boğazını uzatmış, Allah yolunda kurban olmaya hazırlanmıştır. Fakat Allah o boğazı kestirmez.³¹²
- İşte şehitler de, Allah yolunda canlarını fedâ ettikleri için diridirler. Hoşturlar. Sen ateşe tapanlar gibi bedene bakma.³¹³

385 • Çünkü Cenâb-ı Hakk, onlara gamdan, eziyetten, kötülükten emîn bir rûh ihsan etmiştir.

- Borçlu şeyh yıllarca bu işi gördü. Vazifesi bu imiş gibi zenginlerden borç alıyor, aldıklarını halka veriyordu.
- Ecel gelince, ulu bir bey, iyi bir insan olarak Hakk'a kavuşmak için ölüm gününe kadar iyilik tohumlarını ekti durdu.
- Şeyhin ömrü sona geldi. Bedeninde ölüm belirtileri gördü.
- Alacaklıları onun etrafında toplanıp, oturdular. Şeyh ise âdetâ bir mum gibi bir hoş yanıp yakılmada, eriyip gitmede idi.

390 • Alacaklıların para almaktan umutları kesilmiş olduğu için, suratları asıktı. Gönüllerindeki para derdi de, artıkça artıyordu.

- Şeyh kendi kendine; "Şu kötü zanlara kapılanlara bak. Benim borcumu ödemek için Allah'ın dört yüz dinar altını yok mudur?" diyordu.
- Bu sırada helva satan bir çocuk bir kaç para kazanmak ümidiyle dışarda; "Helva !" diye bağırırdı.

³¹¹ Bu beyitte de, şu hadise işâret var: "Her gün iki melek gökyüzünden yere iner ve; 'Allah'ım! Her verene, fakirlere yardım edene fazlasıyla ver. Kimseye bir şey vermeyen cimrinin malını da, yok et' diye duâ ederler."

³¹² Bu beyitte de, Hz. İsmâil'in babası tarafından kurban edilmesi hadisesine işâret var. Cenâb-ı Hakk, İbrahim(a.s.)'a oğlunu kurban etmesini emretmişti. Sevgili babası oğluna Allah'ın emrini anlattı. O da, Hakk'ın emrine boyun eğdi. Kurban olmaya hazırlandı. Şefkatli baba oğlunun boğazına bıçağı sürttü. Allah'ın emri ile bıçak kesmedi. Böylece baba ilâhî emri yerine getirmiş oldu. Kendisine oğlu yerine bir koç kurban etmesi emredildi.

³¹³ Bu beyitte Bakara Sûresi'nin şu anlamdaki 154. âyetine işâret var: "Allah yolunda öldürülmüş olanlara; 'Bunlar ölülerdir.' demeyiniz. Bilakis onlar, mânevî bir hayat ile diridirler."

• Şeyh, hizmetinde bulunan müridine gizlice; "Dışarı çık da helvanın hepsini satın al." diye işâret etti.

• Alacaklılar o helvayı yerler de, bir müddetcik olsun bana acı acı bakmazlar diye düşünüyordu.

• Şeyhe hizmet eden kişi, helvanın hepsini satın almak için hemen dışarı 395 çıktı.

• Çocuğa; "Helvanın hepsi kaç?" diye sordu. Çocuk; "Yarım kûsûr dinar." cevabını verdi.

• Hizmetçi; "Hayır, sûfîlerden fazla kâr isteme; yarım dinar vereceğim, artık başka söz söyleme." dedi.

• Hizmetçi, helvayı kabı ile beraber getirip şeyhin önüne koydu. Sen şimdi sırlar düşünen şeyhin sırrını seyr et.

• Şeyh alacaklılara; "Buyurun." dedi. "Şu helvayı teberrüken güzelce âfiyetle yiyin, size helâl olsun."

• Kap boşalınca çocuk kabını aldı. Ve şeyhe; "Haydi ey akıllı er dinarımı 400 ver." dedi.

• Şeyh; "Ben parayı nerden bulup da vereceğim?" dedi. "Ben borçlu bir kişiyim ve borçlu olarak âhret yolcusuyum."

• Çocuk, bu cevab üzerine kızdı, kabı yere vurdu. Ağlayıp bağırmağa, inleyip zırlamaya başladı.

• Çocuk, aldatıldığı için hıçkırma hıçkırma ağlıyor; "Keşke iki ayağım kırıl-saydı..."

• Keşke külhân çevresinde dolaşsaydım da bu tekkenin kapısından geç-meseydim." diyordu.

• Boğazlarına düşkün, yemeye alışkın köpek gönüllü sûfîler, kedi gibi 405 yalanırlar. Yüzlerini yıkarlar, âleme temiz görünürler.

• Çocuğun feryadı yüzünden orada ne kadar hayırlı hayırsız kişi varsa hepsi geldiler, çocuğun başında toplandılar.

• Helvacı şeyhin önüne geldi; "Ey taş yürekli şeyh! Şunu iyi bil ki, senin yüzünden ustam beni öldürür." dedi.

• "Onun yanına eli boş dönersem beni mahveder. Buna vicdânın râzı olur mu?"

• Alacaklılar da bu işi kötü görüp şeyhe dönerek dediler ki: "Bu ne rezâlet; yaptığını beğeniyor musun?"

410 ● Bizim malımızı yedin; yaptığın kötülükleri, zulümleri âhirete götürüyorsun. Bu yetmiyormuş gibi neden bu çocuğa başka bir zulümde, haksızlıkta bulundun?"

● O çocuk ikindi namazı vaktine kadar ağladı. Şeyh gözlerini kapamış ona hiç bakmıyordu.

● Şeyh bu cefâyâ, bu haksızlığa aldırış bile etmiyordu. Ay gibi nûrlu yüzünü yorganın altına çekmişti.

● O mübârek şeyh, ezelle de, ecelle de hoştu. İkisinden de tat almada, neşelenmede idi. İyi insanların da, basit insanların da kınamalarından, kendisini çekıştirmelerinden üzölmüyordu.

● Rûh bir adamın yüzüne tatlı tatlı gülerse, gönölde bulunan kendisinden memnunsa, o adama halkın surat asmasından, ekşi yüz göstermesinden ne zarar gelir?

415 ● Rûh bir adamın gözünden öperse, o adam felekten, feleğin öfkesinden gam yer mi?

● Mehtaplı bir gecede, köpeklerden ve onların havlamasından ayın ne korkusu olur?

● Köpek kendi vazifesini yapar, ay da yüzündeki nûru yerlere yayar.

● Herkes kendi işini görür. Su çerçöpün hatırı için kendi saflığını bırakmaz.

● Çöp, çöpçesine suyun üstünde akar gider. Duru su da, bulanmadan akar durur.

420 ● Hz. Mustafa (s.a.v.), geceleyin ayı ikiye böldü. Ebû Leheb ise kininden saçma sapan şeyler söyledi.³¹⁴

● Hz. İsa ölüyü diriltir, Yahûdi öfkesinden bıyığını yolar.³¹⁵

● Köpeğin havlaması, hiç ayın kulağına değer mi? Hele o ay, Allah'ın has ayı olursa... Yâni Allah'ın has kullarından olursa...

● Çocuğa verilecek para, oradakilerden toplansa idi, herkese bir kaç akçe düşerdi. Fakat şeyhin himmeti, bu cömertliği de kapamıştı.

³¹⁴ Mekkeliler, Peygamber efendimizden mucize istemişler. Peygamberimiz de, mübârek parmağı ile aya işaret etmiş, ay ikiye bölünmüş. Sonra iki parçası birbirine kavuşup bitişmiştir. Ebu Leheb, Resûlullah efendimizin amcalarından biri, fakat, hidâyete ermediği için efendimizin en azılı düşmanlarından olmuş, dilinden ve elinden gelen her fenâlığı yapmaktan geri kalmamıştı. Peygamber efendimizin bu büyük mucizesine de: "Bu da Muhammed'in sihirlilerinden biri." demişti.

³¹⁵ Mâide Sûresi'nin 110. âyetinde Hz. İsa'nın mucize olarak ölüleri diriltiği bildirilmektedir.

● Çünkü kimsenin çocuğa bir şey vermemesini şeyh arzu etmişti. Pirlere 425 in gücü bundan da fazladır.

● İkinci namazı vakti gelince, hizmetçi, Hâtem gibi cömert birisinin gönderdiği bir tabağı getirdi.³¹⁶

● Hem mal, hem hâl sahibi olan biri şeyhin sıkıntıda olduğunu duymuş; ona armağan göndermişti.

● Gelen tabağın bir kenarında dört yüz dinar vardı. Bir kenarında da, bir kağıda sarılmış yarım dinar bulunuyordu.

● Hizmetçi geldi, o eşsiz mübârek şeyhin huzurunda saygı ile eğildi. Ve tabağı önüne koydu.

● Tabağın üstündeki örtü kaldırılınca, halk şeyhin kerâmetini gördü. 430

● "Ey şeyhlerin de, şahların da başı! Bu nedir? Bu ne hâldir?" diye herkesten ahlak, feryâdlar yükseldi.

● "Ey sır sahibi olanların büyüğü! Bu ne sırdır? Bu ne sultanlıktır?"

● Biz senin büyüklüğünü bilemedik, saçma sapan ulu orta sözler söyledik; bizi affet.

● Biz körçesine değnek sallıyor, bu sebeple gönöl kandillerini kırıyoruz.

● Biz sağırklar gibi bir tek söz duymadık; kendi aklımızca cevap vermeye 435 çalıştık, hezeyânlarda bulduk."

● Şeyh; "Bütün o sözleri, bütün o lâfları size helâl ettim; helâl olsun." 439 diye buyurdu.

● "Bunun sırrı şu idi: Borcumun ödenmesini Allah'tan istemiştim. O da 440 bu hususta bana doğru yolu gösterdi.

● O yarım dinar, pek az bir şeydi ama, onun ele geçmesi de çocuğun ağlamasına bağlı idi.

● Helvacı çocuğu ağlamasaydı, rahmet denizi coşup köpürmeyecek, sizin borcunuz da ödenmeyecekti. Bunun için yediğiniz helvayı aldirttim, satan çocuğu da ağlattım."

● Kardeşim! Hikâyede geçen çocuk, senin göz çocuğundur. Şunu iyi bil ki, murâdına ermen senin ağlamana bağlıdır.

³¹⁶ Hâtem-i Tâî: Tay kabilesinden olup, cömertliği ile meşhur olduğu gibi yiğitliği ile de meşhurdur. Çölde yolunu kaybedenlerin gelip kendisinde misâfir olmaları için, geceleri o civardaki tepelerde ateşler yaktırmış. Hicretten 17 yıl önce öldüğü için, Peygamber efendimizi görmek saâdetine erememiştir.

- Affedilmek, lûtf elbisesi giymek istiyorsan, başındaki göz çocuğunu ağlat, göz yaşı döktür.

Bir kişinin bir zâhidi
"Çok ağlama ki gözün kör olmasın."
diye korkutması

- 445 ● Dostu, zâhidin birine dedi ki: "İbâdet ederken az ağla da, gözlerin bozulmasın."
- Zâhid dedi ki: "Göz, ilâhî güzelliği ya görür yâhut görmez. Hâl, bu ikiden dışarı değildir."
  - Hakk'ın nûrunu görürse, gözlerin bozulmasından ne gam olabilir? Mânen Hakk'a kavuşma mutluluğuna karşı iki göz ne kadar değersiz kalır?
  - Yok Hakk'ın nûrunu göremiyorsa, böyle bir göze var git de; 'Bu çeşit gözün kör olması daha iyi.'
  - Gözler bozulur, görmez olur diye korkma; ilâhî emânet, hakîkatin İsâ'sı seninledir. Nefsânî arzulara uyup yolunu şaşırma ki, sana hakîkati görür iki göz versin.
  - Nerede olursan ol, can İsâ'sı (Allah) seninle beraberdir. Ondan yardım iste, o çok hoş bir yardımcıdır. Yardımcıların en hayırlısıdır.³¹⁷
  - Fakat, et ve kemikten ibâret olan bedenin isteklerini, nefsânî arzularını can İsâ'sına arzedip de, onun gönlünü incitme.
  - Gönlüne geçim düşüncesini az getir, sen Allah kapısında ol; o kapıda oldukça mânevî neşen ölmez; mukadder olan rızkın da eksilmez.
- 455 ● Bu beden rûhun otağıdır. Yâhut da Nûh'un gemisine benzer."

Taklit her iyiliğe bir âfettir.

- Taklit, her iyiliğe bir âfettir. Taklit, aşılması güç dağ gibi görünse de, hakîkatte bir saman çöpü gibi hafif ve değersizdir.

³¹⁷ Bu beyitte, Hadîd Sûresi'nin şu meâlde olan 4. âyetine işaret var: "Nerde olursanız olunuz, Allah sizinle beraberdir."

- Bir kör, iri yarı, güçlü kuvvetli ve çabuk kızarsa da, gözü olmadığı için sen onu bir et parçası bil.³
- Eğer taklitçi kıldan ince, yâni mânâsı derin sözler, tarîkate ait sırlar söylese de, onun söylediği sözlerin hakîkatinden gönlünün, rûhunun haberi bile olmaz.
- Taklitçi kendi sözünü beğenir de, ondan mest olur. Fakat onun benliğinin verdiği mestlikle, hakîkat şarabının mestliği arasında ne uzun bir yol vardır.
- O dere yatağı gibidir. İçinden akıp giden suyu asla içmez. Su onun içinden akıp gider; su içenlere nasib olur.
- Bu sebeptendir ki, su dere yatağında durmaz, çünkü dere yatağı susamış ve su içici değildir.
- Taklitçi, ney gibi feryâd eder, ağlar, inler; ama, bu ağlayış kendisi için değildir de, dinleyici toplamak içindir.
- O söz söylerken ağlasa bile, o ağlayışı gönülden değildir; onun göz yaşları, kendisine acısınlar, para versinler içindir.
- O ağlayan taklitçi, güzel, gönüller yakan sözler söyler, söyler ama, onda yanmış yakılmış bir gönül, nefsânî kirliliklerden arınmış etek yoktur.
- Gerçeği bilen hakîkatçi ile taklitçi arasında çok fark vardır. Hakîkatçi Dâvud (a.s.) gibidir. Taklitçi ise sestem ibârettir.
- Hakîkatçinin sözünün kaynağı, gönül yanışıdır. Taklitçi ise, eski sözleri öğrenir de, hep onları tekrar eder durur.

- Sakın taklitçinin söylediği sözlere aldanma; öküz, yükü çeker ses çı- 495 karmaz ama, kağını bir iş yapmadığı hâlde inim inim inler.
- Böyle olmakla beraber, taklitçi de sevâptan mahrûm kalmaz. Nitekim, cenazede ağlayan kadınlara da ölü gömüldükten sonra hesap sırasında para verirler.
- Kâfir de, mümin de Allah der. Fakat ikisinin de Allah'a olan inançları, idrakleri bakımından aralarında çok fark vardır.
- Bir dilenci ekmek dilenmek için, Allah der. Allah'ın emirlerine tam mânâsıyla uyan dindar kişi ise, can ve gönülden Allah der.
- Eğer dilenci söylediği sözün, yâni Allah adının anlamını Hakk'ıyla bilseydi, her şey ona hiç görünür, kendisinde mânevî bir gönül zenginliği hâsıl olurdu da, dilencilik edip yüzü suyu dökmekten kurtulurdu.

- 500 ● O ekmeğin dilencisi, saman yemek için mushaf taşıyan eşek gibi, senelerce Allah der.
- Dili ile dudağı ile söylediği "Allah" sözü gönlünden doğup parlasaydı, onun bedeni zerre zerre olurdu da, gölge varlığı yok olur giderdi.
  - Şeytanın adı, büyü yapanların işine yarar; ey dilenci, sen de Allah'ın adı ile para kazanmak istiyorsun.

Bir köylünün
karanlıkta kendi öküzü sanarak
arlanı okşaması

- Bir köylü öküzünü ahıra bağlamıştı. Bir arslan geldi, öküzü yedi ve onun yerine geçti oturdu.
  - Köylü, gece vakti ahıra girdi, öküzünü bağladığı tarafa gitti. O aptal kişi, etrafını eliyle yoklayarak öküzünü arıyordu.
- 505 ● Öküzünü ararken arlanı buldu. Elini, orasına burasına sürmeye, bazen sırtını, bazen yanını, böğrünü yoklamaya, elini yukarı, aşağı gezdirmeye başladı.
- Arslan, kendi kendine diyordu ki: "Eğer fazla aydınlık olsaydı, bu zavallı adamın ödü kopar, yüreği kan kesilirdi.
  - Şimdi şu gece vakti, beni kendi öküzü sanıyor da, rahatça oramı buramı kaşıyor."
  - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey aldanmış kör kişi! Adımın zikir edilmesinden Tûr Dağı paramparça olmadı mı?³¹⁸
  - Eğer biz, *Kur'ân* kitabını dağa indirmiş olsaydık dağ parçalanır, yerinden kopardı; göçer giderdi.³¹⁹
- 510 ● Uhud dağı benim büyüklüğümü anlasaydı, paramparça olur, gönlü kanla dolardı."

³¹⁸ Hz. Mûsâ'ya Tûr dağında vâki olan tecellîye işâret ediliyor. Hz. Mûsâ, Allah'ın cemâlini müşâhede talebinde bulunmuştu. "Sen beni göremezsin, fakat dağa bak. Eğer yerinde durabilirsen, görebilirsin." diye buyrulmuştu. Mûsâ'nın Rabbi dağa tecellî edince, dağ parçalanmış Mûsâ da düşüp bayılmıştı." Bkz. A'râf Sûresi âyet 143.

³¹⁹ Haşr Sûresi'nin 21. âyetine işâret vardır.

- Allah'ın mübârek adını babandan, anandan işitmiş olduğun için, gaflet içinde habersizce ona sarılmışsın.
- Taklide uymadan, Allah'ın adının hakikatinden haber alsan, inceler, e-rirsin; hâtif gibi belirtin bile kalmaz.
- Seni korkutmak için söyleyeceğim şu hikâyeyi dinle de, taklide uymanın nasıl bir âfet olduğunu anla.

Sûfîlerin semâ³²⁰ meclisi tertip etmek için
misâfirin eşeğini satmaları

- Sûfînin biri seyâhati sırasında geldi, bir tekkeye misâfir oldu. Kendisi eşeğini getirip ahıra bağladı.
- Bu sûfî, evvelce anlattığımız sûfî gibi yapmadı. Kendi eliyle eşeğinin 515 yemini, suyunu verdi.
- İşini başkasına bırakmadı, yanılmadı, ihtiyatlı hareket etti. Fakat kaza gelince, ihtiyatın ne faydası olur?³²¹

³²⁰ Semâ, dinleme demektir. Tasavvuf ehline göre, ilâhî nefes ve kasidelerin makamla okunuşlarını dinlemeye ve ondan neşelenerek, heyecana kapılarak, kalkıp bir takım hareketlerde bulunmaya, oynamaya, dönmeye "semâ" denilmiştir. Bilhassa mevlevîlerin ney, kudüm âhengi ile dönmelerine "semâ", semâ edenlere "semâzen", semâ esnasında dönenleri idâre edene "semâzenbaşı" derler.

Semân haram veya helâl olduğu hakkında, din adamları ayrı ayrı fikirler ortaya atmışlardır. İmam-ı Kuşeyrî, İmam-ı Gazzâlî gibi büyükler; "Semân, yâni ses ve çalgı dinlemenin hükmü, dinleyen üzerinde yaptığı tesire bağlıdır. Eğer dinleyende, nef-sânî bir takım meyl uyandırır, şüphesiz haramdır. Hiç bir tesir yapmıyorsa mübahdır. Rûhânî, ilâhî bir neşe veriyorsa helâldir." demişlerdir.

³²¹ Ebede kadar, yâni sonsuzluğa kadar olacak şeylerin kararlaşmasına "kader", o işlerin zamanı gelince olmasına "kazâ" derler. Bunun aksini söyleyenler de vardır. Kazâyı da "muallak" ve "mübrem" diye ikiye ayırırlar. Sadaka verenin ömrünün uzaması, belâdan kurtulması "muallak kaza"dır. Yâni, olması bir şeye bağlı kaza, değışebilen bir kadedir. Filan kişinin, filan tarihte öleceği, "mübrem kaza", muhakkak başa gelecek kazadır. Tâhirü'l-Mevlevî Hoca'mızın buyurduğu gibi:

"Bu bahis en müşkül ve içinden çıkılmaz bir bahistir. Cebr inananlar, Mu'tezileler ve Ehl-i sünnet mezhepleri arasında bu konuya dâir çok sözler söylenmiş de, doğrusu halledilmemiştir. Bu yüzden kadere inanmaktan başka elimizden bir şey gelmez. Hadislerde tedbîr ve ihtiyat tavsiye edildiği gibi, tedbirin ihtiyatın ve sakinmanın "mübrem kaza"ya faydası olmadığı da haber verilmiştir. Hulâsa, olacak olur."

- Tekkedeki dervişler yoksul kişilerdi. Bu yüzden kusurlu idiler. Çünkü fakirlik, yoksulluk insanı helâk edecek kâfirliğe yakındır.³²²
- Ey zengin kişi! Sen toksun; aklını başına al da dertli bir fakirin çarpık ve yanlış hareketine gülme.
- O sûfîler acze düştüler, yoksulluklarının etkisi altında kaldılar, bunaldılar; hepsi bir olup eşeği satmaya karar verdiler.

520 • Zora düşünce, haram olan leş bile yenir; nice bozuk ve düzensiz şeyler zor yüzünden doğru ve düzgün olur.³²³

- Hemen eşeği götürüp sattılar; yemek yiyecek şeyler aldılar, getirdiler, mumlar yaktılar.
- "Bu gece lokma var, semâ var. İştahla, zevkle yenecek yemek var." diye tekkede bir görültüdür koştular.
- "Günlerce bir şey yemeyip aç durmak ne zamana kadar sürecek? Zenbil ile dolaşmak, herkesten dilenmek ne vakte kadar devam edecek?"
- Biz de insanız, bizim de canımız var. Bu gece konuğumuz olduğu için devlete konduk." diyorlardı.

525 • O dervişler, biz de insanız bizim de canımız var derken, kendilerinde bulunan ve onları kötülüğe doğru götüren hayvânî rûhu gerçek rûh, insanî rûh sanıyorlar da yanlış adım atıyorlar, suç işliyorlardı.

- O konuk da uzak yoldan gelmişti, yorgundu ve kendisine gösterilen saygıdan pek memnundu.
- Sûfîler, birer birer onu gönül alıcı sözlerle okşadılar, kendisine hoş bir hizmet oyunu oynadılar.
- Konuk sûfî, kendisine gösterilen sevgi ve ilgiyi görünce; "Bu gece neşelenmeyeyim de, ne vakit neşeleneyim?" dedi.
- Yemek yediler, semâ başladı, tekke tavana kadar toz ve duman içinde kaldı.

³²² Peygamber efendimiz bir hadislerinde; "Fakirlik, yoksulluk küfre yaklaşımdır." diye buyurmuşlardır. Yâni bir fakir, zaruret ve ihtiyaç yüzünden dinden imandan çıkabilir. Bu sebeple Peygamberimiz; "Bu çeşit fakirlikten ben Allah'a sığıyorum." diye buyurmuştur. Bir hadislerinde de; "Ben fakirlikle övünürüm, iftihar ederim." demişlerdir. Buradaki fakirlik, maddî fakirlik değil, mânevî fakirliktir... Kendinin hiç bir şeyi olmadığını, malının mülkünün, hatta kendi varlığının Allah'a ait olduğunu zevken bilmektir.

³²³ Bu beyitte, Bakara Sûresi'nin 173., Mâide Sûresi'nin 3. âyetlerine işâret edilmektedir.

- Mutfaktan tüten duman, ayak vurmaktan kalkan toz, sûfîlerin aşk ve heyecanla dönmeleri, ortalığı birbirine kattı.
- Bazen el çırparak ayak vuruyorlar, bazen yere kapanıp, yüzleri ile so-fayı süpürüyorlardı.
- Sûfî, canı istediği yemeği çok zor bulur da, o yüzden obur olur.
- Ancak, Allah'ın nûrundan, mânevî nimetten doyuncaya kadar yemiş olan sûfî başkadır. O kapıları çalma, ekmek dilenme ayıbından kurtulmuştur.
- Fakat, sûfîlerin binde biri böyle ilâhî nûrla dolup, yemeye muhtaç olmaz. Öbürleri onun sâyesinde yaşarlar.

- Semâ sona doğru yaklaşınca, çalgıcı ağır aksak bir usûle girdi. 535
- "Eşek gitti, eşek gitti." demeye başladı. Hepsi de bu harâretli usûle uydu.
- Bu heyecanla ayak vurarak, seher vaktine kadar el çırpıyorlar. "Ey oğul! Eşek gitti eşek gitti." diye bağırıp durdular.
- O konuk sûfî de, onları taklit ederek; "Eşek gitti." diye bağırırmaya başladı.
- O zevk, o coşkunluk, o semâ geldi, geçti; gündüz oldu. Hepsi de vedâlaşıp birer tarafa gittiler.

- Tekke boşaldı. Yalnız o misafir sûfî kaldı. O da, eşyasının tozunu silke- 540 rek gitmeye hazırlandı.
- Eşyasını odadan dışarı taşıdı. Eşeğe yükleyip yola çıkmaya niyetlendi.
- Yoldaşlarına yetişmek için acele ediyordu. Ahıra gitti; fakat eşeğini bulamadı.
- Kendi kendine dedi ki: "Tekkenin hizmetçisi onu suya götürmüş olabilir. Çünkü eşek dün akşam pek az su içmişti."
- Hizmetçi gelince sûfî "Eşek nerede?" diye sordu. Hizmetçi; "Bu ne biçim soru? Sakalından utanmıyor musun? Dün gece 'eşek gitti, eşek gitti' diye herkes bağırıp durdu. Duymadın mı?" diye cevap verdi.

- Sûfî; "Ben eşeği sana emânet etmiştim, onu korumayı sana bırakmış- 545 tım." dedi.
- "Yollu yordamlı konuş, delil getirmeye kalkışma, sana verdiğimi bana geri ver.

- Sana verdiğimi senden istiyorum. Sana bıraktığımı, sana emânet ettiğimi bana geri ver.
- Peygamberimiz buyurmuştur ki: 'Elinin aldığı şeyi sonunda sahibine geri vermen gerekir.'³²⁴
- Baş çeker de buna râzı olmazsan, işte ben şuracıktayım, sen de buradasın, kadı efendinin de evi orada."

550 ● Hizmetçi; "Sûfîlerin hepsi de üstüme saldırdı, alt oldum. Onlarla başa çıkamadım. Yarı canlı bir hâle geldim.

- Sen bir ciğer parçasını kedilerin arasına atıyorsun, sonra da onu aramaya kalkıyorsun.
- Yüzlerce aç kişinin ortasına bir parça ekmek, yüzlerce köpeğe karşı bir zavallı kedi bırakıyorsun."
- Sûfî dedi ki: "Diyelim ki, zulmettiler de senin elinden aldılar; onu almakla benim gibi bir yoksulun canına kast ettiler.
- Ey zavallı! 'Sûfîler eşeğini satmaya götürüyorlar.' diye neden bana haber vermedin?

555 ● Söyleseydin, eşek kimde ise ondan alırdım. Yâhut da, onlar kendi aralarında anlaşırlar, değerini bana verirlerdi.

- Onlar burada iken yüz türlü çâre bulunurdu, şimdi her biri bir tarafa gitti.
- Ben şimdi kimi tutayım, kimi kadıya götüreyim? Bu kaza senin yüzünden başıma geldi.
- Niçin gelip de: 'Ey garip, böyle korkunç bir zulme uğradın.' diye bana söylemedin, beni uyarmadın?"
- Hizmetçi; "Vallahi" dedi. "Defalarca geldim, bu işleri sana duyurmak istedim.

560 ● Fakat sen 'Eşek gitti, oğul eşek gitti.' sözünü hepsinden daha tatlı, daha coşkun bir hâlde söylüyordun.

- Ben de, eşek sâhibi hayvanın satıldığını biliyor ve kazaya râzı oluyor, ârif bir adam diyerek geri döndüm."
- Sûfî dedi ki: "Hepsi de onu hoş bir edâ ile söylüyorlardı, hakikaten onlar gibi söylemek bana da zevk vermişti.

³²⁴ Bir hadiste: "Bir şeye kefil olan, o şeyi ödemek zorundadır." diye buyrulmuştur.

- Doğrusu onları taklit eyleyişim, beni berbat etti. O taklide uyuşa yüzlerce lânet olsun.

● O topluluğun zevki, bana da aks etti de, gönlüm o akisten zevk aldı." 565

- Mânâ denizinden feyz suyu alabilecek bir hâle gelinceye kadar, hoş ve olgun dostlardan gelen parıltı gerekli bir şeydir.
- İlk önce gelen feyzi sen taklid bil; ardı ardına gelmeye başlayınca, işte o gerçek feyz olur.
- Gerçek feyze kavuşuncaya kadar sakın dostlardan ayrılma; katre, inci oluncaya kadar sen sedefi bırakma.
- Gözün, aklın, kulağın arınmasını istiyorsan, gözünü kapayan, aklını örten, kulağını tıkayan tama' perdelerini yırt.

● O sūfînin tama' yüzünden taklide kapılması aklını körleştirdi de, o 570 yüzden nûru ve nûrun lem'alarını, parıltılarını göremedi.

- Lokma hırsı, zevke ve semâya düşkünlük, aklının gerçeği düşünmesine engel oldu.
- Aynada tama' olsaydı, iki yüzlülük de bize benzerdi.
- Eğer terâzide tama' olsaydı, tarttığı şeylerde gözü kalırdı da onların gerçek hâlini nasıl olurdu da olduğu gibi dosdoğru söylerdi.
- Sana biraz sonra bir hikâye söyleyeceğim, can kulağıyla dinle de, tama' insanın kulağını nasıl tıkarmış anla.
- Kimde tama' varsa, onun dili tutuk olur, rahatça konuşamaz. Tama' olan kişinin gönlü ve gözü nasıl olur da parlar?

● Onun gözünde mevki, altın tama'ı, gözde biten kıl gibi olur da, ona ha- 580 kîkati göstermez.

- Ancak, Hakk aşkıyla gönlü dolmuş, mest olmuş kişi başkadır. Onlara defîneler, hazîneler versen hürriyetlerini satmazlar.
- Daha dünyada iken Hakk'ın cemâlini müşâhede eden, mânen ona kavuşmak mutluluğuna eren kişinin gözüne, bu dünya leş gibi görünür.
- Fakat o sūfî, ilâhî aşkın mestliğinden uzak düştüğü için, hırs ve tama'ından geceleri görmez bir hâle gelmişti.
- Ama, hırsından kendisinden geçmiş olan kişi, yüzlerce hikâye dinler de, yine hırs kulağına bir söz girmez.

Kadı tellâllarının
bir müflisi şehirde dolaştırarak
halka bildirmeleri

- 585 ● Malsız, mülksüz, evsiz, barsız bir adam vardı. Zindanlarda kalmış, amansız zincirlerle bağlanmıştı.
- Boş yere zindandakilerin lokmalarını yedi. Tama'yı yüzünden oradakilerin gönlüne Kaf Dağı gibi ağır geliyordu.
  - Kimsenin bir lokma ekmek yemeye bile gücü yetmiyordu. Çünkü o, ağza alınan lokmayı bir yanından tutar, hemen kapardı.
  - Allah'ın has kullarını davet ettiği kanaat ziyafetinden uzak kalan kimse, pâdişah bile olsa, dilenci gibi aç gözlüdür.
  - O aç gözlü kişi, insanlık şerefini ayaklar altına almıştı. O lokma kapıcının arsızlığından, zindan cehenneme dönmüştü.
- 614 ● Zindanda bulunan kişiler, kadı'nın anlayışlı vekiline şikâyet etmeye geldiler.
- 615 ● "Bizden kadıya selâm söyle, şu adî adamdan ne kadar rahatsız olduğumuzu anlat.
- O boşboğaz obur ve zararlı kişi, bu zindanda yerleşti kaldı.
  - O sinek gibi her yemeği kapar, hem de çirkin huyu, yüzüzlüğü sebebiyle çağırılmadan gelir, selâm vermeden oturur.
  - Altmış kişinin yiyeceği ona yetmiyor; ne söylersen söyle, iştitemezlikten geliyor.
  - Yüzlerce hile ile, yüzüzlükle sofraya oturup yemeye başlayınca, zindandakilere bir lokma bile kalmaz.
- 520 ● O aç gözlü, o cehennem boğazlı, sofraya oturunca; 'Cenâb-ı Hakk, Kur'an'da 'yiyin, için' buyurmuştur.' diyerek hemen yemeye başlar.³²⁵
- Üç yıllık kıtlık gibi olan bu adamdan, aman aman... Kadı efendinin hayatı sonsuza kadar sürsün.
  - Ya bu su sığırını zindandan çıkarsın, yahut da ona vakıftan ayrı yemek, ayrı para versin.

³²⁵ A'râf Sûresi'nin 31. âyetinde; "İsraf etmeden yiyin, için; şüphe yok ki, Allah israf edenleri sevmez." diye buyrulmuştur.

- Ey kendisinden erkeklerin de kadınların da hoşnut oldukları kadı efendi! Bizim imdâdımıza yetiş, bizi kurtar."
  - O söz anlar vekil, kadı'nın yanına gitti, zindandaki zavallıların şikâyetlerini bir bir anlattı.
- 625
- Kadı, o adamı zindandan huzuruna çağırdı. Kendi güvendiği adamlardan da, sordu soruşturdu.
  - Zindandakilerin şikâyetlerinde haklı olduklarını anladı.
  - Kadı o adama dedi ki: "Kalk, bu zindandan çık git. Ölümünden sonra vârislerine kalacak evine çekil otur."
  - Adam dedi ki: "Benim evim, barkım senin lûtfun, ihsanın. Zindanım ise, dünyanın kâfirlere cennet olduğu gibi, benim cennetimdir.³²⁶
  - Eğer beni zindandan sürer çıkarırsan yokluktan, yoksulluktan ölür giderim."
- 643
- Kadı; "Müflis olduğunu isbat et." dedi. Adam; "İşte burada bulunan zindandaki adamların hepsi de şahit." diye cevap verdi.
  - Kadı dedi ki: "Onların şahitliği nasıl kabul edilir? Onlar senden kaçıyorlar, elinden kan ağlıyorlar, onlar şimdi senden dâvâcı durumundadırlar.
  - Onlar senden kurtulmak istiyorlar. Bu bakımdan doğru olmayan bir şahitlikte bulunabilirler."
  - Mahkemede bulunanların hepsi de; "Biz onun hem müflisliğine, hem de kötülüğüne şahidiz." dediler.
  - Kadı onun hâlini kime sordu ise; "Efendi, bu müflisten vazgeç; bundan hayır gelmez." cevabını aldı.
  - Kadı dedi ki: "'Bu adam müflistir' diye bağırarak onu şehirde dolaştırın.
  - Tellâllar her yerde onun müflis olduğunu söylesinler, onun müflislik davulunu çalsınlar.
  - Hiç kimse ona veresiye bir şey satmasın, kimse bir mangır bile borç vermesin.
- 650
- ³²⁶ Bir hadis-i şerifte; "Dünya, müminin zindanı, kâfirin cennetidir." diye buyrulmuştur. Feyzu'l-Kadir, c. III s. 546.

- Herhangibir kimse hilesine kapılır da dâvâ için onu buraya getirirse, artık onu zindana atmam.
  - Bence onun müflisliği anlaşıldı. Elinde ne para var, ne pul.
  - İnsan da müflisliği anlaşılın diye dünya zindanında kalır."
- 657 • Müflisin fitnesi alevlenince, odun satan bir Kürdün devesini getirdiler.
- Zavallı Kürt, bir hayli bağırdı çağırdı; hattâ memura biraz da para verdi.
  - Kürdün devesini aldılar, müflisi üstüne bindirip, kuşluk vaktinden geceye kadar sokaklarda dolaştırdılar. Kürt, feryâd etti ama, bir faydası olmadı.
- 660 • Korkunç bir kıtlık gibi olan o müflis, deveye bindi, deve sahibi de devenin arkasından koşmaya başladı.
- Mahalle mahalle dolaştırdılar, onu bütün şehre tanıttılar.
  - Her hamamın önünde, her pazar yerinde, herkes o müflisin şekline ve yüzüne baktı.
  - Türk, Kürt, Rum, Arap gür sesli on tellâl, kendi dillerince bağıryorlar, diyorlardı ki:
  - "Bu adam müflistir, bir şeyi yoktur, sakın kimse ona ödünç bir pul bile vermesin.
- 665 • Görünüşte, iç yüzde bir şeyi, bir habbesi bile yoktur. Müflistir, kalpazandır, hilecidir, aldatıcı ve kandırıcıdır.
- Sakın, sakın onunla bir işe girişmeyin. O sana bir öküz getirirse, o öküzü sıkı ve sağlam bağla ki, tekrar çalıp götürmesin.
  - Dâvâyâ kalkışıp onu bana getirirseniz, bu ölü adamı tekrar zindana atmam.
  - Bu müflis hoş sohbettir. Fakat çok oburdur. Elbisesi yeni, içteki çamaşırları paramparçadır.
  - Hile için o yeni bir elbise giyse, bilin ki eğretidir. Onunla halkı kandırmak istiyor."
- 670 • Ey temiz kalbli kişi, faziletli olmayan kişinin faziletten bahs edişini iğreti elbise gibi bil.

- Hırsızın biri çok değerli elbise giyse, o eli kesilesi nasıl olur da senin elini tutar? Nasıl olur da sana yardım edebilir?³²⁷
  - Akşam olup da müflis deveden inince, Kürt ona dedi ki: "Evim buraya çok uzak, vakit de gecikti.
  - Sabahtan beri deveme bindin, arpadan vazgeçtim, hiç olmazsa bir a-
vuçtan az bile olsa biraz saman parası ver."
  - "Şimdiye kadar niçin dolaştık, aklın nerede idi? Yoksa yürü git, evde kimse yok mu?
- 675 • Müflis olduğuma dair davul çaldılar, herkese duyurdular, ses yedinci kat göğe kadar vardı; sen duymadın mı?
- Senin kulağın ham bir tama' ile dolmuş da, bu yüzden tellâlların gür seslerini duymadın. Zaten tama' insanı sağır eder, kör eder. Ey delikanlı!
  - 'Bu kaltaban müflistir, müflistir.' diye bağırıp durdular; bu sözleri kerpiçler, taşlar bile duydu."
  - Bu sözleri akşama kadar söylediler, devecinin kulağı tama'la dolu, olduğu için duymadı.
  - Kulakta ve gözde Allah'ın mührü var, bu yüzden insan işitemiyor, duymuyor. Yoksa şu perdelerde ne şekiller var, ne sesler var.³²⁸
- 680 • Cenâb-ı Hakk, dünyada bulunan ilâhî güzelliklerden, kemâlden, naz ve cilveden dilediğini gözlere gösterir.
- Güzel seslerden, mânevî müjdelerden, coşup köpürüşten ve neşeli sözlerden de neyi dilerse kulaklara onu duyurur.
  - Dünya imkânlarla, çârelerle, dermanlarla doludur. Fakat, Cenâb-ı Hakk lûtf edip de bir pencere açmadıkça, senin için hiç bir çâre yoktur.
  - Şimdi ondan senin haberin bile yok. Ama ilâhî irâdeye uygun düşse Allah o çâreyi belirtir.
  - Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Allah her dert için bir derman yaratmıştır."³²⁹
- ³²⁷ Eskiden, şeriat hükümlerine göre hırsızların ellerini keserlerdi. Bu beyitte bu hükme işâret var.
- ³²⁸ "Allah, onların kalplerini, kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerinde de perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır." Bakara Sûresi 7.
- ³²⁹ Bir hadis-i şerifte: "Allah, her hastalığa bir devâ vermiştir." Feyzu'l-Kadir, c. V. s. 428.

- 685 ● Fakat, onun fermânı, buyruğu, onun izni olmadıkça derdine derman olacak şeyin ne rengini görebilirsin, ne de kokusunu duyarsın.

Kanaat, Hayâl, İman, Sabır

Allah'ın has kullarını dâvet ettiği
kanaat ziyâfetinden uzak kalan kimse,
pâdişah bile olsa, dilenci gibi aç gözlüdür.

- 590 ● Sen, Allah'ın verdiklerine râzı olmadıkça, rahat etmek, kurtulmak ümidi ile nereye kaçsan, orada karşına bir âfet çıkar, bir belâ gelir, sana çatar.
- Dünyanın hiç bir köşesi canavarsız ve tuzaksız değildir. Hakk'ı gönülde bularak ve ona sığınarak, onun mânevî huzurunda yaşamaktan başka kurtuluş ve rahat yoktur.
  - Kurtulma çâresi bulunmayan dünya zindanının, ayak bastı parası alınmayan, zindan dayacağı atılmayan bir köşesi yoktur.
  - Allah'a yemin ederim ki, fâre deliğine girsen, bir kedi pençesiyle tutulursun.
  - İnsanoğlu hayâllere kapılmayı sever, hayâlle gelişir; hayâlleri güzelse, onunla rahatlar.
- 595 ● Yok, hayâlleri hoş gitmeyecek olursa, kötü hayâllere kapılırsa, mum gibi bu ateşle yanar, erir gider.
- Yılanların, akreplerin arasında bile olsan, Allah seni güzel hayâllerle avutursa...
  - Yılanlar da, akrepler de sana eş, dost olur. Çünkü güzel hayâlin, bakırı altın yapan bir kimyâsı vardır.
  - Sabır, güzel hayâllerle tatlılaşır, çünkü hepsinden önce sıkıntıdan kurtuluş hayâli gelir, seni rahatlatır.
  - O kurtuluş hayâli, içteki imandan ileri gelir. İmân zayıflığı ümitsizlik, iç sıkıntısı verir.

- Sabır, iman yüzünden baş tâcı olur. Çünkü sabrı olmayanın imanı 600 yoktur.³³⁰
  - Hz. Peygamber; "Gönlünde sabır olmayan kişinin, Allah'a da imânı yoktur." diye buyurdu.
  - Bir kişi senin gözüne yılan gibi soğuk görünür. Fakat, yine o adam, bir başkasının nazarında, resim gibi güzeldir.
  - Çünkü senin gözüne yılan gibi görünen, onun kâfirliğinin, kötü huyunun hayâlidir. Onu güzel görene ise, imanının, güzel huyunun hayâli görünmededir.
  - İnsanda ikilik vardır. İnsanın nefsi küfür ile, rûhu da iman ve irfân iledir. Rûhâniyet üstün gelirse; balık, nefsâniyet galebe ederse; olta olur.
- 605
- İnsanın yarısı mümin, yarısı ateşe tapandır. Yarısı hırslı, yarısı sabırlıdır.
  - Cenâb-ı Hakk, *Kur'ân-ı Kerîm*'de: "İçinizde kâfir de var, mümin de var."³³¹ diye buyurdu.
  - İnsanın alaca öküz gibi, sol tarafı kapkara. Öbür tarafı ise ay gibi aktır.
  - Kim insanın çirkin tarafını, kötülük tarafını görürse onu sevmez. İyilik tarafını görürse onu beğenir.
  - Yusuf (a.s.), kardeşlerinin gözüne çirkin hayvan gibi görünüyordu. Hâlbuki Hz. Yâkub'un nazarında o bir hûri gibi güzeldi.
- 610
- Kardeşleri onu çekemediler, kötü hayâle kapıldılar da, onu çirkin gördüler. Bu göz; teferruâtı, parça bucağı gören fânî gözdür. Küllîyi (=bütünü) gören, her şeyde bütünüün sıfatını müşâhede eden gönül gözü, mânâ gözü onlarda yoktur.
  - Sen şu bizim başımızda görünen fânî gözü, asıl gözümüz olan gönül gözümüzün gölgesi bil. Asıl gözümüz, bir şeyi nasıl görürse, fânî gözümüz de er-geç onun tarafına döner.
  - Ey insan! Sen bir mekân âlemindesin. Aslın ise mekânsızlık âleminde. Sen bu dünya dükkânını kapa da, öbür dükkânı, mânâ dükkânını aç.
- ³³⁰ Bir hadis-i şerifte; "Bir kimse de sabır yoksa, onda sağlam iman da yoktur." buyrulmuştur.
- ³³¹ Teğâbün Sûresi'nin 2. âyetinin meâli şöyledir: "O, öyle kudretli yaratıcıdır ki, sizi o yarattı. Ey insanlar, sizden bazıları kâfirdir. Bazıları mümindir ve onun yaratan olduğuna iman ederler. Allah sizin yaptıklarınızı görür, bilir."

Şeytanın insanlara yaptıkları

- 630 ● Şeytan, Cenâb-ı Hakk'a; "Ey esenlik veren Rabbim!" demişti. "Beni kıyâmete kadar yaşat.³³²
- Beni yaşat da, bana hoş gelen bu dünya zindanında, düşmanımın, yâni Hz. Âdem'in oğullarını öldüreyim."
  - Kimde iman rızkı varsa, kimde âhîret yolunun azığı olarak bir ekmeğin bulunuyorsa,
  - Kâh hile ile kâh aldatarak, ondan o rızkı, o azığı alayım da pişmanlıktan içleri yansın, feryâd etsinler.
  - İnsanları bazen yoksullukla korkutayım, bazen de güzellerin saçları ile, benleri ile gözlerini bağlayayım.
- 635 ● Gerçekten de bu dünya zindanında hakîkî iman azığı azdır. Bu azığı elde edenler de, şeytan köpeğinin saldırışı yüzünden kıvranıp dururlar.
- Namazdan, oruçtan, yüzlerce iyiliklerden, ibâdetten elde edilen heyecan ve manevî zevk azığını şeytan gelir, birden alır gider.
  - Ben, Şeytan'ın şerrinden Allah'a sığınırım, biz onun azgınlığından öldük, mahvolduk.
  - Şeytan, bir köpektir ama, binlerce kişinin içine girer. Şeytan kimin içine girer, kalbine yerleşirse o kimse de şeytan olur.
  - Kim seni Hakk'tan, hakîkatten soğutursa, seni ibâdetten alıkoyarsa, bil ki şeytan o kişinin içindedir. Onun derisi altına gizlenmiştir.
- 640 ● Asıl Şeytan, kendisine yardımcı insan şeytanı bulamazsa, hayâline girer de seni vebâle sokar.

- Seni kâh gezip eğlenme, kâh dükkân açıp alışveriş etme, bolca para kazanma, kâh ilim öğrenme, kâh ev bark kurup çocuk sahibi olma hayâllerine düşürür.
- Bazen kazanç yeri, iş yeri düşündürür. Bazen ticârette çok ileri gitme, çok kazanma hırsı verir. Bazen macerâ peşinde koşturur; bazen de, hâkim olma, adaleti yerine getirme isteği verir.
- Bazen altın gümüş, bazen erkek evlâd, güzel kadın sevdâsına düşürür.
- Bazen değirmen, bazen bağ bahçe, bazen bulut, yağmur düşündürür. Bazen neşe, eğlence hayâl ettirir.

³³² Bu beyitte, A'râf Sûresi'nin şu meâlde olan 36-38. âyetlerine işâret edilmektedir: "Şeytan, Cenâb-ı Hakk'a dedi ki: 'Ey Rabbim! Bana insanların ba's olunacakları kıyâmete kadar mühlet ver.' Allah da buyurdu ki: 'Belirli zamana kadar. Yâni kıyâmet gününe kadar, sana mühlet verilmiştir.'"

● İnsanı bazen insanlarla dostça yaşamaya sevk eder. Bazen de onlarla savaşa iter. Bazen insanı ad, san peşinde koşturur. Bazen de ayıplanmaktan utandırır.

● Bazen koyun sürülerine, yığınlarla kumaşa mâlik olma arzusu verir. Bazen kıymetli halılar, antika eşyalar düşündürür.

● Bütün bu isteklerin seni rahatsız edeceğini anla da, bu hayâlleri aklından çıkar. Bu lüzumsuz şeyleri, bu fânî istekleri gönlünden süpür at.

● Aklımı başıma al da, bu hayâllerden kurtulmak için hemen "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahî'l-azîm" oku. Ama yalnız dille değil, canla gönülle oku.

● Şeytanın müflisliğini, Allah'ımız Kur'ân'da bize bildirmiştir, her tarafa yaymıştır.

● Şöyle buyurmuştur: "O hilecidir, müflistir. Onun ile hiç ortak olma, 655 alışveriş yapma."³³³

● Alışveriş ederken kâr edemezsin; çünkü o müflistir. Ondan nasıl olur da bir şey elde edeceksin?

Varlıktan yokluğa dönüş

● Ey kurtuluş yolu, kurtuluş çâresi arayan kişi! gözünü mekânsızlığa, yâni zamandan da, mekândan da münezzehtir olan Allah'a çevir. Ölmek üzere olan bir adamın gözü nasıl rûhuna çevrilir, onu izlerse, sen de öyle yap.

● Bu dünya cihetsizlik âleminden meydana gelmiştir. Bu dünyaya "lâ-mekân" (=yersizlik) âleminden muvakkat bir yer verilmiştir.³³⁴

³³³ A'râf Sûresi'nin 15-16. âyetlerinin meâli şöyledir: "Beni rahmetinden uzaklaştırdığın için, kullarını doğru yoldan azdırmak arzusuyla tuzak kuracak, onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından çıkagelecek; onları saptıracağım. Onların çoğunu şükredenlerden bulamazsın."

³³⁴ Bir hadis-i şerifte: "Allah vardı, onunla beraber hiç bir şey yoktu." diye buyrulmuştur. Gerçekten de, ezelde yâni, başlangıcı olmayan zamanlarda Allah var idi. Fakat yer, gök, zaman, mekân, hulâsa hiç bir şey yaratılmamıştı. Yalnız varlıkların "a'yân-ı sâbite"si, yâni ne şekilde yaratılacağı, taslağı, plânı Allah'ın indinde vardı. Sonra, zaman, mekân ve sâir eşya yaratıldı. Zamansızlıktan zaman, mekansızlıktan mekân meydana geldi. Bundan anlaşılıyor ki, her şeyin çıkış yeri "lâ-mekân" (yersizlik)dir. Bu sebeple: Ey Hakk âşığı! Sen de derdine dermanı lâ-mekândan, yâni zamandan ve mekândan münezzehtir olan Allah'tan bekle. Sebeplere teşebbüs et. Çalış, uğraş fakat, murâdının, isteğinin elde edilmesini "Müsebbibü'l-Esbâb"dan, sebepleri halk edenden ümid et, ondan iste,

- Daha dünyada iken Allah'ı bulmak ve Allah'ın en yakını olmak istiyorsan, var gibi görünen bu hayâl âleminde, bu fânî âlemden, bize yok gibi görünen mânâ âlemine, sonsuzluk âlemine geri dön.
- Bize yok gibi görünen, yokmuş gibi gelen o âlemden ürkme, korkma. Çünkü o yokluk, mânâ âlemidir. Gelir yeridir. Kazanç yeridir. Şu var gibi görünen âlem ise, hayâl âlemidir. Madde âlemidir. Az çok masraf yer, gider yeridir. Burada ömür harcanır.

- 690 • Mâdemki Allah'ın yaratma yerinin, sanatının tezgâhı yokluktur; yokluktur. Bu yüzdendir ki, yokluğun dışında olan şu varlık âleminde (=maddî âlemden) ne varsa hepsi değersizdir.³³⁵
- Ey ortağı, benzeri bulunmayan, pâk, kutsal Rabbimiz! Bize yardım et ve günâhlarımızı bağışla.
  - Bize ince, derin mânâlı, tesirli güzel sözler ilham et de, onlarla duâ ederek senin merhametini kazanalım.
  - Ya Rabbi! Duâyı ettiren, bizi sana yalvartan da sensin, duâyı kabul eden de sen. Ümit de, emînlik de, korku da, mehâbet de senden gelmektedir.
  - Ey söz sultanı! Biz yanlış söyledik isek, sen düzelt. Her şeyin düzelticisi sensin.
  - Allah'ım! Sende öyle bir kudret, öyle bir güç var ki, onunla dilediğini, dilediğin şeye çevirirsin. Kan ırmağı bile olsa, onu Nil nehri hâline getirirsin.³³⁶
- 695 • Bu çeşit kimyacılık işleri, bu çeşit çevirişler, şekilden şekle sokuşlar senin işindir, senin sırrındır.

³³⁵ Bu beytin ikinci mısraı, bazı *Mesnevî* yazmalarında; (جز معطل در جهان خست کیست) "Bu var gibi görünen madde âleminde, hayâlden, yokluktan başka bir şey yoktur." olarak yazılmıştır. Bu mısra, Muhiddin-i Arabî hazretlerinin; (لا ظاهر إلا للعدم) "Allah'tan başka zahirde görünen her şey yokluktan ibârettir." görüşünü hatırlatıyor. Gerçekten de, âriflerin ifâdesine göre, şu madde âleminde bütün varlıklar, bütün hareketler hakikatte boştur, hayâldir, mânâsızdır. Şu dünyada var gibi görünen her şey, yokluktan ibârettir. Ancak Allah vardır. (لا موجود إلا الله) Allah'tan başka hiç bir şey mevcut değildir.

³³⁶ Firavun, İsrâil oğullarının Hz. Mûsâ ile birlikte gitmelerine müsâade etmediğinden, Allah Mısırlıları cezâlandırdı. Onlara bazı belâlar verdi. Ekinlerini çekirgeler, küçük kurtlar mahvetti. Her taraf kurbağaların hücumuna uğradı. Nil nehri de, kan nehri haline geldi. Halbuki kan halinde akmaya başlayan nehir, İsrâilliler için duru su idi. Bu hâl A'râf Sûresi'nin 133. âyetinde anlatılır.

- Allah'ım! Suyu toprakla karıştırdın, balçık yaptın; balçıktan da Hz. Âdem'in bedenini meydana getirdin.
- Sonra Hz. Âdem'e eş yarattın, dayı, amca yarattın. Ona binlerce düşünce verdin, sevinç verdin, gam verdin, keder verdin.

İnsanların bazıları

gözle görülen güzelleri, güzellikleri değil de görünmeyen güzeli, güzellikleri sevmek mutluluğuna ermişlerdir.

- Allah'ım! Sen insanların bazısına duygularının tesiri altında kalmama gücü verdin. Onları hürriyete kavuşturdu. Onları gamdan da, neşeden de ayırdın, âzâd ettin.
- Bu hâlde gelen mutlu kişileri, kendilerinden de kurtardın, soylarından, soplardan da kurtardın. Onların gözlerine dünya güzellerini, güzelliklerini çirkin gösterdin.
- Bu saâdete erenler, duygu ile duyulanları, yâni görülen işitilen, tadılan ⁷⁰⁰ ve tutulan her şeyi istemezler de, görünmeyene, yâni Allah'a gönül verirler.
- Böyle kişilerin aşkı meydandadır da sevgilisi gizlidir, görünmez. Onlar için hariçte görünen sevgililer, dünyada o gizli sevgilinin birer fitnesi, birer imtihanıdır.³³⁷
- Fakat, sadece gizli sevgiliye bağlanıp kalarak, zâhirî aşkı, mecâzî aşkı da boş sanma; çünkü görünen sevgiliye olan aşk, sanıldığı gibi sadece şekle, sûrete, yâni bir kadının güzel yüzüne gönül vermek değildir.

³³⁷ İbn-i Arabî hazretleri, *Fusûsu'l-Hikem*'in son faslı olan "Kelime-i Muhammedîye"de, ilâhî aşkı anlatırken, isim vermeden Mevlâna'nın *Divân-ı Kebîr*'inin V. cildinde bulunan, 2127 numaralı Arapça bir gazelden şu beyti almıştır:

صَحَّ عِنْدَ النَّاسِ الرَّبِّيَّ عَاشِقًا
غَيْرَ أَنْ لَمْ يَعْرِفُوا عَشْقِي بَيْنَ

(Haik yanında âşıklığım gerçekleşti. Herkes âşık olduğumu anladı ama, kime âşık olduğum bilinemedi.)

● Şunu iyi bilmeli ki, sevgilinin sûreti, şekli yoktur. Sevilen, onun mânâsıdır. İster bu dünyaya ait aşk olsun, ister o dünyaya, yâni mânâ âlemine ait aşk olsun bu böyledir.³³⁸

● Eğer sen, sevgilinin sadece bedenini sevsen, eğer şekle, sûrete âşık isen, bir güzelin rûhu bedeninden ayrılınca neden onu bırakıyorsun? Neden onu götürüp gömüyorsun?

705 ● Bir ölünün bedeni, şekli, sûreti yerindedir. Senin ona karşı duyduğun soğukluk, bu vazgeçiş nedendir? Ey âşık! Bir ara bakalım, senin gerçek sevgilin kimdir?

● Görülen bir güzel, bizim gerçek sevgilimiz olsaydı, duygulu olan herkes sevgilisine âşık olur, onu bırakmazdı. Ona vefâlı olurdu.

● Vefâlı olmak, sevgiyi artırdığı hâlde, nasıl oluyor da sûret, şekil vefâyı vefâsızlığa çeviriyor?

● Güneşin ışığı duvara vurur. Onu iğreti olarak aydınlatır.

● Ey temiz yürekli saf kişi! Ne diye bir kerpice gönül verdin? Sen hiç sönmeyen, nûru ebedî olan güzelliği, aslı ara.

710 ● Ey kendi aklını beğenen, aklına âşık olan, kendini şekle, sûrete tapanlardan üstün gören kişi! Şunu iyi bil ki:

● Senin duyguna vuran "külli akl"ın ışığıdır. Bu ışığı, bakır gibi olan duygularının üzerine iğreti düşen bir altın yıldızı bil de, kendini üstün görme.³³⁹

● İnsanlardaki güzellik, iğreti bir yıldızdan ibârettir. Böyle olmasaydı; "Sevgilim!" diye bağrıma bastığın dostun, kocamış bir eşek gibi çirkinleştiğini görür mü idin?

● O sevgili, bir vakit melek gibi güzel iken, şeytan gibi çirkinleşmiştir. Çünkü o güzellik, onda iğreti olarak bulunuyordu.

● Onda güzellik, azar azar, yavaş yavaş aldılar. Nitekim bir fidan da, azar azar, yavaş yavaş kurur, gider.

³³⁸ Bu beyt, *Mesnevî*'nin I. cildindeki 111 numaralı olan şu beyte çok benziyor: "Âşıklık ister mecâzî, nefsanî olsun, ister hakikî, rûhânî olsun, sonunda bizi ötelere, Hakk'a götüreceğ bir rehber, bir kılavuzdur."

³³⁹ Sûfîlere göre, zaman itibarıyla olmamak üzere, bütün yaratılan varlıklar ezelden "Mutlak Varlık" olan Allah'ın âleminde sâbit olmuştur. Buna "A'yân-ı Sâbite" diyorlar. Bu var oluş, tasarıdır. Henüz meydana gelmiş değildir. Buna "Hakikat-i Muhammediye" de denir ki, "Külli Akıl" budur. Her varlık ondan nasibini alır.

● Git de; (وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ) "Çok yaşattığımızın gücünü kuvvetini alırız."³⁴⁰ 715 âyetini oku, aklını başına al; gönle girmeye, gönül almaya bak. Ete, kemiğe gönül verme.

● Çünkü gönül güzelliği, iğreti güzellik değildir. Seneler geçmekle onun güzelliği kaybolmaz. Onun iki dudağı, senin için âb-ı hayât sâkîsi olur.

● Aslında, âb-ı hayât da kendisidir, sâkî de kendisi, mest olan da kendisidir. Senin benlik tılsımın bozulunca, her üçü de bir olur.³⁴¹

● Sen, bu biri, birliği kıyas yoluyla, yâni; "Şöyle olursa, böyle olur." demekle anlayamazsın. Ey kendini tanımayan kişi! Saçma sapan şeyler söyleme. Kulluk et, iyiliklerde bulun da, Allah'ın yardımı ile anlayasın.

● Ey gerçek varlığını idrâk edemeden mânâyâ erdiğini sanan kişi! Senin mânâ sandığın da, şekilden, sûretten ibârettir ve iğretidir. Sen, o iğreti şeyi kendine uygun bulmuşsun. Onunla övünüp seviniyorsun. "Ben gerçeği buldum." diye gurura kapılıyorsun.

● Mânâ oldur ki, seni senden alır. Şekle bağlanmaktan seni kurtarır. 720

● İnsanı kör ve sağır eden nakşa, sûrete, güzel bir yüze âşık eden şeye mânâ demezler.

● Körün nasibi, gam artıran hayâllerdir. Gözün payı da, şu aslı olmayan geçici hayâllerdir.

● Senin nefs eşeğin kaçmıştır. Onu mücâhede kazığına bağla, o ne zaman kadar insanlık ve ibâdet yükünü taşımaktan kaçacak? 729

● İster yirmi yıllık yol olsun, ister otuz yıllık, isterse ikiyüz yıllık, ona sabır ve şükür yükünü yüklemek, ona bu yükü taşıtıp götürmek gerek.

● Hiç bir günâhkâr, başkasının günâhını çekmedi. Hiç bir kimse de, ekmediğini biçmedi.

³⁴⁰ Yâsin Sûresi'nin 68. âyetinin meâli şöyledir: "Kime uzun bir ömür verirsek, yaradılışının aksine olarak onun kuvvetlerini azaltır, onu perişan bir hale sokarız. Bunu akletmezler, düşünmezler mi?"

³⁴¹ 716 numaralı beyitte geçen "gönül"den maksat, insan-ı kâmil olan mürşiddir. O mürşid âb-ı hayât gibidir. Mânen ölmüş olan bir kalbi diriltir. Kendisi, ilâhî aşk ile mest olmuştur. O, istidâdi ve olanlara ilâhî aşk şerbetini sunar. Onları da mest eder. Benlik tılsımının bozulması, benlikten; benlik düşüncesinden kurtularak, kendini yok bilmektir. Bâyezid hazretleri şöyle diyordu: "Bir yılan, derisinden nasıl sıyrılıp çıkarsa, ben de benliğimden sıyrılıp çıkınca, yâni, Bâyezid'liğimden kurtulunca, sevenin de, sevgilinin de, sevginin de bir olduğunu anladım. O zaman, şarap içen de, şarap da, şarabı sunan da bir olur."

- Ekmediğini biçmeyi ummak, ham tama'dır. Ey oğul! Ham bir şeyi yeme. Ham bir meyveyi yemek insana hastalık verir.

Harap ev

- Birisi ansızın bir defîne buluverir de, ben de bunu istiyordum, işte artık işle, güçle, dükkânla benim ne işim var? diye düşünür.
  - Defîne bulmak baht işidir. Böyle şey pek az olur. Bedende güç kuvvet varken, çalışıp kazanmak gerek.
- 735 • Çalışıp çabalamak, defîne bulmaya engel değil ya, sen işten güçten ayak çekme de kısmetse o da arkadan gelir.
- Sen çalış da, "eğer hastalığı"na yakalanma. "Eğer şunu şöyle yapsaydım, bunu böyle yapsaydım." deyip durma.
  - İnsanlarla hoş geçinen Peygamber efendimiz de, "eğer" demeyi men etti. "O sözü söylemek münâfıklıktan ileri gelir." diye buyurdu.³⁴²
  - Çünkü o münâfık da "eğer" derken, işi şarta bağlarken öldü. Bu şarta bağlayıştan öbür dünyaya ancak hasret götürebildi.
  - Garibin biri acele bir ev arıyordu. Bir dost onu aldı yıkık bir eve götürdü.
- 740 • O dost o garibe dedi ki: "Eğer bu evin çatısı olsaydı, evin evime bitişik olurdu.
- Eğer evde bir oda daha olsa idi, çoluğun çocuğun rahat ederdi."
  - Garip; "Evet" dedi. "Dostların komşuluğu hoştur. Fakat azîzim 'eğer'de, yâni olsaydı, bulsaydı kelimelerinde oturulmazki."
  - Bütün dünya hoşluk ister, yâni hoşça vakit geçirmek arzusundadır. Onu hazırlamak ve bulmak için ateşte yanmakta, çok mihnete katlanmaktadırlar.
  - İhtiyar olsun, genç olsun herkes altın ister, fakat herkesin gözü, kalp parayı altından ayırt edemez ki...

³⁴² Hz. Peygamber(s.a.v.)'in şu meâlde bir hadisi olduğu Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilmiştir: "Eğer, şöyle, böyle olsaydı" demekten sakının. Çünkü o söz münâfık sözüdür."

- Ayarı hâlis altın, kalp altının üstüne bir ışık salmış, bir parlaklık vermiş- 745 tir. Sen onu gör, fakat mihenk taşına vurmada, yalnız zanna kapılarak altın seçmeye kalkışma.³⁴³
  - Eğer mihenk taşın varsa, yâni, şeriat ahkâmını, Hz. Muhammed'in gerçek yolunu biliyorsan, kendisine uyacağın kişinin davranışları şeriate uygun bulunursa, onu kabul et. Yoksa git de, kendini âlim ve ârif bir zâta teslim eyle, onun mihengi ile denemeye giriş.
  - Aslında, insanın kendi içinde, rûhunda bir irfân mihengi, bir vicdan mihengi olmalı. İyiyi, kötüyü kendisi ayırt edebilmeli. Gönülünün pusulası gerçek yönü göstermiyorsa, böylece kendi başına yolu bulamıyorsa, sakın yalnız başına yola çıkma. Gerçek bir yol gösterici, bir mürid ara.
  - Çünkü yolda gulyabânîler vardır. Onların sesleri bildik ve tanıdık seslerine benzer. Bu sahte dost sesleri, seni mahv etmeye, yok etmeye çağırır.³⁴⁴
  - O sesler; "Ey kervan halkı! Benim tarafıma geliniz, yol bu yöndedir; işte şuracaktır." diye seslenirler.
- 750 • Gulyabânî, kervan halkını yok etmek, onları da daha önce yok ettiklerine katmak için, her birinin adını "Ey filân! Ey falan!" diye birer birer çağırır.
- Yolcular, o sese aldanıp da çağrılan tarafa gidecek olurlarsa, bakarlar ki, karşılarında kurtlar var, arslanlar var. Ömürleri kaybolup gitmiş, yol da uzak mı uzak.. Gün de bitmiş, akşam olmuş.
  - O gulyabânî'nin sesi nasıldır? O ne diye bağırır? Bir de onu söyle; o gönül gulu (nefs-i emmâre): "Mal isterim, mevki isterim, şeref isterim." diye bağırır durur.
  - Sen, aklını başına al da, kendi içinden sana seslenen gönül gulunun (nefs-i emmârenin) sesini yatıştır, sustur da, sana bazı sırlar, gizli sesler duyurulsun. Açığa vurulsun.
  - Allah'ı zikret de, gulyabânîlerin seslerini yak, yandır. Nergiz gibi olan gözlerini, akbaba gibi murdar bulunan dünyaya karşı kapa.

³⁴³ Ayarı tam, hâlis altın; ilâhî tecellîleri ifade eder. Kalp altın ise, fânî ve maddî olan dünyaya ait güzellikleri, süsleri ifade eder. Umûmiyetle insanlar, bu fânî dünyada sahte mutluluklarla oyalanmak isterler. Hepsî de iyiyi, mükemmeli arzu ederler. Fakat onlardan pek azı, hakkı bütünden ayırdedebilir. Bu yüzden gösterişe kapılırlar da, gerçeği bulamazlar.

³⁴⁴ Gulyabânî: Hakk yolcusunu yollarından azdıran, kötü huylar, vesveseler, nefsanî isteklerdir. Bazıları da gulyabânîyi, cinler, şeytanlar olarak görürler.

755 ● Yalancı sabahı sahici sabahtan, yâni dünya nimetlerini, âhîret nimetlerinden ayırt et. Şarabın rengini kadehin renginden, mânâ kokusunu ve rengini, sûret kâsesinden bilme.³⁴⁵

● Böylece sabırla ve sebatla, yâni ayak direyişi ve dayanışı ile cisimlerin yedi rengini gören baş gözünden başka, bir gönül gözü elde edesin.³⁴⁶

● İbâdet ederek, iyilikler yaparak, halka hizmet ederek elde edeceğin bu gönül gözü ile, bu gördüğün çeşitli renklerden başka renkler görürsün. Âdî taşlar yerine inciler, mücevherler seyredersin.

● İnci de nedir ki? Sen kendin deniz olursun, göklerde seyreden, gezip dolaşan güneş kesilirsin.

İş sahibi, iş yurdu

● Büyük ve eşsiz yaratıcı iş yerinde gizlenmiştir. Sen git de, onu iş yerinde, a'yân-ı sâbite mertebesinde tefekkür et.³⁴⁷

760 ● Fakat onun işi, yâni yaratışı, sanatı yaratanın perdesi olmuştur. Bu sebeple sen onu yaratış sanatı dışında işinden başka yerde göremezsin.³⁴⁸

³⁴⁵ Yalancı sabah dünyevî hayatı, dünya nimetlerini temsil ediyor. Uhrevî saâdet, ebedî ve manevî nimetler, sahici sabahı ifade ediyor. Mânevî nimetler, güzellikler, mânevî sâkinin lûtfu ile, tecellîsi vasıtasıyla elde edilir. Gönül gözleri kapalı olanlar, mânâdan zevk almayanlar, o hakîkati idrak edemezler. Zevki, neşeyi; şaraptan, sûret kadehinden bilirler.

³⁴⁶ Beyitte geçen yedi rengi, baş gözü ile görüyoruz. Gönül gözü, o yedi rengin ötesindeki renkleri görür. Arifler, o yedi rengin ötesindeki yedi rengi şöyle değerlendirmişlerdir: 1- Birinci renk beyaz; İslâm 2- İkinci renk sarı; iman 3- Üçüncü renk koyu mavi; ihsan 4- Dördüncü renk yeşil; huzur ve itimnan 5- Beşinci renk; açık mavi; ibkan 6- Altıncı renk kırmızı; irfân 7- Yedinci renk siyah; hayranlık.

³⁴⁷ Beyitte geçen "iş yeri", ezeldeki a'yân-ı sâbite âlemidir. O âlemi ancak ilâhî sırlara âşina olabilen irfân sâhipleri düşünebilirler. Fakat, Hakk'ın iş yeri, yalnız ezelde a'yân-ı sâbite âleminde midir? Rahman Sûresi'nin 29. âyeti gereğince Cenâb-ı Hakk, her an işte değil midir? Bu konuya Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin I. cildinin (3071-3075) numaralı beytlerinde temas etmişti. Tabii ezal âlemi düşüncenin, sayısız varlıkların yaratılışlarının tasarısını tefekkür etmenin ayrı bir hayranlık doğuracağı muhakkaktır.

³⁴⁸ Gerçekten de Cenâb-ı Hakk'ın zuhûru, açıkta görünmesi kendine perde olmuştur. Aziz Hüdâî hazretleri ne güzel söylemiş:

"Zuhûru, perde olmuştur zuhûra,
Gözü olan, delil ister mi nûra?"

● İş yeri iş yapanın, büyük yaratıcının bulunduğu yerdir. Onun iş yerinden dışarda kalan, onun yarattıklarının güzelliklerini sezemeyen, hayran olamayan kimse, bu büyük yaratıcıdan gâfildir.

● Öyle ise iş yurdu, yâni yokluğa gel de, orada sanatı da, sanatkârı da beraberce bir arada gör.³⁴⁹

● Mâdemki iş yurdu, aydınlık bir görüş yeridir. Şu hâlde iş yurdundan dışarda bulunan her yer örtülü, gizleniş yeridir.

● İnatçı Firavun, mevhum varlığına baktığı için benlikten kurtulamadı da, Hakk'ın yokluk iş yerini; kazâ ve kaderini görmekten kör olmuştur.

● O, kaderi değiştirmek, kapıya gelip çatan kazâyı geri çevirmek isti- 765 yordu.

Abdullah Ensârî hazretleri de; "Cenâb-ı Hakk, sanatını açığa vurmak için âlemi yarattı. Kendini, kendi zatını izhar etmek için de, Âdemi yarattı." diye buyurmuştur. Hakk'ın bilinen ve bilinmeyen âlemlerdeki yarattığı varlıklardan, mikroplardan alınız da, fillere, nesli tükenip gitmiş dev cüsseli varlıklara, denizlerde, karalarda yaşayan çeşit çeşit hayvanlara, böceklerle, havalarda uçan kuşlara, cinsleri sayılamayacak kadar çok olan bitkilere, çiçeklere, meyvelere bakınız. Her şeyde bir güzellik, her şeyde yaratanın gücü müşâhede edilmektedir. İnsanı hayretlere düşüren intizama, bu yaratılmış tabiatta ihtişama, ormanlara, denizlere, göllere, dağlara, ovalara, çöllere, varlıklara bakarak, mümkün olduğu kadar, büyük yaratıcıyı iş yerinde, yarattığı eserlerde, halk ettiği mahlûkatta vicdanen, aklen anlayabilir. Bütün bu şaşırtıcı eserleri görmek, yaratıcıya hayran olmak, herkesin nasîbi değildir. Başımızdaki fânî gözle bu güzellikler gereği gibi görülemez. Basîret gözü ile gönül gözü ile görmek gerekir. Bu görüş de her insanda bulunmayan Hakk'ın bir lûtfu, bir ihsânıdır.

³⁴⁹ Bilginler yokluğu ikiye ayırmışlardır; "Adem-i Mahz" (=Tam Yokluk) ve bir de "Adem-i İzâfî." Tam yokluk, tamamiyle ve gerçekten yok olandır. İzâfî Yokluk ise, görünüşte var, fakat, Allah'ın varlığına nisbetle yok demektir. Şu dünya varlığı, yaşayan, var gibi görünen bizler, izâfî yokluktayız. Çünkü ecelimiz gelince, varlığımız yokluğa gidecektir. Allah kâinâtı yoklukta yarattı. Bu yüzdendir ki; "A'yân-ı Sâbite gerçek varlık kokusunu koklamamıştır." derler. Allah'ın yaratma yeri, yokluk âlemi olduğu için, Hz. Mevlâna "Maddî varlığından kurtul, yokluğa gel de, orada sanatı da, sanatkârı da bir arada gör." diye buyurmaktadır. Mevlâna *Mesnevî*'nin bir çok yerlerinde, yokluk âlemine temas eder.

Mesclâ, *Mesnevî*'nin I. cildinin 3094 numaralı beytinde: "Yokluk âlemi, pek geniş ve hudutsuz bir âlemidir. Bu dünya, bu hayâl ve varlık âlemi, o âlemden yüzlerce gıda alır, o âlemden belirir, beslenir."

Kezâ, *Mesnevî*'nin III. cildinin 4516 numaralı beytinde ise: "Cenâb-ı Hakk'ın yaratma yeri, hazinesi yokluktur. Allah varlıkları ademde, yoklukta halk eder. Sen ise şu gölge varlığa aldanmış olduğun için yokluk nedir, ne bilirsin?"

Yine *Mesnevî*'nin VI. cildinin 1467 numaralı beytinde şöyle buyurur: "Çünkü iş yerinin aslı, yokluk âlemidir. Orada hiçbir şey yoktur. Bomboştur, oranın izi bulunmaz."

- Halbuki kazâ ve kader, Hakk'ın takdirinin önünden kaçmaya çalışan o hileci Firavun'un bıyığına gülüyor, yâni onunla alay ediyordu.
  - O, Allah'ın takdiri bozulsun diye, yüzbinlerce suçsuz çocuk öldürttü.³⁵⁰
  - Böylece, Mûsâ peygamberin meydana çıkmaması için binlerce kişiye zulmetti. Binlerce vebâl aldı. Binlerce kan döktü.
  - O kadar kan döktüğü hâlde Hz. Mûsâ doğdu ve onu kahr etmeye hazırlandı.
- 770 • Eğer Firavun, Allah'ın sanatını ve kazâ kader tezgâhını görmüş olsaydı, eli ayağı kurur da, hileye ve düzene girişemezdi.
- Hz. Mûsâ, Firavun'ın sarâyında rahatça yaşadığı hâlde, Firavun boş yere çocukları öldürüyordu.
  - Firavun, hislerine uyararak tenini besleyen en büyük düşman nefsinin kuvvetlendirdiği hâlde; "Dışarda bir kimsenin bana düşmanlığı vardır. Bana haset ediyor." diye vehme kapılan bir kişiye benziyordu.
  - "Bu adam benim düşmanımdır, bana haset etmektedir" der. Hâlbuki, kendisine asıl haset eden, asıl düşman olan, o beslediği bedendir. Yâni nefsidir.
  - O benlik, o nefis sahibi olan kişi Firavun'a, bedeni de Mûsâ'ya benzer. Firavun; "Düşman nerede?" diye dışarlarda dolaşır durur. Dışarlarda düşman arar.

- 775 • Duygularının esiri olan kişinin nefsi, beden evinde nazla çeşitli nimetlerle beslenmektedir. Hâlbuki, kendisi başkalarına, kendi dışında bulunan kimselere kin güderek elini ısırılmaktadır.³⁵¹

³⁵⁰ Kasas Sûresi'nin 6-13. âyetlerinde bu konuya temas edilir: Firavun'un, İsrâil oğullarından korktuğu için, yeni doğan çocukları öldürttüğü; Hz. Mûsâ'nın annesinin de oğlunu öldürmelerinden korkarak Mûsâ'yı bir sepete koyup Allah'ın emri ile Nil nehrine attığı; Firavun'un karısının da, bu çocuğu bulup saraya götürdüğü; Mûsâ'nın hiç bir kadının memesini emmeyip, annesinin süt anne olarak saraya mürâcaat ettiği, bu sûretle Firavun'un saltanatını yıkan Hz. Mûsâ'nın, Firavun'un sarayında yetişip, büyüdüğü anlatılmaktadır.

³⁵¹ Hisleri ile yaşayan, duygularının esiri olan kişi, düşmanını kendi dışında arar durur. Halbuki, onun en büyük düşmanı, onun kendi içinde olan nefsidir. Nitekim sevgili Peygamber efendimiz; "Senin en çetin, en korkunç düşmanın kendi içindeki nefsidir." diye buyurmuştur. Firavun da düşmanı olacak Mûsâ'yı hep dışarlarda aradı durdu. O yüzden çok da kan döktürdü. Halbuki, düşmanı, kendi sarayı içinde beslenmekte idi. Yusuf Sûresi'nin 53. âyetinin anlamını dikkatle okursak, konuyu daha iyi anlarız: "Ben, nefsimi suçsuz çıkaramam, çünkü nefis hakikaten kötülüğü şiddetle emr eder. Ancak, Allah'ım ayağa da, insan nefis elinden kurtula."

Halkın bir suç yüzünden anasını öldüren kişiyi kınaması

- Adamın birisi öfkeye kapıldı da, hem yumrukla döve döve, hem de hançerle annesini öldürdü.
- Birisi ona; "Yaratılışının kötülüğü yüzünden analık hakkını hatırına getirmedin mi?" dedi.
- "O çirkin huylu anneni neden öldürdün? Söylemiyorsun. O sana ne yapmıştı? Neylemişti?"
- Adam; "Annem çok kötü, utanılacak bir iş işledi. Ben de dayanamadım, onu öldürdüm. Ayıbını toprak örtün." diye cevap verdi.
- Annesini öldüreni kınayan kişi; "Anneni öldüreceğine, annenle kötü iş yapan adamı öldüreydin." deyince, suçlu oğul; "Her gün başka birisini mi öldüreydim." diye cevap verdi.
- "Onu öldürmekle, halkın kanını dökmekten kurtuldum. Bir çok insanın boğazını kesmekten onun boğazını kesmek hayırlıdır."
- Ey Hakk âşığı! Bu hikâyede geçen kötü huylu anne, senin nefsidir. Senin nefsinin sembolüdür. Onun kötülükleri, fesâdı her tarafa yayılmıştır.
- Aklını başına al da, o kötü nefsi öldür. Çünkü o kötü nefis yüzünden, her an bir aziz varlığa kast ediyorsun.³⁵²
- Onun yüzünden bu güzelim dünya sana dar geliyor. Onun yüzünden Hakk ile de, halk ile de savaşıyorsun.³⁵³
- Nefsinin öldürür, yâni onun isteklerini hiçe sayar, onun sözünü dinlemezsen, yaptığın hatalardan dolayı şundan, bundan özür dilemekten kurtulursun. Yaşadığın memlekette hiç bir düşman kalmaz.

³⁵² Kaside-i Bürde'nin şu beyti ne güzeldir.

والتفسُّ كالطفلٍ إنْ تهملهَ شبَّ على
حُبِّ الرِّضَاعِ وَإِنْ تَنْظُمَهُ يَنْظُمُ

(Nesf, memedeki çocuk gibidir. Onu ihmâl edersen, yâni, zamanı gelince memeden kesmezsen, büyür gider de, yine meme emmek ister. Fakat zamanı gelince memeden kesersen, o da süt emmekten vazgeçer.)

³⁵³ Hakk ile savaşmak: Allah'ın emirlerini dinlememek, onun yapma dediğini yapmak, âdetâ onunla savaşa girişmektir. Onun kazâ ve kaderine râzı olmamaktır.

Halk ile savaşmak ise: İnsanlarla hoş geçinmemek, elinden dilinden herkesi bıktırmaktır. Peygamber efendimiz; "Elinden, dilinden müslümanların selâmette kaldıkları kimse, gerçek müslümandır" diye buyurmuştur.

Peygamberler ve velîler

- Peygamberler ve velîler hakkında söylediğimiz sözler, birini şüpheye düşürecek olursa...
- Eğer bir kimse çıkıp da; "Peygamberlerle velîlerin nefisleri ölmüş değil mi idi. Yâni nefsin temizleşmiş derecelerinin sonu bulunan 'râziye ve marziye' (Allah'tan râzı olan, Allah'ın da ondan râzı olduğu) derecesine yükselen kişiler oldukları hâlde, onların da düşmanları ve hasetçileri vardı?" derse.
- Ey doğruyu anlamak isteyen kişi! Sen şimdi sözüme kulak ver de, şüphe ettiğin şeye vereceğim cevabı dinle.
- Peygamberleri ve velîleri inkar edenler, kendi kendilerinin düşmanı idiler. Böylece, onlar kendi kendilerini yaralıyorlardı.

- 790 • Düşman cana kast edendir. Kendisi can çekişen, düşman değildir.
- Zavallı yarasa, güneşe düşman değildir. O perde arkasında kalmıştır da, kendisinin düşmanı olmuştur.
  - Güneşin parıltısı onu öldürür, güneş hiç onun eziyetini çeker mi? Onun rahatsızlığına ehemmiyet verir mi?
  - Düşman ona derler ki: Ondandır bir gazap, bir zahmet gelsin; güneş ışığı ile taşın la' olmasına engel olsun.
  - Bütün kâfirler, peygamberlerin mânevî cevherlerinin parıltısının, onların peygamberlik nûrunun kendilerini aydınlatmasına, kendileri engel olmuşlardır.
- 795 • O tek kişinin, yâni nebî ve velînin gözüne halk nasıl perde olabilir? Nebî ve velîye düşman olduğu için, halk kendi gözünü kör etmiştir. Kendi gözünü şaşı, kendi kulağını sağır etmiştir.
- Halkın nebîlere ve velîlere düşmanlık göstermesi, hintli bir kölenin, efendisine kin güdererek, inadından kendisini öldürmesine benzer.
  - O köle, efendisini kölesiz bırakmak için, kendisini damdan baş aşağı atar. Helâk olup gider.
  - Hasta, kendisini tedavi eden hekîme düşman olursa; çocuk, kendisini terbiye edene kin güderse,
  - Gerçekten de bunlar, kendi canlarına kast etmektedirler. Kendi akıllarının, canlarının yolunu vurmaktadırlar.

- 800 • Bez yıkayan güneşe kızarsa; balık suya öfkelenir, düşman olursa,

- Sen dikkatle bak da, gör. Bu hiddetin, bu öfkenin, bu düşmanlığın zararı kime dokunur? Sonunda, bu kırgınlık yüzünden kimin bahtı kararır?
- Ey hakîkati göremeyen, hasedi, çirkin huyu yüzünden nebîlere ve velîlere düşman olan kişi! Allah senin yüzünü çirkin yaratmışsa, kendine gel, aklını başına al da, hem çirkin yüzlü, hem de çirkin huylu olma.
- Eğer bedenî güzelliklerin varsa, suç işleme ki, ayakkabının taşlı yollarda parçalandığı gibi, senin de günâh yollarında işlediğin suçlardan, kötülüklerden ötürü bedenî güzelliklerin yok olmasın. İki kat çirkin isen, yâni hem yüzün, hem huyun çirkin ise; işlediğin suçlar yüzünden gözden düştü isen, inanç bozukluğu ve iyi işler yapamama sebebi ile çirkinliğin artmasın. Suçların dört kat olmasın.
- Sen, "Ben filan kişiden daha aşağı mıyım ki tâli'im böyle ters gidiyor?" diye ona buna haset ediyorsun.

- Zaten haset, bir başka eksiklik bir başka ayıp, hatta bütün aşağılıklar- 805 dan aşağı beter bir şey.
- Şeytan da aşağılıktan utandığı, yâni Hz. Âdem'e secde etmenin ve onu üstün görmenin kendisini küçük düşüreceğini sandığı için, alçaldı; yüzlerce kötülüğe düştü.
- O, topraktan yaratılan Âdem'in ilâhî halife olmasına haset ederek, ona secde etmedi de, böylece kendisini yüceltmek istedi. Fakat yücelik nerede kaldı? Gözlerinden kanlı yaşlar boşaldı.
- Ebu Cehil de asil, fakat yetim ve servetsiz bulunan Hz. Muhammed'in, Allah'ın elçisi olmasına haset etti de, hasedi yüzünden kendisini aziz Peygamberimizden üstün tutmaya kalkıştı.
- Adı Ebu'l-Hakem iken, Ebu Cehil oldu. Nice ehliyetli kişiler vardır ki haset yüzünden ehliyetsiz olmuşlardır.
- Ben insanların çalışıp çabaladıkları, didinip durdukları bu arayış dön- 810 yasında, iyi huydan daha iyi bir ehliyet görmedim.³⁵⁴

³⁵⁴ Şeyh Sâdi hazretleri de:

ادب تاجیست از نور الهی
بنه بر سو برو هر جا که خراهی

(Edep, terbiye, iyi huy Allah'ın nûrundan bir tac gibidir. Onu başına koy, istediğin yere git. Her yerde itibâr görürsün.) demek istiyor.

- Fazilet ve üstünlük dâvâsından, dolayısıyla, kendini faziletli, başkalarından üstün, fende ve ilimde ileri gitmiş görerek, küstahlığa kapılmaktan vazgeç. Çünkü Hakk yolunda işe yarayan amel, Allah rızâsı için insanlara hizmette bulunmaktır, iyi huylu olmaktır.³⁵⁵
- Gönül gözleri kapalı kişiler, peygamberleri kendileri gibi birer insan saydıklarından, onların mânevî yönlerini, hakikatlerini göremediklerinden onların üstünlüklerini, sabır ve tahammüllerini kıskandılar. Onlara haset ettiler; "Onların hasedi meydana çıksın." diye Cenâb-ı Hakk peygamberleri vâsıta kıldı.
- Çünkü, bütün insanlar, gerçek olsun olmasın bir mabûd tanır, ona kuluk etmekten arlanmaz. Hakk'a haset eden hiç bir yerde yoktur.
- Fakat, halk peygamberi de, kendisi gibi bir insan sanır, onun mânevî gücünü anlayamaz da, o yüzden ona haset eder.³⁵⁶
- Peygamberin büyüklüğü ve kutsallığı anlaşılınca, ona uyanlardan hiç biri, onun hakkında hasede düşmez.

Her devirde peygamber yerine bir velî yaşamaktadır.

- 815 • Peygamberler devri geçtikten ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'den sonra, her devirde gelen ve onun yerine geçen bir velî vardır. O velî de, Peygamberimiz gibi bazı zorluklarla karşılaşır. Sıkıntılar, denemeler geçirir, bu hâl kıyâmete kadar böyle sürüp gider.³⁵⁷

³⁵⁵ Yine Şeyh Sâdi *Bostan* adlı eserinde:

طریقت بجز خدمت خلق نیست

بتسبیح وسجاده ودلق نیست

(Tarikat; Hakk yolunda yürümek, insanlara hizmetten, yararlı olmaktan başka bir şey değildir. Yoksa, tesbih çekmek, çok namaz kılmak, sûfî elbisesi giymek değildir.)

³⁵⁶ Bu beyitte, Kehf Sûresi'nin şu anlamdaki 110. âyetine işâret edilmektedir: "Sevgili peygamberim! Onlara de ki: 'Gerçekten ben de sizin gibi insanım, fakat şu farkımız var; bana Allah tarafından vahy gelir de, size gelmez'."

³⁵⁷ Sûfîler, yeryüzünde, her zaman, tâ kıyâmete kadar Allah'ın velîleri arasında Hz. Muhammed (s.a.v.) efendimizin nûruna, hakikatine mazhar olmuş büyük bir velînin bulunduğu ve yaşadığına inanırlar. Bu velîlerin en büyüğüne, "Kutb" veya "Kutblar Kutbu" adı verilir. Bu zât, darda kalanlara, kendisinden candan yardım isteyenlere yardımını esirgemez. Düşkünlere, çaresizlere, bunalmış kalmış olanlara yardım ettiği zaman, "Kutb" (gavs: yâni yardıma erişen) adını alır.

- Kimin huyu güzelse, devrinin o büyük velîsine uyar, düşmanlıktan kurtulur. Her kimin mayası bozuksa, o velîye haset eder. Onu tanımaz; onunla kavgaya girer. Bu yüzden zarara uğrar. Gönlü kırılır.
- İşte yaşayan imam, her an vazife başında, işte, güçte olan o gerçek velîdir. O üstün velînin muhakkak Peygamberin soyundan gelmesi şart değildir. O Hz. Ömer'in neslinden de gelebilir, Hz. Ali'nin neslinden de.³⁵⁸
- Ey kurtuluş yolunu arayan kişi, Mehdî de o'dur, Hâdî de o, yâni doğru yolu bulan da o, o yolu gösterecek imam da o'dur. O zât hem gizlidir, hem de meydandadır, karşında oturmaktadır.³⁵⁹

Gavstan başka, dörtbin kişilik bir velîler topluluğu vardır. Bunlar gizlidir. Hiç kimse bunları tanımaz. Bunlar, hem kendilerinden, hem de halktan saklıdır. Yâni velî olduklarını kendileri de, halk da bilmez.

Bunların içlerinden vazife sahibi olanlar 300 kişidir ki, onlara; "Ahyar" (hayırlı kişiler) adı verilmiştir. Diğer 40 velîye; "Abdal" denilmektedir. Halk arasında söylenen "Kırklar", bu seçkin velîlerdir. Sayıları 7 olan velîlere; "Ebrar" (iyi kişiler) denir. Bu yedilerden başka, sayıları dört olan velîlere; "Evtad" (direkler) derler. Kutba en yakın olan iki büyük velî vardır ki, biri kutbun sağında, öteki solunda bulunur. Sağ tarafındaki kutbun hakikatine, sol tarafındaki hükmüne mazhar olmuştur. Kutb vefât ettiği zaman kalbi tarafında, yâni, sol tarafında bulunan onun yerine geçer. Kutbla beraber bu iki büyük velîye, üçler adı verilmiştir.

³⁵⁸ Şîfler, İmâmiyye mezhebinde bulunanlar, imamın yâni kutb (gavs)'un muhakkak Hz. Peygamber'in, dolayısıyla Hz. Ali'nin neslinden geldiğine inanırlar. Hz. Mevlâna, bu inancı kabul etmiyor. Yâni "Hz. Ali'den başkasından da gelebilir." diye buyurur. Hz. Ömer'in neslinden maksat; Ali -kerremallahu veche-den başkasının neslinden de gelebilir demek istiyor.

³⁵⁹ Peygamberimiz Efendimizden sonra peygamber gelmek ihtimali kalmadı. Fakat, Peygamber efendimizin mânen yerine geçecek bir takım velîler zuhûr etti. Bunların velîlik dereceleri farklıdır. Bunların en büyüklerine "kutb" veya "gavs" denir ki, her asırda İslâm'ın imamı yâni, peygamber vekili olan zâttır. Peygamber efendimizin vekili yerine geçen ilk halifesi, Hz. Ebubekir olduğu için, birinci "gavs" odur. Sonra sırasıyla, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali gelmişlerdir. Şîfler, peygamberin yerine geçen bu mânevî imamın muhakkak Hz. Ali ve Hz. Fâtıma'nın soyundan geldiğine inanırken, Ehl-i sünnet sûfîleri, bu halifelîği yalnız Hz. Ali nesline tahsis etmemişlerdir. Hz. Mevlâna da bu kanaattedir. "Cenâb-ı Hakk, o yüksek mânevî makama, dilediği faziletli ve üstün meziyetli kulunu getirir." demişlerdir. İşte bu beyitte geçen "Mehdî" de, "Hâdî" de, o yüksek kutb, gavshık makamında bulunan büyük zâttır. Şîflerin İmamiyye Mezhebi'nde olanlar; Hz. Ali'nin torunlarından 12 imamın onikincisi olan ve hicretin 258. senesinde doğan İmam Muhammed Taki hazretlerinin, Irak'ın Sâmira kasabasında bir mahzene girdiğine, oradan gayb âlemine çekildiğine ve halâ hayatta olduğuna inanırlar. Kıyâmete yakın bir zamanda meydana çıkacağı ve Mehdî'nin bu zât olduğu kanaatindedirler. Sûfîler ise, İmam Taki'nin vefât ettiği, kıyâmete yakın bir zamanda gelecek Mehdî'nin, Hz. Fauma'nın neslinden Muhammed namında bir zâtin olacağı düşüncesindedirler.

- O nûra benzer akıl, onun Cebraîl'idir. Onun mertebesine ulaşmamış olan velî de onun kandilidir³⁶⁰.
- 820 ● Kandil derecesinde olan velînin mertebesine ulaşmamış olan da, bizim kandil konan yerimizdir. Çünkü, nûrun mertebe bakımından dereceleri vardır.
- Çünkü, Allah nûrunun yedi yüz perdesi vardır. Nûr perdelerini bu kadar kat ve derece bil.³⁶¹
  - Her perdenin arkasında, bir toplumun yeri vardır. Bu perdeler imama, yâni mihrap önüne varıncaya kadar sâf sâftır.
  - Son sâfta kalmış olanların gözleri mânen zayıf olduğu için, ön sâfta bulunanların nûruna dayanamaz.
  - En son sâfin önündekiler de, görüş kuvvetleri olmadığı için fazla aydınlığa bakamazlar.
- 825 ● En öndeki sâfta bulunup, Hakk'a en yakın bulunanların hayatı olan nûr, geride kalanların ve biri iki gören şaşılmanın rûhları için illetir, meşakkattir, fitnedir.
- Şaşılıklar ve hiddet hâlini kesret hâlinde görüşler, yavaş yavaş azalır. Yediyüz perdeyi aşınca da, bu perdeleri aşan, geçen, kendisi deniz gibi olur da böylece kesret gider, vahdet gelir.
  - Demiri yumuşatan, altını saf altın hâline koyan ateş, taze ayva ve elmanın olgunlaşmasına yarar mı?
  - Elmanın, ayvanın da az bir hamlığı olabilir, fakat onların olgunlaşmaları için demiri yumuşatan ateş gerekmez. Güneşin az bir harareti onları yumuşatır.
  - Elmayı, ayvayı olgunlaştıran o hararet, demire kâfi gelmez. Demir ejderha gibi olan ateşin alevini ister.

³⁶⁰ Nûr Sûresi'nin 35. âyetinde; "Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûru, içinde bir çırağ bulunan çırağına benzer. O çırağ bir billur kandil içindedir. Kandil de sanki bir parlak yıldızdır. Şarkta ve garpta bulunmayan mübarek zeytin ağacından çıkan zeytin yağı ile yanar. Kendisine ateş dokunmadığı halde o, nûr üstüne nûrdur. Allah dilediğine nûru ile yol gösterir ve insanlara örnekler verir. Allah her şeyi bilicidir." buyrulmuştur. Mevlâna bu beyitlerde bu nûr âyetine işâret etmektedir.

³⁶¹ Bir hadis-i şerifte; "Gerçekten de Cenâb-ı Hakk'ın nûrdan ve karanlıktan yediyüz perdesi vardır." diye buyrulmuştur. Burada yediyüz rakamı ile hicapların (=perdelerin) çokluğu anlatılmaktadır. Allah lûtf ederse, hakkı, hakîkati bizden perdeleyen sayısız örtüler kalkar da, kurtuluşa ereriz. Bu kabiliyete, istidâda ve ilâhî lûfta bağlıdır.

- Demir, zorluklara katlanan, meşakkatler çeken, dövülen, ezilen, hakaretlere maruz kalan fakir derviş gibidir. Çekiç altında, ateşin içinde olmakla beraber, kıpkırmızıdır. Hoş bir hâldedir. Mutludur.
  - Demir, vâsitasız olarak ateşin perdecisidir. Bir bağla bağlanmadan, kendiliğinden ateşin tâ içine girer.
  - Su çocukları, yâni su yardımı ile yetişen sebze ve meyveler gibi, bitkiler doğrudan doğruya ateş vasıtasıyla ne olgunlaşır, ne de ateşle konuşabilirler.
  - Yürümek için ayağa nasıl ayakkabı lâzım ise, onlara da pişmek için tencere veya tava lâzımdır.
  - Yâhut da arada bir yer gerek ki hava ısınsın, kızsın da sıcaklığı suyu da ısıtsın.
- 830 ● Onun gibi Hakk âşığı fakir de vâsitasız olarak tecellîye mazhar olmuş, bu yüzden onun varlığının tecellî alevleri ile bir râbitası, bir bağı ve bağlanması vardır.
- Bu sebeple, o velî, âlemin gönlü olmuştur. Çünkü beden bu gönül vasıtasıyla iş görür. Hüner gösterir.
  - Gönül olmazsa, beden konuşmayı ne bilir? Gönül aramazsa, ten araştırmadan ne anlar?
  - Demek ki, ilâhî tecellîlerin şûlelerinin, yalınlarının düştüğü yer, o demir gibi dayanıklı olan velîdir. Allah'ın nazargâhı, görüş yeri de beden değil, gönüldür.
  - Sonra bu cüz'î gönüllerde ilâhî sırların kaynağı, mâdeni olan ârifin kalbine (yâni gönül sahibinin kalbine) nisbetle, halkın gönülleri tenlere, bedenlere benzer.³⁶²
- 840 ● Bu söz, çok örnek ister. Bu sözün şerh etmek, etraflıca anlatmak, açıklamak gerek. Fakat ham kişilerin vehme kapılıp ayaklarının kaymasından korkuyorum.
- Yapmak istediğimiz iyilik, bizim için kötülük olmasın. Yâni, doğru yolu göstermek isterken sapıklığa düşürmeyelim. Hayır yapalım derken, şer yapmayalım. Zaten, bu kadar söylemem de kendiliğimden değil, dileyerek söylemedim. Bunları kendimde olmadığım için söylemiş bulundum.
- ³⁶² İlâhî aşkın tecellîlerine mazhar ve ilâhî sırların kaynağı olan kâmil insanın gönlü, küll'e kavuşmuş, küllî gönül olmuştur. Halkın gönülleri ise, külle karşı birer cüz'î gönül sayıldığından, onlar kâmil insanın gönlüne nisbetle, âdetâ tenlere, bedenlere benzerler ve onlar ancak kâmil insanın nûruyla canlanırlar, yaşarlar.

- Çarpık ayağa, çarpık ayakkabı iyi gelir. Dilencinin eli, dâimâ kapıda gerek, o evin içine giremez. Yâni, ilâhî sırlar herkese açılmaz³⁶³ istidâdına kabiliyetine göre söylenir.

Pâdişahın yeni satın aldığı iki köleyi imtihan etmesi

- Bir pâdişah, ucuzca iki köle satın aldı. Onlardan birisi ile bir iki söz konuştu.
  - Konuştuğu köleyi anlayışlı, zeki ve tatlı dilli buldu.
- 845 • İnsan, dilinin altında gizlidir. Şu dil can kapısının perdesidir.
- Bir rüzgâr perdeyi kaldırıncı, içerisi bize görünür. Yâni, bilmediğimiz, tanımadığımız bir kimse, hâl gereği bir iki söz söyleyince, rûhunu örtmüş olan perde açılır da, onun iç yüzü, onun nasıl bir adam olduğu anlaşılır.
  - Onun can evinde inci mi var, buğday mı var? O ev altın hazînesi mi? Yoksa yılan ve akrep yuvası mı, meydana çıkar.
  - Yoksa içerde altın hazînesi, yambaşında bir yılan mı var? Çünkü altın hazînesi bekçisiz olmaz.³⁶⁴
  - Pâdişahın konuştuğu köle, öyle cevaplar veriyordu ki, başkaları öyle cevapları beşyüz defa düşündükten sonra verebilirdi.
- 850 • Sanki, onun içinde bir irfân denizi vardı. O deniz de, baştan başa söz söyleyen incilerle doluydu.
- O denizden kendini gösteren her incinin nûru, Hakk ile bâtulı ayırt ederdi.

³⁶³ Bu beyitte şu hadis-i şerîfe işâret var:

(نحن معاشر الانبياء امرنا ان نزل الناس منازلهم ونكلم الناس على قدر عقولهم)

(Biz nebîler topluluğu, yâni bütün peygamberler, halkın derecelerine inmeye ve onların akıllarının erceceği derecede söylemeye emr edilmişiz. Bize böyle buyrulmuştur.)

³⁶⁴ Altın hazînesi, mânevî bilginin, imanın, ilâhî aşkın, irfânın sembolüdür. Yılan ise, benliği, nefsanî arzuları göstermektedir. Bazı insanların da bilgileri, inançları yaptıkları bazı iyilikleri, ibâdetleri gönüllerinde mânevî birer hazîne iken gurura kapılır, benlik yollarına saparlarsa, onların gururları, benlikleri birer ejderha kesilir. Bilgi ve inanç hazîneleri başında çöreklenmiş birer yılan gibi yatarlar da, bu yüzden kimse onların ilminden yararlanamaz.

- Pâdişah o köleciği zeki görünce, onu bıraktı öbürüne "Buraya gel!" dedi.
- "Kölecik" dedim ya, bu söz o köleyi küçük gördüğüm için değildir. 865 Nasıl ki, büyük baba torununa "yavrucuğum" diye seslenir. Bu sözdeki "cuğum", küçük görme değil sevgi duygusu belirtir.
- İkinci köle, pâdişahın huzuruna geldi. Ağzı kokuyordu. Dişleri de kapkara idi.
- Pâdişah, onun konuşmasından pek hoşlanmadı. Ama, yine de onun gizli hâlini araştırmadan, sırlarını öğrenmeden kendini alamadı.
- Ona; "Bu kılıkla, bu kokmuş ağızla uzakta dur, fakat pek de uzağa gitme." dedi.
- "Pek uzağa gidersen, seninle mektuplaşmam gerekir. O zaman sen benimle düşüp kalkamazsın, benimle bir yerde oturamazsın.
- Önce ağzının derdine bir devâ bulalım; sen sevimli bir kişisin, biz de 870 hünerli bir hekîmiz.
- Bir pire için, yepyeni bir kilim yakılamaz. Seni hor görmek ve gözden düşürmek de doğru olmaz.
- Şöyle otur da, bir iki hikâye söyle, söyle de aklının derecesini anlayayım."
- Pâdişah, daha önce konuştuğu köleye; "Hadi!", dedi. "Sen de hamama git, bir güzelce yıkan."
- Arkadaşı gittikten sonra, konuşturmak istediği köleye dedi ki: "Sen akıllı bir kişisin, hakîkatte sen bir köle değilsin, yüzlerce köleye değersin..."
- Senden önce konuştuğum arkadaşım, senin hakkında kötü şeyler söy- 875 ledi, görüyorum ki, sen onun söylediği gibi değilsin. O hasetçi bizi senden soğutuyordu.
- Arkadaşın senin hakkında 'O hırsızdır, doğru adam değildir, kötülerle düşer kalkar, namussuzdur.' dedi.
- Köle dedi ki: "O dâimâ doğru söyler; ben hayâtımda onun gibi doğru söyleyen kimse görmedim.
- Doğru söylemek onun yaratılışında var. O ne söylemişse, söylediği boş sözdür diyemem.
- İyi düşünen, doğru söyleyen o arkadaşına, eğri diyemem de, onun sözleri sebebiyle kendimi kusurlu görürüm.

- 880 ● Pâdişahım! Belki de, o bende bir çok ayıplar görmüştür ki, ben o ayıpları kendimde görmemekteyim."
- 887 ● Pâdişah: "O senin kusurlarını söylediği gibi, şimdi sen de onun kusurlarını söyle." dedi.
- "Söyle ki, senin benim üzüntülerime ortak, benim ülkemin işine yarar bir dostum olduğunu bileyim."
  - Köle dedi ki: "Pâdişahım! O benim gerçekten hoş bir arkadaşım, kapı yoldaşım olmakla beraber kusurlarını söyleyeyim:
- 890 ● Onun kusuru; sevgidir, vefâdır, insanlıktır. Onun ayıbı; doğruluktur, zekâdır, dostluktur.
- Onun küçük ayıbı; cömertliktir, düşkünlere yardımda bulunuştur. O öyle cömerttir ki, gerekirse canını bile verir."
- 901 ● Köle dedi ki: "Kapı yoldaşımın bir ayıbı da, kendini görüp, beğenen bir kişi olmamasıdır. O hep kendinin, kendi varlığının ayıplarını arar bulur.
- O hep kendi ayıbını söyler, kendi ayıbını arar. O herkesle iyidir. Herkesle dosttur. Fakat kendine, kendi nefesine karşı kötüdür."
  - Pâdişah; "Arkadaşını övüştü pek ileri gitme, onu överken de kendini övmeye kalkışma." dedi.
  - "Çünkü, onu ben imtihana çekerim de, sonra sen utanırsın."
- 905 ● Köle; "Hayır." dedi. "Vallahi de, billahi de, mülk sahibine, Rahman ve Rahîm olan Allah'a yemin ederim ki, onu övmekte ileri gitmedim.
- 936 ● O arkadaşımın, o dostumun bütün huyları, söylediklerimden yüz kat daha fazladır. Yüz kat daha güzeldir.
- Kapı yoldaşımın vasıfları hakkında, bildiklerimi söyledim. Fakat, ey kerem sahibi pâdişahım! Söylediklerime sen inanmıyorsun, ben ne yapayım?"
  - Pâdişah dedi ki: "Artık sen kendi hâlimden bahset. Kendi huylarını anlat. Ne vakte kadar şunun bunun hâlini söyleyeceksin?"
  - Söyle bakalım, senin neyin var? Ne elde ettin? Şu hayat denizinin derinliklerinden nasıl bir inci çıkardın?
- 940 ● Ey gâfil! Biliyor musun ki, ölüm gününde bu duygularının hiç birisi kalmaz. Senin can nûrun var mı ki, gönlüne yâr olsun.

- Mezarda bu göze toprak dolar, mezarı aydınlatacak rûhânî bir nûrun, bir gönül gözün var mıdır?
- Bedendeki hayvanî rûh kalmayınca, onun yerine ölümsüz bir rûh koyman gerekir.
- O ölümsüz rûhu elde etmenin şartı yalnız iyiliklerde bulunmak değil, o iyilikleri Hakk'ın huzuruna götürmektir.³⁶⁵

- Senin insanlıktan mı bir cevherin var? Yoksa eşek olduğun için mi bir hayvanî rûha sahipsin? Bu a'razlar yok olunca, yâni, yaptığın işleri, hareketleri öldüğün vakit Allah'ın huzuruna nasıl götüreceksin.³⁶⁶
- Bu namaz ve oruç a'razlarını Allah'a nasıl arz edeceksin? Çünkü, "a'raz" iki zaman zarfında bakî kalmaz. Meselâ; bugünün namazı yarım, bu senenin orucu gelecek sene bulunmadığı için onların sûretleri de fânîdir.
- A'razlar götürülemez. Meselâ; kılınan namazları, tutulan oruçları dünyadan âhirete götürmek mümkün değildir. Fakat a'razlar, yâni namazlar, oruçlar rûhtaki, cevherdeki hastalıkları, yâni kötü huyları, mânevî etkileri giderirler.³⁶⁷

³⁶⁵ En'am Süresi'nin 160. âyetinde, Allah huzûruna götürülecek iyilikten bahsedilmektedir. Bu âyetten anlaşıldığına göre, iyiliği rastgele bir vazife olarak değil, iyiliği, gösterişten uzak, yerinde ve güzel yapmak. Sadakayı yalnız maldan değil, candan vermek. İyiliği, yalnız insanların hoşuna gidecek bir şekilde değil, Allah'ın hoşuna gidecek bir şekilde yapmak; güzel işi, güzel yapmak; güzel işi, kötü yapmamak.

³⁶⁶ A'raz, bir cisimde muvakkat bir zaman için bulunan bir vasıftır. Gülün rengi ve kokusu gibi... Bir de cevher vardır ki; a'razın bulunduğu cisimdir. Renk ve kokuya nispetle gül, bir cevherdir. Cevher; kendi kendine var olan şeydir. A'raz ise; kendi kendine var olmayıp, varlığı için bir cevhere muhtaç olan şeydir. Meselâ, cisim cevherdir. Cismin şekli, rengi, hâli, sayısı, bulunduğu yer, yaydığı ısı ve sâire a'razdır.

Eski bilginler a'razı ikiye ayırırlardı. Birincisi; varlığı için bir cevhere muhtaç olmakla beraber, karar kılan vasıflar. Bir cismin beyazlığı ve siyahlığı gibi... Bu a'razlar, cisimle bâkîdir. Cisim yok olunca, a'razlar da yok olur. İkinci kısım a'raz; hareket ve sükûn gibi, durmayan, bir an için mevcut olan, sonra yok olan a'razlardır. Bunlar iki zaman zarfında durmaz. Bulduğu zamana aittir. Geçmiş zamanda olmadıkları gibi, gelecek zamanda da olmazlar. İşte Mevlâna'nın bahs ettiği, namaz, oruç bu çeşit a'razlardır. Bu yüzdendir ki; "A'raz'ı iki zaman zarfında durmayan." diye anlatmışlardır.

³⁶⁷ Ankebût Süresi'nin şu meâldeki 45. âyetine işâret var: "Gerçekten de namaz, sahibini fuhuştan, kötülüklerden alıkoyar." Namaz kendisini hakkıyla kılanı kötü huylardan arındırır.

● Bu a'razların, yâni namazın, orucun, yapılan iyiliklerin, ibâdetlerin feyz eseri olarak, cevher, yâni rûh, mânevî hastalıklardan arınır. Perhiz eden hastanın iyileşmesi gibi, iyiliğe döner.

● Çalışarak, gayret sarf ederek a'raz perhizi, cevher olur. Acı ağızda, perhizle bal gibi tatlılaşır.

950 ● Ekin ekerseniz, yerler başakla örtülür. Saç ilâcı baştaki kılları bitirir. Kıllar örülecek saç hâline gelir.

● Nikâhla bir kadın almak, onunla birleşmek a'razdır. Bu hâl geçicidir. Fakat, bu geçen a'razdan bir çocuk cevheri meydana gelir.

● Atı da, deveyi de birleştirmek a'razdır. Bunlardan maksat da, cevher olan yavrunun doğmasıdır.

● Kavun, karpuz çekirdeklerini ekmek bir a'razdır. Onun mahsül vermesi cevherdir. Zaten maksat da budur.

● Kimyâ ile uğraşmak da bir a'razdır. O uğraşmadan bir cevher hâsıl oldu ise, onu getir.

955 ● Aynayı cilâlamak a'razdır. Bu a'razdan tertemiz bir ayna cevheri meydana gelir.

● Öyle ise; "Ben iyi işler işledim. Namaz kıldım, oruç tuttum, kulluk ettim." deme. Bu a'razlardan elde edileni göster. Ürkme.

● Senin arkadaşını övüşün de, bir a'razdır. Sus artık, keçinin gölgesini kurban etmeye kalkışma."

● Köle dedi ki: "Pâdişahım! 'A'raz değişmez.' diye buyurursun, bu söz akli ümitsizliğe düşürür.

● Pâdişahım! 'A'raz gitti mi gider. Bir daha geri gelmez.' sözü kula ümitsizlik verir.

960 ● A'razlar bir başka şekle bürünme idi, yeniden var olmasaydı, işin ash olmazdı. Sözler de mânâsız bir hâle gelirdi.

● Bu a'razlar, bir başka renge boyanır, başka bir şekle girer. Her fânînin haşrı da başka türlü olur. Yâni, her yok olup giden, bir başka varlığa bürünür gider.

● Her şey lâıyk olduğu şekle döner, sürünün çobanı o sürüye lâıyk olan çobandır. Yâni, her a'raz kendine uygun bir mânevî şekle bürünür.

● Mahşer vaktinde, her a'razın kendine lâıyk ayrı bir şekli vardır. Her a'razın şekli vardır... Her a'razın şekillenmesinin de, bir sırası, bir nöbeti vardır.³⁶⁸

● Kendine bak, sen de bir a'raz değil misin? Annenle babanın birleşmesinden meydana gelmedin mi? Ve bir maksat uğrunda sen de birisi ile eş değil misin?

● Evlere köşklere bak, bunlar da yapılmadan önce, mühendisin zih- 965 ninde, düşüncesinde birer masala benzerlerdi.

● Hoşumuza gittiği için seyrettiğimiz, sofası düzgün, tavanı, kapısı uygun bir şekilde yapılmış filân ev, mühendisin zihninde var idi.

● Mühendisin zihnindeki o a'raz, o düşünce âletleri hazırladı. Ormanlardan kesilen direkleri getirdi. Böylece, ev yapılıp, meydana çıktı.

● Her sanatın, her hünerin aslı, temeli, mayası hayâlden, a'razdan, düşünceden başka nedir?

● Dünyanın bütün cezâlarına bir maksat gütmekten bak, hepsi de a'razdan başka bir şeyle meydana gelmemiştir.

³⁶⁸ Yaptığımız iyi işler, kötü işler, ibâdetlerimiz, sözlerimiz, kabahatlerimiz hepsi birer a'raz olduğuna göre, onların âhirete götürülmesi, cevherin nakli gibi taşınmakla beraber, hususî, kendilerine lâıyk bir şekilde başka bir kılığa girerek götürülecektir. Ve ahirette iyi işlere sevap, kötü işlere de ikab vardır.

Öyle olmasaydı, öteki âlemde amellerimizin tartılacağı mizan, terâzi olmazdı. Nitekim, Seyyid Şerif Cürcânî; "Bir yerden bir yere nakledilemez." Sözü; "Cismin, cevherin bir yere nakline kıyasla." diye yorumlamıştır. İmam-ı Gazzâlî de, birer a'raz olan amellerimizin, rûhânî âlemde başka bir şekle bürünerek mânen ötelere götürüleceğini yazmaktadır. Böylece ibâdetlerimiz, kabahatlerimiz, sözlerimiz, düşüncelerimiz, iyi kötü hareketlerimiz yok olmamakta. 99. sûre olan Zilzâl Sûresi'nin 7. ve 8. âyetlerinde bildirildiği gibi, zerre miktarda hayır da, zerre miktarda şer de kaybolmayacak, başka bir şekle bürünerek karşımıza çıkacaktır. Kendi tabiatlarına yakışır bir şekilde, başka kılığa girerek, bizi takip edeceklerdir. Büyük âlimler bu yorumu Peygamber Efendimizin şu meâldeki hadisine dayanarak yapmışlardır: "'Cennete çok çok ağaç dikişiniz' hadisini duyan sahabe; 'Yâ Resullallah cennete ağaç dikmek nedir?' diye sorunca, Peygamber Efendimizin; "Allah'ı tesbih etmek, tehlil etmek, yâni 'subhanallah' ve 'lâilâhe illellah' diyerek zikretmektir." diye buyurmuştur. İşte bu hadîste, tesbih ve tehlil birer a'raz oldukları halde, cennete birer ağaç sûretine bürünerek karşımıza çıkacağı haber verilmiştir. Hz. Mevlâna *Divân-ı Kebîr* (c. II s. 692)'de; "Gidecek yerde yalnız kalmayı istemiyorsan, hayırdan, iyilikten, ibâdetten birer evlâdın olsun." diye buyurur. Seyyid Nizam hazretleri de:

"Ahlâk-ı zemîmendir tâmûda sana âteş,

Bir zerre kadar anda, bir âteş-i sûzan yok."

Yâni "Kötü huyların cehennemde sana ateş olacaktır. Yoksa cehennemde bir zerre bile ateş yoktur." demektir.

970 ● Önce düşünce vardır. Sonra bu düşünce işe çevrilir. İş de kendini gösterir. Dünyanın kuruluşunu ezelden beri böyle bil. Yâni, kâinâtı yaratan Allah, önce kâinâtı yaratmayı irâde buyurmuş, sonra icâbına göre yaratmıştır.

● Meyveler, önce gönül düşüncesinde tohum hâindedir. Sonra meyve olarak meydana çıkar, görünür.

● Sen bir işe girip, bir meyve fidanı dikince, sonunda meyvenin meydana gelmesi yolunda ilk harfi okudun, yâni ilk adımı attın.

● Gerçi fidanın kökü, dalları, yaprakları önce vardı. Ama, onların hepsi de, meyve vermek için var olmuşlardı.

● Demek ki, göklerin akli ve fikri olan o ilâhî düşünce, sonunda (لولاك لما خلقت الافلاك) "Habîbim! Sen olmasaydın, gökleri yaratmazdım." sırrının sahibi oldu. Yâni kâinât, bütün varlıklar Peygamber efendimiz dolayısıyla insan için yaratıldı.

975 ● Bu sözler, bu söyleyişler hep a'razları anlatmak için; bu arslandan, bu kurttan bahsediş de öyle.

● Bütün âlemler a'raz idi. (هل اتا) "İnsanın ezelde anılmaz, bahsedilmez bir zamanda bulunduğu haberi, ona gelmedi mi?" âyeti bu mânâyı bildirmek için geldi.³⁶⁹

● Bu a'razlar neden doğar? Şekillerden, sûretlerden. Şekiller neden doğar? Düşüncelerden.

● Aslında bu dünya, "külfî akl"ın bir düşüncesinden ibâettir. Akıl pâdişaha benzer; şekiller, sûretler onun elçileri, peygamberleri gibidir.³⁷⁰

● İlk âlem, yâni bu dünya imtihan âlemidir. İkinci âlem, âhiret ise, şunun bunun, yaptıklarımızın ettiklerimizin karşılığını bulma âlemidir.

980 ● Pâdişahım! Senin kulun bir günâh işlerse, a'raz olan o cinâyet, zincire vurulmak, zindana atılmak sûretinde meydana çıkar.

● Fakat, kulun sana lâyük bir hizmette bulunursa, o a'raz da, memnunluk bildiren bir hil'at şeklinde kendini gösterir.

● Bu a'raz ile cevher, yumurta ile kuş gibidir. Bu ondan doğar, o bundan doğar."

³⁶⁹ İnsan Süresi'nin 1. âyetini şu hadisle izah ediyorlar: "Ezelden Allah vardı. Onunla beraber hiç bir şey yoktu."

³⁷⁰ Akl-ı Küll, ilk yaratılmış olan büyük nûrdur ki, her şeye hâkim olan odur. Ona "Hakikat-i Muhammediye" de derler.

● Pâdişah dedi ki: "Tutalım dediklerin doğru olsun. Fakat, senin bu a'razların bir cevher doğurmadı ki, yâni, senin iyi davranışlarından, iyi huylarından bir cevher doğmadı mı?"

● Köle dedi ki: "Bu iyilik, kötülük dünyada gizli kalsın diye, akıl, o cevheri gizli tutar."

● Çünkü, düşüncenin şekilleri meydana çıkardı, kâfir de, mümin de Al- 985 lah'ı zikir eder, başka bir söz söylemezdi.³⁷¹

● İçteki inançlar gizli olmasaydı da, açıktaki bulunsaydı ve din ile kâfirlik insanın alınına yazılsaydı.

● O zaman şu dünyada put mu kalırdı? Puta tapan bulunur mu idi? O zaman insanlar, inançları yüzünden birbirlerini hor görürler mi idi? Birbirleri ile ibâdetleri yüzünden alay ederler mi idi?

● O zaman şu dünyamız, sırların açığa çıkacağı kıyâmet günü gibi olurdu. Kıyâmet günü, kim suç işleyebilir? Kim yanlış iş görürdü?"

● Pâdişah dedi ki: "Allah kötülüklerin cezâsını gizledi. Gizledi ama, bu gizlilik avâma göre; Allah'ın has kullarına göre değil.³⁷²

● Ben bir emîri cezâlandırmak istersem, bu hâli öteki emîrlerden gizle- 990 rim; fakat vezirden gizlemem.

● Cenâb-ı Hakk da bana işlerin yüzbinlerce şekli ile, yapılan işlerin karşılığını, yâni, verilecek mükâfat ve mucâzâtı da göstermiştir.

● Sen de yaptığın işlerden bana bir nişan, bir iz ver de onu tamamıyla bilip, anlayayım. Zaten, hakikat âyini tereddüd ve şüphe bulutu gizleyemez."

● "Mâdemki, benim işlerimi, iç yüzümü, ahlâkımın nasıl olduğunu biliyorsun, öyle ise, beni söyletmekteki maksadın nedir?" deyince

● Pâdişah dedi ki: "Dünyayı yaratmaktan, meydana getirmekten maksat, Allah'ın bildiği şeyleri apaçık ortaya dökmesidir.

³⁷¹ İç yüzümüz dışımıza vursaydı, insanlar saydam olsalardı da, ne düşündükleri görünse idi, ne olurdu? İki yüzlülük kalkardı. Herkes dışardan görülen kötülüklerini düzeltmek için, doğru düşünmeye, iyi hissetmeye mecbur kalırdı. Bütün insanlar muvahhid olurdu. Allah'ı zikir ederlerdi ve putlara tapmak kalkardı.

³⁷² Ermişler, gönülleri görürler, onların gözlerinden hiç bir şey gizlenemez. Hz. Osman zamanında bir kişi, bir kadına yolda kötü gözle bakmıştı. Sonra o adam bir işi için halifenin yanına girmişti. Halife onu görünce; "Allah, Allah... Yollarda zinâ ediliyor." diye buyurunca, kadına bakan kişi; "Yâ emîr, Peygamberimizden sonra sana vahiy mi geldi ki, benim suçumu bildin?" deyince; "Kötü bakışını, senin gözünden anladım." diye buyurmuştur.

995 ● Allah bildiğini ortaya koymadıkça, âdetâ ilâhî tasavvur, ilâhî plân olan 'a'yân-ı sâbite'yi meydana çıkarmadıkça da, cihana doğurma dert ve zahmetini vermedi.³⁷³

● Senden bir kötülük, yâhut iyilik meydana gelmeden bir an bile duramazsın, yâni, her ân senden bir iyilik veya bir kötülük zuhûr eder.

● Sana bu işe koyulma, çalışma arzusu da sırrın, gizliliğin meydana çık-sın diye verilmiştir.

● İnsanın gönlü, yâhut kaza ve kader, ipin ucunu çekip durdukça, tenin yumağı nasıl hareketsiz durabilir?

● Tasalanman, dertlenmen, uğraşıp durman o çekişin belirtisidir. İşsiz güçsüz kalman, sana can çekişmektir. Ölümdür.

1000 ● Bu cihan da öteki cihan da hiç durmadan iş ve hareket doğurmaktadır. Her hareket sebebi, anadır. Ondan doğan çocuk da onun eseridir.

● Bir sebepten, bir hareketten, bir eser doğunca, o eser de ayrıca bir sebep meydana getirir. O sebepten de şaşılacak eserler doğar.

● Bu sebepler, nesilden nesle, soydan soya sürerek gider. Fakat, bunları görmek için uyanık bir gönül, gören bir göz gerekir.³⁷⁴

³⁷³ Allah, her şeyi ve hepimizin ne olacağını biliyordu. A'yân-ı sâbitede yâni, ilm-i ilâhîde, ilâhî tasavvurda her şeyi önceden biliyordu. Bu hal bu biliş "ilme'l-yakîn"dir. Onun kâinâtı yaratmaktaki maksadı, ilme'l-yakîn halini, ayne'l-yakîn haline çevirmekti. İlm-i ilâhîde mevcut ilâhî tasavvurları ortaya koymakla, daha doğrusu âlemin zübdesi ve hulâsası olan insanı yaratmakla, gizli hazîneyi ortaya çıkarmış oldu. Bir anne bile, rahminde taşıdığı yavruya özlem duyar. Onun doğmasını candan ister. O, doğuşun zahmetsiz, acısız, ızdırapsız olmasını ister. Aslında bu dünya, bir imtihan yeridir. Bu konuyu daha iyi anlamamız için Muhammed Süresi'nin şu meâldeki 31. âyetini okuyalım:

"İçinizde Hakk uğrunda savaşıyan ve sabırlı olan kimdir. Onları bu dünyada tecrübe ve imtihan ediyoruz."

³⁷⁴ Mesnevî'yi en güzel şekilde şerh eden İsmâil Ankaravî hazretleri, bu konuyu açıklamak için şöyle bir örnek vermiş: "Sen buğdayı ekersen, o bir sebep olur. Onun başak vermesi, o sebebin eseridir. O eser, tarlada başakların olgunlaşmasına, toplanıp harmanda buğday haline gelmesine, sonra tane olarak değirmene götürülmesine, değirmen taşı altında buğdayın un haline gelmesine, ondan fırıncıların unu ekmek haline getirmelerine, ekmeğin yenilmesine, karın doyurmasına, karın doymakla bedenin beslenmesine ve kuvvet peydâ etmesine sebep olmaktadır. Bedende enerji doğuran, kuvvet haline gelen ekmek, vücutta iyi ve kötü hareketlere, o hareketler de sevâba ve ikâba, sevâp ve ikâbın ise cennet nimetlerine yâhut cehennem azaplarına sebep olur. Böyle bir sebebin doğurduğu bir eser de, başka eserler için ana yerine geçer. Ve bundan bir çok sebepler doğar.

Şu sayılan şeylerin hepsi de, buğdayın tanelerinin tarlaya ekilmesinden husûle gelmiştir. Diğerleri de bunlara kıyas edilmelidir. Fakat bu sebep ve eser zincirini birer birer görebilmek için, açık ve nurlu bir göz gerektir."

● Pâdişah, o köle ile konuşurken söz buraya geldi. Pâdişah, onda bir hakikat belirtisi gördü mü, görmedi mi?

● Hakîkati araştıran pâdişah onda bir belirti gördü ise, -ki bu belirti görülmüş olabilir- ama onu söylemeye bize izin yoktur.

● Öbür köle hamamdan dönünce, pâdişah onu huzuruna çağırttı. 1005

● Ona; "Sağlıklar, esenlikler olsun; eksilmeyen nimetlere eriş; sen pek hoşsun, pek zârifsin, pek güzelsin." dedi.

● "Fakat, yazıklar olsun; öbür kölenin söylediği kötü huylar da sende olmasaydı ne olurdu?

● O zaman güzel yüzünü gören sevinir, neşelenirdi. Seni görmek, bütün dünya mülküne değerdi."

● Köle dedi ki: "Yâ pâdişahım! O dinsizin benim hakkımda söylediklerinden birazcığını lütfen söyle..."

● Pâdişah; "O, önce senin iki yüzlülüğünü anlattı. Senin görünüşte devâ, 1010 hakikatte dert olduğundan bahsetti."

● Köle, arkadaşının kendi hakkındaki kötü sözlerini pâdişahı duyunca, öfke denizi coştı.

● Ağzı köpürdü, yüzü kızardı. Köle arkadaşını çekiştirme dalgası sınıra aştı.

● Dedi ki: "O önceden bana dost idi, fakat ağzı bozuktu. Kıtıkta kalmış köpek gibi, pek çok zaman pislik yerdi."

● Arkadaşını çekiştirmek için böyle çan çan ötünce, pâdişah; "Artık yetişir." diyerek, elini onun ağzına götürdü ve...

● "Bu deneme ile bu imtihanla seni ondan ayırt ettim. Senin rûhun kok- 1015 muş; onun ağzı kokuyor.

● Ey rûhu kokmuş kişi, sen uzakta dur. Arkadaşın âmir olacak, sen onun emrinde olacaksın, onun buyruğuna uyacaksın."

● Bir hadis-i şerîfte: "Gösteriş için Cenâb-ı Hakk'ı zikretmek, külhânda biten yeşillığe benzer" diye buyurmuştur.

● Şunu iyi bil ki; güzel, iyi bir yüz, kötü huyla bir araya gelirse bir mangır bile etmez.³⁷⁵

³⁷⁵ Herkes güzel bir yüze bakmaktan hoşlanır. Fakat bu hoşlanma, o güzel yüz sahibinin özünün de, rûhunun da, ahlâkının da güzel olmasına bağlıdır. Yüzün güzelliği, özün çirkinliğini gizleyemez, yeninden yakasından o çirkinlik er geç görünür. O zaman ona karşı duyulan hayranlık, muvakkat hoşlanma, nefrete çevrilir.

- Bir kimsenin yüzü çirkin, fizikî bakımdan bedeni beğenilmez olabilir. Fakat, onun huyu güzelse, o kimsenin ayağı dibinde can ver.
- Bilmiş ol ki, görülen maddî şekil, güzellik yok olur gider. Fakat, mânâ âlemi ebedî kalır; ölümsüzdür.

Testiye bakma, içindeki suya bak.

- Ne vakte kadar testinin şekli, biçimi ile üstündeki nakışlarla oyalanıp duracaksın? Testinin şeklini, nakşını bırak da içindeki suyu ara. Yâni, insanların güzelliklerine, dış görünüşlerine bakma da, ahlâklarına, huylarına, tabiatlerine bak.
  - Ey gördüğü güzele takılıp kalan kişi! Onun sûretini görüyor, mânâsından, yâni, ahlâkının güzel mi, çirkin mi olduğundan gâfil bulunuyorsun. Eğer akıllı bir adam isen sedefteki inciyi bul.
  - Dünyadaki kalp sedefleri, yâni, bedenlerimizin hepsi de can denizinin feyzi ile diridir.
  - Ama, her sedefte inci yoktur. Gözünü aç da her birinin gönlüne, içine bak.
- 1025 • Onda ne olduğunu, bunda ne olduğunu ayırt et. Çünkü, o değer biçilmez inci, pek az bulunur.
- Şekle bakarsan dağ, bir la'le göre yüzlerce defa büyüktür.
  - Görünüşte elin, ayağın, saçın, sakalın gözüne göre yüzlerce defa büyüktür.
  - Fakat, gözünün bütün uzuvlardan daha kıymetli olduğunu sen de bilirsin.
  - Gönlüne gelen bir tek düşünce yüzünden de, yüzlerce cihan bir anda baş aşağı devrilir gider.
- 1030 • Pâdişahın bedeni de, görünüşte diğer insanların bedeni gibidir. Fakat yüzbinlerce asker, onun arkasından koşar. Onun izinden yürür.
- Sonra, o pâdişahın şekli, görünüşü de, bir gizli düşünce tarafından sevk ve idare edilir.

Peygamberimizin sahabelerinden Cerir b. Abdullah pek yakışıklı, pek güzel bir zât imiş. Hatta güzelliğinden ötürü kendisine; "Bu ümmetin Yusufu" derlermiş. O zat rivâyet ediyor ki; "Resulullah efendimiz bir gün bana; 'Ey Cerir! Sen öyle bir kimsesin ki, Allah seni güzel yaratmış, sen de ahlâkını güzelleştirdi.' diye buyurdu."

- Şu sonsuz, sayısız halka dikkatle bak, hepsi de bir düşünceye dalmış, yeryüzünde sel gibi akıp gitmede.
  - O düşünce, halk nazarında önemsiz küçük bir şeydir. Fakat, sel gibi dünyayı sürükler götürür.
  - Görüyorsun ki, dünyada her hüner, her sanat bir düşünce ile meydana gelmede, olmadadır.
- 1035
- Evlerin, köşkerin, şehirlerin, dağların, ovaların nehirlerin;
  - Balığın deniz yüzünden diri olduğu gibi; yeryüzünün, denizin, güneşin, göğün düşünce, ile hayat bulduğunu görüyorsun da,
  - Neden körleşiyorsun, aptallaşıyorsun da beden sana Süleyman gibi büyük; düşünce, karınca misali küçük görünüyor?
  - Neden gözüne dağ pek büyük de; düşünce fâre gibi zayıf görünüyor? Neden dağ kurt gibi görüyorsun?
  - Dünya, senin gözünde büyüyor, sana korku veriyor; buluttan, gök gürültüsünden, gökten titriyor, korkuyorsun?
- 1040
- Ey eşekten de aşağı olan kişi! Taşın nasıl bir şeyden haberi yoksa, senin de düşünce dünyasından haberin bile yok. Sen düşünce dünyasından eminsin, gâfilsin.
  - Çünkü sen bir şekilden, kalıptan ibâretsin; akıldan payın yok. Sen, insan huylu değilsin, insan şeklinde bir eşek sıpasısın.
  - Bilgisizliğinden ötürü sen, gölge varlığı insan sanıyor, insan görüyorsun da, bu yüzden sence insan, bir oyuncak, değersiz bir varlık oluyor.
  - Düşünce ve hayâlin örtüsüz, perdesiz, kol kanat açacağı, bütün sırların meydana çıkacağı kıyâmet gününe kadar dur bekle...
  - O zaman dağların yün gibi yumuşadığını, şu soğuk ve sıcak yeryüzünün yok olduğunu görürsün.
  - Ezelî, ebedî hayata ve sonsuz sevgiye mâlik olan Allah'tan başka, ne 1045 gökyüzü, ne yıldız, ne de başka bir varlık görürsün.

Pâdişahın haş bir kölesine saraya mensup adamların haset etmeleri

- Pâdişahın biri, bir kölesini, İltfundan ötürü sarayın bütün adamları arasından seçmiş idi. Onu hepsinden üstün tutuyordu.

- O kölenin elbise parası, yüz emîrin maaşı kadardı. Onun gördüğü itibarı yüz vezir göremiyordu.
- Bahtının, tali'inin üstünlüğünden o bir "Ayaz" kesilmişti. Onu seven pâdişah da, vaktinin "Mahmud"u olmuştu.³⁷⁶

1050 • O kölenin rûhu, pâdişahın rûhu ile ezelde şu bedenler yaratılmadan önce tanışmışlar, dost olmuşlardı.³⁷⁷

- Zaten iş de, bedenden önceki iştir. Sen şu sonradan peydahlanan dünya hayatını hayat sayma, geç.³⁷⁸
- İş ârifin işidir. Çünkü ârif şaşı değildir. Gözü ilk ekilen şeyleri görür.
- Oraya buğday mı ekilir, arpa mı? Gözü gece gündüz oradadır.
- Gece, neye gebe kalmışsa onu doğurur. Yapılan hileler, baş vurulan tedbirler, çâreler takdire karşı hevâdan ibârettir, hevâdan ibâret.

1055 • Başına gelecek ilâhî takdiri, alın yazısını gören kişinin gönlü, güzel tedbirlerle o takdiri değiştirmeye kalkışmaktan nasıl hoşlanır?

- Kendi aklına, kendi tedbirine aldanansa, tuzak içindedir. Ama, yine de tuzak kurar. Fakat, ne bu tuzak kurtulur, ne de tuzak kuran.
- Yüzlerce çayır, çimen bitse, yâhut kuruyup dökülse, sonunda yine Allah'ın ekmiş olduğu tohum biter.
- İlk ekilen ekinin üstüne ekin ekerler ama, bu ikincisi yok olur gider, ilk ekin kalır.
- Olgun olan, sağlam olan, seçkin olan ekin ilk tohumdur. İkinci tohum bozulur, çürtür gider.

³⁷⁶ Yûsuf gibi hem bedeni hem ahlâkı güzel olan Türkmen kölesi, Ayaz b. Oymak, Hindistan'ı zapt eden ve oralara müslümanlığı götüreren büyük hükümdâr Gazneli Mahmud(969-1030)'un kölesi idi. Gazneli Mahmud, kendisine pek sâdik olan kölesini çok seviyordu. Bu bağlılık dillere destan olmuştur. *Mesnevî*'de de bu konuda hikâyeler vardır.

³⁷⁷ "Rûhlar hazırlanmış ordular halinde idi. Orada tanışanlar burada uyuşurlar. Orada tanışmamış olanlar da burada bozuşurlar." hadis-i şerîfi gereğince, rûhlar âleminde bir sevgi ve nefret görülür. Orada birbirlerini tanımış olanlar, burada birbirleri ile sevişirler iyi geçinirler. Bu tanışmaya, bu yakınlığa "ülfet-i ezeliye" (=ezeldeki anlaşma) denir.

³⁷⁸ Bizim asıl hayatımız ezelde takdir buyrulmuştur. Biz orada yazılanları, takdir edileneri, burada, bu dünyada yaşıyoruz. Bu yüzden bazı ârifler; "Hâtimeden değil, Fâtiha'dan korkmalı; buradaki fânî hayatımızın sonundan değil, ezeldeki alın yazımızdan, levh-i mahfûzdan korkmalı." demişlerdir.

• Senin tedbirin, yine Hakk'ın tedbiridir. Yâni onun takdiri eseridir. 1060 Böyle olmakla beraber, kendi tedbirini, dostun huzurunda bırak.

• Hakk'ın yükseltmiş ve takdir etmiş olduğu iş, esas iştir. İşe yarayandır. Önce ne ekilmiş ise, sonunda o biter.

• Ey Allah'ın dostu! Mâdemki o büyük dostun kulusun, esirisin, onun emri altındasın. Ne ekersen onun için, onun rızâsı için ek.

• Hayırsız nefsin çevresinde dönüp dolaşma, onun işine bulaşıp da, çırpınma. Allah için, Allah rızâsı için yapılmayan bir iş, hiçtir hiç.

• Kıyâmet günü gelip çatmadan, gece hırsız gibi olan nefis, mal sahibine karşı rezil rusvây olur.

• Hilelerle, tedbirlerle çaldığı malların vebâli, kıyâmet ve adalet gününde 1065 onun boynuna yüklenir.

• Yüz binlerce akıl bir araya gelip de, Allah'ın takdirine karşı bir tedbir kurmak istese de...

• Yaptıklarını pek güçlü bulurlar ama, saman çöpü rüzgâra karşı nasıl dayanır?

• Ey inatçı kişi! Eğer bu varlık âleminin, yâni, şu görünen varlığın ne faydası vardır dersen, senin bu sorunda bile fayda vardır.

• Bu sorunda bir fayda yoksa bu bize gerekmez. Boş soruyu ne diye dinleyelim.

• Sorunda bir çok faydalar varsa, ne diye dünya faydasız olsun? 1070

• Dünya bir bakıma faydasız ise, başka bakımdan faydalarla doludur.

• Sana faydalı olan şey bana faydasız bile olsa, mâdemki sana faydalıdır, yapmaktan geri durma.

• Hz. Yusuf'un güzelliği kardeşleri için bir anlam taşımıyordu, değersizdi. Ama dünya halkı için faydalı idi.

• Hz. Dâvud'un sesi pek güzeldi ama, güzel sestem hoşlanmayanlara ağaç takırtısı gibi gelirdi.

• Nil nehrinin suyu âb-ı hayattan daha hoştu, daha feyizli idi. Fakat ondan 1075 nasîbi olmayanlara, mahrum kalanlara, inkârcılara kan olmuştu.

• Şehitlik mümin için diriliktir, hayattır. İki yüzlü kişiye ise ölümdür, çürüyüştür.

• Dünyada hangi bir nimet vardır ki; bir ümmet, bir bölük halk ondan mahrum değildir? Söyle bakalım.

- Öküze ve eşeğe şekerden ne fayda var? Her canlı olanın başka gıdası vardır.
  - Bir kimsenin gıdası iğreti ise, ona öğüt vermek, onu doğru yola getirmek demektir.
- 1080 ● Birisi hastalık yüzünden toprak yemeyi sevse, o kişi toprağı kendisine gıda sanır.
- O asıl gıdasını unutmuştur da, hastalık yüzünden gıda sandığını yemeye başlamıştır.
  - Şerbeti bırakmıştır da zehir içmektedir. Hasta olduğu için zehir ona tatlı gelmektedir.

İnsan kendi ayıbını görmez de
başkasının ayıbını görür, söyler.

- 881 ● Herkes önce kendi ayıbını görseydi, onu düzeltmeye uğraşmaz mı idi?
- Halk kendinden gâfildir. Bu yüzdendir ki kendi ayıplarını görmezler de, başkalarının ayıplarını görürler ve onları söyler dururlar.
  - Ben kendi yüzümü görmem de senin yüzünü görürüm. Sen de kendi yüzünü görmez, benim yüzümü görürsün.
  - Kendi yüzünü görebilen kişinin nûru, halkın nûrundan fazladır.
- 885 ● Öyle bir kişi, yâni kendi kusurlarını, hatalarını gören bir kişi olsa bile, onun görüşü ölümsüzdür. Çünkü onun görüşü Allah'ın nûrundandır.
- İnsana kendi yüzünü, kendi kusurlarını gösteren nûr, duygu ile anlaşılır. Yâni his nûru bu gözlerdeki nûr değildir. O nûr Hakk nûrudur. İman nûrudur. Gönül nûrudur. O nûrun sahibi kendi zât ve sıfatını, o nûrla açığa vurmaktadır.

Cömertlik ve cimrilik

- 892 ● Allah can bağışlamaya karşılık yüz binlerce can ihsan eder. Hangi bir cömertlik Hakk'ın bu görülmemiş, akıl almaz cömertliğine benzeyebilir?
- Hakk'ın bu cömertliğini görseydin, nasıl olur da canını esirgerdin? Bir can için nasıl olur da bu kadar gamlanırdın?

- İrmak kıyısında oturup da suyu esirgeyen, sakınan, ırmağı göremeyen kör bir kişidir.
- Hz. Peygamber buyurdu ki: "Kıyâmet gününde verilecek karşılığı iyi- 895 den iyiye bilen;
- Bir verdiği karşılık on verileceğine inanan, her zaman cömertliğini türlü türlü şekilde artırır durur.
- Cömertlik, bütün karşılıkları görmektir. Bu yüzdendir ki, cömertlik ümit ve neşe getirir. Ve verdiği şeylerin kaybolduğu korkusunu giderir."
- Cimrilik ise Peygamberimizin müjdelediği karşılıkları görmemektir. İnciyi görmek dalgıcı sevindirir.
- Bu duruma göre, dünyada hiç kimsenin cimri olmaması gerek. Çünkü hiç kimse karşılığı olmadıkça oyuna giremez.
- Demek ki cömertlik gözden geliyor, elden değil. İş gören gözdür. 900 Görüşür. Gözü görenden başkası cimrilikten kurtulmadı.

Kur'ân'ın nûrunu görmeğe çalış;
bakışını, düşünceni doğrult da
şüpheye düşüp sorular sorma.

- Kur'ân'ın nûru, zerre zerre Hakk ile bâtulı ayırt eder; bize gösterir. 852
- O irfan incisinin nûru gözümüzün nûru olsaydı, soruyu da kendimiz sorardık, cevabı da kendimiz verirdik.
- Şaşı gibi baktığın için ayın değirmisini iki gördün. İşte senin bu şaşkın bakışın, şüpheye düşüp soru sormana benzer.
- Bakışını doğrult da hakikat ayına, ay ışığına öyle bak ki, onu tek göre- 855 sin. İşte sana cevap da budur.
- Düşünceni doğrult, iyi bak; çünkü düşünce de o irfân incisinin parıltı- larındandır.
- Kulaktan gönüle gelen her cevaba göz; "Onu bırak da cevabı benden duy." der.
- Kulak arabalucudur. Kavuşup buluşansa gözdür. Göz hâl sahibidir. Kulak ise dedi-koduya dalmıştır. Kaal sahibidir.

● Kulağın işitmesinde sıfatın, huyun değişmesi; gözlerin apaçık görmesinde ise; zâtın, mahiyetin, özün değişmesi vardır.³⁷⁹

860 ● Ateşin varlığını sözle bildik. Bu varlığa sözle yakın hâsıl ettinse, yâni "ilme'l-yakîn" mertebesine ulaştınsa, bu mertebede kalma, o ateşte pişme gibi yanmayı da iste.

● Yanmadıkça ateş hakkındaki ilmin "ayne'l-yakîn" (=gözle görüp inanmak) değildir. Bu mertebeye erişmek istiyorsan ateşe dal, ateş içinde otur.

● İşitilen sözler kulağa girse ve kulak hakîkati içine sindirse, göz gibi olur. Yoksa sözler kulağa takılır kalır. İçeriye yol bulamaz.

Allah'ın kudreti, lûtfu, keremi ve kâinâtı kaplayan sonsuz mübarek nûru

906 ● Allah peygamberleri kendi ihtiyacı olduğu için değil; lûtfundan, kereminden, büyüklüğü icabı halka doğru yolu gösterebilirler, kurtuluşu haber versinler diye göndermiştir.

● Allah şu kirlî çamurdan nebîler, velîler gibi mânevî değerleri üstün büyük pâdişahlar yaratmıştır.

● Topraktan yaratılanları arıttı da, onları üstün varlıklar kıldı. Onları göklerde yaşayanlardan bile ileri geçirdi.

● Allah kendi kudret ve büyüklüğü ateşinden bir alev aldı ve onu cemâlî tecellîsi ile saf bir nûr hâline koydu. Sonra o saf nûr ile kâinatta mevcut bütün nûrları parlattı.

³⁷⁹ İnsan kulağı ile doğru bir söz işitirse, kabiliyeti varsa iyiye doğru gitmek ister. Meselâ huysuz bir kimse; "Öfkesini yenen, suçluları affeden kişileri Allah sever." anlamına gelen Âl-i İmrân Sûresi'nin 134. âyetini duyunca huyunu değiştirebilir. Hakarete marûz kalan birisi Mevlâna'nın şu mânâyâ gelen beytini duysa suçluyu bağışlar: "Şâyet rastlamasaydık bizler edepsizlere / Affetmenin zevkini kim verirdi bizlere." Gözün görmesi ile zâtın değişmesine gelince: (لن يرا منكم ربه حتى يموت) "İçinizden hiç biri ölmeyince Rabbini göremez." hadisi gereğince, ölmeden önce Allah'ı görmeye imkân yoktur. Ancak gerçek müminlerden ibâdetle, iyiliklerle kendilerini maddî isteklerden, dünya sevgisinden kurtaranlar; ölmeden evvel ölenler; ve kendilerini Hakk'ta fânî kılanlar, Allah'ı Allah ile görürler. Çünkü ârifler; (لا يرى الله، إلا الله) "Allah görülmez, ancak Allah ile görülür." demişlerdir. Büyük bir ârif de (رأيت ربي فقال من أنت قلت أنت) "Rabbimi gördüm. 'Sen kimsin' dedi, ona: 'ben senim' dedim" sözünü bu konu üzerine söylemişlerdir. İşte zâtın değişmesi budur.

● Parıl parıl parlayan o nûr, bütün rûhlara aks etti. Bütün rûhlar üzere- 910 rinde parladı. Âdem (a.s.) da isimleri bilme bilgisini o nûrda elde etti.

● Âdem'e akseden o nûru, Şit'in eli devşirdi. Hz. Âdem Şit'de o nûru gördü de onu yerine halife etti.

● Hz. Nûh o nûrdan feyz aldı da, can denizinin hevâsında inciler yağdırdı.

● İbrahim(a.s.)'in rûhu da o nûrun tecellisine mazhar olduğu için; çekinmeden, korkmadan Nemrud'un ateşinin içine daldı.

● İsmail (a.s.) o nûrun ırmağına düşünce kendinden geçti de, babasının keskin kılıcına seve seve boynunu, başını uzattı.

● Hz. Dâvud'un rûhu o nûrun şulelerinden hararetlendi, kızıştı da, o yüz- 915 den demir elinde yumuşadı, mum gibi oldu.

● Süleyman (a.s.) memedeki çocuk gibi o nûr feyzini emmiş olduğu için, devler onun buyruğuna girdiler. Ona kul köle kesildiler.

● Hz. Yakup o ilâhî nûrun kazâsına baş eğdi, râzî oldu da, çok sevdiği Yûsuf'un ayrılık ateşine yandı, yakıldı. Bu yüzden oğlunun gömleği kokusu ile gözleri aydınlandı.

● Ay yüzlü Yûsuf (a.s.), Muhammedî nûr güneşini gördüğü için, rüyaları yorumlamada çok ileri gitti. Çok uyanık oldu.

● Bir değnek bir sopa olan âsâ, Hz. Mûsâ'nın ilâhî nûrda parlayan elinden nûrlu su içtiği için, Firavun'un saltanatını bir lokma edip yuttu.

● İsa (a.s.) da, o ilâhî nûrun merdivenini buldu da, o nûrdan merdivenle 920 çabucak dördüncü kat göğün üstüne çıktı.

● Hz. Muhammed (s.a.v.) kendi mânevî nûrunu bu fânî cihanda, bu saffet âleminde bulunca; bir an içinde, bir işaretle ayı ikiye ayırdı.

● Hz. Ebu Bekir, Peygamber efendimizde o ilâhî nûru bulunca, öyle bir pâdişahın, peygamberlik pâdişahının çok sâdik ayrılmaz bir dostu (=sıddîkı) oldu.

● Hz. Ömer bütün nûrların kaynağı olan o şaşılacak nûrun, o eşsiz sevgilinin, candan âşığı olunca; gönül gibi oldu da, hak ile bâtılı ayırt etti, "Fâruk" oldu.

● Hz. Osman tertemiz bir gönülle o apaçık görüşün tâ kendisi oldu da, çok feyzli bir nûr elde etti. İki nûr sahibi oldu. Bu sebeple kendisine "Zinnureyn" dendi.

● Hz. Ali o ilâhî nûr yüzünden inciler saçtı da, can vâdisinde, mânâ âle- 925 minde Allah'ın arslanı oldu.

- Büyük velî Bağdat'lı Cüneyd de, o nûrun ordusundan yardım gördü de mânevî mertebeleri arttıkça arttı, sayıya sığmaz oldu.
  - Bâyezid-i Bestâmî o nûrun parlaklığı ile hakikat yolunu apaçık gördüğü için; Hakk tarafından kendisine "Ârifler Kutbu" lakabı verildi.
  - Ma'rûf-ı Kerhî hazretleri, o nûrun harîmine bekçilik yaptığından, aşk halifesi ve rabbanî nefes sahibi oldu.
  - Edhem oğlu İbrahim o nûra doğru neşeli bir hâlde at sürünce, o nûra candan yönelince adalet pâdişahlarının pâdişahı oldu.
- 930 • Şakîk-i Belhî de o nûru bulmak arzusu ile çetin yollara düştü, zorluklara katlandı. Yolun meşakkati yüzünden fikirleri güneş gibi parlak, görüşleri keskin oldu.
- Adları geçen velîlerden başka daha nice yüz binlerce gizli pâdişahlar vardır ki, o ilâhî nûr yüzünden nûr âleminde yücelmişler, mânevî makamlara erişmişlerdir.
  - Onların adları Allah'ın gayretinden ötürü gizli kaldı. Her dilenci o mübârek insanların adlarını bilip anamadı.
  - O büyük ve sonsuz nûra can denizi ve denizlerin canı desem de lâyık değildir. Onu anlatabilmem için ona yeni bir ad aramam gerek.
- 935 • O büyük ve eşsiz nûr hakkı için ki, bu ve şu denilen şeyler ondandır. Bütün içler, bütün özler ona nisbetle kabuk gibidir.

Gerçekten de insanın asıl gıdası Allah'ın nûrudur.

- Gerçekten de insanın asıl gıdası Allah'ın nûrudur. Ona hayvan gıdası vermek lâyık değildir. İnsanın asıl gıdası ilâhî aşktır. İlâhî akıldır.
- Fakat mânevî hastalığı yüzünden insan asıl gıdasını bırakmış, bu suyu içmekte, toprak ürünleri ile beslenmektedir.³⁸⁰

³⁸⁰ Bu konu yanlış anlaşılmalıdır. Elbette insan ilâhî emânet olan rûhunun kafesini, yâni bu bedeni beslemek zorundadır. Bu hususta bedenimizin de bizde hakkı vardır. Normal olarak onu çeşitli maddî gıdalarla besleyeceğiz. Fakat rûhumuzun mânevî gıdasını ihmal etmeyeceğiz.

- İnsan asıl gıdasını unuttuğu ve yeryüzü gıdasına düştüğü için huzursuzdur. Yüzü sararmış, ayakları titremekte, kalbi telaşla çarpmaktadır. Nerede yeryüzü gıdası, nerede gökyüzü gıdası?³⁸¹
  - Göklerin gıdası, mânevî devlete erişen Allah'ın has kullarının gıdasıdır. O gıda, boğazsız ve âletsiz yenir.
  - Güneşin gıdası aşkın nûrundandır. Nebîlere, velîlere haset edenlerin, şeytanın gıdası ise yeryüzünün dumanındandır.
  - Allah şehitler için; "Rızıklandılar." diye buyurdu. O mânevî gıda için ne ağız, ne de tabak vardır.³⁸²
  - Gönül her dosttan bir gıda alır. Gönül her bilgiden bir mânevî zevk, bir safâ, bir arınma elde eder.
- Her insanın şekli bir kâseye benzer. Göz de o kâsenin içini, mânâsını 1090 görür ve duyar.
  - Buluştuğun herkesten mânevî bir gıda alırsın, mânevî bir şey yersin. Kavuştuğun her dosttan da bir şeyler alırsın.
  - Erkekle kadının buluşmasından bir çocuk doğar. Çakmak taşı ile demirin birleşmesinden de kıvılcım meydana gelir.
  - Toprağın yağmurla birleşmesinden meyveler, yeşillikler, çiçekler yetişir.
- İnsan yeşillığe gidince, yeşillığe bakınca gönlü hoşlanır. Gamsız bir 1095 hâle gelir. Sevinir, neşelenir.
  - Neşe, sevinç rûhumuzla birleşince, biz de iyi oluruz. Bizden iyi duygular, iyi düşünceler, iyilikler doğar.
  - Dilediğimiz gibi güzelce gezdik eğlendik mi, karnımız acıkır, iştahımız artar.
  - Al al beniz kanlanmaktan ileri gelir. Kan da gül rengini, hoş renkli güneşten alır.
  - Renklerin en güzeli al renktir. O renk de güneştedir. Güneşten meydana gelir.
  - Bir şeyin bir şeyle birleşmesi, kuvvet hâlindeki fiili meydana getirir. Şeytanın münâfıklarla birleşmesi gibi.

³⁸¹ Zâriyât Sûresi'nin 7. âyetine işâret var. Güzel yollara sâhip olan semâyı büyük velî Necmeddin Kubrâ hazretleri; "İçinde Allah'a giden yollar bulunan gönül semâsı" olarak tavsif etmektedir. İşte bizim gerçek gıdamız oradadır.

³⁸² Âl-i İmrân Sûresi'nin şu meâlindeki 169. âyetine işâret var; "Allah yolunda şehit olanları ölümlerini sanmayınız. Bilakis onlar dirilerdir. Rableri tarafından rızıklandırılır."

- Bu mânâlar, yâni gösterilen misaller dokuzuncu kat göktedir. Ama şu bilinen derecelerden başka, kat kat dereceleri vardır.
  - Halkın dereceleri iğretidir. Emir âleminin dereceleri ise, o âlemin özünde, yaratılışında vardır.³⁸³
- 1104 • Halk maddî yönden üstün bir hayat yaşamak, zengin olmak, yüksek makamlara ulaşmak için horluk çeker, yüz suyu döker. Yücelmek ümidi ile aşağımın aşağısı olur, hakaretlere katlanır.
- Şu fânî olan tasalarla geçen üzüntülü beş on günlük yüceliği ümit ederler de, boyunları dertten ip gibi incelik.
  - Onlar nasıl oluyor da Hakk'a, hakîkate gelmiyorlar? Hakk, yücelik içinde parlayan bir mânâ güneşidir.
  - Güneşin maşırığı (=doğusu) karanlık bir burçtur. Hakk'ın rûhânî mânâ güneşi ise doğulardan dışardadır.
  - Cenâb-ı Hakk için maşırık (=doğu) kelimesini kullanışım, o güneşin zerrelere, yâni yarattıklarına nisbetledir. Yoksa onun zâtı ne çıkar, ne iner. Yâni ne doğar ne de batar.
  - Biz ki o hakikat güneşinin geride kalmış zerreleryiz; iki dünyada da gölgesiz birer güneşiz.³⁸⁴
- 1110 • Şaşılacak şey de şu ki: Yine de o hakikat güneşinin etrafında dönüp dolaşmaktayım. Buna sebep de güneşin ışığı ve câzibesidir.
- Şems hem sebepleri meydana getiriyor, hem de sebepler şemsin takdiriyle kırılıp kopmadır.³⁸⁵

³⁸³ Allah'tan başka her şey anlamına gelen âlem'i, "Emir Âlemi", "Halk Âlemi" diye ikiye ayırırlar. "Emir Âlemi": Rûhî, gaybî, latîf, lâhûtî, melekûtî, mânevî ve nûrânî âlemdir. "Halk Âlemi" ise: Maddî, zülumâtî, kesîf, cismî şehâdet âlemi, şu içinde bulunduğumuz âlemdir.

³⁸⁴ Burada Hz. Mevlâna "biz" derken, bütün velîleri kastediyor. Ve kendilerini daha önce gelmiş bulunan peygamberlere nisbetle geride kalmış birer zerre olarak görüyor. Fakat hakikat güneşinin birer zerreleri olduğumuz için, dünyayı, âhireti nûrlandıran gölgesiz birer güneşiz diye buyuruyor.

³⁸⁵ Velîler de insandır. Onlar da zaman zaman huzûrsuz olurlar. Nitekim Cüneyd-i Bağdadî; "Hakk dostunun saati saatine uymaz." diye buyurduğu gibi. Peygamberimiz (s.a.v.) de; "Yâ Rabbî! Sana karşı duyduğum hayretimi, hayranlığımı artır." diye niyâzda bulunmuştur. Burada Hz. Mevlâna şunu demek istiyor: "Hakikat güneşi, bazen lûtufta bulunuyor, sebepler halk ediyor. Buluşma şevkim artıyor, büyük bir mânevî zevk içinde bulunuyorum. Bazen yine onun yarattığı sebepler yüzünden ondan uzak düşüyorum. Acılar çekiyorum, şaşırıp kalıyorum." Şems-i hakîkatî (=hakikat güneşini) bütün *Mesnevî* şârihleri bu yukarıda hulâsa olarak arz ettiğim şekilde şerh ettikleri halde; Gölpınarlı merhûm, güneşi, Şems-i Tebrizî olarak kabul etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

- Yüzbin kere ümit kestim. Kimden? Şemsten!.. Siz buna inanır mısınız?³⁸⁶
  - Ben güneşten ümit keseyim de buna sabredeyim. Yahut balık sudan ayrı düşsün de suyu istemesin. Bana inanma, sözüme inanma.
  - Ümitsiz bir hâle gelsem bile, ey Hüsameddin Çelebi! Ümitsizliğim yine güneşin işidir.
- Sanat nasıl olur da sanatkârdan ayrılır? Sûrette var, hakîkate hiç olan, 1115 yok olan "Vucûd-ı Mümkün" (=bir yaratıcı tarafından meydana getirilen varlık), "Vucûd-ı Vâcib" (başka biri tarafından var edilmiş olmayan varlık) yâni Allah'ın gayrisinden nasıl feyz alır?
- Bütün varlıklar; ister Burak, ister Arap atları, isterse eşekler olsun; hep bu bahçede otlarlar.³⁸⁷
  - Fakat kör at körcesine otlar. Otladığı bahçeyi görmez de, o yüzden orlardan uzak düşer.³⁸⁸
  - Bu işlerin, bu güçlerin o ilâhî denizden olduğunu görmeyen kişi, her an yüzünü yeni bir mihrâba döndürür.³⁸⁹
  - O gâfil, o tatlı denizden acı su içmiştir. Yâni Allah'ın iyiliklerini, lûtuflarını görememiş, Allah'a şükretmediği için acı su içmiştir de, sonunda o, nankör olup çıkmıştır.
  - O deniz hâl dili ile der ki: "Ey kör! Benim suyumdan sağ elinle iç de gözün açılsın."

³⁸⁶ Kalbe gelen ilâhî feyzlerin muvakkat bir zaman için kesilmesine, sûfiler "kabz hali" derler. O halde bulunan kimse sıkılır, yanar, tutuşur, dayanılmaz bir dereceye gelir. Kabzın geçeceğinden, "bast" (=rahatlık, huzur)'in geleceğinden ümidini keser. Sûfinin bu hâle gelmesi, Hakk'ı mânen müşâhede arzusunun artması içindir. Nitekim Peygamber efendimiz vahyin arkası kesilince huzûrsuz oluyor. Dağa çıkıp kendisini atmak istiyordu. Böyle haller gelince Cebrâil, Allah'ın emriyle gelip azîz Peygamberimizi tesellî ediyordu.

³⁸⁷ Burak: Cennet ehlinin binecekleri bir nevî hayvandır. Hz. Peygamberimiz miraç gecesi bir burağa binmişti. Bu beyitte ermişler, sâlih kişiler Burak ile Arap atlarına, kötü kişiler de eşeklere benzetilmiştir. Bütün varlıklar, "Vucûd-ı Vâcib'in feyzi ile ve yaratması ile meydana gelmiştir denilmiştir.

³⁸⁸ Bütün varlıkların yaratılması Hakk'ın lûtf ve keremi ile olduğu gibi, rızkını bulması ve o vâsita ile, onun koyduğu biyolojik kurallar gereği yaşaması da, yine Allah'ın kerem ve inâyeti ile. Fakat çayırdaki otladığı halde o çayırmı görmeyen kör atlar gibi, Allah'ın lûtf ve ihsanları ile yaşadıklarını fark etmeyen nankörler çoktur.

³⁸⁹ Bir kimse birinin lûtfuna nâil olur, onu, kendisine iyilik edenini sever, teşekkür eder. Fakat düşünmez ki o iyilik, o adam vâsitasıyla Hakk'tan gelmektedir. O adama teşekkür, Hakk'a şükür edeceği yerde, kendisine iyilik yapanı taparcasına sever de Cenâb-ı Hakk'ı hiç hatırlamaz. İşte Hakk'ı tanımayan kişiler her an yüzlerini yeni bir mihrâba döndürürler.

- 1120 ● Buradaki sağ elden maksat; doğru, güzel zandır. İyinin kötünün nereden geldiğini ancak o bilir.
- Ey mızrak! Seni de bir tutan, bir döndüren var. O yüzden bazen dümdüz olmasın, bazen de iki kat olmuş gibi eğilmedesin. Ey gâfil! Sen de bir mızrak gibisin.
  - Biz Şemseddin'in aşkından tırnaksız kalmışız, yâni gücümüz, kuvvetimiz kalmamış. Yoksa o kör kişinin, o nankörün gözünü açabilirdik.
  - Haydi ey Hakk'ın ışığı Hüsameddin Çelebi! Sen o körün güzüne bir ilaç sür de, o hasetçinin gözü açılsın.
  - Hemen iyileştiren, inatçı karanlıkları sürüp götüren ilâhî bir ilaç sür.
- 1125 ● O ilâhî ilacı sür ki, bir körün gözüne sürülünce yüz yıllık karanlığı bile giderir.
- Hasetçiden başka bütün körleri iyileştirir. Bir hasetçi, hasetten ötürü seni inkâra kalkışırsa, onu iyileştirme.
  - Sana haset edene —o hasetçi ben bile olsam— can verme de, öylece can çekişip dursun.
  - Güneşe haset eden, güneşin varlığından incinen yok mu?
  - İşte sana devâsız bir dert ki, o derde düşen dâimâ âh etmektedir. İşte sana ebedî olarak kuyunun dibine düşmüş, orda kalmış bir hasta.
- 1130 ● O, ezel güneşini yok etmek istiyor. Onun bu isteği nasıl olur? Sen söyle.³⁹⁰

Bir doğan kuşunun virânedede baykuşlar içine düşmesi

- Doğan kuşu ona derler ki; av peşinde uçtuktan sonra döner, tekrar pâdişaha gelir. Yolunu kaybeden doğan, kör bir doğandır.³⁹¹

³⁹⁰ Bu beyitlerde geçen ezel güneşinden maksat; insan-ı kâmil ve Hakk'ın tecellileri cümlesinden olan din, iman, irfân gibi mânevî duygular ve bu duyguların mümessili olan âriflerdir.

³⁹¹ Hakk tâlibi olan kişi, şu fânî dünyada geldiği yeri, ezeli âlemi unutmaz. Kör bir doğan gibi yolunu kaybetmez. Geldiği yere; pâdişahlar pâdişahına döner. Hz. Mevlâna bu hikâyede şu dünyaya aldanmayan, asıl vatanı olan ezel âlemine dönüp gitme için çırpınan bir garibin, bir Hakk âşıkının vatan özlemlerini, feryatlarını ifade buyurmaktadır.

- Bir doğan yolunu şaşırdı, bir yıkık yere vardı. Orada baykuşlar arasına düştü.
- O doğan ilâhî rızâ nûru ile tamamıyla nûr olmuştu. Etrafını pek iyi görürdü. Fakat kazâ ve kader çavuşu onun gözünü kör etmiş, görmez bir hâle getirmişti.³⁹²
- Kader çavuşu onun gözüne toprak serpti de yolunu şaşırttı. Onu bir harâbeye, baykuşlar arasına düşürdü.
- Harâbede bulunan baykuşlar, onun başına vuruyorlar, nazlı kanatlarını 1135 yoluyorlardı.
- Baykuşların içine bir gürültüdür düştü; "Doğan geldi, bizim yerimizi alacak." diye bağrışmaya başladılar.
- Öfkeli korkunç köy köpekleri gibi, o garibin hırkasını çekiştirmeye başladılar.
- Doğan diyordu ki: "Benim baykuşlarla ne ilgim var? Bu yıkık yerde benim baykuşlarla ne işim var? Ben burada nasıl yaşayabilirim? Ben böyle yüzlerce virâneyi baykuşlara fedâ ederim.
- Ben burada kalmak istemem, ben pâdişahlar pâdişahına dönüp gideceğim.
- Ey baykuşlar! Fazla telâşa kapılmayın, kendinizi meraktan öldürmeyin; ben burada, bu virânedede kalacaklardan değilim. Ben vatanıma gideceğim.
- Bu yıkık yer size hoş görünüyor. Benim nazlandığım yere pâdişahın koludur, bileğidir."
- Baykuşlardan biri dedi ki: "Doğan sizi yerinizden yurdunuzdan söküüp atmak için hileye sapıyor, sizi şaşırtıyor.
- Hile ile yuvamızı elimizden alacak, bizi kandırıp yerimizden atacak.
- Bu hileci doğan kendini tok gösteriyor ama, vallahi bu bütün harîslerin en kötüsüdür.
- O hırsından, balçığı pekmez gibi yer. Ey dostlar! Sakın ayıya kuyruk 1145 kaptırmayın.

³⁹² "Kazâ gelince insanın gözü kör olur." meâlinde bir hadis bulunduğu gibi, irfân sahibi bir şâirin şu beyti de bu hakikati ifade etmektedir:

"Hâkim-i hükm-i ezel infâz için takdirini,
Selbeder erbâb-ı aklın reyini, tebdîrini."

- Bizim gibi saf kişileri yoldan çıkarmak için pâdişahın, pâdişahın e-linden söz ediyor.
  - Küçük bir kuş pâdişahla aynı cinsten olur mu? Azıcık aklın varsa onu dinleme.
  - O pâdişahın cinsinden mi? Vezîrin cinsinden mi? Badem helvasına sarmısak yakışır mı?
  - 'Pâdişah adamları ile beni arıyor.' demesi de onun hilesinden, dü-zeninden.
- 1150 • İşte sana kabul edilmeyecek bir malihülya, işte sana kabul edilme-yecek ham laf, ahmak avlayan tuzak.
- Kim bu söze kanarsa, aptallığından kanar. Sıska bir kuş pâdişaha nasıl lâyük olur?
  - Baykuşların en zayıfı en en bayağısı bile onun beynine vuruyor. Hani pâdişahın bir yardımcı nerede?" diyordu.
  - Doğan da onlara dedi ki: "Eğer benim kanadım kırılacak olursa, pâ-dişahlar pâdişahı baykuş yuvalarının kökünü kazır."
  - Baykuş kim oluyor ki, bir doğan bile beni incitir, gönlümü kırarsa bana cefâ ederse...
- 1155 • Pâdişah, her yokuşta her inişte, doğanların başlarından yüzlerce bin-lerce harman yağar, tepe yapar.
- Benim bekçim, pâdişahın lûtuflarıdır, inâyetleridir. Nereye gidersem gideyim, pâdişah benimle beraberdir.
  - Hayâlîm, pâdişahın gönlündedir. Benim hayâlîm olmadıkça pâdişahın gönlü hastadır.
  - Pâdişah beni uçurunca, onun nûru gibi gönül yücelerinde uçarım.
  - Bir ay gibi bir güneş gibi uçarım da, göklerin perdelerini yırtarım.
- 1160 • Akılların parlaklığı benim fikrimdendir, göklerin parıltısı benim yü-zümdendir.
- Ben bir doğanım, ama Hümâ denilen devlet kuşu bana hayrandır. Baykuş kim oluyor ki, bizim gibilerin sırrını veya pâdişaha olan yakınlığı bilsin.
  - Pâdişah, kurtulmam için zindanı açtı. Bağlanmış yüzbinlerce kişiyi a-zad etti.³⁹³

³⁹³ Cenâb-ı Hakk kâmil insanın şerefine, milyonlarca günahkârı affeder ve cehennem-

- Bir an beni baykuşlar arasında bulundurdu, benim sohbetimden bay-kuşları doğanlaştırdı.
  - Ne mutlu o baykuşa ki, tâli'i yâr olur da, uçuşundan benim sırrımı an-lar.
- Bana uyun, bana sarılın da doğan olun. Baykuşsunuz ama, iri doğan 1165 kuşları hâlini alın.
- Böyle bir pâdişahın sevgilisi olan nerede bulunursa bulunsun, o nasıl garip olur?
  - Pâdişah kimin derdine devâ olursa, o ney gibi inler; sessiz kalmaz.
  - Ben mülk sahibiyim, başkasının yemeğini yemiyorum. Pâdişah kıyidan benim davulumu çalmakta, nöbetimi vurmaktadır.
  - Benim davulumu çalan "irci't" (=geri dön) sesidir. Benimle davaya girişenin inadına, benim şahidim Cenâb-ı Hakk'tır.
- Ben pâdişahlar pâdişahının cinsinden değilim, hâsâ bunu iddia etmi- 1170 yorum. Bu düşünce benden uzak olsun. Fakat onun tecellîsi nûruna sa-hibim. Onun nûru beni aydınlattı.
- Bir cinsten oluş; şekille, yaratılışla değildir. Yâni onunla şekil ve zât yönünden cins değiliz. Fakat isimlerine ve sıfatlarına mazhar oluşumuz bakımından bir münâsebetimiz vardır. Bitkilerin yetişmesine yarayan su, bir bakıma toprağın cinsindedir.
  - Rüzgâr ateşi üfleyp yaktığı için ateşin cinsindedir. Şarap da tabiata neşe verdiği için tabiatın cinsinden sayılır.
  - Bizim cinsimiz pâdişahımızın cinsinden olmadığı için, bizim bizliğimiz yâni varlığımız, onun varlığında yok oldu.
  - Bizim bizliğimiz yok olunca, tek olarak onun varlığı kaldı. Ben onun atının ayağı altında toz gibiyim.

den azad eder. *Mesnevî* şerhedenlerden Tâhirü'l-Mevlevî merhûm bu beytin şerhinde şu meâlde bir hadisten bahseder: "Resûlullah Efendimiz Mirac gecesi Cenâb-ı Hakk'a ettiği münâcaat sırasında: 'Yâ Rabbi, senden beni doğuran Âmine'yi, emziren Halime'yi, kızım Fâtıma'yı istemiyorum, ancak ve ancak ümmetimin affını ve mağ-firet edilmesini niyaz ediyorum.' demiş. Cenâb-ı Hakk da: 'Sen bir şerefli nebîsin, ben de lûtuflar sahibi bir Rabb'im; ümmetin ise zayıf bir halk. Bir zayıf halk, şerefli bir nebî ile lûtuflar sahibi Rabb arasında nasıl olur da zayıf olur? Sen 'Ümmetim.' dersin ben de, 'Rahmetim' derim; müjdesini vermiştir."

1175 • Can toprak oldu. Onun izleri toprak üstünde Hakk'ın ayak izi olarak kaldı.

- Bu ize kavuşmak için onun ayağının toprağı ol ki; yüce kişilerin başlarına tâc olasın.
- Benim şeklim, cismaniyetim sizi aldatmasın. Âhirete göç etmeden önce benim mânâ şarabımı için, rûhânî duygularımın meyvelerini yiyin.

Sûret, dış görünüş bir çok kişileri yoldan çıkarmıştır.

- Sûret, şekil bir çok kişileri yoldan çıkarmıştır. O gibiler velîlere saldır-dıklarından, farkında olmadan hâşâ Allah'a sataşmışlardır.
  - Bu can da bedenle birleşmiştir. Fakat hiç can bedene benzer mi?
- 1180 • Göz nûru, göz oyuğunda bir yağ tabakası ile beraber bulunur. Gönül nûru da bir damla kanda gizlidir.
- Neşe böbrekte, gam karaciğerde, bir muma benzeyen akıl da başın içinde, beyindedir.
  - Bu ilgiler, bu ilişkiler nelikten, nitelikten dışardadır. Akıllar bunların nasıl olduğunu, niçin olduğunu bilmede âcizdir.
  - Küllî rûh, cüz'î olan canla birleşti. Can, küllî rûhtan bir inci aldı, koynuna koydu.
  - Meryem, nasıl "Mesih'e yâni Hz. İsa'ya gebe kaldı ise, cüz'î can da koynuna koyduğu o inciden gebe kaldı.
- 1185 • Fakat o Mesih, yer üstünde ve su üstünde yürüyen Mesih değildir. O Mesihin yüceliği, şanı gezip tozmaktan çok yücedir.³⁹⁴
- Böylece cüz'î can, canların canından yâni küllî candan gebe kalınca, dünya da candan böyle gebe kaldı.

³⁹⁴ Hz. Mevlâna'nın buradaki mesihden maksadı; Hz. İsa'nın maddî kişiliği değil, on-daki ilâhî rûhdur. Bu yüzdendir ki *Kur'ân*'da onun hakkında "Rûhullah" (=Allah'ın rûhu) ve "Kelimetullah" (=Allah'ın kelimesi) buyrulmuştur.

• Böylece candan gebe kalan dünya başka bir dünya doğurur, bu mahşer de bir başka mahşer meydana getirir.

- Bu kıyâmeti, bu hâli kıyâmete kadar sayıp döksem anlatamam, âciz kalırım.³⁹⁵
- Bu sözler mânâ bakımından; "Ya Rabbî!" sözüne benzer. Bir yalvarış, bir duâ yerine geçer. Çünkü harfler ve kelimeler tatlı dilli bir kişinin nefesine tuzak kurmak, yâni onu söyletmek için bir bahânedir.

• Kulun "Yâ Rabbi!" diye yalvarmasına karşılık, Hakk'tan "Lebbeyk" (=Buyur kulum) cevabı gelirse, kul nasıl olur da susar? Nasıl olur da "Yâ Rabbî!" demez?

• Bu öyle bir "Lebbeyk" (=Buyur kulum) sesidir ki, bu sesin baş kulağı ile duyulmasına, işitilmesine imkân yoktur. Fakat başından ayağına kadar bütün varlığıyla, onun mânevî zevkini tadar, heyecanla ürperirsin.³⁹⁶

Duvarın üzerinde bulunan susamış bir kişinin suya kerpiç atması

- Bir dere kıyısında yüksek bir duvar vardı. Duvarın üstüne de susamış dertli bir kişi çıkmıştı.

³⁹⁵ Âriflere göre kıyâmet üç türdür. Birincisi; canlı kişinin öldükten sonra zamanı gelince dirilmesi ve mahşerde bulunması. İkincisi; "Ölmeden evvel ölünüz." hadisinin sırrına ermek, nefsin arzularını öldürmek, nefsânî ve şehvânî isteklere yüz çevirmektir. Bu hâl, tabii ölümden evvel mânevî ölümdür. Kıyâmetin üçüncüsü ise; Hakk âşikının "fenâfillah" mertebesinden "bekabillah" derecesine yükselmesidir.

³⁹⁶ Bakara Sûresi'nin 186. âyetine işaret vardır. Ayrıca; "Beni zikir edin ki ben de sizi zikir edeyim." meâlindeki âyete de işaret vardır. Şârih Ankaravî hazretlerinin naklettiği şu fikra bu beyti daha iyi anlamamıza yardım edecektir; Rivâyete göre Hz. Mûsâ Cenâb-ı Hakk'a yalvarırken "Yâ Rabbî!" diye hitap etmişti. Cenâb-ı Hakk da: "Lebbeyk yâ Mûsâ?" (=Ey Mûsâ ne buyuruyorsun?) diye buyurdu. Mûsâ "Yâ Rabbî! Sen Hakk'sun; ben kimim ki bana 'buyur' diye cevap veriyorsun?" diye sordu. Hakk Teâlâ; "Ben kendi nefsimle öyle bir taahhüde bulundum ki, kullarımdan biri bana 'yâ Rabbî!' diye hitap ederse, ben de ona beni rablığımla andığı için 'Lebbeyk' demekle cevap veririm." Mûsâ sordu: "Yâ Rabbî! Bu iltifat has kullarıma mı mahsustur?" Hakk Teâlâ cevap verdi ki "Hayır, bütün günahkâr kullar içindir." Mûsâ yine sordu: "Sana ibâdet eden, günâh işlemeyen kullarına böyle lütuflarda bulunursun. Fakat günahkâr kullarına neden icâbet eder, onların da duâlarını kabul edersin? Cenâb-ı Hakk buyurdu ki "İyilik edene cevap verir, mükâfâtlandırır da, kötülük edeni dinlemez olursam, Allah olarak benim cömertliğim, keremim nerede kahr?"

- Suya ulaşmasına, susuzluğunu gidermesine o duvar engel oluyordu. Susuz adam da su için balık gibi çırpınıyordu.
  - Ansızın suya bir kerpiç parçası attı. Kerpicing düşmesi ile suyun çıkardığı ses, kulağına bir söz gibi geldi.
- 1195 • Suyun sesi bir sevgilinin sesi gibi tatlı idi. O su sesi, adamı üzüm suyu gibi mestetti.
- O mihnetlere, dertlere uğramış adam, suyun tertemiz sesini duymak için duvardan kerpiç koparıp suya atmaya başladı.
  - Sudan da ses geliyordu. Su "Ey insanoğlu!" diyordu, "Böyle kerpiç atmaktan, beni rahatsız etmekten sana ne fayda var?"
  - Susamış adam cevap verdi de dedi ki: "Ey su, bu atıştan benim için iki fayda vardır. Bu yüzden kerpiç atmaktan vazgeçemem.
  - Birinci fayda: Benim suyun sesini duymamdır. O ses, susuzlara rebâb sesi gibi pek tatlı gelir.
- 1200 • Su sesi İsrâfil'in sesine benziyor. Ölü bile bu sestem dirilmededir.
- Yahut da o ses, ilkbahar günlerindeki gök gürültüsüne benziyor. Bu ses yüzünden bağlar, bahçeler güzelleşir. Yeşillikle, çiçeklerle dolar.
  - Yahut da o ses, yoksula zekât vermek için çağırış sesi, yahut da mahpûsa hapisten kurtuluş müjdesidir, sesidir.
  - Yahut da o ses, Hz. Muhammed'e ağız ve burun vasıtası olmaksızın Yemen'den gelen Rahman'ın nefesine benziyor.
  - Yahut da, esas kıyâmet gününde Peygamber efendimizin âsîlere erişen şefaata nefesi gibidir.
- 1205 • Yahut da o ses, zayıf Yâkub'un rûhuna ulaşan, güzel ve latîf Yûsuf'un kokusu gibidir.
- Kerpiçleri atmamın ikinci bir faydası da şudur ki: Koparıp attığım her kerpiçle duvar alçalıyor. Ben de suya biraz daha yaklaşıyorum.
  - Kerpici her koparışında yüksek duvar, kerpicing azalması yüzünden biraz daha alçalıyor.
  - Duvarın alçalması bir yakınlık; onun ortadan kalkması ise kavuşmak, buluşmak olacak.
  - İşte namaz kılarırken secde etmek de "Secde et de yaklaş." âyetinde olduğu gibi duvardan kerpiç koparmaya benzer. Ve Hakk'a mânen yaklaşmaya sebep olur.

- Bu varlık duvarı yüksek buldukça, baş eğmeye yâni secde etmeye 1210 engel olur.
- Bu toprak bedenden kurtulmadıkça, eğilip âb-ı hayata secde etmek ve ondan doya doya içmek imkânı yoktur.
- Bu varlık duvarı üstünde bulunanlardan kim daha fazla susamışsa, duvarın taşını, kepricini o daha çabuk koparır atar.
- Suyun sesine daha fazla âşık olan kişi ise, ona engel olan varlık duvarından daha büyük parçalar koparır.
- O su âşığı, suyun sesinden âdetâ boğazına kadar şaraba batmış gibi neşelenir, mest olur. Yabancı kişi ise, kerpiç suya düşünce "bluk" diye çıkardığı sestem başka bir şey duymaz.

Gençlik günleri

- Ne mutlu o kişiye ki, gençlik günlerini ganimet bilir de borcunu öder. 1215 Yâni dînî ve insanî vazifelerini yerine getirir.
  - Bedeni sapaşlam iken, yüreğinde de, vücûdunda da güç ve kuvvet varken kulluğunu yerine getirir.
  - O gençlik çağı, yemyeşil ter ü taze bir bağa benzer. Bol bol meyveler verir.
  - Genç adamın kuvvet ve şehvet çeşmeleri akar durur. Bu sûretler ten bahçesini yeşertir.
  - Gençlik; yapılmış, döşenip dayanmış, tavanı yüksek, dört duvarı sağlam, onarmaya gereği bulunmayan bir eve benzer.
- 1220
- Ne mutlu ihtiyarlık günleri gelip çatmadan; hastalıklar, üzüntüler, çâ-resizlikler yakasına yapışmadan insanlık vazifesini yapana...
  - İhtiyarlıkta beden çorak toprak gibi gevşer dökülür. Çorak bir tarladan hiç bir vakit hoş bitki yetişmez.
  - Köhneleşmiş bir bedende kuvvet ve şehvet suyu kesilmiştir. Artık o kendisinden de, başkalarından da faydalanamaz.
  - Kaşlar, eğer kuskunu gibi aşağı düşmüştür. Gözler sulanmış ve kararmıştır.
  - Yüz buruşmuş, kertenkele sırtına benzemiştir. Söz söyleyemez, tat alamaz bir hâle gelmiştir. Dişler de dökülmüştür.

- 1225 • Gün geçip gitmiş, akşam vakti gelip çatmıştır. Bir leş hâline gelen benden topallayıp kalmış, yol da uzun ve uzak; iş yeri yıkılmış, iş güç düzeni de bozulmuştur.
- Alışkanlıklar, kötü huylar derinlere kök salmış, kökleri sağlamlaşmıştır. Onları sökecek güç kuvvet de azalmış, tükenmiştir.

Bir vâlinin yola dikenli çalı dikene
"Diktiğin dikenleri sök." diye emir vermesi

- Tatlı sözlü, fakat sert huylu adamın biri yol üstüne dikenli çalı dikmişti.
  - Yoldan geçenler onu ayıpladılar; "Bunları sök at." dediler. Fakat o dinlemedi, sökmedi.
  - O dikenli çalı her an büyüyor, çoğalıyordu. Halkın ayağı diken yarası ile kanlara bulanıyordu.
- 1230 • Geçenlerin elbisesi dikenlerden yırtılıyor, yalnız ayak gezen yoksulların ayakları paramparça oluyordu.
- Vâli o adama; "Bunları sökmelisin!" diye emir verince, o "Evet." dedi. "Bir gün sökerim."
  - Bir müddet yarın öbürün sökerim diye vaadde bulundu. Bu müddet içinde de diktiği dikenler kökleşti, kuvvetlendi.
  - Bir gün vâli ona; "Ey vaadini yerine getirmeyen, sözünde durmayan; beri gel, buyruğumuzu sürüncemede bırakma." dedi. "İşi yerine getir."
  - Çalıyı diken adam; "Amca, önümüzde hayli günler var, merak etme günün birinde sökerim." dedi. Vâli de "Çabuk ol, işi savsaklama, vaadini yerine getir." diye söylendi.
- 1235 • "Sen yarın bu işi görürüm diyorsun ama, şunu iyi bil ki gün geçip gittikçe
- O dikenler daha çok yeşeriyor, kuvvetleniyor. Onu sökecek olan da ihtiyarlıyor, kuvvetten düşüp kalıyor.³⁹⁷
  - Diken güçlenmede, boy atmada; diken sökecek ise ihtiyarlamada, gücü kuvveti eksilmede.

³⁹⁷ Aziz Peygamberimizin "Bir şeyi sonra yaparım" diyenler helâk oldular." hadisi bu konuyu aydınlatığı gibi "Bu günkü işi yarına bırakma." atasözü de aynı konuyu ifade etmektedir.

- Diken her gün, her an yeşerip tazelenmede; diken sökecek her gün daha da perişan olmada, kuruyup gitmede...
  - O daha da gençleşiyor, sen daha da ihtiyarlıyorsun. Çabuk ol, vaktini boşa geçirme..."
- 1240
- Sen de her bir kötü huyunu bir diken bil. O dikenler kaç keredir senin ayaklarına battı, seni yaraladı.
  - Evet; kaç kere kötü huyun seni yaraladı, perişan etti. Sen kendi tabiatından hastalandın. Fakat sende duygu olmadığından, hastalığın sebebini anlamıyorsun. Sen çok duygusuz yaratılmışsın.
  - Çirkin huyunun başkalarını rahatsız ettiğini, yaraladığını bilmiyorsan
  - Kendi yarandan da haberin yok mu? Bu durumunla sen, hem kendine, hem başkalarına dertsin, azapsın!
  - Sen, ya baltayı al, erkekçe vurup Hz. Ali gibi Hayber Kalesi'nin kapısını kopar.³⁹⁸
- 1245
- Yahut şu dikenin gül fidanı hâline getir. Yâni gül fidanı ile aşıl. Kötü huyunun ateşini dostun nûru hâline sok.
  - Böylece dostun nûru, sendeki şehvet ateşini söndürsün; onunla buluşmak senin dikenlerini gül bahçesi hâline getirsin.
  - Sen cehenneme benziyorsun, mürşid ise mümindir. Bir müminde ateşi söndürmek imkânı vardır.
  - Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) efendimiz cehennemden bahsederken buyurdu ki: "Cehennem, korkusundan mümine yalvarır da der ki: 'Pâdişahım, benden çabuk geç git ki, senin nûrun benim nârımı, ateşimi söndürecek.'"
- 1250
- Şu hâlde; ateşi yok eden müminin nûrudur. Çünkü bir şeyi, zıttından başka bir şeyle gidermek imkânsızdır.
  - Adalet günü olan kıyâmette nâr (=ateş) nûrun zıttıdır. Çünkü nâr kahrından meydana gelmiştir. Nûr ise Hakk'ın lûtfundan, kereminden yaratılmıştır.
  - Eğer sen nârın şerrini gidermek istiyorsan, ateşin gönlüne Hakk'ın rahmet suyunu dök.

³⁹⁸ İbâdet ve iyi huylarla, nefsinle savaşa gir. Hz. Ali'nin Hayber Kalesi'nde gösterdiği yiğitliği, sen de kötü huylarını bozguna uğratarak göster. Nefs-i emmârenin kalesine hücum et. Kapısını kopar... Cihâd-ı ekber sevâbı kazan.

- O rahmet suyunun kaynağı mümindir. Âb-ı hayat ise; ihsan ve iyilik sahibinin tertemiz olan rûhudur.³⁹⁹
  - Senin nefsin o tertemiz olan müminden kaçır. Çünkü sen, ateş tabiatlisin, o ise ırmak suyu gibidir.
- 1255 • Ateşi su söndürdüğü için, ateş sudan kaçıcıdır.
- Senin duygun, düşüncen hep ateştedir. Şeyhin, mürşidin duygusu, düşüncesi ise; o latîf, o hoş nûrdandır.
  - Mürşidin nûru suyu, ateşe damla damla düştükçe, ateşten cız, cız ses çıkar.
  - O cızladıkça sen ona: "Derde bat, öl geber!" de de şu cehennem gibi olan nefsin soğusun.
  - Soğusun da, nefsinin ateşi senin rûhunun gül bahçesini yakmasın. Adaletini, ihsanını yok etmesin.
- 1260 • Nefsinin ateşi söndükten sonra, gönül bahçesine ne ekersen biter. Lâleler, ak güller, güzel kokulu marsimalar yetişir.
- Yine anayoldan (yâni konudan) ayrıldık. Hocam konuya gel, bahsimiz nerede idi?
  - Şunu anlatıyorduk: "Ey hasetçi kişi! Eşeğin topal, varacağın yer ise uzaktır. Çabuk ol, tövbe ve istiğfârı yarına bırakma!"
  - Yıl geçti, ekin vakti de değil, sende ise yüz karalığından, kötü amellerden başka bir şey yoktur.
  - Beden ağacının köküne kurt düştü. Onu söküp ateşe atmak, kulluk ederek, iyi işler yaparak onu öldürmek gerek.

Aklını başına al;
ömür güneşi batmak üzere!

- 1265 • Kendine gel ey yolcu! Kendine gel! Akşam oldu; ömür güneşi batmak üzere...

³⁹⁹ İhsân nedir? Ve muhsin kimdir? Çoğu zaman iyilik anlamına kullandığımız ihsân kelimesinin lûgat mânâsı: Bir şeyi iyi ve güzel yapmaktır. Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "İhsân senin Allah'a, onu görüyormuş gibi ibâdet etmendir. Eğer sen onu göremiyorsan, o seni görmektedir." Cenâb-ı Hakk'ı görüyormuş gibi zevkle, huşû ile ibâdet eden, namazını ihlas ile kılan, orucunu riyâsız tutan mümin de muhsindir.

- Gücün kuvvetin varken; şu iki günceğizde olsun cömertlikte bulun, iyi işler yap...
  - Elde kalan bu kadarcık tohumu, yâni ömrünün geriye kalan son senelelerini iyi ek, iyi harca da; şu iki nefeslik ömürden uzun bir ömür elde edesin...
  - Çok kıymetli olan bu ömür kandili sönmeden aklını başına al da, fitilini düzelt, çabucak yağın koy, yâni iyi işler yaparak son günlerini amel ve ibâdetle geçir, gönül kandilini uyandır.
  - Aklını başına al da; bu işi yarına bırakma. Nice yarınlar geldi geçti. Hemen tövbe ve istiğfâr ile işe başla ki, ekin mevsimi, iyilik günleri büsbütün geçmesin.
- Öğüdümü dinle, beden güçlü bir bağdır. Bizi iyilikten alıkor. Hakk 1270 yolunda sana engel olur. Yenileşmek, kendini tamir etmek istiyorsan, eskiyi çıkar at; bedene ait isteklerden vazgeç; rûhânî zevkleri, mânevî heyecanları ara.
- Dedi-kodulardan, mânâsız sözlerden dilini tut. Paran varsa, onları yoksullara vermek için avucunu aç. Beden hasisliğinden vazgeç, cömertliği ortaya koy.
  - Şehvetleri, nefsin istediği ve zevkli bulduğu şeyleri terk etmek de, bir çeşit cömertliktir. Şehvete yakasını kaptıran, şehvete dalan kimse bir daha kurtulamaz.
  - Cömertlik, cennet selvisinin bir dalıdır. Böyle bir dalı elden kaçırana yazıklar olsun.⁴⁰⁰
  - Nefsin isteklerini terketmek, sapasağlam bir kulptur. Bu kulp rûhu göklere çeker çıkarır.⁴⁰¹

- Ey doğru yolda olan kişi! Cömertlik dalı, seni yücelere çeke çeke as- 1275 lına götürür.

- Ey Hakk âşığı! Sen güzellik Yûsuf'usun. Bu dünya da bir kuyu gibidir. Allah'ın takdirine şikâyet etmeden boyun eğmek, sabretmek ise seni kuyudan çıkaracak, kurtaracak iptir.

⁴⁰⁰ Azîz Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Cömertlik cennet ağaçlarından bir ağaçtır, dalları dünyaya eğilip yayılmıştır. Kim o ağacın bir dalına yapışırsa, o dal, yapışanı cennete götürür." *Fezû'l-Kadir*, c. VI s. 158. Hz. Mevlâna bu beyitlerinde bu hadise işârette bulunmuştur.

⁴⁰¹ Bakara Sûresi'nin 256. âyetine işâret ediyor.

- Ey dünya kuyusuna düşmüş olan Yûsuf! İp uzandı, onu iki elinle sıkıca tut. İpten gâfil olma ve yakalamışken bırakma; çünkü ömür tükendi, akşam oldu.
  - Allah'a hamd olsun ki; bu ipi sarkıttılar. Fazlı, keremi, rahmet ve mağfireti birlikte ihsan ettiler.
  - Bu ipe yapış da, yeni bir can âlemi gör. O âlem de kirlenmemiş, fesâda uğramamış rûhlar âlemidir. O âlem, ehline apaçık; ehli olmayana da gizlidir.
- 1280 • Bu yokluk âlemi, yâni evveli ve sonu yok olan bu dünya, var gibi görünmekte; gerçekten de var olan, sonsuz olan öbür âlem ise yok gibi görünmekte, gizli bulunmaktadır.

Hakk nûru deniz gibidir,
duygu ise bir çiğ tanesidir.

- Rüzgâr estikçe topraktan toz kaldırır. Toz toprak görünür de rüzgâr görünmez. Rüzgâr işi ters gösterir ve tozu toprağı kendisine perde eder.
  - İş yapıyormuş gibi görünen toz, hakîkatte işsizdir. Meyveye göre kabuk gibidir. Gizli olan ve tozu kaldırıp savuran rüzgâr ise, asıl işi yapandır. Meyvenin içi ve özü odur.
  - Toz rüzgârın elinde bir âlete benzer. Sen asıl rüzgârı yüce bil, onun yüce yaratılışlı olduğunu anla.
  - Topraktan yaratılmış olan baş gözünün bakışı toprağa düşer. Rüzgârı gören göz ise, bir başka çeşit gözdür.
- 1285 • Atı at bilir, çünkü at atın cinsidir, atın yâridir. Binicinin hâllerini de yine binici bilir.
- Duygu gözü, yâni bu baş gözü at gibidir. Binici ise Hakk'ın nûrudur. Zaten binici olmazsa at bir işe yaramaz.
  - Öyle ise atı terbiye et. Onun kötü huylarını gider. Yoksa pâdişah o atı istemez.
  - Pâdişahın gözü, atın gözüne kılavuzluk eder. Pâdişahın gözü olmadıkça atın gözü şaşırır kalır.
  - Atların gözleri ottan, otlaktan, yeşil çayırlardan başka bir şey görmez. Nereye çağırırsan çağır; "Hayır gelemem, niçin geleyim?" der.

- Allah'ın hidâyet nûru, gözdeki duygu nûrunu aydınlatınca, can Hakk'a 1290 doğru yönelir.
- Binicisi olmayınca at, yol almayı ne bilir? Anayolu, hidâyet yolunu bulabilmek için pâdişah gerektir.⁴⁰²
- Ey Hakk âşığı! Sen Hakk'ın nûrunun aydınlattığı sağ duyuya yönel, o güzelim nûr gerçek duygunun dostudur.
- Sağ duyuyu, duygu nûrunu Hakk'ın nûru süsler: Bu da "nûr üstüne nûr" olur.⁴⁰³
- Hüsn nûru, duygu nûru insanı toprak yönüne çeker. Hakk'ın nûru ise onu yücelere, mânâ âlemine doğru götürür.

- Çünkü duygularla idrak ettiğimiz âlem, yâni üstünde yaşadığımız bu 1295 dünya, çok aşağılık bir dünyadır. Hakk'ın nûru deniz gibidir. Duygu ise çiğ tanesine benzer.
- Fakat hüsn nûrunu aydınlatan Hakk nûru, gizlidir. Gözle görünmez. Aydınlattığı kişinin iyi hareketleri, güzel sözleri ile belli olur.
- Varlıkları bize gösteren şu baş gözümüzün yoğun ve ağır olan nûru bile, gözlerin karasında gizlidir.
- Baş gözündeki duygu nûrunu gözünle görmediğin hâlde; iman nûrunu, dîn nûrunu gözünle nasıl görebilirsin?
- Duygu nûru, bu yoğunluğu ile yine de gizli kalır da, çok saf ve tertemiz olan ilâhî nûr nasıl gizli kalmaz?

Bu cihan
ilâhî kudretin önünde
bir saman çöpüne benzer.

- Bu dünya gayb rüzgârının yâni ilâhî kudretin önünde bir saman çö- 1300 püne benzer, tamamıyla âcizdir. Allah'ın dileği

⁴⁰² Bu beyitlerde geçen at nefsânî arzuları, hâyvânî rûhu; yeşillikler, otlaklar dünya nimetlerini; pâdişah da kâmil insanı göstermektedir.

⁴⁰³ "Abdest üstüne abdest almak, nûr üstüne nûr olur." şeklindeki bir hadîse işâret edilmiştir. Rivâyete göre bir müslüman; dünyada ne kadar çok abdest almışsa kıyâmet günündeki nûru; o kadar fazla, o derece parlak olacaktır.

- Onu bazen yükseltir, bazen alçaltır. Bazen sağlam, bazen kırık dökük hâlde bulundurur.
  - Bazen onu sağa, bazen sola götürür. Bazen onu gül bahçesi hâline kor. Bazen de diken hâline kor.
  - El gizlidir, fakat onun kullandığı kalem meydanda yazı yazmaktadır. At dönüp dolaşmakta, koşup durmakta; onu idâre eden binici görünmemektedir.
  - Sen şu uçup giden oka bak. Meydanda görünüyor ama, onu fırlatan yay gizli. Canlar bedenlerle ilgili oldukları, bedenleri canlandırdıkları için etkileri ile meydanda, fakat canlara can veren, canların canı olan Allah gizli.
- 1305 • Oku kırmaya kalkışma, çünkü o ok pâdişahın okudur. Senin bildiğin yaydan atılmamıştır. Her şeyi bilen, her şeyi anlayanın yayından fırlatılmıştır.
- Allah "Attığın zaman sen atmadın." diye buyurdu. Allah'ın işi bütün işlerin önündedir. Bütün işlerden ileridir.⁴⁰⁴
  - Sen oku kırma, kendi öfkeni, kızgınlığını kır. Çünkü öfke gözü, sütü sana kan gibi gösterir.
  - Kaderin gereği sana atılan oku kırmak şöyle dursun, öp de pâdişaha götür. O kanlara bulanmış, senin kanınla ıslanmış oku pâdişaha ilet.
  - Görünen, ortada olan maddî âlem acze düşmüştür, bağılıdır, zayıftır. Hâlbuki görünmeyen mânâ âlemi pek güçlüdür. Pek üstündür.
- 1310 • Biz, tuzağa tutulmuş avlarız. Bu çeşit tuzağı kim kurmuştur? Biz çevgenin topuyuz; çevgeni vuran nerededir?
- Bu yırtan, diken terzi nerede? Üfleyip bu ateşi yakan, yandıran nerede?
  - Cenâb-ı Hakk dilerse bir an içinde bir sıddîkî kâfir ediverir. Ve yine bir an içinde bir dinsizi bir zâhid derecesine çıkarır.⁴⁰⁵
  - Bu yüzdendir ki; ihlâs sahibi, yâni özü temiz kişi, varlığından, benliğinden tamamıyla kurtulmadıkça, nefsin tuzağına düşmek tehlikesindedir.

⁴⁰⁴ Enfâl Sûresi'nin 17. âyetine işaret vardır.

⁴⁰⁵ Bu beyitlerde "diriltlen, öldüren, hidâyete sevk eden, delâlete sapıklığa düşüren" gibi Allah'ın güzel isimlerinin tecellilerine işaretler var.

- Özü temiz kişi Hakk yolunda yürümektedir. Fakat yolda nefs, şeytan, yolkesici haydutlar sayısızdır. Böyle bir yolculukta ancak Allah'ın emânına, yâni Hakk'ın lûtf ve ihsanına nâil olanlar kurtulabilir.⁴⁰⁶
- 1315 • Kalp aynası, mâsivâ pasından yâni dünya sevgisinden tamamıyla temizlenmemiş kişinin de özü temizdir, muhlistir. Ama tevhid kuşunu henüz yakalayamamıştır. Onu avlamak için uğraşmaktadır.
- Allah'ın lûtfu ile kötü huylarından kurtulan, günâhlarından arınan özü temiz kişi, "Emân buluş yerine varır." dileğine ulaşır. Muhlas (=kurtulmuş, halâs bulmuş) olur.
  - Hiç bir ayna yoktur ki, ayna olduktan sonra tekrar demir hâline gelsin. Hiç bir ekmek yoktur ki yeniden harmandaki buğday tanesi şekline dönsün.⁴⁰⁷
  - Hiç bir üzüm artık koruk olmaz. Hiç bir olgun meyve de yeniden turfanda hâline dönemez.
  - Ey Hakk yolcusu! Sen de bu yolda iyice piş, olgunlaş da bozulmaktan kurtul. Seyyid Burhaneddin Tirmizî gibi nûr ol.⁴⁰⁸
- ⁴⁰⁶ Allah'ın makbûl kulları arasında "muhlis", bir de "muhlas" denilen kişiler vardır. Muhlisler ihlâs sahibi, özü temiz kişiler olup, bunlar ibâdetlerini desinler için, gösteriş için yapmazlar. Hulûs ile Allah rızası için yaparlar. Bunlar iyi insanlardır. Ama nefsin tesirinden kendilerini tamamıyla kurtaramamışlardır. Muhlaslar ise kendi varlıklarından kurtulmuşlar, tamamıyla Hakk'a teslim olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın inâyeti ile şeytanın etkisinden yakalarını sıyırmışlardır. Sâd Sûresi'nin 82. ve 83. âyetlerinde bu hâl belirtilmiştir:
- "İblis; 'Senin kudretine and olsun ki, onlardan, sana içten bağlı olan kulların bir yana, hepsini azdıracağım' dedi".
- ⁴⁰⁷ Sûfî kemal mertebesine erince, artık nefsânî düşüklüklerden, hayvanî düşüncelerden kurtulur. Allah'ın inâyeti ile insanlıktan hayvanlığa dönmez. Yâni bekâ mertebesine yükselen, fenâdan kurtulmuştur. Kısaca bekâdan fenâyâ dönüş yoktur.
- ⁴⁰⁸ Seyyid Burhaneddin Tirmizî, Hz. Mevlâna'nın babasının halifesi idi. Bilindiği gibi Melevî tarikati Mevlâna'dan sonra kurulmuştur. Mevlâna'nın babası Sultanü'l-ulemâ Bahaeddin Veled hazretleri, Necmeddin Kübrâ hazretlerinin yolunda, yâni Kübreviyye tarikatinde olup Necmeddin Kübra halifelerindendi. Sultanü'l-ulemâ Anadolu'ya göç ettiği sırada halifesi Seyyid Burhaneddin'i şarkta irşâda memur etmişti. Sultanü'l-ulemâ hicri 628 (1230)'da Konya'da vefât edince, Seyyid Burhaneddin gönül yolu ile şeyhinin vefâtını haber almış, şeyhinin oğlunu yâni Mevlâna'yı mânen terbiye etmek için Konya'ya gelmişti. On sene kadar Mevlâna'ya şeyhlik etti. Ve hilâfet verdi. Sonra Kayseri'ye gitti. 1240 senesinde orada vefât etti. Türbesi Kayseri'dedir. Konya'da iken Şems-i Tebrizî'nin geleceğini bildiği ve haber verdiği için Kayseri halkı kendisini Seyyid-i Sırdân (=sırları bilen seyyid) diye yâdederler.

1320 • Kendinden, kendi benliğinden kurtulunca, tamamıyla Tirmizî gibi burhan (=kâmil insan örneği, bilge) kesilirsin. Kul yok olunca sultan olur. Yâni insan kulluktan kurtulunca sultanlık derecesine erer.

• Kendinden kurtulmak nasıl olur? Bunu apaçık görmek istiyorsan Şeyh Selahaddin'e bak ki onun feyizli nazarı gözleri açtı. Hakîkati gösterdi.⁴⁰⁹

• İlâhî nûrla aydınlanan her göz, yokluğu, yokluğun sırlarını onun gözünden, onun yüzünden gördü.

• Zaten gerçek şeyh, Hakk gibi âletsiz işler görür. Müridlere söz söylemeden dersler verir.⁴¹⁰

• Gönül şeyhin elinde mum gibi yumuşaktır. O gönüle bazen ayıp damgası vurur. Bazen de şeref damgası basar.

Gönül dağlarında duyulan bu ses kimin sesidir?

• Gönül dağlarımızda duyulan bu sesler, bu ilâhî feryâdlar kimin sesidir? Kimin feryâdıdır? Ne yazık ki gönül dağlarında bu heyecanlı ses her zaman duyulmaz; gönül dağları bazen bu seslerle dopdolu, bazen de bomboştur.

• Kâmil insan her nerede olursa olsun hikmet sahibidir, üstattır. Onun mübârek sesi gönül dağında her zaman duyulsun, eksik olmasın...

⁴⁰⁹ Şeyh Selahaddin Konyalı idi ve Konya'da kuyumculukla meşguldü. Bu sebeple kendisi; altın varakları döken anlamına gelen "Zergûb" ve "Zerger" diye anılır. Seyyid Burhaneddin Konya'yı şerefleendirince ona intisap etmişti. Bu sebeple Hz. Mevlâna'nın "pırdaş"ı, yâni aynı şeyhe bağlı tarikat dostu idi. Seyyid Burhaneddin'in vefâtından sonra Hz. Mevlâna'nın hem dervişi hem de halîfesi olmuştü. Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'e kızını verdiği için. Mevlâna'nın akrabası olmak şerefine ermişti. Ümmî yâni okur-yazar değildi. Fakat ârif, hâl sahibi, gönül ehli, kâmil bir insan idi. Bu yüzdendir ki Mevlâna Şems-i Tebrizî'den sonra onu gönül dostu ve mahremi yapmıştı. Hatta kendisine vekil tayin etmişti. Başta oğlu Sultan Veled olduğu halde Mevlâna'ya bağlı herkes Selahaddin'i şeyh tanıyor, ona tâbî oluyorlardı. Mevlâna'ya on yıl vekâlet ettikten sonra 662 (1264)'de vefât etti. Mevlâna türbesinde Sultanü'l-ulema'nın sol yanında yatmaktadır.

⁴¹⁰ Bu beytin aslında geçen "Şeyh-i Fa'âl" terkiibini "faal bir şeyh" olarak mânâlandırırız. o zaman beyti şu şekilde anlayabiliriz; "Selahaddin, Hüd sûresinin 115. âyetinde beyan buyrulduğu üzere, Cenâb-ı Hakk gibi her an işte, her an vazifede bir şeyh idi. Müridlere söz söylemeden dersler verirdi." Doğrusunu Allah bilir.

• Dağ vardır ki sesi iki kat artırır, dağ vardır ki yüz kat artırır.⁴¹¹

• Dağ kendine aks eden o ses ve sözden etkilenir de, kayalarının kalbin- 1330 den yüzbinlerce saf sular, kaynaklar sızdırır.

• O ilâhî lûtf ve ihsan dağdan ayrılınca, uzaklaşınca dağdaki su kaynakları kan kesilirler.

• Üstün, kutlu, mânevî bir pâdişah olan Hz. Mûsâ'nın pabucunu öptüğü için Tûr-ı Sînâ baştan başa la'l olmuştu.

• Hz. Mûsâ'nın feyzi ile Tûr Dağı'nın bütün cüzleri canlandı, akıllandı. Ey insanlar! Bizler taştan da daha aşağı mıyız ki, velîlerin feyzini kabul edemiyor, ondan yararlanmıyoruz?

• Dağlarda taşların kalbinden sular fışkırır da, üstün bir varlık olan insanın rûhundan bir kaynak kaynayıp coşmaz, bedeni de yeşiller giyen rûhânîlerden olmaz mı?⁴¹²

• Mânevî heyecandan, rûhânî zevkten mahrûm kalan o bedende, ne yaratana karşı bir özlem vardır, ne de ezelde rûhuna sunulan vahdet sâkinin şarabının safâsı ve neşesi mevcuttur. 1335

• Benlik ve nefsanîyet dağını, kazma ile, külünk ile yerinden söküp atacak bir hamiyet, bir gayret nerede?

• Böyle yapılacak olursa, belki onun cüzlerine bir mânâ ayının nûru düşer. Belki ay ışığı ona yol gösterir.

• Kıyâmet gününde dağlar yerinden sökülecek, senin de bir davranışın ne vakit bu lûtfu gösterecek ve mânevî kıyâmet koparacak da benlik dağın paramparça olacak, hallaç pamuğu gibi atılacak?

• Bu davranışın, bu silkinmen o kıyâmetten nasıl olur da aşağı olur? O kıyâmet yaradır. Bu kıyâmet merheme benzer.⁴¹³

⁴¹¹ Dağ, Hakk yolunda yürüyen dervişi, Hakk âşıkını temsil etmektedir. Gerçekten de Hakk yolunda yürüyen bazı kişiler, vardır ki; müşidlerden işitmiş oldukları sözlerin mânâsını, sadece dağa aks eden ses gibi tekrar eder dururlar. Onların kabiliyetleri o kadardır. Bazı Hakk âşıkları da vardır ki; duydukları sözleri, hikmetleri içlerine sindirirler. O sözlerden türlü türlü mânâlar çıkarırlar. Rûhlarında mânevî heyecanlı yankılar meydana gelir de, başkalarının duymadıkları rûhânî zevkler duyarlar.

⁴¹² Bedenin yeşiller giyinen rûhânîlerden olması, insan bedeninin rûhânî varlıklar, yâni melekler gibi hiç günâh işlemez, mâsum bir hâl olmasıdır.

⁴¹³ Dağların yerinden söküleceği, pamuk gibi atılacağı (Nebe Sûresi 20) kıyâmet, dehşet, korku, ümitsizlik, gaffet, bilgisizlik ifade eder. O kıyâmet ehli; hasret, pişmanlık, perişanlık içindedir. Hâlbuki mânevî kıyâmette; Allah'a kavuşmak ümidi, neşe vardır. Bu merhemî, yâni mânevî kıyâmeti görenler, öteki kıyâmetin dehşetinden, korkusundan emindirler. Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Kerim'de; "Onlar için korku ve mahzûn olma yoktur." diye buyurmuştur.

- 1340 ● Kim bu merhemi gördü ise, yaradan emindir. Bu güzelliği gören her kötü kişi ihsan sahibi olur.
- Ne mutlu o çirkine ki bu güzele eş olur. Vay o gül yüzlüye ki, kış gibi soğuk bir kişiye dosttur.⁴¹⁴
  - Cansız ekmek cana eş olunca dirilir. Canın tâ kendisi olur.
  - Kapkara odun ateşe eş olunca karanlığı gider. Baştan başa nûr olur.
  - Ölmüş bir eşek bir tuzlaya düşse, eşekliği ve leşliği kalmaz.

Vahdet küpünün rengi Allah boyasıdır.

- 1345 ● Vahdet küpünün rengi Allah boyasıdır. Bütün sanatlar; her şey o küpte bir renge boyanır.⁴¹⁵
- Bir Hakk âşığı o küpe düşse de sen ona; "Kalk, küpten çık." desen, neşesinden der ki: "Beni kınama; ben küp oldum."⁴¹⁶
  - "Ben küpüm" demek; "Ene'l-Hakk" (=Ben Hakk'ım) demektir. Demir demirdir, ama ateş rengine girmiştir; o renge boyanmıştır.⁴¹⁷
  - Demirin rengi, ateşin renginde yok olmuştur. Susmuş gibi görünür ama hâl dili ile ateşlikten dem vurmaktadır. Yâni "Ben ateşim" demektir.

⁴¹⁴ Çirkinliklerle, kötülüklerle, haksızlık ve zulümle dolu olan bu dünyada, mânevî kurtuluşu, mânevî güzellikleri gören kişi, ne kadar mutludur. Rûhânî güzellikleri görremeyen, mânevî zevklerden, ilâhî aşktan, imândan nasibini almayan, dünyanın maddî güzelliklerine takılıp kalan ve fânî güzelliklerin arkasında koşan kişi de ne talihsiz kişidir.

⁴¹⁵ Allah maddî bir varlık değildir ki hâşâ onun bir boyası olsun. Bu tâbir Bakara Sûresi'nin 138. âyetinde ifâde buyrulmuştur. Allah rengi, Allah'ın verdiği renk bazı tefsircilere göre imandır, müslümanlıktır. Müminin tam mânâsıyla *Kur'ân* ahlâkıyla ahlâklanmasıdır.

⁴¹⁶ Tevhîd mertebesine eren bir kişiye "Bu makamdan ayrıl!" denilse, o oradan o kadar çok zevk duymaktadır ki, o neşe ile "Ben yabancı değilim, hatta ben küp oldum, ben küpten ibâretim." der.

⁴¹⁷ Âriflerden birisi; (اما زخدا جدا نباشد / مردان خدا خدا نباشند =) "Allah adamları, yâni ermiş kişiler Allah olmazlar, fakat Allah'tan da ayrı değildir." demiştir. Gerçekten de ilâhî tecelliye mazhar olan Hakk yolcusu, demir gibi olan maddî varlığını ilâhî potada yakar. Kıpkırmızı ateş haline gelir. İşte o zaman Hakk âşığının dilinden Hallâc-ı Mansur hazretleri gibi "Ene'l-Hakk" (=Ben Hakk'ım) sözleri çıkar. Bu hal ateşe sokulmuş ve kıpkırmızı bir hâl almış olan bir demir parçasının "Ben ateşim." demesine benzer. Bu hâlin devamı müddetince o "Ben ateşim." demekte haklıdır. Çünkü ateşin rengini ve yakıcılığını almıştır. Fakat bu hâlî geçince, yâni o ateşten çıkınca, onun demirliği belirir.

- Madenden çıkan ateş de kıpkırmızı olunca dilsiz, dudaksız; "Ben ateşim." diye söylenir.
- O, ateşin renginden, ateşin huyundan alevlenmiş; ihtişam, ululuk pey-dâ etmiş; bu yüzden de "Ben ateşim, ben ateşim." demeye başlamıştır.
- "Ben ateşim." der. "Şüpheden varsa; ateş olmadığımı sanıyorsan, bir dene; elini bana dokundur."
- "Ben ateşim; şüphe ediyorsan bir an için yüzünü yüzüme koyuver."
- İnsan da Allah'ın nûru ile nûrlanırsa, Hakk'ın seçkini olur da melekler ona secde ederler.
- O yalnız meleklerin secde ettikleri kişi olarak kalmaz. Melekler gibi şüpheden, isyândan, azgınlıktan kurtulan insanlar da onun önünde saygı ile eğilirler.
- Ateş nedir? Demir nedir? Dilini tut; bu benzetmeyi yapanın sakalına 1355 gülme.

Hakikat denizi

- Ayağını denize atma, pek o kadar da denizden bahsetme. Hakikat denizi çok geniştir. Anlatılacak gibi değildir. Bu konuya girme. Sen deniz kıyısında susarak otur. Onun büyüklüğü karşısında hayranlıkla dudağını ısır.
- Benim gibi yüzlerce kişi denizin genişliğine, dalgalarının dehşetine dayanamaz. Ama ben denize sabredemiyorum. Ona dalıp boğulmaktan korkmuyorum. Çünkü onda boğulmak, sonsuzluğa kavuşmaktır. Hakk'ta yok olmaktır.
- Benim canım da, aklım da o denize fedâ olsun. Çünkü benim canımın da, aklımın da kan bahasını yâni ebedî hayatını o hakikat denizi verdi.
- Ayağım Hakk yolunda yürümeye devam ettiği müddetçe ben o denizde yürürüm. Yürüme gücüm kalmayınca da su kuşları gibi denize dalarım.
- Sevgilinin huzûrunda bulunup da aşkın etkisi ile arsızlık eden, terbiye-sizce konuşan, elbette huzûrda bulunmayandan daha tâlîlidir; daha hoştur. Sevgilinin evinin kapısı üstündeki halka eğri de olsa değerlidir, çünkü onun kapısının halkasıdır.

Gönül havuzundan hakikat denizine gizli bir yol vardır

- Ey bedeni kirli olan kişi! Sen havuzun etrafında dönüp dolaşıyorsun, ama insan havuzun dışında iken nasıl temizlenebilir?
  - Maddeten temiz olan kişi mânâ havuzundan uzak düşerse kendini mânen temizleyemez. Dışyüzü temiz olmakla beraber bânîni, özü kirli kalır.
  - Bu mânâ havuzunun temizliğinin haddi, sınırı yoktur. Bedenlerin temizliği ise az bir şeydir. İnsan bedenini kolayca temizleyebilir. Ama gönül temizliği o kadar kolay bir şey değildir.
  - Aslında gönül, gizli bir mânâ havuzudur. Bu mânâ havuzundan vahdet denizine gizli bir yol vardır.
- 1365 • Ey kendine güvenen; "Kalbim gönlüm temizdir." diyen kişi, senin kalbinin gerçekten temizlenmesi için bir velînin kalbi havuzundan, yâhut hakikat denizinden yardım ister. O ilâhî yardım olmasa, paranın sayısı harcandıkça azaldığı gibi, senin mahdûd olan temizliğin de kirlenir.
- Günâha batmış, kirlenmiş, pislenmiş kişiye, su, hâl dili ile; "Ey kirli kişi koş bana gel!" der. Günâhkar da; "Ben sudan utanır, yâni mürşitten utanırım. O benim kirliliğimi keşfeder." cevabını verir.
  - Su der ki: "Seni utandıran o kirlilik, o günâh bensiz nasıl gider? Ben olmadan şu pislik nasıl temizlenir?"
  - Kirlenmiş, pislenmiş adam sudan gizlenirse; "Utanmak, imana engel olur." sözü gerçekleşir.⁴¹⁸
  - Gönül ten havuzunun dibinde biriken günâh çamurlarına bulandı. Kirlendi ama ten, gönüller havuzunun suyuyla, yâni mürşidin feyzi ile temizlendi, arındı.
- 1370 • Ey oğul! Gönül havuzunun çevresinde dolaş. Fakat sen sen ol da, ten havuzunun dibinde çamura saplanıp kalma.

⁴¹⁸ "Hayâ imandan gelir.", "Hayâ ile iman kardeşdir, birbirinden ayrılamazlar." diye hadisler var. Bu hayâ, günâha girmekten utanmak ve Allah'ın sevgisini kaybetmekten korkmaktır. Yoksa günâhların anlaşılacak diye halktan çekinmek değildir. Yâni insan halktan değil, Hakk'tan korkmalıdır. Kendi nefsinden, kendinde bulunandan utanmak gerekir. Nâmîk Kemâl'in dediği gibi "Utanmaz kendi nefsinden de, âr eyler melâmetten."

Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'de bir beyitte; (اگر تو عاشق عشقی و عشق را جو یا / بگری خنجر تیز بپرکوی حیا)
"Eğer sen aşkın âşığı isen ve gerçek aşkı arıyorsan, keskin hançeri al, hayânın boğazını kes." diye buyurmuştur.

- Beden denizi ile gönül denizi birbirine bitişiktir. Fakat aralarında bir berzah vardır. Birbirlerine karışmazlar.⁴¹⁹
- İster doğru ol, ister eğri; gönül havuzuna doğru koş, geri gitme.
- Pâdişahların huzurunda can tehlikesi var. Ama himmetleri yüce kişiler, can korkusu yüzünden pâdişahtan ayrılmazlar.
- Bir de pâdişah şekerden de tatlı olursa, canın tatlılığa gitmesi daha da hoştur.

Hakk âşıkının gönlü, içinde aşk ateşi yanan bir ocak gibidir.

- Ey beni kınayan, âşık olduğum için ayıplayan kişi! Sağ ol, var ol. Ey 1375 sağlık, esenlik arayan! Beni kendi hâlîme bırak.
- Benim canım ocaktır. Ateşle arası hoştur. Ateşle mutludur. Zaten bir ocak için ateş yurdu olmak kadar şerefli bir şey yoktur.
- Böyle olduğu içindir ki; Hakk âşıkının ocak gibi gönlünde aşk ateşi yanması gerekir. Bu yanıştaki mutluluğu göremeyen, ilâhî ateşle yanmanın zevkine varamayan kimsenin gönlü aşk ocağı olamaz.⁴²⁰
- Azıksızlık azığı, yâni açlık sana mânevî azık olunca ebedî olan canı bulursun da, ölümden kurtulursun.⁴²¹

⁴¹⁹ "Cenâb-ı Hakk biri tatlı, öbürü acı iki denizi akıttı. O iki deniz birbirine ulaştı. Aralarında bir mâni var, engel var. Birbirine karışmazlar." (Rahman Sûresi 55/19-20). Sûfilere göre bu iki deniz misâli ile; nûr ehli ve nâr ehli murâd edilmiştir. Mevlâna bu beytinde beden denizi ile gönül denizinin aynı tende buldukları halde birbirlerine karışmadıklarını ifâde buyuruyor. Daha doğrusu; dünya zevkleri için çırpınan beden denizi ile ilâhî duygularla, mânevî heyecanlarla dalgalanan gönül denizinin bir tende yaşadıkları halde, birbirlerine karışmadıklarını anlatmak istiyor.

⁴²⁰ Aşk bir ateştir. Gönül ise o ateşin ocağıdır. Aşk ateşi, maddî unsurları, bizi hakikat-ten alıkoyan arzuları yakar, yandırır; bizi mânen temizler. Zâten gönlünde aşk ateşi olmayan kişi bir ölü gibidir. Nitekim mevlevî şâirlerinden Fasih Dede'nin şu beyti bu hakikati ifade etmektedir:

"Bir sinede kim nâr-ı muhabbet eseri yok
Zulmettedir ol nûr-ı Hudâ'dan haberi yok."

⁴²¹ İnsan yaşamak için gıdaya muhtaçtır. Fakat itidâl için de yemek gerekir. Hatta gıda ne kadar az alınır, rûh o kadar kuvvetlenir. Hatta gıdasızlık, yâni az yemek, çok oruç tutmak mânevî bir gıda halini alır. Niçin Hakk âşıkları vardır ki gıdasızlıkla gıdalanmışlardır. Mevlâna *Mesnevî*'nin V. cildinin 2831 numaralı beyitinde şöyle buyurur: "Açlık zahmeti bütün illetlerden daha iyidir. Hele açlıkta yüzlerce fayda, yüzlerce hüner olursa... Kendine gel, açlık ilaçların pâdişahıdır. Açlığı canla başla kabul et. Onu sakın hor görme."

● Gam ve keder sana fazlaca neşe vermeye başlayınca, can bahçeni güller, sûzanlar kaplar.⁴²²

1380 ● Başkalarının korktukları şeyler sana emînlik, huzur verir; su kuşu denizde kuvvet bulur. Tavuk ise âciz ve zayıftır.

● Ey hekîm! Ben yine aşk delisi oldum. Ey sevgili! Ben tekrar kara sevdalara daldım.⁴²³

● Senin gibi hünerli hekîmin aşk delisine vurduğu zincirin her halkası bir başka çeşit delilik verir.

● Her halkanın etkisi başka türdür. Başka hünerleri vardır. Bu yüzdendir ki, benim için her an bir başka çeşit delilik vardır.

● Demek ki; "Delilikler hünerlermiş, fenlermiş." atasözü doğru imiş. Hele insan, şâni kudreti pek büyük Allah'ın zincirine bağlandıktan sonra, sayılmayacak kadar çeşit delilikler yapar.

1385 ● Hakk'ın çeşitli tecellîlerini müşâhede etmek bendeki akıl bağlarını öyle kopardı ki, akıllı geçinen deliler bana öğüt vermeye başladı.

⁴²² Ârif insan başa gelen belâları, gam ve kederi Hakk'ın bir cilvesi olarak kabul eder de, şikâyet şöyle dursun ondan memnun olur. Neşe duyarsa, rûhunda bir huzûr peydâ olur. Çünkü bir hadiste: "En çok ızdırap çekenler, gam ve kedere mübtelâ olanlar, Hakk'ın sevgili kullarıdır" buyrulmuştur. Bu yüzdendir ki; Fuzûlî bir beytinde Allah'a yalvaran Mecnûn ağzından şöyle münâcâta bulunur:

"Az eyleme inâyetini chl-i derkten,
Yâni ki çok belâlara kıl mübtelâ beni."

⁴²³ Bu beytin aslında "tabib" ve "habib" kelimeleri geçmektedir. "Tabib" hekîm; "habib" sevgili mânâlarına gelir. Her ikisi ile Cenâb-ı Hakk'ı kastetmektedir. Bu beyitten sonra gelen, zincir ile halkalarından maksat; Hakk'ın çeşitli ve birbirine zıt olan sıfatlarıdır. Bilindiği gibi Hakk'ın bir zâtı vardır. Ve çok sayıda ve birbirine zıt anlamda bir çok sıfatları vardır. Tâhîrül-Mevlevî merhûm bu konuyu açıkça anlaşılması için şöyle bir misâl ile izâh ediyor: "Ahmed Efendi isminde âlim, şâir, kâtip ve fen adamı bir zât düşünelim. Ahmed Efendi'nin kendisi onun zâtidir. Âlimliği, şâirliği, kâtipliği fen adamı oluşu onun çeşitli sıfatlarıdır. Görünüyor ki; Ahmed Efendi bir zât olduğu halde, âlim, şâir, kâtip fen adamı olması dolayısıyla çeşitli sıfat sahibidir. Cenâb-ı Hakk da böyledir. (قل هو الله احد) "De ki Allah birdir." ile işâret edilen, Hakk'ın kutsal zâtının birliğidir. (ملك القدس السلام) diye sayılan Hakk'ın güzel isimleri çeşitlidir. Kur'ân'da ve hadislerde Cenâb-ı Allah'ın güzel isimleri, yâni "esmâ-i hüsnâ"sı 99 kadardır. Bunlar Allah'ın sıfatlarıdır. Halbuki Allah'ın sıfatları sonsuzdur. Yâni 99'dan ibâret değildir. Hz. Mevlâna burada "tabib" ve "habib" diye; "esmâ-i hüsnâ"da bulunmayan iki sıfatla hitâp ediyor. Ve "Senin zincirinin, sıfatlarının her halkası, ayrı ayrı fen ve mârifet sahibidir." diyor.

Zünnûn-ı Mısri

-Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun-
hazretlerinin hatırını sormak için
dostlarının tımarhâneye gelmeleri

● Bu çeşit delilik Zünnûn-ı Mısri'nin de başına geldi. Onda da yeni yeni coşkunluklar, yeni yeni cezbeler görülmekte idi.

● Öyle coşuyordu ki, bu coşkunluk gökleri bile aşıyor, Zünnûn-ı Mısri'nin bu hâlimden göklerin bile ciğerleri sızlıyordu.

● Ey zavallı faydasız kişi! Akılını başına al da sen kendi heyecanını, kendi coşkunluğunu tertemiz kişilerin, Allah dostlarının coşkunluğu ile bir tutma.

● Halk o velînin coşkunluğuna dayanamıyordu. Onun aşk ateşi halkın sakalını tutuşturuyordu.

● Halkın sakalına ateş düşünce, yâni halk onun cezbe hâliyle söylediği 1390 sözlerden etkilenince, onu tuttular bağladılar. Zindana attılar.

● Halk söylenilen sözleri akılları almadığı için sıkışır, kızar, öfkelenirlerse de aşkın dizginini çekip onu yoldan alıkoymaya imkân yoktur.

● Zünnûn gibi mânâ pâdişahları halkı ürkütmekten çekinmişler, onların zulmünden can korkusuna düşmüşlerdir. Çünkü halk kördür. Mânâ pâdişahlarının ise nişanı, izi yoktur.

● Hüküm, buyruk anlayışsız, bilgisiz kişilerin elinde bulununca, elbette Zünnûn zindana atılır.

● Dostlar Zünnûn'un delirdiği ve zindana götürüldüğünü duydular. 1430 Düşüncelere daldılar. Bu hususta konuşup durumu yerinde görmek için zindana gittiler. Dediler ki: "Acaba.."

● Bu işi mahsus mu yapıyor? Yoksa bunun bir hikmeti mi var? O bu dînin bir kıblesi, bir âyeti gibidir.

● Ona delilik damgası vurulsun, yâni o deli olsun, buna imkân var mı? Böyle bir hâl, onun deniz gibi hududsuz olan aklından uzak mı uzak.

● Allah saklasın, hâşâ delilik, hastalık fulutu onun ay gibi parlak olan aklını örtemez. Bu hâl onun olgunluğundan uzaktır.

● O halkın şerrinden tımarhâneye girdi. O akıllılardan utandı da kendini deli gösterdi.

1435 ● O bedene tapan, kokmuş sersem aklın düşüncelerinden bıktı, usandı da mahsus deli görüldü, tımarhâneye gitti.

● Ve onlara dedi ki: "Beni sıkıca bağlayın, öküz kuyruğundan yapılan kamçı ile başıma, sırtıma vurun. Fakat neden tımarhâneye geldi? diye bu işin sebebini araştırmayın.

● Ey güvenilir dostlar! Tımarhâneye neden geldiğimi araştırmayın, bana kamçı ile vurun da kamçı yarası ile Hz. Mûsâ'nın ineği gibi dirileyim, hayat bulayım.⁴²⁴

● Kamçı yarasından hoş bir hâle geleyim. Hz. Mûsâ'nın ineği yüzünden dirilen öldürülmüş adam gibi dirileyim. Güzel bir hâle geleyim.

● Öldürülmüş adam, ineğin kuyruğundan yapılan kamçı yarası yüzünden dirildi. İksir sürülmüş bakır misâli hâlis altın oldu.

1440 ● Ölü adam sıçradı, kalktı, sırları söyledi, kendisini öldürmüş olan o kan içici adamları gösterdi.

● Açıkça dedi ki: "Bunlar beni öldürdü, o anda bunlar bana saldırdı. Bunlar bana düşmanlık etti."

● Şu etten kemikten ibâret olan beden ölünce, sırları bilen rûh dirilir.

● Ya tabîî ölümle ölen, yahut kötü huylarından kurtularak "Ölmeden evvel ölen kişinin rûhu", cenneti de cehennemi de görür ve bütün sırları bilir.

● Kanlı şeytanları, insanları avlayan tuzağı, hile ve düzeni görür ve gösterir.

1445 ● İneği yâni nefsi öldürmek, Hakk yolunun şartıdır. Bunu yapmalı ki onun kuyruğu yarasından can kurtulsun.

⁴²⁴ Bu beyitte Mevlâna *Kur'ân-ı Kerîm*'in Bakara Sûresi'nin 67-73'üncü âyetlerinde geçen şöyle bir hâdiseye işâret etmektedir: İsrailoğulları arasında birisi öldürülmüş, fakat katili bulunamamıştı. Hz. Mûsâ onlara; "Bir sığır kesin, o ölüye o sığırın yâni ineğin bir uzvu ile vurun; ölü dirilir, kendini kimin öldürdüğünü söyler." diye buyurmuştu. Gerçekten Mûsâ'nın emri yerine getirilince, ölü adam dirildi, kendini mirâs yüzünden kardeşinin öldürdüğünü söyledi. *Kâşânî Tefsiri*'nde ineği nefsi ineği olarak yorumlar da, bu nefsi ineğinin ne temiz işler gördüğünü, temiz işler tarlasını sürdüğünü, ne de ilâhî irfân tarlasını suladığını söyler. Bu mânâsıyla Mevlâna (gelecek 1445 numaralı beyitte) bu nefsi ineğini, insanın içinde gizlenen, açığa çıkmak için fırsat kollayan nefsanî arzular öldürülürse, sırların dirileceğini, her şeyin açıkça görüleceğini anlatır. Nefsi ineğini kesmenin, varlıktan, benlikten kurtulmanın bir ifâdesi olduğunu beyân buyurur.

● İnek gibi yiyip içmekten başka bir şey düşünmeyen nefsini, riyâzet ve mücâhede ile çabucak öldür ki; gizli olan rûhun, akıl ve şuur ile yeniden hayat bulsun.

● O adamlar Zünnûn'un yanına yaklaşınca Zünnûn onlara; "Siz kimsiniz? Sakın ha bana yaklaşmayın." diye bağırdı.

● Onlar edep ve nezâketle; "Bizler senin dostlarınız, buraya içimiz sızlı-yarak, candan hatır sormaya geldik." dediler.

● Ey hünerler sahibi akıl denizi nasılsın? Akıllı olduğun hâlde neden kendini deli gösteriyorsun?

● Külhan dumanı güneşe nasıl ulaşır? Zümrüd-i anka kuzguna nasıl âlet 1450 olur?

● Bunun sebebini bizden gizleme, anlat, söyle; biz seni seven kişileriz. Bizi yabancı yerine koyma.

● Seni sevenleri kendinden uzaklaştırman, hileye baş vurarak onları aldatman sana yakışmaz.

● Ey mânâ pâdişahı! Ey büyük adam! Sırrı ortaya koy. Ey ay yüzlü! Yüzünü bulutla örtme.

● Biz seni gerçekten seven kişileriz. Senin bu hâlinden gönüllerimiz yaralıdır. Biz bu iki dünyada da sana gönül bağlamışız." dediler.

● Zünnûn kötü sözler söylemeye, sövüp saymaya başladı. Deliler gibi 1455 saçma sapan lakırdılar etti.

● Birden sıçradı kalktı. Onlara taş yağdırmaya, sopa fırlatmaya başladı. Ziyaretçiler yaralanma korkusundan kaçıştılar.

● Onlar kaçışırken Zünnûn kahkaha ile güldü. Başını salladı da; "Hey gidi hey! Şu dostların dostluklarına bak." dedi.

● "Dostlara bak dostlara. Nerede dostluk belirtisi? Dostlara zahmet, ızdırıp can gibi tatlı gelir.

● Bir dosta dostun cefâsı nasıl ağır gelir? Cefâ ve ızdırıp iç gibidir. Dostluk onun kabuğuna benzer.

● Dostluğun belirtisi belâlardan, âfetlerden, mihnetlerden hoşlanmak 1460 değil midir?

● Dost altın gibidir. Belâ ise ateşe benzer. Hâlis altın ateş içinde saf bir hâle gelir.

Kâmil insan
bir damla içinde gizlenmiş
bir güneştir.

- 1395 • Kâmil insan sadece inciye mi benzetilir? O bir damlada gizlenmiş bir deniz, bir zerreye sığınmış bir güneştir.⁴²⁵
- Gerçekten de kâmil insan örneği olan Zünnûn hazretleri, kendini zerre gösteren bir güneşti. Ama ilâhî aşkın etkisi altında kaldı da yavaş yavaş yüzünü açtı.
  - Bütün zerreler onda yok oldu. Bu âlem onun yüzünden "mahv" olup kendinden geçti. Sonra yine onun yüzünden "sahv"a, yâni kendine geldi.⁴²⁶
  - Fetvâ kalemi anlayışsız bir gaddarın elinde bulununca, şüphesiz Mansur dârağacına çekilir.⁴²⁷
  - Bu hüküm sürme, bu buyruk yürütme kötü kişilerin elinde olunca, peygamberlerin bile öldürülmesi gerekli olur.⁴²⁸
- 1400 • Yol azıtmış, yol yitirmiş toplum; kötülüklerinden, akılsızlıklarından ötürü peygamberlere; "Sizin gelişiniz bize uğursuzluk getirdi." demişlerdir."⁴²⁹

⁴²⁵ Necip Fazıl merhûm *Çile*'sinde bu konuya ne güzel yaklaşır:

"Ben ki toz kanatlı bir kelebeğim,
Ufacık gövdeme saklı Kaf dağı
Bir zerreciğim ki arşa gebeyim,
Dev sancılarının budur kaynağı."

⁴²⁶ Hz. Zünnûn cezbe halinde kendinde değildi. Varlığı zerresinde bir güneş gizlenmişti ki, o güneşin ziyâsından bütün âlem mest olmuştu. "Mahv"; kendini kaybetmek, âdetâ bir mânevî zevk içinde mânen yok olmaktır. "Sahv" ise; mahv elinden kurtulup, tekrar kendine gelmektir. Bu haller tasavvufun birer derecesidir. Mahv hâli dâimâ devam etse, o zaman derviş "mezcûb-ı ilâhî" olur. Sahva dönemez.

⁴²⁷ Bilindiği gibi Mansur cezbe düşmüş, kendinden geçmiş ve "Enc'î-Hakk" demiş. Bu yüzden hakkında ölüm fetvâsı verilmişti. 306 (918) hicret senesinde Bağdat'ta işkencelerle idâm edildi.

⁴²⁸ Bir çok nebîler ve velîler kendi milletleri, hattâ yakınları tarafından türlü türlü hakâretlere, işkencelere, saldırılara uğradıkları bir gerçektir. *Mesnevî*'yi şerh eden İsmâil Ankaravî hazretleri buyuruyor ki: "Ben de memleketimde, yâni Ankara'da halkı irşâda çalışırken, bir takım bilgisiz garazkârların hakâretlerine marûz kalmıştım. Bana iftirâda bulundular. Ve memleketimden sürdürdüler. Sonra Allah bana yardım etti, kurtuldum."

⁴²⁹ Burada Yâsin Sûresi'nin 13-27. âyetlerine işâretler var.

Yûsuf'lar çirkin kişilerin hasedinden korkarlar

- Yûsuf'lar çirkinlerin hasetlerinden, kıskançlıklarından gizlenirler. Gü- 1405 zeller de düşman şerrinden âdetâ ateş içinde yaşarlar.
- Yusûflar kardeşlerinin hilesi yüzünden kuyu içindedirler. Çünkü o kardeşler haset yüzünden Yûsuf'u kurtlara verirler.
- Haset yüzünden Mısır Yûsuf'unun başına neler geldi? Haset insanların kalbinde pusuya yatmış iri bir kurt gibidir.
- Çok yumuşak huylu olan Yâkup (a.s.) bu haset kurdundan ötürü Yûsuf'un üstüne titrerdi.
- Zâhirî, gözle görülen kurt, Yûsuf'un etrafında dönüp dolaşmadı, fakat kardeşlerinin hasedi, yaptıkları kötülükler ve vicdansızlıklarla kurtları da geçti.
- Bu haset kurdu Yûsuf'u parçaladı da; "Biz onu elbiselerimizin yanına 1410 bırakmış gitmiştik. Onu kurt kapmış." diye kardeşleri tatlı sözlerle özür dilediler.
- Yüzbinlerce kurtta bu hile, bu düzen yoktur. Bu haset kurdu, sonunda rüsvâ olacaktır. Sen sabret.
- Herkesin kötülüğünün cezâsını göreceği kıyâmet gününde, hasetçiler şüphe yok ki kurt şeklinde haşr edileceklerdir.
- Haram yiyen, gözü hırsla dolu kişi de o hesap gününde domuz şeklinde görülecektir.
- Zinâ edenlerin bedenleri, şarab içenlerin de ağızları pis pis kokarak dirilecektir.
- Dünya'da yalnız gönül sahibi âriflerin hissettikleri, gizli kalan pis ko- 1415 kular mahşerde ortaya çıkacak, herkes tarafından duyulacaktır.

İnsanın varlığı bir ormana benzer.

- İnsanın varlığı bir ormana benzer. Orada iyi kötü her şey bulunur. "Rûhumdan ona üfürdüm." âyetinden haberin varsa, bu ilâhî nefesten feyz alıyorsan, insandan; bu karışık acâyip varlıktan çekin.⁴³⁰

⁴³⁰ Cenâb-ı Hakk insanı üstün bir varlık olarak yaratmıştır. Hiç bir varlığa vermediğini insana vermiştir. "Rûhumdan ona üfürdüm." diye buyurmuştur. Hâşâ Allah maddî bir varlık değildir ki üfürsün. O bize nûrundan bir nûr düşürmüştür. Bize kendi sıfatlarından, yapma, icâd etme, keşiflerde bulunma gücü vermiştir. İnsanda o eşsiz, o bü-

- İnsan varlığında binlerce kurt, binlerce domuz; temiz, pis, güzel, çirkin binlerce huy vardır.
  - İnsan varlığında hangi huy üstünse hüküm, buyruk onundur. Bir mâden karışımında da altın bakırdan fazla ise o karışım altın sayılır.
  - Senin varlığında hangi huy üstün ise, o huya sahib hayvanın şeklinde haşr edilmen gerekmektedir.
- 1420 • İnsanda an olur kurtluk zuhûr eder. Bir an olur insan ay gibi Yûsuf yüzlü bir güzel olur.
- İyilikler de, kinler de gizli bir yoldan gönüllerden gönüllere gider.
  - Hattâ anlayış, bilgi, hüner insandan öküze ve eşeğe bile geçer.⁴³¹
  - Azgın serkeş at, rahvan yürümeye başlar. Ayı oyun oynar, keçi selâm verir.
  - İnsanlardan köpeğe bir heves, bir arzu geçer de köpek ya av avlar, yâhut çoban olur koyun güder, ya da bekçilik eder. Av bekler.
- 1425 • "Ashab-ı kehf" in köpeğine onlardan öyle bir huy geçti ki, sonunda yürüdü gitti, Allah'ı arar oldu.
- İnsanın gönlünde zaman zaman bir başka çeşit huy baş gösterir. İnsan bazen şeytan olur, bazen de melek. Bazen de tuzak kesilir, canavarlaşır.

yük yaratıcının muvakkat verilmiş bir nûru, bir emâneti vardır. İnsanın bu hususu düşünerek, yâni kendinde Allah'ın bir emâneti olduğunu düşünerek, kendine çekidüzen vermesi gerekmektedir. İnsan hayvan değildir ki başı boş yaşasın... Bu yüzden ki Şeyh Gâlib merhûm; "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen." demiştir. Bir ormanda faydalı, zararlı, zararsız türlü hayvan bulunduğu gibi, insan vücûdunda da iyi, kötü, güzel, çirkin, her türlü huy, düşünce vardır. İnsan kötü huylarının, topraktan yaratılmış, bedene ait süflî isteklerinin tesiri altında kalmamalıdır.

⁴³¹ Bu beyitten önce gelen beyitte Hz. Mevlâna; "İyilikler de, kötülükler de, kinler de gizli bir yolla gönüllerden gönüllere gider." diye buyurmuştu. Böylece insanın insandan etkileneceğini belirtmişti: Bu beyitte ise; hayvanın insandan etkilendiğini, onun tesiri altında kaldığını, hatta insandan öküze ve eşeğe bile anlayış, bilgi ve hüner geçtiğini haber vermektedir. İnsanlarla görüşüp konuşurken, haberimiz olmadan bir çok huylar, sezîşler alıyor, veriyoruz. İnsan ahbablık ettiği kişilerden bir çok huylar, davranışlar öğrenir. Bundan dolayıdır ki iyi insanlarla arkadaş olmalıdır. İnsan dâimî olarak gördüğü kimsenin, az çok tesiri altında kalır. Bu tesir gönüller arasında bulunan ve göz ile görünmeyen gizli bir yol vasıtasıyla olur. İnsanın hayvana bile hüner ve bilgi verdiğinin en canlı misâli sirklerde görülür. Orada hayvanların yaptıkları insanı şaşkırtan hünerler, hep insandan hayvana geçen hünerler ve bilgilerdir. Arslan, kedi gibi insana boyun eğer. Fil kocaman cüssesi ile insanın istediğini yapar. Atların, geyiklerin gösterdiği hünerlerin hepsi de insandan hayvana geçmiş hünerlerdir.

- Mânâ arslanlarının, (velîlerin) çok iyi bildikleri o hakikatler ormanından gönüller tuzağına giden gizli bir yol vardır. Gönüller bu gizli yoldan mânevî zevkler alırlar, gelişirler.⁴³²
- Ey köpekten de aşağı olan kişi! Durumundan ümitsizliğe kapılma, hakikatler ormanında sen de mânevî zevkler almak istiyorsan, gönül yoluna gir de âriflerin can mercanından yâni onların irfân incilerinden bir miktarını çal.
- Mâdemki hayırsızsın, bâri o değerli inciyi çal, taşıyacaksan bâri öyle mübârek bir yükü taşı.

Efendisinin Lokman'ın zekâsını anlamaya çalışması

- Lokman tertemiz, gece gündüz işinde kusur etmez, çevik ve çok çalışkan bir köle değil mi idi?⁴³³
- Efendisi onu iş başarmada oğullarından üstün tuttuğu için, en önemli işleri ona gördürürdü.
- Lokman, görünüşte bir köle oğlu köle idi. Ama aslında o, nefsinin isteklerinden kurtulmuş, hür bir efendi idi.

- Bir pâdişah söz arasında şeyhin birine; "Dile benden ne dilerse; yâni benden ne istiyorsan söyle, onu yerine getireyim, seni sevindireyim." dedi.
- Şeyh; "Ey pâdişah!" dedi. "Bana böyle bir laf söylediğin için utanmıyor musun? Sen bana bağışta bulunacak güçte değilsin. Biraz daha yüksel, biraz daha güçlen, ondan sonra iyilik yapmaya kalk.

⁴³² Hakikatler ormanından maksat; mânâ âlemi, ötelere, ilâhî makamlardır ki, Allah arslanı olan her nebî ve velî oranın sırlarına vâkıftır. Yine oradan her gönüle gizli bir ilhâm yolu vardır ki, gönül, istidâdına göre o yol vasıtasıyla feyz ve ilhâma mazhar olur.

⁴³³ Lokman hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Bir rivâyete göre Lokman; Eyyüp peygamberin kız kardeşinin, yahut teyzesinin oğlu idi. Habeşî siyah bir köle olduğundan bahsederler. Yüzü çok çirkin, fakat üstün bir zekâyâ mâlik olan "Aesipos" (Ezop) ile karıştırırlar da vardır. *Kur'ân-ı Kerîm*'in 31. sûresinin adı da Lokman'dır. *Kur'ân*'da geçen Lokman'a Allah'a şükretmesi için "hikmet" verildiğinden, bazı tefsirciler onu peygamber saymışlardır.

- Benim iki kölem vardır. Onların ikisi de hor, hakir kişilerdir. Ama onların her ikisi de sana emir vermektedirler. Sen pâdişahsın, fakat o iki kölenin kölesi olmuşsun, haberin yok.
- Pâdişah; "O iki köle kimlerdir? Kölelerin bana emir vermeleri benim için şerefsizliktir, aşağılıklıktır." diye sordu.
- Şeyh de; "O iki köleden birinin adı öfke (hiddet), öbürünün adı şehvettir." diye cevap verdi.
- Hiddetini, şehvetini yenerek dünya pâdişahlığından ferâgat eden, vazgeçen dervişi sen gerçek pâdişah bil ki, onun nûru ay ve güneş olmaksızın da parlar durur.

- 1470 ● Kendisi mânevî bir hazîne olan zâtın hazînesi vardır. Hakîkatte varlık, maddî varlığa düşman olan kimsenindir.
- Lokman'ın efendisi, görünüşte onun efendisi idi. Ama gerçekte köle olan o idi. Lokman da köle olduğu hâlde onun efendisi bulunuyordu.
  - Bu ters görünen dünyada bu çeşit adamlar pek çoktur. Böyle kişilerin gözlerinde inci, saman çöpünden de bayağıdır.
  - Çöle kurtuluş yeri adı verilmiştir. Ad, san, varlık, devlet, şeref halkın aklına tuzak kesilmiştir.⁴³⁴
  - Bazı meslek sahibi insanları elbisesi tanıtır, o elbise ile görenler; "Bu şunlardandır." derler.
- 1475 ● Bazı insanların adını da, yalandan zâhid görünüşü zâhidliğe çıkarmıştır. Zâhidliği aydınlatmak için nûr gerekir.
- Taklitten, aldanıştan arınmış bir nûr gerek ki, insanı iş işlemeden, söz söylemeden tanısin, bilsin.
  - Kalp gözü açık olan ârif, akıl yolu ile insanın gönlüne yol bulur. O insanda ne varsa, ne hâlde ise onu görür. Yoksa onun bunun anlatışı ile o kişiyi bilmez.

⁴³⁴ Dünyada tersine olan şeyler pek çoktur. Meselâ ıssız, susuz, ağaçsız sığınacak bir kulübe bile bulunmayan kum deryasına, çöle; "tehlikeli yer" denmesi gerekirken "mefâze" (=kurtuluş yeri) denmiştir. Yılan sokan bir kimseye "selim" yani selâmete ermiş adı verilmiştir. Korkak bir kişiye kahraman; köseye "sakallı adam" adı verilir. Bunlara eski edebiyatta zıttı ile isim vermek mânâsına gelen "tesmiye bi'n-nakz" derler. Bir bakışa göre de bu adlandırmalarda derin mecâzî mânâlar gizlidir. Zaman olur ki öldürücü çöl bir kurtuluş yeri olur. Çirkinliklerle, kötülüklerle, haksızlıklarla dolu olan bu imtihan yerinden, bu dünyadan ebedî hayata geçiş, Allah'ın kavuşuş, büyük bir nimet değil midir? Niçin ölüm gecesine "Şeb-i Arûs" denmiştir?

- Gâibleri, gizli şeyleri iyiden iyiye bilen Allah'ın hâss kulları, can âleminde gönüllerin câsuslarıdır.⁴³⁵
- Allah'ın hass kulu, bakışının etkisi ile herhangibir kimsenin gönlünün içine bir hayâl gibi girer. O kimsenin hakîkî hâlinin sırrı, onun gözü önüne apaçık serilir.
- Serçenin küçük bedeninde, ne kuvvet ne de kudret vardır ki, doğan 1480 kuşunun aklından gizli kalsın?
- Allah'ın sırlarını bilenlere, anlayanlara karşı mahlûkâtın (=yaratıkların) sırrı ne olabilir?
- Göklerde yürüyüp giden kişi için, yer yüzünde yürümenin ne zorluğu vardır?
- Dâvud peygamberin elinde demir, mum hâline gelirse, ey insafsız kişi, aynı elde mum ne hâle gelir?
- Lokman köle şeklinde bir efendi idi. Kölelik görünüşte ona bir örtü idi.
- Meselâ bir efendi, tanımadığı bir yere giderken, kölesine kendi elbi- 1485 sesini giydirebilir.
- Kendisi de kölenin elbisesini giyer ve giderken köleyi öne geçirir. Kendisi arkasında yürür.
- Kimse bilip tanımasın diye, kölesinin arkasında köle gibi yürüyerek onu izler.
- Kölesine der ki: "Sen git, baş köşeye otur, ben de değersiz bir köle gibi senin ayakkaplarını alayım.

⁴³⁵ Bir hadis-i şerifte; "Müminin zekâsından, ferâsetinden sakının, çünkü o Allah'ın nûru ile bakar ve görür." buyrulmuştur. Başka bir hadiste de; "Hakîkaten Allah'ın öyle kulları vardır ki, insanları yüzlerinden, alâmetlerinden tanırlar." diye haber verilmiştir.

"Sen nasıl adamsın ister söyle ister söyleme,
Âdemin mâhiyetin enzâra sîmâ söylüyor."

Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerinin bu beytini şöyle anlarız; "Sen nasıl bir insan olduğunu ister söyleme, senin sîmân yani yüzün, hareketlerin, davranışların senin ne biçim adam olduğunu herkese açıkça söylemektedir." Evet, iman ve irfân sahiplerinin arasında öyleleri vardır ki; bir kimsenin yüzüne bakınca, onun nasıl bir adam olduğunu anlayıverir. Onun için eskiden; "Bilginlerin yanında dilini, şeyhlerin yanında gönlünü korumalıdır." demişlerdir. Yani âlimlerin yanında pek konuşma; foyan meydana çıkmasın; şeyhlerin yanında da gönlünden lüzumsuz şeyler geçirme, şeyh efendi gönül câsusudur, senin neler düşündüğünü anlar.

- Sen bana sert davran, bana söv, bana hiç saygı gösterme.
- 1490 • Şimdi senin hizmetin, bana hizmet etmeyi bırakmandan ibârettir. Böylece ben, beni tanımayanlar arasında hile tohumu saçacağım ve bu yüzden bazı şeyler öğreneceğim."
- Herkes kendilerini köle sansınlar diye, efendiler böylece köle kılığına girmişlerdir.
  - Zaten onların gözleri efendilikten, yâni şöhretten, zenginlikten, kudretten düşmüştür. Şimdi onlar "ubûdiyet" (=kulluk, kölelik) işleri görmeye hazırlanmışlardır.
  - Nefsin isteklerine uyan hevâ ve heves kulları ise, onların aksine, kendilerini akıl sahibi, can sahibi göstermişlerdir.
  - Bir mânâ efendisinde tevâzu görülebilir. Bir mânâ adamı kendini düşkün gösterir. Fakat duygularına esir olmuş bir köleden, kölelikten başka bir şey meydana gelmez.
- 1495 • Şunu iyi bil ki; o mânâ âleminde bu sûret âlemine böyle tersine ak-seden çok şeyler vardır.
- Lokman'ın efendisi bu gizli hâli anlamıştı. Yâni köle görünen Lokman'ın hakîkatte bir efendi olduğunu hissetmişti. Çünkü onda bir belirti görmüştü.
  - O Lokman'ı daha önce âzâd ederdi ama, bu işi tamamıyla Lokman'a bırakıyor, onun hoşnudluğunu diliyordu.
  - Çünkü Lokman, bu sırrın gizli kalmasını istiyordu. O arslan, o yiğit bunu kimsenin bilmemesini dilemekte idi.

- 1500 • Sırrını kötülerden gizlemen şaşılacak bir şey değildir. Şaşılacak şey, sırrını kendinden de saklamam, kendi nefsinden de gizlemendir. Çünkü bu sır, Allah ile kul arasında kalmalıdır. Bu sırrı nefsin bilmemesi gerekir.
- İşini, yaptığın iyi işleri, amelleri kendi gözünden bile sakla ki, amelin iyi ve kötünün görmesinden selâmette kalsın.⁴³⁶

⁴³⁶ Amelini gözünden saklamak: "Ben şöyle ibâdet ederim, nefsimle böyle mücâhedede bulunurum." diye yaptıklarını önemli görmemektir. Velîlerden biri, Ebu Yakup hazretleri: "Amelde öyle ihlâs bulunmalı, o kadar gizli tutmalı ki, onu yazacak melek bile bilmemeli, o iyi ameli bozmak için şeytan bile farkına varmamalıdır." diye buyurmuştur.

- Sevap kazanmak ve cezadan kurtulmak arzusu olmaksızın, kendini Al-lah'ın rızâsını elde etme tuzağına teslim et de, ondan sonra kendin olmak-sızın kendinden, kendi hakîkatinden bir şey al.⁴³⁷
- Bedenine saplanmış bir oku çekip çıkarmak için yaralı bir adama afyon verirler.
- Ölüm vaktinde de hastaya ağrı, sızı verirler. O onlarla meşgul iken canını alırlar.
- Demek ki; gönlünü herhangi bir düşünceye verince, gizlice senden 1505 bir şeyler alırlar, götürürler. Azîz ömrünü tüketirler.⁴³⁸
- Ey işinin üstüne çok düşen kişi! Her ne elde edersen et, o sırada bir hırsız, ummadığın ve emin olmadığın yönden gelir, elde ettiğin şeyi alır götürür.
- Öyle ise sen en iyi olan bir işle oyalan da, senden en bayağı, en değersiz şeyi alıp götürsün.
- Bir tâcirin yükü suya düşecek olursa, tâcir elini en değerli kumaşa uzatır. En kıymetli metâ'ını kurtarmaya çalışır.
- Mâdemki senin de bir şeyin suda yok olup gidecek, en iyisini kurtar da değersizini bırak gitsin.
- Her yemek vaktinde Lokman'ın efendisine yemek getirdikleri zaman, 1510 o, Lokman'a adam yollar, onu çağırırdı.
- Önce o yemeğe Lokman el uzatır ve bir lokma alırdı, efendisi onun artığını yerd.⁴³⁹

⁴³⁷ Yaptığın ibâdete karşılık sevap kazanmak ve cezâdan kurtulmak için değil de, sadece ve sadece Allah'ın emrini yerine getirmek kastı ile hareket et. Kul böyle yapacak olursa, kendini Allah rızâsına terk etmiş ve benliğinden kurtulmuş olur. Böyle olunca da, benlik olmaksızın kendi varlığının hakîkatinden, yâni sana varlık vermiş olan Allah'tan feyz almış olursun.

⁴³⁸ Her insanın gönlünde bir çok arzular, istekler kaynaşır durur. Meselâ bir tâcir ticaret edeyim, para kazanayım, binâ yaptırayım düşüncesine kapılır. Bir profesör, ordinarî profesör olmak için gayret sarfeder. Arzular sonsuzdur, istediğini elde eder. Daha iyisini, daha mükemmelini elde etmek ister. Herkes yükselmek için mevki, şöhret sahibi olmak ister. Böylece herkes bir düşünceye dalar gider. Fakat farkında olmadan kıymetli ömrünün günleri geçer gider. Şeyh Sâdi hazretlerinin şu beyti Hz. Mevlâna'nın yukarıdaki beytini açıklamaktadır:

(عمر کرانمایه درین صرف شد / تاچه خورم صیف چه پوشم شتا)

"Bu dünyada değerli ömrüm, yazın ne yiyeceğim, kışın ne giyeceğim düşüncesi ile geldi geçti."

⁴³⁹ Bir hadis-i şerifte; "Müminin artığı mümine şifâdır." diye buyrulmuştur.

- Efendisi onun artığını yer, bundan zevk alırdı. Onun yemediği yemeği ise yemez, dökerdi.
- Lokman'ın efendisi Lokman'sız bir şey yiyecek olursa, gönülsüz ve iştahsız yerdı. Bu da sonsuz bir bağıllık belirtisi idi.
- Bir gün efendiye armağan olarak kavun getirmişlerdi. Kölelerden birine "Git oğlum, Lokman'ı çağır." dedi.

1515 ● Lokman gelince kavundan bir dilim kesti, ona verdi. Lokman o dilimi bal gibi, şeker gibi yedi.

- Öyle hoşlanarak, öyle zevkle yedi ki; efendisi ona ikinci dilimi de verdi. Böylece dilimler on yediyi buldu.
- Bir tek dilim kalınca "Bunu da ben yiyeyim de ne kadar tatlı kavun olduğunu anlayayım, göreyim." dedi.
- Lokman öyle hoşlanarak öyle zevkle yemişti ki, onu görenlerin de iştahları kabarıyor, karınları acıkiyordu.
- Efendisi o dilimi yer yemez, kavunun acılığından ağzını bir ateş kapladı. Dili uçukladı, boğazı yandı.

1520 ● Acılığından kendinden geçti. Ondan sonra Lokman'a; "Ey benim canım! Ey benim cihanım!" dedi.

- "Böyle bir zehri nasıl oldu da tatlı tatlı yedin? Böyle bir kahrı nasıl oldu da lütuf saydın?"
- Bu ne sabırdır? Ne yüzden bu acılara katlandın? Buna sabrettin? Yoksa sen tatlı canına düşman mısın?
- Neden bir şey söylemedin? Neden; 'Beni mazur görün, şimdi yiyemem.' demedin?"
- Lokman dedi ki: "Ben senin nimetler bağışlayan elinden o kadar tatlı yemekler yedim ki, onlara karşı utancımın iki kat olmuşumdur.
- Elinle sunduğun bir şeye, 'Bu acıdır, yenilemez.' demeye utandım.
- Çünkü bedenimin bütün cüzleri senin nimetlerinle yetişti, gelişti. Benim varlığım senin nimetlerinin yemine ve tuzağına tutulmuştur.
- Senden gelen bir acıdan feryâd edersem, yüzlerce defa toprak başıma saçılınsın.
- Şükürler bağışlayan elinin tadı bu kavunda nasıl acılık bırakır?"
- Sevgiden acılar tatlılaşır, sevgi yüzünden bakırlar altın olur.

1530 ● Sevgi ile tortular durulur, arınır. Sevgiden dertler şifâ bulur, sağlığa kavuşur.

- Sevgiden ölü dirilir, sevgi yüzünden pâdişah kul olur.
- Sevgiden hapishâne, zindân gül bahçesi olur. Sevgi yüzünden karanlık evler aydınlanır, nûrlanır.
- Sevgi yüzünden dikenler sûzan olur. Sevgi olmayınca mum demir gibi katılaştır.
- Sevgi yüzünden nâr nûr olur. Sevgiden dev hûri kesilir.
- Sevgiden kederler, üzüntüler neşe olur, sevinç olur. Sevgi yüzünden yol-azdıran "gul" yol gösterici olur, hidâyete yol açar.
- Sevgi yüzünden hastalık, sıhhat ve âfiyete çevrilir. Sevgiden kahr rahmet olur.

Sevgi ancak âriflere verilmiştir.

- Sevgi ancak âriflere mahsustur. İrfân sonucudur.⁴⁴⁰ Saçma sapan şeylere kapılan nasıl olur da sevgi tahtına oturur?
- Cansız bilgi nasıl bu aşkı doğurabilir? Noksan bilgi de aşk doğurur ama bu aşk cansız şeyleredir.
- Noksan bilgili, bir cansızda istediği bir renk görürse, bir ıslıktan sevgi-
linin sesini duymuşa döner.

⁴⁴⁰ Ârifler demişlerdir ki: "Allah bir câhili velî, yâni kendine dost yapmak isterse, onu câhil olarak kabul etmez. Ona bir şeyler öğretir, ona ledün ilmini verir." Hz. Lokman'ın efendisine karşı çok sevgisi vardı. Ondan ötürü onun elinden aldığı kavun kendisine tatlı gelmiş, o zehir gibi acı olan dilimleri zevkle yemişti. Aşkta öyle bir güç vardır ki, ona karşı akıllar hayran olur. Hz. Mevlâna yine bir *Mesnevî* beytinde şöyle buyurur: "Âşıklık mecâz da olsa, hakîkî de olsa sonunda bize Allah'a yönelmek için kılavuzluk eder. (*Mesnevî*, c. I, s. 111.) Mecâzî aşka hakikat köprüsü derler. Hakikat tarafına ancak o köprüden geçilir. Niçin?.. Şunun içindir ki; Hakk yoluna düşen bir kişiye ayak bağı olacak bir ilişki bulunmaması gerekir. Gönünde her hangi bir şahsa sevgisi olmayan kişi, her gördüğüne bağlanabilir. Bu sûretle onun dünyaya olan bağıllığı arttıkça artar. Fakat candan gönülden birini seven kişi, sevdiğine bağlanmakla, diğer bağlardan kurtulur. Çeşitli bağlantıları bire indirmiş olur. Elbette bir bağdan kurtulmak, bir çok bağdan kurtulmaktan kolaydır. Böyle bir bağı olan kişinin de o tek bağı, kâmil bir mürşit eliyle kolayca çözümler. Fakat şurasını unutmamalı ki; mecâzî olan ve sahibini tek bağı haline getiren bu aşk, nefsanî ve şehvânî olmamalıdır. Çok güzel yapılmış bir insan resmini seyreden bir kimsenin, ona karşı şehvet değil, hayranlık duyduğu gibi, canlı bir güzele bağlanmış olan da, onda, sevdiğinde Allah'ın yaratma gücünü, san'atını görüp; "Allah'ım, sen ne güzel yaratıyorsun!" diye Hakk'a hayranlık duymalıdır. Hatırına şehvânî duygular gelmemelidir. Gelecek olursa, o aşka mecâzî aşk değil, hayvânî aşk denir. Böyle bağıllık hakikate köprü olamaz. O köprüden Hakk tarafına geçilemez.

- 1535 ● Noksan bilgi bir şeyi bir şeyden ayırt edemez. Hâsılı o, şimşeği güneş sanır.⁴⁴¹
- Peygamberimiz bir hadislerinde; "Noksan olan mel'undur." diye buyurdu. Bu noksan "akıl noksanlığı" diye yorumlandı.
  - Çünkü uzuvlardan biri noksan olana Allah acır. Allah'ın acıdığı bir kişiye de lânet edilemez. Öyle kişi mânen yaralanamaz.⁴⁴²
  - En kötü hastalık, akılı iyi kullanamamak; sağduyu noksanlığıdır. Lâneti gerektiren ve sahibini Allah'tan uzaklaştıran asıl hastalık da odur.⁴⁴³
  - Çünkü akılları tamamlamak, yâni akılı yerinde kullanmak, sağduyuya dönmek mümkündür. Fakat bedende bir eksiklik varsa, onu tamamlamaya imkân yoktur.
- 1540 ● Allah'tan uzaklaşmış olan her kâfirin kâfirligi, hep akıl azlığından meydana gelir.
- Bedendeki eksiklikte bir kişilik bile vardır. Çünkü *Kur'ân*'da; "Kör kişiye vebâl yok."⁴⁴⁴ diye buyrulmuştur.

⁴⁴¹ Noksan bilgi sahibi, okur yazar olmayan câhil kişi değildir. İrfân sahibi olmayan kişidir. Böyle bir kimse altının sarı, gümüşün beyaz olduğunu görür. O renkleri, onların kendiliğinden vehm eder. O renkleri onlara vereni düşünmez. Meselâ gece güneş olmadığı için, aydınlık olmadığı için renkler de yoktur. Bir güzelin yüzündeki güzelliği, endâmındaki tenâsübü yine onun kendiliğinden zann eder. Ve ona tutulur. Onu sever. Eğer o kimse ârif bir kişi olsaydı, o renklerin ve o güzelliklerin aziz ve cemil gibi ilâhî isimlerin parıltısı olduğunu, yoksa o sevdiklerinde hiç bir meziyet bulunmadığını anlardı. Muvakkat bir zaman için Allah'ın verdiği parıltıları görmeyen ve fânî varlığa kapılan kişi, neyi sevdiğini bilmemektedir. Neyzen Tevfik merhûm bu hakikatı hissetmiş de; "Değil binlerce, yüzbinlerce, milyonlarca varlıklar; Senin hep gölgeni sevmiş, özünden bî-haber gitmiş." demektedir.

⁴⁴² "Noksan olan mel'undur." hadisi ârifler tarafından akıl ve suur noksanlığı olarak yorumlanmıştır. Oradaki noksan; beden noksanlığı değildir. Şöyle bir hadisten de bahsedilmektedir: "Gözün görmez olması, günâhların mağfireti, affedilmesidir. Kulağın işitmez olması da, mağfirettir. Bedenden bir uzvun eksilmesi de mağfirettir." Âzâsından birinin noksan olmasından ötürü mükâfât olarak ilâhî rahmet ve mağfirete mazhar olan kimse lânetle lâyık olur mu?

⁴⁴³ Buradaki sağduyu noksanlığı, delilik anlamına gelmez. Akılını kaybeden deli, zaten yaptığı günâhlardan sorumlu değildir. O mazûrdur. Buradaki akılsızlık, akılı olduğu halde akılını kullanamamak, sağduyu, irfân noksanlığıdır. Firavun kendi aczini görmedi de "Ben sizin rabbinizim." dedi. Eğer Firavun sağduyu sahibi olsaydı, bu sözü söylemezdi. Firavun meşrepli bazı budalalar da, küçük dağları ben yarattım iddiasına kalkarlar mı idi?

⁴⁴⁴ Fetih Sûresi 17. âyet.

- Şimşek çok vefâsızdır. Çakar, söner. Sen gönül aynasını kirlerden temizlemediğin için, fânî olanla yâni sönüp gidenle bakî olanı, ölümsüzü ayırt edemiyorsun.⁴⁴⁵
- Şimşek çakıyor, âdetâ gülüyor. Kime gülüyor? Söyle!.. Şimşeğin ânî, çok kısa olan aydınlığına gönül veren budalanın aptallığına gülüyor.
- Gökyüzü nûrları, yâni yıldızlardan gelen nûrlar, izleri kesilmiş yâni zayıf ve nâkıstır. Fakat o, doğuda da batıda da olmayan ilâhî nûr gibi nasıl olur? O sonsuz ilâhî nûr kimindir?⁴⁴⁶

- Şimşeğin huyu, bil ki, bir an için gözleri kamaştırmaktır. Bâkî nûr ise 1545 ebedî olarak gönülleri, gözleri aydınlatmaya yardımcı olur.⁴⁴⁷

- Deniz köpüğü üzerine at sürmek, şimşek ışığı ile mektup okumak,⁴⁴⁸
- Hırs yüzünden sonu görmemektir. Kendi gönlüne, kendi aklına gülmektir.
- Aklın hassası herşeyin sonunu görmektir. Sonu görmeyen akıl nefis sayılır.
- Nefse âlet olan akıl, nefis olmuştur. Müşteri yıldızı Zühal'e mat olursa uğursuzlaşır.

- Sen bu uğursuzluk içinde iken gözünü çevir de tâli'ini uğursuz bir 1550 hâle getirene bak.

⁴⁴⁵ Şimşek çakıp söndüğü gibi, güzellerin güzelliği de çabucak geçer gider. İkisinin de vefâsı ve devamı yoktur. Ey kalbinde basîret bulunmayan irfânsız kişi, sen o güzele güzellik veren, güzeller güzeli olan Allah'ı bırakıyorsun da, muvakkaten onun parıltısı düşmüş birini seviyorsun. Gelip geçici güzelliğe tutuluyorsun.

⁴⁴⁶ Bu beyitte Mevlâna Nûr Sûresi'nin 35. âyetine işaret ediyor. Bu nûr âyetine dâir bilgilerin çok sözler söylemişlerdir. Bilhassa Fahreddin-i Râzî demiştir ki: "Cenâb-ı Hakk mümin göğsünü duvardaki mişkate, kalbini mişkateki cam kandile, imanını yanmış çırağa, çırağı parlak yıldızla, kelime-i ihlâsı mübarek zeytin ağacına benzetmiştir. O kelime müminin dili ile söylenince âlemi aydınlatacak dereceye gelir. Lisanen ikrar, kalben tasdik edilince de 'nûrun alâ nûr' olur." Yine Fahreddin-i Râzî hazretleri buyurmuştur ki: "Allah imanı kandile benzetmiştir. Çünkü bir evde kandil yanarsa hırsız o evin çevresinde dolaşamaz. Onun gibi imanın aydınlatmış olduğu kalbe şeytan giremez. Yanan bir kandil evin içini aydınlattığı gibi, ziyası pencere-lerden dışarı vurur. Böylece iman nûru da kalbi aydınlatır ve duygular vasıtasıyla bütün uzuvlara akseder. Onlarda da nûrlanma olur."

⁴⁴⁷ Bu beyitte Bakara Sûresi'nde münâfıkların halini anlatan 17-20. âyetlere işaret edilmektedir.

⁴⁴⁸ Deniz köpüğü ve şimşeğin ışığı gelip geçicidir. Bu haliyle yâni geçici oluşu ile güzellerin güzelliğine benzer. Bu sebeple fânî bir güzele meftûn olmak, sonu görmekten başka bir şey değildir.

- Bu denizin yükselişini, çekilişini gören göze sahip olan, uğursuzluğu deler geçer, uğurluluğa erer.⁴⁴⁹
- Bu yüzdendir ki Allah, seni bir hâlden bir hâle döndürür durur. Hem de hâlden hâle döndürürken, zıttı da zıttı ile ortaya koyar.
- Sende sola döndürür diye korku belirir. İrfân sahibi erler gibi sen de sağ yan ehlinin tadını almayı umarsın.
- Böylece iki kanatlı kuş olursun, çünkü tek kanatlı bir kuş uçmaktan tamamıyla âcizdir.⁴⁵⁰

1555 • Allah'ım! Ya beni bırak susayım, söz söylemeyeyim, yahut izin ver de hepsini söyleyeyim.

- Onu da, bunu da, yâni benim susmamı da, söylememi de istemiyorsan, yine ferman senindir. Zâten senin maksadının ne olduğunu, beni ne yöne iteceğini kim bilir?⁴⁵¹
- Hz. İbrahim'in canı gibi bir can olmalıdır ki, ateş içinde iken ma'rifet nûru ile, can ışığı ile cenneti ve oradaki köşklere görebilsin.
- Yine İbrahim'in canı gibi, bir can olmalıdır ki, derece derece aya, güneşe kadar yükselsin, halka gibi kapıya takılıp kalmasın.
- Yine İbrahim Halil gibi yedinci kat göğü aşsın. "Ben batanları sevmem." desin de, hepsinden vazgeçsin⁴⁵².

⁴⁴⁹ Denizin kabarıp karaya doğru ilerlemesine "med", alçalıp geri gitmesine "cezir" denildiği malûmdur. Allah'ın da "bast" ve "kabz" tecelliyatı vardır ki, birincisi; "hidâyet"i, ikincisi; "dalâlet"i temsil eder. "Med" uğuru, "cezir" uğursuzluğu gösterir.

⁴⁵⁰ İnsan Cenâb-ı Hakk'a karşı korku ve ümid (=recâ) arasında olmalıdır. Yâni Cenâb-ı Hakk'ın kahrından ve azabından korkmalı ve Allah'ın lûtfunu ve merhametini ummalıdır. Bu hal, yâni korku ve ümid arasında oluş, onun için manevî iki kanat teşkil eder. O kanatlar vasıtasıyla hidâyet göklerinde uçarlar. Bunlardan biri eksik olursa, yâni sâde korkuya tutulup Allah'ın rahmetinden ümidini keserse, yahut Allah'ın kahrından emin olup korkuyu hatırına getirmezse, o kanatların biri kırılmış, tek kanatla uçamaz hale gelmiş olur.

⁴⁵¹ Allah'ın istediğini bilmek, keşfetmek herkes için mümkün değildir. Çünkü bunlar gayb işleridir. Gaybı ancak Allah bilir. Fakat bazen vahiy ve ilhâm sûretiyle peygamberlerini ve vârisleri olan velîleri haberdar eyler. Nitekim Cin Sûresi'nin 26-27. âyetlerinde bu hususa dâir işâret vardır. Peygamber efendimizin Sûriye'nin, İran'ın, hatta İstanbul'un müslümanların eline geçeceğini haber verdiği malûmdur.

⁴⁵² Halil İbrahim hazretlerinin Zühre yıldızını görüp; "Rabbim bu!" dediği, yıldız batınca; "Rabbim, ben batanları sevmem." buyurduğu, ay doğunca; "Rabbim bu!" dediği, ay da batınca; "Rabbim, bana doğru yolu göstermese, ben azıtanlardan olurum." deyip Allah'a sığındığı, derken güneş doğunca; "Bu daha büyük, Rabb budur." dediği, o da batınca; "Yüzümü gökleri ve yerleri yaratana döndürdüm, özü temiz olarak ancak ona yöneldim, ben Allah'a şirk koşanlardan değilim." diyerek Allah'a yöneldiği anlatılmaktadır. En'am Sûresi'nin 75-79. âyetlerine işâret var.

- Bu beden ve madde âlemi olan dünya, her şeyi ters ve yanlış gösterir. 1560 Eşyayı yanlış görmekten, ancak şehvetten çekinmiş kişiler kurtulmuştur.

Hocası ile kendini bir gören talebe

- Ustasına karşı eşitlik iddia eden, onunla kendini bir gören çırak ne kadar uğursuzdur.
- Hem de nasıl bir ustaya karşı, nazarında, açıkta, gizlide bir olan dünya ustası ile boy ölçüşür.
- Öyle bir usta ki; onun gözü Allah nûru ile görür olmuş, bilgisizlik 1580 perdelerini yakmış.
- O zavallı çıraksa, delik deşik eski kilimi bir perde yapmaya çalışır, o hikmet sahibinin önüne gerer.
- Fakat o kilimin her deliği bir ağız hâline gelir de, ona güler.
- Usta çırağa der ki: "Ey köpekten de aşağı olan! Sende bana karşı hiç mi vefâ yok?"
- Haydi sen beni usta yerine koyma, zorlukları çözen bir adam bilme, kendin gibi bir talebe say, bir kör gönüllü olarak gör.
- Senin canına, gönlüne yardımım da mı dokunmadı? Bensiz sana bir 1585 feyz ulaşmayacağı için mânâ yolunda ilerlemeye imkân yoktur.
- Şu hâlde görüyorsun ya, gönlüm senin bahtının tezgâhı. Ey yanlış düşünen kişi, ne diye bu tezgâhı kırar dökersin?
- 'Ben çekememezlik çakmağını gizlice çakıyorum' diyorsun ama, sen gönülden göñüle pencere olduğunu bilmiyor musun?
- Sonunda gönül, senin fikrini pencereden görür ve andığına şehâdet eder.
- Gönül senin kalbinde olanı görüyor, fakat kereminden ötürü yüzüne vurmuyor. Ne söylesen gülüp; "Evet evet." diyor.
- O senin hilene, düzenine gülmüyor; yaptığın şeye, kötü huyuna gülüyor. 1590
- Düzeniciye karşılık bir düzenici, düzene karşılık bir düzen verilir. Kâseyi vur, kır; testiden iç; senin cezân işte budur.

- O senden râzı olur da gülerse, bil ki; yüzbinlerce gül açılmış, feyzler, rahmetler saçılmıştır.
- Onun gönlü senden râzı olur da işe koyulursa, güneş, bil ki, Koç Burcu'na girmiştir.⁴⁵³
- Güneşin Koç Burcu'na gelişinden gündüz de güler, bahar da güler. Çiçeklerle yeşillikler onun yüzünden birbirlerine karışırlar. Bir arada koşuşurlar.

1595 • Yüz binlerce bülbülle kumru, sessiz sedâsız kalmış dünyayı sesle doldururlar.

- Başına gelen bir belâdan ötürü, can yaprağının yüzünü sararmış, kararmış görürsün de, pâdişahlar pâdişahının öfkesinden haberin olmadığını için, niyâzda bulunmuyorsun. Tövbe istiğfâr etmiyorsun.⁴⁵⁴

Kendisine mektup getiren
Hüdhüd'ün küçücük çenesi
Belkıs'ın gönlünde
Hz. Süleyman'a saygı uyandırdı.

- Belkıs'a yüzlerce rahmet olsun, Allah ona yüz erkeğin aklını vermişti.
- Bir Hüdhüd kuşu ona Süleyman'dan bir kaç satırlık bir mektup getirdi.
- Mektubu okudu, içindeki o derin nükteleri anladı. Mektubu getiren elçiyi yâni Hüdhüd'ü bir kuş olduğu için hor görmedi.⁴⁵⁵

⁴⁵³ Güneşin Koç Burcu'na, "Hamel Burcu"na girmesi, ilkbahar mevsiminin başlangıcıdır. Bir ârifin himmeti de, bir sâlik için bir çeşit mânevî ilkbahar yerine geçer. Onun gönlünde çeşit çeşit mârifet çiçeklerinin açılmasına sebep olur.

⁴⁵⁴ Rûhlarda bazen bir kasvet, bir sıkıntı ârız olur. Görünürde bir sebep olmadığı halde, insanın içi içine sığmayacak derecede kederlenir, gamlanır. Buna "kabz hali" derler. Çoğu zaman işlediğimiz bir günâh yüzünden Cenâb-ı Hakk'ın öfkesinden ileri gelir. Nitekim Hz. Mevlâna bir başka *Mesnevî* beytinde: "Sen kalbinde gam, keder hissedince istiğfâr et ki, o gam Allah'ın emri ile gelmiştir, yine onun emri ile gidecektir." Bu sebeple, bir sıkıntıya uğrayınca hemen "estağfirullah el-azîm" diyerek istiğfâra başlamalı ki, Allah'ın gazabından affına sığınalım.

⁴⁵⁵ Hz. Mevlâna'nın burada anlattığı konu, Neml Sûresi'nin 29-42. âyetlerinde hikâye edilmektedir.

- Çünkü Hüdhüd'ün bedenini Hüdhüd, canını zümrüd-i anka, duygusunu köpük, gönlünü ise deryâ gördü.

- Akıl, bu iki renkli tılsımlar, yâni sûret ile mânâ yüzünden, duygu ile 1605 Hz. Muhammed'in Ebû Cehil'le savaştığı gibi savaşır durur.⁴⁵⁶

- Kâfirler (Hz. Muhammed'i) Ahmed'i insan olarak gördüler, çünkü onun bir işâretle ayı ikiye böldüğünü göremediler.

- Ey Hakk âşıkı! Sen duygu gözüne toprak serp, duygu gözü aklın da, dînin de düşmanıdır.

- Allah duygu gözüne "Kör" dedi, "Putu tapan" dedi, "Bizim zıttımızdır" dedi.

- Çünkü o köpüğü gördü, denizi görmedi; içinde bulunduğu zamanı gördü de, yarını görmedi.

- İçinde bulunduğu zamanın da, yarının da sahibi olan gözünün önünde 1610 durur da, o hazîneden ancak bir pul gördü.

- Hakikat güneşinden haber getiren bir zerreye şu gökyüzündeki güneş köle olur.

- Vahdet denizinin elçisi olan bir damlaya da, yedi deniz esir olur.

- Bir avuç toprak bile onun yüzünden çevikleşince, gökler o bir avuç toprağın önünde yerlere baş kor.

- Hz. Âdem'in toprağı Hakk'ın yüzünden çevikleşti de, Hakk'ın melekleri toprağa karşı baş koydular, secdeye kapandılar.

- Göğün yarılması nedendi? Toprağı açan, toprakla olan ilgiyi kaldıran, 1615 zorlukları hâleden bir göz yüzünden idi.⁴⁵⁷

- Toprak ağırlığı yüzünden suyun dibine çöker, sen bir de Hz. Muhammed'in topraktan yaratılmış olan mübârek bedenini gör ki, tezce yükselecek yüce arşı geçti.

⁴⁵⁶ İnsanda ikilik vardır. Bir nefis; bir de rûh ve vicdan vardır. Akıl rûhu, nefis de duyguyu temsil etmektedir. Bu ikisi dâimâ içimizde savaşmaktadırlar. Mevlâna bunları iki tılsım diye tavsif etti.

⁴⁵⁷ İnşikâk Sûresi'nin 1. âyetine işâret var. Topraktan yaratılmış bir varlığın geçmesi için gökler yarıldı. Peygamberlerden İdris ve İsa (a.s.) topraktan yaratıldıkları halde, göklere yükselmişler, gökleri geçmişlerdi. Kezâ bizim azîz ve eşsiz Peygamberimiz de mirâç gecesinde gökleri yarmış, geçmiş; Cebrâil(a.s.)'i bile gerilerde bırakmışlardı.

• Bu mirâç, bu yükseliş Hz. Muhammed'in balçıktan yaratılmış olan mübârek bedenindeki suyun letâfetinden, duruluğundan değildi. Bağışlayan, eşsiz, örneksiz yaratıcının, Allah'ın lûtf u ihsanı idi.⁴⁵⁸

• Eğer Allah dilerse havayı da aşağılatır, ateşi de; dilerse diken gülden üstün kılar.
• Allah hakîmdir, buyruk sahibidir. Dilediğini işler; derdin kendisinden devâ yaratır.

1620 • Allah dilerse havayı ve ateşi aşağılatır, alçaltır; onları bulanık, türlü türlü ağır bir hâle sokar.

• Yeri ve suyu yüceltirse, onlar gökyüzü yükünü ayakları ile aşarlar.
• Şimdi "Allah dilediğini aziz eyler"⁴⁵⁹ âyetinin anlamı iyice anlaşıldı. Demek ki, Cenâb-ı Hakk dilerse topraktan yaratılan varlığa "Kanatlarını aç, yüksel." diye buyurur.
• Ateşten yaratılana da; "Yürü, git. İblis ol, yedi kat yerin altında şeytanlık et." der.
• "Ey topraktan yaratılan Âdem!" der; "Yürü, Sühâ Yıldızı'nın üstüne çık. Ey ateşten yaratılan İblis! Sen de yerin dibine gir.

1625 • Ben dört tabiatta da değilim, 'illet-i ûlâ(=ilk sebep)'da da değilim. Dâimâ işler başarmada, düzüp koşmadayım. Ben ölümsüzüm.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Mirâcî inkâr edemeyen bazı müslüman filozofları, onun oluşuna bir sebep ve imkân göstermek için kendi akıllarınca yorumlar yapmışlardır. Onlara göre: "Bedenin gökyüzüne yükselmesi, rûhun ve aklın son derece latif ve hafif oluşundandır ki, kesif bedeni yücelere yükselmiştir. Yoksa herşey kendi merkezine doğru hareket eder. Beden de topraktan yaratıldığı için tabîi toprağa yönelir de, göklere doğru yükselmez! İçerisine hava doldurulmuş bir cisim, suyun dibinden suyun yüzüne çıktığı gibi, güçlü kuvvetli rûhu taşıyan bir beden de göklere yükselir." Tanınmış bir şâirimiz de yazdığı bir Bektaşî nefesinde:

"Mirâcî anlatma eşek değilim,
Bu ağır gövdeyle uçamam hocam."

demıştır. Bu sözler imanı zayıf olanların hoşuna gider ama, gerçek müslümanı üzer. Kimsenin inancına, imanına katışmamak gerekir. Medenî insan herkesin inancına saygı gösterir. Büyük filozof Spinoza'nın dediği gibi: "İdrâk edemeyenin susması gerekir."

⁴⁵⁹ Âl-i İmrân Sûresi 26. âyet.

⁴⁶⁰ Eski Yunan filozoflarının eserlerini okuyan İslâm âlimleri, Yunan filozoflarının fikirlerini, görüşlerini İslâmiyete uydurmaya çalıştılar. Bu âlimlere "hikmeti sever" mânâsına gelen "hakîm" derler. Bu kelimenin çoğulu "hükemâ" olduğu için, Yunan felsefesi etkisinde kalan İslâm bilginlerine "hükemâ" adı verildi. Bunların görüşleri eski Yunan felsefesinin islâmîleşmiş görüşleridir. Mevlâna bunların inançlarını reddetmektedir. Bu hükemânın inançlarına göre her şeyin bir illeti, yâni sebebi var-

• İşimde sebep yoktur. Doğrudur, gerçektir. Ey yanlış düşünen kişi, takdîrim sebebe bağlı değildir.

• Bazı vakit âdetimi değiştiririm. Bazı vâkit bu şüphe yolunu zamanında göz önünden kaldırırım.⁴⁶¹

• Denize; 'Haydi!' derim. 'Ateşlerle dol.' Ateşe de; 'Yürü' derim, 'Gül bahçesi ol.'

• Dağa; 'Yün gibi hafif ol.' derim. Gökyüzüne de; 'Göz önüne dökül.' derim.

• Güneş'e; 'Ey güneş, aya yaklaş.' derim, sonra ikisini de iki kara bulu- 1630 ta döndürürüm.

• Biz güneş kaynağını kuruturuz. Kan çeşmesini hünerle miske döndürürüz.

• Güneşle ay iki kara öküzdür. Allah onların boyunlarını boyunduruğa vurur."

Bir filozofun;

(= اِنْ اَصْبَحَ مَا لَمْ يَكُنْ غَوْرًا) "Suyu kaynağından keserse.."
âyetini inkâr etmesi

• Kur'ân okuyan biri kitabın yüzünden, yâni mushaftan; "Suyu kaynağından keserse.." âyetini okuyordu.⁴⁶²

dir. Yaratılışın ilk sebebine "illet-i ûlâ" (=ilk sebep) denmiştir. İlet-i ûlâ, yaratıcı kudretin faaliyeti demek olan "akl-ı küll"dür. "Akl-ı küll"ün aktif kabiliyeti ikinci aklı meydana getirmiştir. Pasif kabiliyetinden de dokuzuncu göğün nefsi, cürmü, yâni maddesi doğmuştur. Bu aklın aktifliğinden sekizinci gök, böyle böyle sonunda onuncu akıl ve dünya meydana gelmiştir. Göklere dönüşünden dört basit unsur (yaşlık, kuruluk, soğukluk, sıcaklık) meydana gelmiştir; "Su, toprak, hava, ateş" doğmuştur. Dört unsurla; dokuz gök, cansızlar, nebatlar ve canlılar meydana gelmiştir.

Mevlâna bu inanışın mânâsız ve boş olduğunu, gerçek olmadığını, Cenâb-ı Hakk'ın dilinden söyleyerek; "Ben dört tabiatten değilim, illet-i ûlâ (=ilk sebep) da değilim. Dâimâ işler başarmada, düzüp koşmadayım. Ben ölümsüzüm." diye buyuruyor.

⁴⁶¹ Feth Sûresi'nin 23. âyetinde; "Allah âdetlerinde değişiklik bulamazsın." buyurulmaktadır ki, bizim tabiat kanunları dediğimiz Allah'ın şaşmaz kanunlarına işaret var. Soğuk üşütür, ateş yakar, su boğar, mevsimler şaşmadan hükümünü icrâ eder. Fakat peygamberlerin mucizeleri ile, velilerin kerâmetleri ile bazı hâdiseler Allah'ın takdiri ile değişir. Ateş İbrahim (a.s.)'ı yakmıyor. Su Hz. Mûsâ'yı boğmuyor.

⁴⁶² Bu beyit Mülk Sûresi'nin 30. âyetidir. Şu meâldedir: "Eğer suyunuz derine gider de akmaz olursa, size tatlı suyu kim getirir?"

- Cenâb-ı Hakk buyuruyordu ki: "Suyu yerin derinliklerinde gizlerim, kaynaklarını kuruturum, orayı çorak yerlere döndürürüm."
- 1635 • Benim gibi eşsiz lûtf ve kahr sahibi Allah'tan başka, suyu tekrar kaynağa döndürecek kim vardır?"
- Basit bir mantıkçı filozof o sırada mektebin yanından geçiyordu.
  - Bu âyeti işitince beğenmedi de; "Biz de" dedi "suyu kazma ile kazar çıkarırız."
  - Biz bel ile yarar, kazma ile kazar, suyu yerin altından üstüne çıkarırız."
  - Gece uyudu, rüyasında arslan gibi bir yiğit gördü. O yiğit, filozofa bir tokat attı. İki gözünü kör etti.
- 1640 • O filozofa dedi ki: "Ey düşüncesiz adam! Eğer sözünde duruyorsan, gözünün kaynağından kazma ile bir ışık, bir nûr çıkar."
- Sabah olmuştu. Sıçradı kalktı. Onun iki gözü de kör olmuştu. Görüş nûru, o iki gözden de uzaklaşmıştı.
  - Eğer ağlayıp sızlasaydı, tövbe etseydi, kaybolup giden gözlerinin nûru Allah'ın lûtfu ile geri gelirdi.
  - Fakat tövbe etmek de elde değildir. Tövbe zevki her sarhoşa meze olamaz.
  - Yaptığı işlerin uğursuzluğu ve inkârının şomluğu, gönüle giden tövbe yolunu kapatmıştı.
- 1645 • Onun gönlü katılıkta taşa dönmüştü. Tövbe, oraya ekin ekme için o taşı nasıl yarabilirdi?⁴⁶³

⁴⁶³ İnsan günâha girebilir. Günâh işlemeyen kimse bulunabilir mi? Elbette kimse günâh işlemek istemez. Ama elde olmadan nefsin tuzağına düşer de, Hakk'ın arzu etmediği bir günâhı, bir suçu işlerse, hemen tövbe ve istiğfâr etmelidir. Fakat Mevlâna'nın buyurduğu gibi: "Tövbe; isyân sarhoşlarının ağzına meze olamaz ki." Her günâhkâra tövbe etme duygusu verilmemiştir ki. Nasıl ki bazı varlıklı kişilere, zenginlere şükretme duygusu verilmemiştir gibi. Bir ârif, insanın ne kadar âciz olduğunu anlatmak için; "Gönlümde günâh işlemeye istek var / Dildeyse gezer tövbe ile istiğfâr." diye yazmıştır. Bir hadîslerinde yüce Peygamberimiz; "Sizin dertleriniz, günâhlarınız; devânız da tövbe ve istiğfârınızdır." diye buyurmuşlardır. Fadîl b. İyaz hazretleri; "Günâhları terk etmeden af ve mağfîret istemek, yalancılardan tövbesidir." dediği gibi, Yahya b. Muâz hazretleri de; "Ben tövbeden sonra işlenmiş bir günâhı tövbeden evvel işlenmiş, bitmiş bir günâhtan daha çirkin görürüm." diye buyurmuştur.

- Şuayb Peygamber gibi biri nerede ki, duâ etsin de dağı ekin ekilecek hâle getirsin?
  - Her gönüle secde için izin yok. Çünkü rahmet ücreti her çalışanın nasibi değildir.
  - Aklını başına al da; "Tövbe ederim, Allah'ın lûtf ve keremine sığırım." düşüncesine kapılarak nefsin isteklerine uyma, günâh işleme.
  - Tövbe için bir parlaklık, yâni bir iç yanışı, bir pişmanlık gerek. Tövbeye bir şimşek, bir bulut yâni âh etmek, nedâmet, göz yaşları dökmek şart.⁴⁶⁴
  - Bir meyvenin yetişmesi için harâret ve su gerekir. Tövbenin kabulü için de bulut ve şimşek yâni göz yaşı, iç yanışı ister.
- Gönül şimşeği çakmaz, göz bulutu yağmur yağdırmazsa, öfke ateşi, 1655 günâh ateşi nasıl söner?
- Kavuşma şimşeğinin yeşilliği, yâni ilâhî tecellî nûrunun parlaklığı gönülde nasıl belirir? Mânâ kaynakları nasıl coşup akar?
  - Yağmurlar yağmasa gül bahçesi, yeşillige nasıl sır söyleyecek? Me-nekşe yaseminle nasıl ahidleşecek?⁴⁶⁵
  - Çınar ağacı duâ için nasıl el açacak? Selvi havada nasıl baş sallayacak?
  - Çiçekler ilk bahar günlerinde renklerle, kokularla dolu yenlerini nasıl sallamaya başlayacaklar?

⁴⁶⁴ Bir hadîs-i şerîfte; "Tövbe nedâmetten, yâni pişmanlıktan ibârettir." diye buyrulmuştur. Yaptığı kötü bir işten pişman olan kişi; "Keşke yapmasaydım." diye pişmanlık duyar. İçinden âh eder. Nefsine karşı küçük düşmüş otur. İçinde bir eziklik duyar. İçi yanarak gözünden yaşlar döker. İşte o yanış, tövbenin şimşeği; ağlayan göz de bulut mesâbesindedir.

⁴⁶⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok âyetlerde; "Yerlerde ve göklerde ne varsa hepsi de Allah'ı tesbih etmektedir." diye buyruluyor. İlim de bu gün bizim cansız sandığımız varlıkların, toprağın, taşların, kayaların, etrafımızda bulduğumuz eşyanın hepsinin atomlarının bir çekirdek etrafında baş döndürücü hızla döndüklerini haber vermektedir. Çıplak gözle göremediğimiz bu hareketleri, maddeleri binlerce defa büyüten mikroskoplarla bilginler gözlemektedir.

Atomların dönmesi, varlıkların cansız olmadıklarının, canlı bir belgesidir. Muhyiddîn-i Arabî hazretleri; *Futuhât-ı Mekkiyye*'sinde; "Ben bütün varlıkların, cansız sandığımız kayaların, kumların, suların, toprakların, bitkilerin, hayvanların, Allah'ı tesbih ettiklerini duymaktayım." diye yazmıştır. Peygamber efendimiz de bir hadîslerinde; "Lüzumsuz yere eşyâyı rahatsız etmeyiniz. Çünkü eşya tesbihdedir." diye buyurmuştur. Hz. Mevlâna çiçekleri, ağaçları, konuşTUR gibi edebî bir sanat olan "teşhîs" ve "intak" yapmıyor. Onların gizli hareketlerini, konuşmalarını, tesbihlerini gönül kulağı ile duyuyor ve bize duyuruyor.

1660 • Nasıl olur da lâlenin yanağı kan gibi kızaracak? Nasıl olur da gül, gonca kesesini açıp içindeki altınları saçacak?

- Bülbül nereden gelecek de gülü koklayacak? Üveyk kuşu "Ku-ku" (=nerede-nerede) diye sevgilisini arayacak?
- Nasıl olur da leylek canla, gönülle; "Lek-lek" (=Senin, senin) diye gaga vuracak. "Lek" ne demektir? Mülk de senin, mal da senin; her şey senin Allah'ım diyecek.
- Nasıl olur da toprak gönlünde gizlediklerini gösterecek? Nasıl olur da bahçe gökyüzü gibi parlayacak?
- Bahçelerin giymiş olduğu o süslü güzel elbiseleri nereden bulup getirmişler? Hepsi de kerem sahibi Allah'tan; hepsi de merhamet sahibi Allah'tan.

1665 • Bütün bu güzellikler onun varlığına şahittir. Bunlar kendini tamamıyla Hakk'a vermiş bir velînin ayak izleri.

- Bu güzelliklerin mânâsını anlayan, bu güzellikleri yaratan, ibdâ' eden o eşsiz pâdişah'tan bir belirti gören, sevinir, mutlu olur. Görmeyen gâfil ise uyanılmaz bir uykudadır.⁴⁶⁶
- Elest âleminde Rabbi'ni görüp mest olan kişinin rûhu, bugün de onun eserlerini, onun yarattığı güzellikleri görür de, Rabbi'ni görmüş gibi kendinden geçer.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ Beyitte geçen pâdişah'tan maksat Allah'tır. Onu görmek, ondan bir belirti görmek şu anlama gelir: Cenâb-ı Hakk ezelde bütün rûhlara; "Elestü bi-Rabbiküm" (=Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) diye hitâp ettiği zaman, gaflette olmayan, uyanık bulunan rûhlar, Hakk'ın o tatlı hitâbına; "Evet sen bizim Rabbimizsin." demişlerdi. Uyanık olmayan, gaflet içinde olan rûhlar da, bu hitâba, istemiyerek "evet" demiş veya dememiş olanlardır. İşte o hitâb esnâsında uyanık ve candan "evet" diyen kişiler, Allah'ın dünyadaki eserlerini, baharın güzelliklerini görmekte de uyanık bulunmuş olurlar. Onlar bu âlemdeki güzelliklerde onun belirtilerini, onun sanatını, onun yaratma gücünü görürler. Ezelde gâfil olanlar, bu dünyada da gaflet içinde bulunurlar da, Hakk'ın yaratma gücünü göremezler. Onlar hâlâ gaflette, uyanılmaz bir uykudadırlar.

⁴⁶⁷ Elest âlemi (Ezel Âlemi): Cenâb-ı Hakk Hz. Âdem'den bulunduğumuz zamana kadar gelmiş, yaşamış, ölüp gitmiş bütün insanların rûhlarına ve kıyâmet kopuncaya kadar dünyaya gelecek rûhlar da dâhil olmak üzere, hepsine "Elestü bi-Rabbiküm" (=Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) diye hitâp etmişti. İşte o âlem "Elest Âlemi, Ezel Âlemi"ydi.

Hikmet teşrîfâtçı gibidir,
insanı pâdişaha götürür

• Hikmet; kaybolmuş deve gibidir. Hikmet teşrîfâtçı gibidir. İnsanı pâdişaha götürür.⁴⁶⁸

• Rüyâda güzel yüzlü birisini görürsün, o sana bir vaade bulunur. Bazı 1670 alâmetler söyler, izler belirtir.

• "Murâdına ereceksin; işte sana bir iz, bir belirti; yarın senin karşına filan çıkacak." der.

• Bir belirtisi şu; ata binmiştir. Bir belirtisi de seni kucaklayacaktır.

• Bir belirtisi de şu; seni görünce gülecektir. Bir belirtisi de; karşında el bağlayıp duracaktır.

• Bir belirtisi de şu; sabah olunca bu rüyâyı heveslenip kimseye söylemeyeceksin.

• Bu belirti Zekeriyya(a.s.)'a da gösterilmişti. "Üç gün hiç kimseye bir 1675 söz söylemeyeceksin." denmişti.⁴⁶⁹

• Üç gece iyi kötü hiç bir şeyi söyleme. Bu susma, Yahya'nın dünyaya gelmesinin alâmetidir.

• Üç gün söz söyleme. Bu susma, murâdına ereceğine işârettir.

• Bu belirtiyi dile getirme, bu sözü gönlünde gizle...

• Bu belirtileri rüyâda gördüğün güzel, sana şeker gibi tatlı tatlı söyler, hattâ bu da nedir? Daha yüz belirti dile getirir.

• Bu rüyâ; durmadan, dinlenmeden dâimâ Allah'tan dilediğin mala, 1680 mülke, makama erişeceğine alâmettir.

• Uzun geceler ağlayıp durduğun şeyi, seher vakitlerinde yanıp yakılarak yalvardığın şeyi,

• O, olmaksızın günlerini karartan, boynunu iğ gibi incelten şeyi,

• Varını yoğunu Allah uğrunda zekât olarak veren ermişler gibi, sen de onun rızâsını elde etmek için herşeyi verirsin.

⁴⁶⁸ Bir hadîs-i şerifte; "Hikmet müminin kaybetmiş devesidir, o hikmeti nerede bulursa alır. O onun hakkıdır." diye buyurmuştur. Bu yüzdendir ki bir mümin isterse Konfiçyus'un, isterse Eflâtun'un söylediği hikmetleri almakta tereddüt etmez. Büyük Peygamberimiz bu husûsta daha ileri gidiyor. Bir hadîslerinde de;

(= اطلبوا الحكمة ولو من افواه المشركين) "Müşrikler, yani Allah'ın inkâr edenler de söyleseler, hikmeti kabul ediniz." diye buyuruyor. *Vahdet-i Vücûd*, Ferid Bey, s. 64.

⁴⁶⁹ Meryem Sûresi'nin 4-10. âyetine işâret var.

• Varını yoğunu verdin, uykudan oldun, betin benzin soldu, başını bile fedâ ettin. Riyâzetle kıla döndün.

1685 • Öd ağacı gibi ne kadar ateşte oturdun; zırh gibi, miğfer gibi ne kadar kılıcın karşısında durdun, göğüs gerdin.

• Bu çeşit yüz binlerce çâresizlikler vardır. Bunlar âşıkların huyudur, nasîbidir. Bunlar sayıya sığmaz, hesaba gelmez.

• Gece bu rüyâyı gördün; gündüz oldu, uyanıp kalktın; rüyânın gerçekleşmesini bekleyerek günün hoş ve uğurlu oldu.

• O alâmetler, o belirtiler nerede? diye gözünü sağa sola döndürüp durmadasın.

• Gün geçer de o belirtiler çıkmaz, görünmezse diye yaprak gibi titreyip durursun.

1690 • Sokaklarda, çarşılarda, pazarlarda buzağısını yitirmiş adam gibi koşup durmadasın.

• Biri çıkar da; "Efendi hayrola, ne koşup duruyorsun? Sana ne oldu? Burada bir şey mi yitirdin? Sen kimsin?"

• Sorana dersin ki; "Hayırdır, ama bana ait bir hayırdır. Bunu benden başkasının bilmesi gerekmez.

• Söylersem, bir belirtisini elden çıkarmış olurum. Belirtisinin yok olması, bana ölüm vakti demektir."

• Her atlının yüzüne bakarsın, o da sana; "Yüzüme deli gibi bakma" der.

1695 • Ona; "Ben yakın bir dost kaybettim, onu aramakla meşgulüm" dersin.

• Ey atlı, devletin, sa'âdetin dâimî olsun, âşıklara acı; onları hoş gör.

• Mâdemki gereği gibi aradın, işe iyice sarıldın, dikkatle baktın. "Bir işe tam sarılan kişi yanılmaz." diye bir hadis de vardır. Elbet bulursun.⁴⁷⁰

• Derken ansızın o atlı çıkagelir. O bahtı iyi kişi gelir. Seni sımsıkı kucaklar.

⁴⁷⁰ Bir hadis-i şerifte: "Bir kimse bir şeyi ciddiyetle ararsa, bulur ve bir kimse bir kapıyı ısrarla çalarsa, içeriye girer." buyrulmuştur. Hz. Mevlâna bu hadise işâret ediyor. Demek aradığımız bir şeyi bultmamız için, ciddi davranmamız ve bir kapıdan içeriye girebilmek için, onu ısrar ile çalmamız lâzım. Diğer bir hadis-i şerifte: "Cenâb-ı Hakk duâda ısrar edenleri, murâdını Allah'tan tekrar tekrar isteyenleri sever." buyrulmuştur. Duâlarda bir isteğin üç defa tekrar olunması, bu sebeptedir.

• Sen, o kişinin gelip seni kucaklamasının verdiği mânevî zevkle, kendinden geçer, yere düşersin. Senin hâlinden anlamayan biri; "İşte bir gösteriş, işte sana iki yüzlülük" der.

• O, kendinden geçen kişinin şu coşkunu nedir? Ne bilirsin? Bu coşkunluk kiminle buluşmanın, kime kavuşmanın belirtisi? Bilmez ki...

• Bu belirti onu görenin, anlayanın harcı; bu belirti öbürüne nerden belirecek?

• Âşıka her an ondan bir belirti belirmedi. Onun yüzünden her an canına can katılmadadır.

• Sudan çıkmış; çâresiz kalmış bir balığın önüne sanki su çıkmıştır. Bu izler, bu belirtiler alın yazısı kitabının âyetleridir.

• Peygamberlerde bulunan bir çok belirtiler, işâretler, Allah'ı bilen tanıyan kişilere yabancı değildir.

• Bu söz eksik kaldı. Bir karara, bir neticeye bağlanamadı. Bundan dolayı beni mazur gör, çünkü gönlüm elimde değil, ben âşıkım âşık. 1705

• Kum zerrelerini kim sayabilir? Hele aşk, birinin aklını başından alır giderse?

• Ben bağdaki bahçedeki yaprakları sayıyorum. Ben kekliğin, kuzgunun ötüşünü de sayıyorum.

• Bunlar sayıya sığmaz, ama ben mihnetlere uğramış kişilerin irşâdı için sayıyor ve gerektiği kadar açıklıyorum.

• Pâdişahımız ve tek olan, eşi benzeri olmayan Allah'ımız; "Üzkürullah" (=Allah'ı anın) diye bize izin verdi. Bizi ateş içinde gördü de, bize nûr ihşân etti.⁴⁷¹

• Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ben sizin zikir edişinizden pâk ve üstünüm, benim için tasavvurlar ve tasvirler lâyıf değildir."

• Fakat şekle ve hayâle kapılarak mest olan kişi, bizim zâtımızı örneksiz anlayamaz.

• Ağızla, dil ile duymadan, düşünmeden (papağan gibi) edilen zikir noksan bir hayâldir. Pâdişahca yâni can ve gönülle hayranlık duyularak yapılan zikir, sözlerden, kelimelerden arınmıştır.

⁴⁷¹ Ahzap Sûresi'nin şu meâlde olan 41-43. âyetlerine işâret var: "Ey iman etmiş olanlar! Allah'ı çok çok zikrediniz ve onu sabah ve akşam tesbih ediniz, (sübhânallah deyiniz). O öyle merhametlidir ki, sizi karanlıklardan nûra çıkarmak için mağfîret melekleri de sizin için istiğfâr ederler. O, müminler hakkında çok merhametlidir."

Mûsâ (a.s.)'ın
bir çobanın candan yakarışını, münâcâtını
hoş görmemesi

- 1720 ● Mûsâ (a.s.) yolda bir çoban gördü. Çoban; "Ey Allah! Ey Allah!" diye sesleniyordu.
- "Sen neredesin? Sana kul, kurban olayım; senin çarışını dikeyim, saçlarını tarayayım.
  - Elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım, ey büyükler büyüğü! Sana süt getireyim.
  - Ellerin öpeyim, ayaklarını ovayım, uyku zamanı gelince, yatacağın yeri silip süpüreyim.
  - Bütün gecelerim sana kurban olsun, seni andığım, hey hey diye feryâd ettiğim Rabbim!"
- 1725 ● O çoban bu çeşit boş sözler söyleyip durmada idi. Hz. Mûsâ; "Sen kiminle konuşuyorsun, bu sözleri kime söylüyorsun?" diye sordu.
- Çoban; "Bizi yaratanla, bu yeri göğü halk edenle." diye cevap verince,
  - Hz. Mûsâ dedi ki: "Hey! Kendine gel; aklını mı kaybettin? Sen müslüman olmadan kâfir olmuşsun.
  - Bu ne saçma söz, bu ne küfür, bu ne ağza alınmayacak laf, bunları söylememek için ağzına pamuk tıka.
  - Küfrünün pis kokusu dünyayı kokuttu. Senin küfrün din kumaşını yıprattı.
- 1730 ● Çarık ve dolak sana ve senin gibilere lâyıık; bir güneşe bunlar lâyıık olur mu?
- Böyle sözlere ağzını kapamazsan bir ateş gelir, halkı yakar yandırır.
- 1735 ● Bu sözleri kime söylüyorsun? Amcana mı? Dayına mı? Beden sahibi olmak, bir şeye ihtiyacı bulunmak, celâl sahibi Allah'ın sıfatları arasında var mı?
- Çoban; "Ey Mûsâ!" dedi. "Sen bu sözlerinle, bu azarlarımla benim ağzımı diktin, bağladın. Pişmanlıktan beni perişan bir hâle getirdin. Canımı yaktın."
  - Çoban elbisesini yırttı. Yana yakıla bir âh çekti. Sonra çöllerin yolunu tuttu.

- "Bizim kulumuzu bizden ayırdın." diye Hz. Mûsâ'ya vahiy geldi. 1750
  - "Sen kullarımı bana yaklaştırmak, benimle buluşturmak için mi geldin? Yoksa ayırmak için mi?
  - Gücün yettikçe ayrılık yoluna ayak basma. Benim için en hoşlanılmayan şey boşamaktır.⁴⁷²
  - Ben herkese bir huy, bir sîret; herkese bir çeşit ta'bir, bir çeşit ıstılah verdim.
  - Onun hoşuna giden övüş, meth ü senâ senin için çekiştirme olur. O söz ona bal gibi tatlı gelir, sana ise zehir olur.
- 1755 ● Biz ise tamamıyla temizlikten de, pislikten de münezzehe; ağır canlılık-
tan da, çeviklikten de beriyiz.⁴⁷³
- Ben kullarıma 'İbâdet ediniz.' diye emrettim; bu bir kâr, bir fayda elde edeyim diye değildir. Kullara ihsanlarda, iyiliklerde bulunayım diye-
dir.
  - Allah'ı herkes kendi dili ile tesbih eder. Allah da herkesin dilini anlar. Hindliler Hindce kelimelerle, Sindhiler de Sindce kelimelerle övgüde bulunurlar.
  - Ben kullarımın beni tesbih etmelerinden arınmam, pâk olmam. Onların beni tesbih ve takdis etmelerinden yine kendileri arınır, pâk olur ve dilleri mânen inci saçır.⁴⁷⁴
  - Biz dile, söze bakmayız; gönle ve hâle bakarız.⁴⁷⁵
- ⁴⁷² Bir hadis-i şerifte; "Allah, kadın boşamaktan daha sevimsiz bir helâl yaratmamıştır" diye buyrulmuştur. *Câmiu's-Sağır*, c. 1, s. 4.
- ⁴⁷³ Temizlik, pislik, fânî varlıklar içindir. Cenâb-ı Hakk herşeyden münezzehtir. Bilinmeyen bir şeyi anlamak için başka bir şeye benzetilir veya benzemez olduğu bildirilir. Allah'ın benzeri ve zıttı olmadığından, ikisi ile de ta'rif edilemez.
- ⁴⁷⁴ Bir İranî şâir; "Allah'ım! Seher kuşları her sabah kendi dilleri ile seni meth ve senâ ederler, överler." diye Hakk'a hitâp eder. Yalnız insanlar, hayvanlar, bitkiler değil; sular, ırmaklar, kayalar, taşlar, topraklar isti'dadları dili ile Cenâb-ı Hakk'ı zikir ve tesbih etmektedirler. İsrâ Sûresi'nin 44. âyetinin meâli şöyledir: "Hiç bir şey yoktur ki Allah'ı tesbih ve ona hamd ve senâ etmiş olmasın. Fakat ey insanlar, siz onların tesbihini anlamazsınız." Muhyiddin-i Arabî hazretleri *Futuhât-ı Mekkiyye*'sinde; "Ben canlı cansız bütün varlıkların tesbihlerini kulaklarımla duyuyorum." diye buyurmuştur.
- ⁴⁷⁵ Bir hadis-i şerifte; "Allah sizin sîretlerinize, sözlerinize, yaptığımız ibâdetlerinize bakmaz, belki kalbinize, niyyetlerinize bakar." buyrulmuştur. Yâni yaptığımız ibâdetleri, iyilikleri Allah rızâsı için mi yapıyorsunuz? Yoksa gösteriş için mi yapıyorsunuz? Allah ona nâzırdır.

1760 ● İsterse söz içli olmasın, güzel olmasın. O, gönülden bize bağlı ise, gönülle bize yaklaşırsa, biz ona bakarız.

● Çünkü gönül cevherdir. Söz ise a'râz. A'râz eğretidir. Esas maksat cevherdir.⁴⁷⁶

● Mânâsı gizli ve kapalı yahut başka olan sözler ne vakte kadar sürecek? Ben yanıp yanıp yakılma isterim. Sen gönlünde o ateşi uyandırmaya çalış...

● Rûhunda aşk ile bir ateş tutuştur da, baştan başa bütün düşünceleri, bütün sözleri yak gitsin...

● Ey Mûsâ! Bilginlerin adları başkadır. Rûhu, gönlü yanık âşıklarınki bile başkadır.

1765 ● Âşıklar her an bir başka çeşit yanarlar, yakılırlar. Yıkık bir köyden ne haraç alınır, ne de vergi.

● Hakk âşkı yanlı bir söz söylerse, onun için yanlı söylüyor diye kanlara boyanıp şehit olursa, onu yıkama.

● Şehitler için kan sudan daha değerlidir. Onlar hakkında bu yanlı, yüzlerce doğrudan üstündür.

● Aşk dini, bütün dinlerden ayrıdır. Âşıkların şerî'ati de, mezhebi de Allah'tır."

● Ondan sonra Cenâb-ı Hakk Hz. Mûsâ'nın gönlüne, gizlice, söze sığmayacak, dile gelmeyecek sırlar söyledi.

● Mûsâ'nın gönlüne sözler döktüler. Görmekle söylemeği birbirine kattılar.

● Hz. Mûsâ kaç defa kendinden geçti, kaç defa kendine geldi, kaç defa ezelden ebede doğru uçtu?

1775 ● Bundan ötesini anlamaya kalkışırsam ahmaklık etmiş olurum. Çünkü bunu anlatmak, anlayışın da, anlatışın da ötesindedir.

● Eğer söyleyecek olursam, akıllar yerlerinden kopar, uçar, biter; yazarsam nice kalemler dayanamaz, kırılır gider.

● Hz. Mûsâ Hakk'tan bu azarı işitince, çöllere düştü, çobanın peşinde koştu.

● O başı dönmüş, aşk sarhoşu olmuş çobanın ayak izlerini izledi. Kır yolunun tozlarını kaldırdı.

⁴⁷⁶ Cevher; varlığın cismi, dış yüzü. A'râz; ona ârız olan vasıf, mânâ, huy. Mesclâ. gönlün kendisi bir cevherdir; rengi, kokusu a'râzdır.

● Sonunda Hz. Mûsâ çobanı buldu. Ona dedi ki: "Müjdem ver. Senin için Allah tarafından kulluk izni geldi. Sana ibâdet müsâdesi verildi.

● Allah'a ibâdetinde hiç bir edep ve tertip arama, daralmış gönlüne ne gelirse çekinmeden söyle.

● Senin küfrün dindir. Dinin de can nûrudur. Sen eminliğe ermişsin. Bütün bu dünya da senin yüzünden emanda.

● Ey 'Allah dilediğini yapar' âyeti ile bağışlanmış kişi! Hiç bir şeye aldırmadan, korkusuzca yürü. Ağzına geleni çekinmeden söyle."⁴⁷⁷

● Çoban: "Ey Mûsâ!" dedi. "Ben önce bulunduğum cezbe hâlimden geçtim. Şimdi ben gönlümün kanlarına bulanmışım.

● Ben 'sidretü'l-müntehâ'yı geçmiş, oradan da ötelere yüzbinlerce yıllık yol almışım."⁴⁷⁸

● Sen bir kamçı vurdun, atım şahlandı, sıçradı gök kubbeyi aştı.

● 'Lâhût' bizim 'Nâsut'umuza mahrem oldu. Senin eline ve koluna aşk 1790 olsun."⁴⁷⁹

● Şimdi benim hâlim söze sığmaz, bu söylediğim sözler benim hâllerim değildir.

● Aynada bir nakış, bir şekil görürsün; gördüğün senin şeklindedir. Aynanın nakışı, aynanın sûreti değildir.

⁴⁷⁷ "Allah dilediğini yapar." âyeti *Kur'ân*'da bir kaç yerde geçer: Âl-i İmrân Sûresi'nin 40. âyetinde, İbrahim Sûresi'nin 27. âyetinde, Hacc Sûresi'nin 18. âyetinde.

⁴⁷⁸ Sidretü'l-müntehâ: Yedinci kat göğün üstünde bir yer. Göğün son hudûd işaretidir. Halkın akıl ve şuuru oradan ileri gidemez. Mirâç gecesinde Hz. Peygamberimizi oraya kadar götüren Cebrâil (a.s.) Peygamberimize: "Ben daha ileri geçemem, bir adım bile atsam yanar, yakılırım." dedi ve orada kaldı. Hz. Peygamberimiz ilâhî aşkla her şeyi göze alarak yürüdü, geçti. Hakk'a ulaştı. Bu hâdiseyi Süleyman Çelebi *Mevlid*'inde şu beyitlerle açıklar:

"Ger geçem bir zerre denli ilerü,
Yanarım baştan ayağa ey ulu."

Ve Peygamberimizin mübârek dilinden de şu beyti söylemiştir:

"Çün ezelden bana aşk oldu delil
Yanar isem ben yanayım ey halil."

⁴⁷⁹ "Nâsut âlemi"; şu üzerinde yaşadığımız çokluk âlemi, madde âlemi, mülk ve şehâdet âlemi de denilen bu âlemi duygularımızla görür ve biliriz. "Lâhût âlemi" ise; vahdet âlemi, ulûhiyyet âlemidir. Sûfilere göre nâsut âlemi, lâhût âleminin zuhûrudur. Aynı bir varlığı yoktur. Yâni maddî bir âlem, bir gölge âlem olan nâsut âlemi bir görüntüden ibâret olup mânâ âleminin, lâhût âleminin zuhûrundan, görünüşünden başka bir şey değildir.

- Neyzenin neye üflediği nefesten çıkan ses neye mi aittir? Hâyır, o ses neye üfleyen neyzenindir.⁴⁸⁰
- Ey Allah'a yalvaran kişi! Kendine gel kendine. Sen Allah'ı bütün gücünle bütün takatınla uygun kelimelerle övsen de, hamdetsen de; bu övüş, bu hamd çobanın gibi Hakk'a lâîk olmayan bir övüştür.

1795 • Senin övüşün çobanınkinden daha da iyi olsa, Allah'a karşı yine de değersizdir. Yakışksızdır. Sonu gelmez.

- Ben hamdediyorum, Allah'ı övüyorum, şükrediyorum diye ne söyleyip duruyorsun. Göz önünden perdeyi kaldırdıkları, her şeyi olduğu gibi gösterdikleri vakit, zannedilen şeylerin öyle olmadığını anlarsın...

Kan pistir,
ama azıcık su ile temizlenir;
ya insanın içindeki mânevî pislikler
ne ile temizlenir?

- Kan pistir, ama azıcık su ile temizlenir. Fakat insanın içinde öyle mânevî pislikler var ki.

1800 • İnsanın içindeki pislikler, Allah'ın lûtufta ve merhamet suyundan başka bir şeyle temizlenmez. Çünkü bu mânevî kirler, ibâdetle bulunan kişinin bile gönlünden eksilmez, giderilmez.⁴⁸¹

⁴⁸⁰ Bu ve bundan evvelki beyitlerde bazı incelikler var: Şöyle ki Hz. Mûsâ çoban ile Hakk arasında âdetâ bir tercüman gibidir. Çoban kendini önce aynaya benzetiyor. Orada görünen Mûsâ'dır. Neyde de öyle; çoban neyin sembolüdür. Mûsâ da ona üfleyen, onu seslendiren neyzenidir. Çoban demek istiyorki: "Yâ Mûsâ, benden ne çeşit sözler işittinse, onlar benim değildir. Senindir. Benim kabiliyetim olsaydı, senden aldıklarımı aksettirir, daha güzel sözler söylerdim."

⁴⁸¹ Hz. Mevlâna'nın bahsettiği lûtf-i ilâhî suyu nedir? Nerede bulunur? Ne olduğunu, nerede bulunduğunu Hz. Muhammed'in hayatında geçen bir vak'a ile arz edeyim: "Mekke'nin müslümanlar tarafından ele geçirildiği gün, bir kaç azıtlı müşrikten başka Mekke halkının hepsine eman verildi. Yâni affedildi. Mekkelilerden Fudala isminde birisi Peygamberimizi öldürmek kastıyla mübârek yanına sokuldu. Hz. Peygamber ona "Sen Fudala mısın?" diye sordu. Evet cevabını alınca; "Zihninde kurduğun şeyden tövbe ve istiğfâr et." dedi ve mübârek elini Fudala'nın göğsüne koyması ile onun zihnindeki öldürme düşüncesi gitti. Kalbi iman nûru ile doldu. Bunu sonra kendisi hikâye etmiştir. İşte bu vak'a Allah'ın lûtufta ve hidâyeti, Resûl-i ekremin eli sûretinde tecellî etmiştir. Demek ki, Allah bir kimsenin temizlenmesini murâd buyurunca, sevgili kullarından biri vâsitasıyla onu mânen irşâd ediyor.

- Keşke secde ettiğin zaman, yüzünü çevirseydin de "Sübhan Rabbi-ye'l-a'lâ" (=Yücelerden yüce Rabbim noksan sıfatlardan münezzehtir)'in mânâsını bilseydin, yâni şekil secdesi değil de gönül secdesi yapsaydın.

- Secde ediş şeklim de, varlığım gibi sana lâîk değil Allah'ım! Sen benim kötülüğüme karşılık iyilik ver, lûtuflarda bulun.

- Şu yeryüzünde, şu kara toprakta Allah'ın hilminden eser var da bu sebeple toprağa dökülen pislikleri yok eder. Çiçekler bitirir, meyveler verir.

- Toprak bizim pisliklerimizi örter, karşılığında bize goncalar verir, güller bitirir.

- Kâfirler, Allah'a inanmayanlar bile görüp anlayacaklardır ki, onlar cö- 1805 mertlikte topraktan daha aşağıda kalmışlardır.

- Varlığından çiçek ve meyve bitmediğini, hattâ bütün temizlikleri bozup kirletmekten başka bir şey yapmadığını anlar da;

- "Hakk'ı anlamakta idrak etmekte ne kadar geri kalmışım, yazıklar olsun bana, keşke ben toprak olsaydım." der.

- "Keşke topraktan yola çıkıp yükselmeseydim. Keşke toprak olarak kalsaydım da, içimde tohumlar devşirseydim.

- Topraklıktan insanlığa sefer edince, yol beni imtihan etti. Bu seferde bulunmaktan yol armağanı ne oldu?

- Bu yüzdendir ki kâfirin gönlü hep toprağa akar. Çünkü onun gözüne 1810 bekâ yolculuğundan bir fayda görünmez.

- Onun yüzünü geriye çevirmesi, dünyaya olan hırsındandır, tama'-ındandır. Yüzünü bekâ yoluna döndürmesi de sadâkatinden, bağlılığından, hamiyetindedir. Yalvarıştan, ümittendir.

- Büyümeye meyli olan her ot büyür, yaşar, gelişir.

- Fakat başını yere eğince, solmaya, kurumaya, eksilip tükenmeye koyulur.

- Rûhunun meyli yüceliklere ise, yücelir durursun, dönüp varacağın yer de orasıdır.

- Eğer başını yeryüzüne çevirirsen, gurûb etmiş, batmış demeksin. Al- 1815 lah; "Batanları sevmem." diye buyurmuştur.

Mûsâ(a.s.)'in
Cenâb-ı Hakk'tan
zâlimlerin gâlip gelmelerindeki sırrı sorması

- Hz. Mûsâ; "Ey kerem sâhibi, ey her şeyi yapan, ey bir an zikri uzun bir ömre bedel olan Allah'ım!
  - Ben su ve çamurdan yaratılmış olan insanlarda eğri büğrü bir takım nakışlar, yâni kötülükler ve kötü işler gördüm de, kalbim Âdem'in yaratılışına melekler gibi itirâz etti.
  - Allah'ım, maksadın nedir? Hikmetin sebebi ne? Balçıktan bir şekil yarattın; ona da fesâd, bozgunculuk tohumu ektin?
  - Zulüm ve fesâd ateşini alevlendirip, mescidi de, secde edenleri de yakmakta ne hikmet var?⁴⁸²
- 1820 • Bir yalvarış için kanlı gözyaşlarını coşturmanın mânâsı nedir?
- Ben bunların aynî hikmet olduğunu biliyorum. Biliyorum ama maksadım bu hikmetin büsbütün açığa çıkması ve benim açıkça görmem.
  - Yaptığın işlerde aynî hikmet bulunduğu dâir olan ilim-i yakînîm bana 'sus' diyor. Ama görmek hırsı da 'hayır' diyor, 'susma, coş, köpür.'
  - Sen kendi sırrını meleklerle gösterdin, böyle bir lûtf, kahır ve mihnete değer.⁴⁸³
  - Âdem'in nûrunu, yâni üstünlüğünü meleklerle açıkça gösterince zorluklar çözüldü.
- 1825 • Senin haşrın, yâni yarattıklarını öldürdükten sonra diriltip mahşerde toplaman ve orada her birini yargılayarak yaptıklarının karşılığını vermen, ölümün sırrını söyleyecektir. Ağaçların meyveleri de yapraklarının sırrının ne olduğunu anlatır ki, yapraktan maksat ondan yetişecek meyvedir.
- Bir hamal yük altında koşup gider. Hatta kendisini ezen o ağır yükü başkalarının elinden kapar.

⁴⁸² Hz. Mevlâna'nın zamanında Moğollar, girdikleri İslâm memleketlerinde halkı câmilere doldurup yakınları gibi; Mevlâna'dan yedi asır sonra Ermeni komitecileri Anadolu'da bu cinâyetleri işlemişlerdir. Bu gün de müslümanlara karşı Hindistan'da, Bosna-Hersek'te bu cinâyetler devam etmekte ve cezâsız kalmaktadır.

⁴⁸³ Hakk'ın kendi sırrını meleklerle göstermesi keyfiyeti şöyle açıklanmıştır: Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bir halîfe yaratmak sırrının meleklerle gösterilmesi, Allah'ın güzel isimlerinin Âdem(a.s.)'a öğretilmesi, meleklerin bilmediği o isimleri Hz. Âdem'in meleklerle bildirmesi, bu sûretle kendisinin bilgi ve irfân yönünden meleklerden üstün olduğunun meydana çıkması idi.

- Hamalların yük için yaptıkları kavgalara bak, işte her iş için çalışıp çabalamanın böyle olduğunu bil.
- Sıkıntılar rahatın, esenliğin temelidir. Acılar nimetin öncüleridir.⁴⁸⁴
- Cennet, yapması bize zor gelen hoşlanmadığımız, tiksindiğimiz şeylerle bize verilmiştir. Cehennem ise, hoşumuza, zevkimize giden şeylerle, şehvetlerimizle bize hazırlanmıştır.⁴⁸⁵
- Zindanda mihnetlere düşen, acılara katlanan kişi, haram bir lokma için, bir şehvet için o zindana düşmüştür.
- Her kim de bir köşkte maddî varlık içinde mutlu bir hayat sürüyorsa, 1840 onun bu mutlu hayatı çetin uğraşmaların, mihnetlerin, ızdırapların neticesidir.
- Kimi altına, gümüşe kavuşmuş, zenginlikte eşi olmayan bir dereceye ulaşmış görürsen, bil ki o kazanç yolunda çok sıkıntılara, zahmetlere sabretmiştir.
- Gözü Müsebbibü'l-Esbâb'a bakan kimse, bunları sebepsiz, Allah'ın hikmeti olarak görebilir. Sen ki his âleminde sin, duygularla etrafı görüyorsun, öyle ise sen sebebe bak, sebebe kulak tut.⁴⁸⁶
- Sebepleri yarıp yıkmak. Irmağın döküldüğü yeri elde etmek, canı tabiat âleminden dışarda olan ermiş kişinin harcıdır.

⁴⁸⁴ Bir işçi gündüz bir takım ağır ve yorucu işlerle uğraşır. O uğraşma tabii ona acı gelir. Fakat akşam olup da gündeliğini alarak evine dönünce, kurulmuş bir sofa ve yalınmış bir yatak bulup rahat eder. Ve gündüzki yorgunluğunu giderir. Demek ki sıkıntılar, didinmeler rahatın sebebi imiş. Bir müslüman da dünyada namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek, harbe gitmek, insanlara yararlı olmak gibi zor işlere katlanarak âhirette yaptıklarına karşılık olarak rahata ve nimete erecektir. Yaptığı ibâdetleri ve hayrı, insanlığı Allah rızâsı için yapması şart; yoksa âhirette rahat edeceğim diye dünya sıkıntılarına kalkanırsa, bu bir alış-veriş olur ki makbul sayılmaz. Yunus hazretleri ne demiş: "Cennet cennet dedikleri / Bir kaç köşkle bir kaç hûri / İsteyene ver anları / Bana seni gerek seni."

⁴⁸⁵ Bu beyitte şu anlamda bir hadise işâret var: "Cehennem zevklerle, şehvetlerle; cennet ise tiksinişen, istenmeyen işlerle perdelenmiştir." *Câmî u's-Sağîr*, c. I, s. 123.

⁴⁸⁶ Bu âlem sebepler âlemidir. Sebepleri hazırlayan Allah her şeyin meydana gelmesine, diğer bir şeyi sebep kılmıştır. Sebepsiz bir şey olmaz. Meselâ kuyudan su çekilecek; önce bir kova, sonra bir ip gerekir. Sonra ipi rahatça çekmek için çıkırık lâzımdır. Bu kadar sebeplerden sonra çıkırığı çevirecek bir kimse bulacağız. Sebeplerin sebebi odur. Allah da Müsebbibü'l-Esbâb'dır. Yâni sebeplerin sebebidir. İrfân nûru ile gözleri açılmış olan ârifler, sebepten evvel müsebbibi, yâni sebepleri hazırlayanı görürler. Sebeplere önem vermezler. Her şeyin meydana gelmesini ilk sebep olan Hakk'tan bilirler. Fakat his âleminde bulunanlar bu hakikati sezemedikleri için, sebepler üzerinde dururlar. Hz. Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'indeki şu beyitte bu konuya şöyle değinir: (رهزن کاروان اسباب / بر امید مسیب الاسباب) "Müsebbibü'l-Esbâb'ı bulmak ümidi ile, sebepler kervanının yolunu kestim."

• Ârif olan kimsenin gözü, peygamberlerin mu'cizeler ırmağının kaynağını, ot ve su gibi sebeplerle değil, sebepsiz olarak görür.⁴⁸⁷

1845 • Bu sebep hem hekîme benzer, hem hastaya. Yine bu sebep hem lamba gibidir, hem de fitil.⁴⁸⁸

• Geceleyin yaktığın kandilin için yeni bir fitil bul. Fakat güneş kandilini bu çeşit fitile muhtaç sanma.⁴⁸⁹

1850 • Halbuki sen Hz. İsa'yı bırakmışsın da, onun bindiği eşeği beslemişsin. Onu geliştirmişsin. Bu yüzden de eşek gibi ülfet perdesinin arkasında kalmışsın.⁴⁹⁰

• Ey eşek huylu gâfil! Bil ki irfân İsa'nın nasıbidir. Eşeğin yâni bedeninin nasibi değildir.

• Eşeğin iniltisini duyarsın da, ona acırsın; bilmezsin ki, o eşek sana eşeklik ediyor.⁴⁹¹

• İsa'ya yâni rûhuna acı da, eşeğe yâni nefesine acıma, tabiatı ve nefsinin aklına hâkim, yâni üstün kılma.

• Tabiatı bırak da hıçkırığa hıçkırığa ağlasın. Sen ona acıma, onun yâni nefsinin isteklerini yerine getirme de, can borcunu öde.

1855 • Sen ey gâfil! Yıllarca eşeğe kul oldun. Yeter artık çünkü eşeğe kul olan eşeğin ardından gider.

• Ne yazık ki bu aşağılık akıl da, eşeğin huyunu huy edindi. O da nasıl ot elde edeyim; karnımı nasıl doyurayım, diye düşünür durur.

⁴⁸⁷ Sûfî sebeplere bakmaz. Mûcize ve kerâmetleri akıl gözü ile değil, imân ve aşk gözü ile müşâhede eder. Onların ilâhî bir lûtuft olduğunu bilir.

⁴⁸⁸ Hakikatte hastaya şifâ veren Allah'tır. Lambayı aydınlatacaktır. Fitile ve yağa yanma vasfını veren de Hakk'tır.

⁴⁸⁹ Güneş kandili; insanda bulunan rûhun, ilâhî emânetinin sembolüdür. Beden hayatını devam ettirmek için yiyerek, içerek bedeninin karanlık gecesinde, hayvanî rûhunun lambasını yak. Onu fitille yağla, çeşitli gıdalarla besle. Fakat rûhunun bu gıdalara ihtiyâcı olmadığını bil. O, yâni rûhun: mânevî hayatın ve ışıkların kaynağıdır. Aslında sen onlarla yaşıyorsun. Onunla varsın.

⁴⁹⁰ İncil'de yazdığına göre (*Matyus = Markus*, 21) Hz. İsa bir eşeğe binerek Orşilim'e gitmiştir. Bu sebeple çok def'a eşeğe binmiş diye söz edilir. Mevlâna bu ve bundan sonraki beyitlerde İsa'yı "Rûh" ve eşeğini de "beden" olarak görür.

⁴⁹¹ Eşeğin karnı acıkınca zırlar. Arpa ve saman ister. Ey nefesine kul olan ve onun isteklerini yerine getiren kişi! Eşek eşeklikle emrettiği gibi seni de o derekeye düşürmek ister.

• Halbuki Hz. İsa'ya hizmeti sayesinde İsa'nın eşeği gönül huyunu aldı, akıllılar makâmını menzil edindi.⁴⁹²

• Çünkü akıl eşeğe üstün gelmişti. Kuvvetli, şişman olan eşeğe binince, eşek büsbütün zayıflar.⁴⁹³

• Ey ancak eşek kadar değeri olan kişi! Senin aklının zayıflığından, âciz- 1860 liğinden bu miskin, perişan eşek, yâni nefsin kuvvetlendi, ejderha kesildi.

• İsa'nın yâni aklın tavsiyelerinden eğer gönlün yaralandı ise, yine onun yüzünden sağlığa erişeceksin. Bu sebeple İsa'dan vazgeçme.

• Ey nefesi hoş mesih! Ey İsa nefesli İsa, halkın verdiği meşakkatlerden, ızdıraplardan nasılsın? Dünyada yılanlız define olmaz ki.⁴⁹⁴

• Ey İsa! Yahudi'nin zulmünden nasılsın? Ey Yûsuf! Hileci ve hasetçi kardeşlerinle nasılsın?⁴⁹⁵

⁴⁹² Hayvanların kıyâmet gününde toprak olacakları, hattâ onları görececek imansızların; "Keşke ben de toprak olaydım." arzusunda bulunacakları *Kur'ân-ı Kerîm*'de haber verilmiştir. Hayvanlar içinden on tanesinin yaşayacakları ve cennete girecekleri de bir hadis-i şerif ile bildirilmiştir. Onlar da şunlardır: 1- Aziz Peygamberimizin devesi, 2- Sâlih(a.s.)'in devesi, 3- Hz. İsmâil'in koçu, 4- Hz. Yûnus'un balığı, 5- Mûsâ(a.s.)'in ineği 6- Belkıs'ın hüdhüdü 7- Süleyman (a.s.)'in karıncası, 8- İsa (a.s.)'in eşeği, 9- Üzeyr (a.s.)'in eşeği 10- Ashâb-ı kehf'in köpeği.

⁴⁹³ Hz. İsa'nın üstün gelen aklına karşı, o eşek, eşeklikten kurtulmuştur. Öyle anlatırlar ki, Hz. Mevlâna'nın babasının mürdüdi Necmeddin Kübrâ hazretlerinin bir müridi, acaba şeyhimin nazarı hayvanlara da tesir eder mi diye zihninden geçirmiş, şeyh sokaktaki köpeklerden birine bakınca köpeğin hâli değişmiş, diğer köpekler onun başına toplanmışlar. Bunu hatırlatmak için denilmiştir ki: "Şeyh Necmeddin'in sevgi ile bakışına mazhar olan köpek, köpeklerin efendisi olmuştur."

⁴⁹⁴ Halkı doğru yola sevk etmek için uğraşan nebîlere ve velîlere, halk sıkıntı çektiymişlerdir. Bizim azîz Peygamberimiz efendimiz: "Hiç bir peygambere benim kadar eziyet edilmedi." diye buyurmuşlardır. Bu eziyetlerin sebebi ise Peygamber Efendimizin onları tevhd ve hidâyete davet etmesidir. Bu beyitlerde Hz. Mevlâna velîlerin, kâmil insanların çektikleri sıkıntıları hatırlatarak, onları çok kıymetli definelere benzetiyor. Onları rahatsız edenleri de, o definelerde bulunan yılanlara benzetiyor.

⁴⁹⁵ Bütün peygamberler ve velîler, kendilerini anlamayan câhil halkın zulmüne, işkencesine maruz kalmıştır. Hz. Mevlâna'nın; "Ey İsa, Yahudi'nin yüzünden nasılsın?" mısraı, bendenize Süleyman Nazif merhûmun: "Hz. İsa'ya Açık Mektubu"nu hatırlattı. Batılı milletlerin İslâm düşmanlığından canı yanan vatanperver büyük insan Süleyman Nazif merhûm, Hz. İsa'ya şöyle hitap ediyordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana tâbi olan şu hıristiyanların yaptıkları hırsızlıklardan, zulümden mahcûp olmuyor musun?" Bugün de İslâm'a karşı olan zulüm devam ediyor. Birleşmiş Milletler toplumunun ve bütün dünyanın gözü önünde Sırp cânîleri müslümanlara yapmadıkları zulüm ve işkence bırakmadılar. Kimse ses çıkarmıyor, çünkü zulüm görenler müslüman.

- Sen gece gündüz bu azgın kavmin peşindesin; gece gündüz onların ömürlerine yardım edersin.
- Bu zulümlerin ateşi yüzünden, senin gönlün yanar, kavrulurdu da, onlara öfkelenerek bedduâ edeceğin yerde dâimâ; "Yâ Rabbî! Sen kavmimi doğru yola götür." diye yalvarmadasın.
- Sen öd ağacı mâdenisin; seni ateşe atsalar, bu dünyayı güzel koku ile, fesleğen kokusu ile doldurursun.
- Sen ateşte yanarak tükenen öd ağacı değilsin, sen gam esiri olacak rûh da değilsin.
- Öd ağacı yanar, fakat öd ağacı mâdeni yanmaktan uzaktır.

- 1875 • Ey kâmil insan! Gökler seninle safâ bulur. Senin cefân başkalarının vefâsından üstündür.
- Çünkü akıllı bjrinden gelen cefâ, bilgisizlerin vefâsından iyidir.
  - Hz. Peygamber efendimiz buyurmuştur ki: "Akıllı'nın düşmanlığı, bilgisizlerin sevgisinden daha iyidir."⁴⁹⁶

Bir emîrin, ağzına yılan kaçan birisini incitmesi

- Akıllı birisi atına binmiş gidiyordu. Uyumuş bir adamın da ağzına yılan giriyordu.
  - Atlı onu gördü. Yılanı ürkütüp kaçırmak için atını sürdü ise de başaramadı.
- 1880 • Atlının aklı fazla idi. Yâni çok şeye aklı erdiği için, uyuyan adama var gücü ile bir kaç topuz vurdu.
- Adam topuzun acısından sıçradı, bir ağacın altına kaçtı.

⁴⁹⁶ Hz. Peygamberimizin mübârek hadisi şöyle: (عَدَاةُ الْعَاقِلِ خَيْرٌ مِنْ صَدَاةِ الْجَاهِلِ) "Akıllının düşmanlığı, câhilin sadâkatinden, dostluğundan daha hayırlıdır." Mevlâna bu hadîse işâret buyuruyor. "Ashâb-ı Kirâm'dan Ebu'd-Derdâ hazretleri Şam'da kadılık ediyordu. Bir gün halkın bir günahkâra sövüp saydıklarını işitti ve "Siz kuyuya düşmüş bir adam görseniz ne yaparsınız?" diye sordu. "İp sarkıtıp çıkarmaya çalışırız." dediler. "Bu günah kuyusuna düşmüş adam için neden böyle yapıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da "Sen bu günahkâra düşmanlık duymaz mısın?" diye sordular. O da: "Evet duyurum; ama, onun şahsına, kişiliğine değil yaptığı işlere düşmanım." diye cevap verdi.

- Ağacın altına bir çok çürük elma dökülmüştü. Atlı; "Ey dertli kişi bu elmalardan ye!" dedi.
- Adama o kadar elma yedirdi ki artık yedikleri ağzından geri gelmeye başladı.
- Elma yiyen garip; "Ey Emîr!" diye bağırdı. "Ben sana ne yaptım ki bana böyle zulm ediyorsun? Bunun sebebi nedir?"
- Gerçekten de canıma bir kasdın varsa bir kılıç vur. Birden kanımı dök, 1885 iş bitsin." dedi.
- "Sana görüdüğüm saat ne uğursuz saatmiş, senin yüzünü görmeyen kişi ne mutlu kişidir.
- Bir cinâyet işlemeden, az çok bir suç yapmadan bu sitemi, bu zulmü dinsizler bile câiz görmez.
- Söz söylerken bile ağzından kan fışkırmada. Allah'ım bu adamın cezasını ver."
- Her an ona kötü sözler söylemekte, lânet etmekte idi. Atlı ise "Bu ovada koş bakalım." diye durmadan ona vuruyordu.
- Adam atının korkusundan, topuz acısından rüzgâr gibi koşmaya baş- 1890 ladı. Koşuyordu ama, yüz üstü yerlere kapaklanıyordu.
- Karnı tıkabasa dolu idi. Gözünden uyku akıyordu. Yorgundu. Ayakları, yüzü yara bere içinde kaldı. Bedeninde de yüzlerce yara açıldı.
- Atlı akşama kadar o adamı koşturdu durdu. Sonunda adamın safrası kabardı. Kusmaya başladı.
- Onun yediği her şey ağzından çıktı. O yemeklerle beraber yılan da dışarı fırladı.
- Ağzından o yılanın çıktığını görünce, o iyi kalpli kişinin, o atının önünde yerlere kapandı.
- O kara, çirkin, iri yılanı görünce bütün dertlerini unuttu. 1895
- Atlıya dedi ki: "Sen rahmet cebrâilisin, yahut da nimetler veren bir lütuf sahibisin.
- Seni gördüğüm saat ne kutlu bir saatmiş; ben ölmüş gitmişim; bana yeniden can bağışladın.
- Senin yüzünü görene, yahut ansızın mahallene gelene ne mutlu...
- Ey tertemiz ve övülmeye lâyık olan rûh! Sana ne kadar kötü, ne kadar boş sözler söyledim.

• Ey benim efendim! Ey pâdişahlar pâdişahı! Kusura bakma, o sözleri ben söylemedim. Benim bilgisizliğim söyledi.

• Eğer bu hâli azıcık bilmiş olsaydım, münasebetsiz sözler söylemezdim.

1905 • Bunu bana birazcık açsaydın ey güzel huylu! Ben seni överdim, hem de çok överdim.

• Fakat susuyor, coşup köpürüyor, bir şey söylemeden başıma vuruyordun.

• Başım sersemledi, aklım başımdan gitti. Zâten beyni küçük olan bu başta akıl mı kalır?

• Ey güzel yüzlü, ey güzel işli! Beni bağışla, söylediklerimi deliliğime ver."

• Atlı adam dedi ki: "O hâli birazcık anlatsaydım ödün patlardı. Ciğerin de o anda erir, su kesilirdi.

1910 • Yılanı sana anlatsaydım, onun nasıl olduğunu söyleseydim, korkudan canım çıkıverirdi.

• Hz. Mustafa (s.a.v.) efendimiz de buyurmuştur ki: 'Sizin kendi içinizde, canınızda olan düşmanı, yâni nefsinizi size açıkça anlatacak olsam,

• Cesur kişilerin bile ödleri patlardı. Ne yola gidebilir, ne de bir işin çâresine bakarlardı.'⁴⁹⁷

• Eğer Peygamber efendimizin bildiklerini bir kişi bilmiş olsaydı, ne niyâz etmeye, yalvarmaya gönlünde bir güç bulabilirdi, ne bedeninde oruç tutmaya, namaz kılmaya bir kuvvet kalırdı.

• Kedinin önündeki fâre gibi, yok olur giderdi. Kurdun önündeki kuzu gibi ölürdü.

1915 • Ne hilesi kalırdı, ne de yolu yordamı. Onun için, ben, içinizdeki korkunç düşmanı size söylemeden sizi terbiye etmede, yetiştirmedeyim."

⁴⁹⁷ Hz. Mevlâna bu hikâyeyi anlatırken, adamın içindeki yılanı bilmesinin, onun için ne kadar korkulu bir hâl olduğunu belirttikten sonra; bizim içinizdeki yılanın, şehvetin, nefis yılanının bilinmesinin bizim için ne kadar korkunç olacağını bize haber vermekte ve Peygamber efendimizin şu hadislerine işaret etmektedir: "Bildığımı bilseydiniz, az güler çok ağlardınız, yemek içmek içinize sinmezdi" (Câmiu's-sağîr, c. II s. 10) (أعدى عدوك نفسك التي بين جنبتك) "İki yanının, böğrünün arasında bulunan nefsin senin en büyük düşmanıdır."

• Atlı içine yılan giren adama dedi ki: "Eğer sen içindeki yılanı bilseydin, ne elma yemeye kuvvetin kalırdı, ne yol yürümeye, ne de kusmaya..."

• Senden uygunsuz sözler işitmekle beraber, atımı sürüyor, seni koşturuyordum. İçimden de: 'Yâ Rabbi, yılanın çıkmasını kolaylaştır.' diye duâ ediyordum.

• Seni koşturduğumun sebebini söylemiyordum. Fakat seni kendi hâline bırakmak da elimden gelmiyordu." 1925

• Yılandan kurtulan adam secdeler ediyor; "Ey bana kutluluk, ey benim devletim, definem, hazinem!

• Ey yüce kişi, bu hayırlı işin karşılığını Allah'tan bul. Bu zayıfın sana şükür etmeye gücü, kuvveti yok.

• Ey kendisine uyulan er! İyiliğinin karşılığını sana Allah versin. Bende sana şükredecek dudak da yok, çene de yok, ses de yok."

• İşte akıllıların düşmanlığı böyle olur. Onların verdikleri zehir bile cana 1930 safâdır, rûha gıdadır.

Bir adamın ayının yaltaklanmasına, vefâsına güvenmemesi

• Büyük bir yılan bir ayıya sarılmıştı. Arslan yürekli bir kişi koştı, ayının feryadına yetişti.

• Ayı kendisine sarılan büyük yılandan feryad edince, arslan er koştı, 1970 ayı yılanın saldırışından kurtardı.

• O zavallı ayı ejderhadan kurtulunca, o mert kişiden bu lûtfu, bu kere- 2010 mi görünce;

• Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi, kendini ölümden kurtaran yiğidin peşine takıldı, artık ondan ayrılmadı.⁴⁹⁸

⁴⁹⁸ Kehf Sûresi'nin 18. âyetinde bildirildiği üzere: Ashâb-ı Kehf altı kişilermiş. Aralarına bir de çoban karışmış. Çoban köpeği de peşlerini bırakmamış. Zamanlarında hükümdar, halkı bir puta taptırıyormuş. Bunlar da puta tapmamak için kaçıp bir mağaraya sığınmışlar. Orada tam 309 yıl uyumuşlar. Bunlar nâmına Tarsus'da bir mağara ve yanında bir câmi vardır. Ashâb-ı Kehf'in köpeği Kıtırmir şâirlerce dâimâ sadâkat timsâli olarak gösterilir.

- Derken o genç hastalanıp yattı. Ayı da gönül bağladığı kurtarıcısını bırakıp gitmedi. Onu beklemeye başladı.
  - Oradan birisi geçerken, hastanın baş ucunda ayıyı görünce; "Kardeşim bu ne hâl? Bu ayı ile senin ne işin var?" diye sordu.
  - Hasta, bir müddet önce ayıyı ejderhadan kurtardığını, onun da kendisine candan bağlanıp kaldığını anlattı. Öbürü de; "Ey ahmak kişi!" dedi. "Bir ayıya gönül verme, ona bu kadar güvenme." dedi.
- 2015 ● "Çünkü ahmağın dostluğu, düşmanlıktan beterdir. Onu bir hile ile yarıdan uzaklaştırman gerek.
- Hasta kendisine öğüt verenin sözü üzerine; "Bunu hislerinden söylüyorsun, sen ayıya ne bakıyorsun? Onun bana olan bağlılığına, sevgisine bak." dedi.
  - Öğüt veren dedi ki: "Ahmakların sevgisi aldatıcıdır. Benim hasetçi oluşum onun sevgisinden daha iyidir.
  - Haydi kalk, benimle gel, şu ayıyı yanından uzaklaştır. Bir ayıyı, kendi cinsinden olan bir insandan üstün görme."
  - Hasta; "Ey hasetçi! Haydi git de kendi işine bak." dedi. Öğütçü de cevap verdi, dedi ki: "Benim işim seni uğrayacağı felâketten kurtarmaktır, ama tali'in yokmuş."
- 2020 ● Ey yüce kişi! Ben bir ayıdan da aşağı değilim ya. Ben bir insanım; onu bırak da senin arkadaşın ben olayım.
- Başına gelecek felâketi düşündükçe, yüreğim titriyor, sakın böyle bir ayı ile ormana gitme.
  - Bu gönlüm boş yere titremedi. İçime gelen bu korku, Allah'ın verdiği bir nûrdur. Bunları lâf olsun diye söylemiyorum ve bir dâvâyâ da girişmiyorum.
  - Ben Allah'ın nûru ile bakıp gören bir müminim; sakın, sakın bu ateş tapınağı gibi olan ayıdan kaç ki, onun ateşi tehlikesine yanmayasın."
  - Öğütçü bütün bu sözleri söyledi, söyledi ama, adamın kulağına bile girmedi. Kötü zann insana pek büyük bir engeldir. Aşılmaz bir settir.
- 2025 ● Öğütçü hastanın elini tuttu, hasta elini çekti. Öğütçü de; "Sen akıllı bir dost olmadığın için, ben de artık gidiyorum" dedi.
- Hasta; "Git." dedi. "Beni düşünme, ey boşboğaz adam. İrfandan, marifetten bahsetme."
  - Öğütçü tekrar ona dedi ki: "Ben senin düşmanın değilim, sen benimle beraber gelersen kendine iyilik etmiş olursun."

- Hasta dedi ki: "Uykum geldi; beni bırak da kendi işine git." Öbürü: "Bir dosta uy da..."
  - Akıllı birinin koruması altında, gönül sahibi bir dostun yanında uyu."
- 2030 ● Hasta adam öğütçünün ısrarından ötürü kızdı. Ondandır yüz çevirdi.
- Kendi kendine dedi ki: "Bu adam gâliba bana kasdetmeye gelmiş bir katil yahut benden bir şeyler uman bir dilenci, bir serseridir.
  - Yahut beni bu ayı ile korkutmak için arkadaşları ile bahse girişmiş olmalı." dedi.
  - İçinin kötülüğünden, karakterinin bozuk oluşundan hatırına iyi bir şey gelmedi.
  - Hastanın bütün düşüncesi, bütün iyi zannı, tamamıyla ayıya idi. Sanki ayı ile aynı cinstendi.
- 2035 ● Böylece o kendisine yol gösteren akıllı bir adama karşı yüzlerce kötü- lük etti. Onu suçladı da ayıyı sevgi ve merhamet sahibi bir dost bildi.
- O nasihati eden kişi de öfkelenildi; içinden: "Senin işin Allah'a kaldı, ne yaparsan yap." diyerek adamı bırakıp gitti.
- 2065 ● "Benim onun iyiliği için uğraşmamdan, öğüt vermemden ötürü, onun gönlündeki kötü hayâller, vehimler büsbütün arttı.
- Bundan sonra öğüt kapısı kapandı. 'Onlardan yüz çevir, onlarla uğraşma.'⁴⁹⁹ âyetinin emri yerine geldi."
  - Nihâyet hasta adam uyumuştur. Ayı da onun yüzüne konan sinekleri kovalamakta idi. Sinekler kaçıyor, sonra inadına yine geliyor, kalktıkları yere konuyorlardı.
- 2125 ● Sineğin biri pek inatçı idi. Ayı uyuyan efendisinin yüzünden o sineği bir kaç defa kovdu. Fakat sinek yine kalktığı yere gelip konmada idi.
- Ayı sineğe fena hâlde kızdı. Dağa gitti, kocaman bir kaya aldı.
  - Kayayı getirdi, sineğin yine uyuyan adamın yüzüne konmuş olduğunu gördü.
  - O değirmen taşı kadar kocaman kayayı kaldırdı, sineği ezmek için adamın suratına fırlatıp atıverdi.
  - Kaya uyuyan adamın yüzünü yam yassı etti. Bu örnek de bütün dünyaya yayıldı.
- ⁴⁹⁹ Secde Sûresi, 30. âyete işâret var.

- 2130 ● Ahmakın sevgisi, tıpkı ayının sevgisidir. Onun kını sevgidir; sevgisi de kin...

Dünyada çok iyi kalpli örnek insanlar da vardır.

- Dünyada mazlûmların, yâni zulüm görenlerin, ezilenlerin feryadlarını duyunca, onlara yardım için koşan arslan kişiler vardır.
  - Onlar nerede olursa olsunlar, mazlûmların feryadlarını duyarlar, hakkın rahmeti gibi, feryâd gelen yana koşarlar.
- 1935 ● Dünyanın bozukluklarına, sarsıntılara, yıkıntılara destek olan, direk olan, gizli dertlerine, hastalıklarına hekîm olan o üstün kişiler..
- Sevginin, adaletin, merhametin tâ kendisidirler. Onlar Hakk gibidir. Onlardan sebep sorulmaz, onlar yaptıkları işler için rüşvet almazlar.⁵⁰⁰
  - Onlardan birine "Can ve gönülden yaptığın bu iyiliği, bu yardımı niçin, neden yapıyorsun?" diye sorulsa; "O mazlûmun başına gelen çâresizliği, içine düştüğü gamı, kederi için yapıyorum." der.
  - İnsanlık ve iyilik hususunda arslan kesilmiş erin avı; sevgidir, merhamettir. İlâç, dünyada iyileştirmek için, hastadan başka kimseyi aramaz.
  - Nerede bir dert varsa, devâ oraya gider. Nerede alçak ve çukur yer varsa, su oraya akar.⁵⁰¹
- 1940 ● Sana rahmet ve merhamet suyu gerekse, yürü, alçal, alçak gönüllü ol; ondan sonra da merhamet şarabını iç, mest ol, kendinden geç.
- Ey oğul! Allah'ın başımıza kadar yükselen rahmeti içinde rahmet var. Sen aklını başına al da, onun rahmetini yeter bulma; o rahmetlerin hepsini niyâz et.

⁵⁰⁰ Cenâb-ı Hakk halk ettiği, takdir buyurduğu işlerde nasıl sebep ve rüşvet aramazsa, örnek insan da ilâhî ahlâk ile ahlâklanmış olduğundan sebepsiz yardımda bulunur. Yedi asır önce bile Mevlâna rüşvetten bahs ediyor. Fuzûlî merhûm da; "Selâm verdim rüşvet değildir diye almadılar." diyerek devrinin memurlarından şikâyet etmişti. Rüşveti veren de, alan da Peygamber efendimiz tarafından lânetlenmiştir. Günümüzde de gazetelere akseden büyük rüşvetlerin döndüğü hadiseler, ibretle insanı düştürmelidir. Allah bu belâdan memurlarımızı, bizi kurtarsın.

⁵⁰¹ Hasta mısın? Dardin mi var? Hakk'tan sana devâ gelecektir. Susuz musun? Su da seni arar, bulur. Çok ızdırabın varsa sevin, çünkü ferâha kavuşacaksınız... Alçak gönüllü ol ki; şeref, sabır, irfân suyu sana doğru aksın gelsin.

- Ey yiğit! Yüksel!.. Gök yüzünü bile ayağının altına al da göklerin üstünden gelen ilahî nâmeleri duy.
- Canının kulağından gaflet ve vesvese pamuğunu çıkar da, göklerdeki coşkunluk sesleri, meleklerin tesbihlerinin uğultusu kulağına kadar gelsin.
- İki gözünü de ayıp kılından, günâh tozundan temizle de, ötelerin, gayb âleminin bağlarını, bahçelerini, serviliklerini gör.

- Burnundan, genzinden mâsivâ nezlesini gider de, burnuna güzel mânâ 1945 kokuları, ilâhî kokular gelsin.

- Beden bukağısını, beden bağı canın ayağından çöz, çıkar da, canın mânâ çimenliklerinde dönsün, dolaşsın...

- Hasislik zincirini elinden, boynundan at da, şu felekte yeni bir baht elde et.

- Eğer lûtf kâbesine uçmak için kanatların yoksa, aczini, çâresizliğini 1950 her şeye çâre bulan Allah'a arz et.⁵⁰²

- İnleyip ağlamak, kul için güçlü bir sermâyedir. İyi bir kazanç yoludur. Baştan başa rahmettir, pek şefkatli bir dadıdır.

- Dadı da, ana da çocuk ne vakit ağlayacak ki süt verelim diye bekler dururlar.

- Allah da sizin ihtiyaç çocuklarınızı, ağlasın da süt meydana gelsin diye yarattı.

- Allah; "Bana duâ edin, beni çağırın." diye buyurdu. Ağlayıp inlemeyi bırakma da, onun sevgi ve merhamet sütleri coşsun.⁵⁰³

- Rüzgârın gürültü ile esmesi, bulutun yağmur yağdırışı, bizim gamımızı, 1955 endişemizi yatıştırmak içindir. Sen biraz sabret.

- "Rızıklarınız göktedir." âyetini işitmedin mi? İşittinse bu süflî, bu aşâğılık dünyaya ne diye yapışıp kalmışsın?⁵⁰⁴

⁵⁰² "Allah'ım, ben âcizim, kudret ve kuvvet sahibi ancak sensin! Bana yardım et, klimden tut." diye yalvar. Hattâ gözlerinden samimî olarak yaşlar döküp, Allah'ın huzûrunda candan, gönülden inleyerek niyâzda bulun. Allah öyle bir merhametlilerin merhametlisidir ki, göz yaşlarına karşı dayanamaz, ağlayan bir kulunun murâdını vemekten geri durmaz.

⁵⁰³ Bu beyitte; "Bana duâ ediniz ki duânızı kabul ile hâcetlerinizi yerine getireyim." mânâsına gelen Mümin Süresi'nin 50. âyetine işâret var.

⁵⁰⁴ "Rızıklarınız ve size vaad edilen şey göktedir." Zâriat Süresi, 22. âyetine işâret ediliyor.

- Korkunu, ümitsizliğini gülyabani sesi bil. O, kulağından tutar da seni aşağılıkların tâ dibine kadar çeker, götürür.
  - Seni yücelere, yükseklere çeken her sesi, yücelerden gelen ses olarak bil.
  - Sana hırs veren nefsanî duygunu artıran sesi de, insanı yaralayan kurt sesi bil.
- 1960 • Bu yücelik, yer bakımından değildir. Bu yücelik mânâ yüceliğidir. Bu yücelikler, akıl ve can yönündendir.
- Şu aşağılık dünyada ne varsa, hep ezelden, yücelerden gelmiştir. Haydi, gözünü yücelere doğru çevir.
- 1975 • Yücelere bakmak, önce gözü kamaştırır. Ama sonra göze nûr verir parlaklık verir.
- Gözünü aydınlığa alıştı. Eğer yarasa değil isen, o yana bak.⁵⁰⁵
  - İşin sonunu, hakikatini görmek, sende bir görüş nûru bulunduğunun belirtisidir. Şehvete düşmen, nefsin isteklerine uyman ise, senin mânevî ölümün, mezârındır.⁵⁰⁶
  - Belki bir üstad seni kurtarır, seni tehlikelerden çeker, çıkarır.
- 1990 • Gücün, kuvvetin yoksa, aklını başına al da ağla, inle. Mâdemki körsün, göremiyorsun; gören bir adama karşı kafa tutma, onun kılavuzluğundan kaçma.
- Rabbim, şu taş kesilmiş kalbi sen mum gibi yumuşat, iniltisini tesirli ve acınır bir hâle getir ki, feryâdına yetişenler bulunsun.

Kör bir dilencinin;
"Bende iki türlü körlük var." demesi

- Kör bir dilenci vardı ki o dâimâ; "Amanın aman!" derdi. "Ey insanlar, bende iki türlü körlük var.

⁵⁰⁵ Dünyevî ve şehvânî istekler yüzünden gözü kör olan, hakikati göremeyen kişi, güneşin ışığından kaçan yarasa gibidir.

⁵⁰⁶ Nefsin isteklerine boyun eğen kimse, âdetâ mezâr gibi gaflet çukuruna düşmüştür. Bu gaflet çukurundan kurtulmanın çâresi aziz Peygamber efendimizin şu hadislerinde bildirilmiştir: (النجاة في دار الغرور، والاتباء الي دار السور، والتأهب الموت قبل نزول) "Gurur evi olan şu yalancı ve aldatıcı dünyadan kurtulmak ve sevinç yeri olan mânevî ve uhrevî âleme yönelmek ve ölüm gelmeden ölüme hazırlanmaktır."

- İki türlü körlüğüm olduğu, ben de aralarında kaldığım için, bana iki kat acıyım.."
- Adamın biri; "Biz senin bir körlüğünü görüyoruz. Öbür körlüğün ne- 1995 dir? Bir de onu göster." dedi.
- Dilenci dedi ki: "Sesim çirkin ve kötü. Kötü sesli oluşla, körlük iki kat artmada..
- Çirkin sesim gam kaynağı oluyor. Yâni sesim, herkesi sinirlendiriyor. Benim kötü ve çirkin sesim yüzünden, halkın bana karşı duyduğu acıma hissi azalıyor.
- Çirkin sesim nereye ulaşıyorsa, nereye gidiyorsa öfke doğuruyor. Gam veriyor, kin uyandırıyor.
- İki körlüğe iki kat acıyım; böyle bir yere sığmayan, yeri yurdu olmayan bu fakiri gönlünüze sığdırın."
- Onun bu şikâyeti üzerine, sesinin çirkinliği azaldı. Yâni unutuldu. 2000 Herkes, bütün halk ona acımaya başladı.
- O fakir, sırrını söyleyince, gönül sesinin güzelliği onun çirkin sesini güzelleştirdi.
- Bir adamın gönlünün sesi de çirkin olursa, yâni kötü ahlâklı olursa, kendini beğenirse, kendi kusurlarını görüp, onları itiraf etmezse, o zaman üç körlük bir araya gelir. (Ahlâkı kötü, gözü kör, sözü çirkin) Bu üç körlük ömrü boyunca devam eder gider de, onu merhametten uzaklaştırır. Kimse ona acımaz.
- Fakat sebepsiz veren kerem sahipleri de, belki onun çirkinliklerle dolu başına da el koyarlar. Yâni ona acırlar da, ondan o çirkinlikleri giderirler.
- O dilencinin sesi, hoş, acınır hâle gelince, o sestten taş yüreklilerin yürekleri bile mum gibi yumuşar.
- Allah'ı inkâr edenin sesi de çirkin olduğundan, duâsı kabul edilmez. 2005

Her cins,
kendi cinsini sever.

- Aslı olmayan şeyleri ne cezbeder? Aslı olmayan şey. Tembelle ne 2055 hoş gelir? Tembellik.

- Çünkü her cins kendi cinsini çeker. Öküz, erkek aslana doğru gider mi?
- Kurt, Yusuf'u sever mi? Sevse bile, bu sevgi ancak onu yemek için bir hiledir.
- Kurtluktan, canavarlıktan kurtulunca, insanlara mahrem olur. Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi insanoğullarından sayılır.
- Hz. Ebubekir, Peygamber Efendimiz'in manevî kokusunu alınca; "Bu yüz, yalancı bir insanın yüzü değil; haktan haber veren mübârek bir yüz." diye buyurdu.

- 2060 • Ebu Cehil ise hakîkati bulmak derdine düşmediği için, ayın ikiye bölünmesi gibi, yüzlerce mucize gördüğü hâlde yine de imana gelmedi.
- İki üç ahmak seni inkar edecek olursa, neden üzülürsün; acı bir hâle gelirsin? Sen manevî bir şeker mâdenisin!
  - İki üç ahmak seni töhmet altında bırakırsa ne çıkar! Allah senin hak Peygamber olduğuna şahadet eder.
  - Resûl-i Ekrem Efendimiz buyurdu ki: "Benim peygamber olduğumu, bu âlemin, yâni bu dünyanın halkının kabul edip etmemesi ile ilgim yoktur. Allah benim şahidim olduktan sonra, halkın benim elçiliğimi tasdik etmemesinden ne gam?"
  - Yarasa güneşi göremez. Görüyorum derse; onun gördüğü güneş değildir.

- 2085 • Bir takım yarasacıkların benden nefret etmesi Allah'ın parlak bir güneşi olduğuma delildir.
- Eğer pislik böceği bir gülsuyuna rağbet etse, o suyun gülsuyu olmadığı anlaşılır.⁵⁰⁷
  - Eğer kalp bir para mihenk taşına vurulmak istense, o mihenk taşının doğru bir mihenk olduğunda şüphe ederler.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷ Çünkü pislik böceği pislîğe, necâsete alışmıştır. Güzel kokulardan hoşlanmaz. Hattâ gül kokusu onu öldürür diyenler de var. Müşrikler pislik böceğidirler. Pis kokulara alışıkırlar. Peygamberimiz'in ağızından Mevlâna buyuruyor ki: "Onlar benim peygamberlik kokumu alamazlar. Eğer benim kokumu alsalardı, benim gül ve gülsuyu olmadığı anlaşılırdı."

⁵⁰⁸ Mihenk taşı altına mahsustur. Peygamberimiz'i inkâr eden müşrikler kalp para gibidir. Kalp paralar mihenk taşına yaklaşamaz.

- Hırsız; gündüzü değil, karanlıkta çalışabilmek için, geceyi ister. Şunu iyi bil ki; ben gece değilim. Dünyada parıl parıl parlayan her tarafı aydınlatan gündüzüm.⁵⁰⁹
- Ben her şeyi ayırdederim. Müşriği Allah'a inanandan; samanı ve daneği kalbur gibi ayırdederim.
- Ben unu kepekten ayırdederim: 'Şunlar insandır, mânâ eridir, rûhtur; 2090 şunlar da insan değil, insan kılığında, maddeden, şekilden, kalıptan ibârettir.' derim.
- Ben dünyada Allah terâzisine benzerim. Hafif olan her şeyi ağır olandan ayırdederim.⁵¹⁰
- Bir buzağı, sütünü emdiği anasını Allah bilir. Eşek de âdî şeylere, dünya metâ'ına bayılır; kendine uygun şeyi seçer.
- Müşrikler bana cefâ ettiklerini sanırlar; hâlbuki onların cefâsı ile gönül aynamın tozu silindi.

Bir delinin Calinus'a yaltaklanması; Calinus'un da bundan korkması⁵¹¹

- Calinus arkadaşlarına; "Bana filan ilacı verin." dedi. Arkadaşlarından 2095 biri Calinus'a dedi ki: "Ey hünerler sahibi hekim! İstedığın ilâç, deliler için kullanılır.

⁵⁰⁹ Gece hırsız olan müşrikler benimle uyuşamazlar. Çünkü gece ile gündüz bir araya gelemmez.

⁵¹⁰ Terâzi (mîzân): İmam Kâşânî hazretleri demiştir ki: "Mîzân bir şeyin ağırlığını yâni ne mikdar, ne kadar olduğunu anlamak için başvurulan bir alettir. Zâhir ehlinin terâzisi Şeriat'tir. Mânâ ehlinin terâzisi kudsî nûr, ilâhî nûr ile aydınlanan akıldır. Ümmetin has kullarının terâzisi ilm-i ledün; tasavvufudur. Allah'ın has kullarının, haslarının yâni en seçkinlerinin terâzisi ise; Allah kelâmıdır, Kur'an-ı Kerim'dir ki, kâmil insandan başkası Allah kelâmının gerçek mânâsını anlayamaz. Böylece kâmil insan, halk arasında bir Allah terâzisidir." Buradaki insan-ı kâmil den maksat, asrın en büyük velîsi olan Gavs hazretleridir. Onun halk arasında "ilâhî terâzi" oluşu da verâset ve tabiiyyet iledir ki, asıl o "ilâhî terâzi" Peygamberimiz Efendimiz'dir.

⁵¹¹ Câlînus: Yunan filozoflarından ve hekimlerindedir. İnsanoğlunun ilk hekimlerinden sayılır. Doktorluk (=hekimlik) san'atını o icat etmiştir, o bulmuştur. Tıp konusunda bir çok eserler yazmıştır. Milâdın 131. yılında Bergama'da doğmuş, önce felsefe, sonra doktorluk, tıp tahsilinde bulunmuş. İskenderiyye'ye gitmiş, orada birkaç sene kalmış, teşrih tecrübeleri yapmış. Sonra Roma'ya gitmiş, Roma imparatorlarının hekimî olmuş. Sonra Bergama'ya dönmüş. Milâdın 200. yılında Bergama'da ölmüştür. Eserlerinin bazıları Arapça'ya tercüme edilmiştir.

● Delilik senin aklından çok uzaktır. Sakın bunu bir daha söyleme!" Calinus dedi ki: "Bir deli bana doğru döndü, bir müddet yüzüme dikkatle baktı. Bana göz kırptı, sonra yenimi yakamı bıraktı.

● Onunla aynı cinsten olmasaydım, onun cinsinden bulunan şeylerden bende de bulunmasaydı, o çirkin suratlı deli nasıl olurdu da bana doğru döner, yüzüme dikkatle bakardı?

2100 ● Eğer bende kendi cinsini görmeseydi, nasıl olurdu da gelip bana çattardı? Kendi cinsinden olmayana nasıl olurdu da baş belâsı kesilirdi.

● İki kişi uzlaşırsa, şüphe yok ki aralarında birleştikleri bir şey vardır.

● Bir kuş, kendi cinsinden olmayan bir kuşla nasıl uçar? Cinsinden olmayanla konuşup görüşmek, düşüp kalkmak mezardır; lahde girmektir."

Bir kuşun

kendi cinsinden olmayan bir kuşla
beraber uçmasının ve tane toplamasının sebebi

● Bir hekîm dedi ki: "Çölde bir karga ile bir leyleği beraber gördüm.

● Bu hâle şaştım ve aralarındaki birlik, anlaşma nedir; bunu anlayayım diye hâllerine dikkat ettim.

2105 ● Şaşkın bir hâlde onlara yaklaştım. İkisinin de total olduklarını gördüm.

● Hele yurdu gökyüzü (=arş) olan iri doğan kuşu (ârif) ile yeryüzü harabeler kuşu olan yarasa (bilgisiz kişi) nasıl dost olabilirler?

● Biri İlliyyîn'in güneşi, öbürü Siccîn'den kopup gelmiş yarasa;⁵¹²

● Biri her ayıptan arınmış tertemiz bir nûr, öbürü her kapının dilencisi;

● Biri ülker burcunda bir ay, öbürü gübre içinde bir kurt...

2110 ● Biri Yusuf yüzlü, İsâ nefesli bir varlık, öbürü bir kurt, yahut da boyunda çingirak bulunan bir eşek;

⁵¹² İlliyyîn: Yedinci kat gökte bir yerin adı. Cennetlerin en yüksek, en iyi yeridir. Bir rivâyete göre de yedinci kat göğün üstünde "Sidretü'l-müntehâ"nın ve "Arş"ın altında bir makam ki, iyi kişilerin amel defterleri orada bulunurmuş. Siccîn: Cehennem'in en alt tabakasında, en kötü yeri. Fâsıkların, kâfirlerin, müşriklerin amel defterlerinin bulunduğu yer.

● Biri mekânsızlık âleminde uçmakta, öbürü köpekler gibi samanlıkta yaşamakta.

● Gül, gönül dili ile pislik böceğine "Ey koltuğu kokmuş!" der, "Eğer sen gül bahçesinden kaçarsan, senin bu tiksintin gül bahçesinin kemâlini ve üstünlüğünü belirtir.

● Benim gayretim, yâni seni istemeyişim "Ey alçak kişi, buradan uzaklaş!" diye kafana bir çomak vurur.

● Ey alçak! Eğer sen benimle birlikte olursan, bazıları senin, benim as- 2115
lımdan bir cins olduğunu sanırlar.

● Bülbüllere yakışan yer, çayırılık ve çimenliktir. Pislik böceğinin yurdu da pisliktir.

● Allah bana lütfetti de, bir mürşid vasıtasıyla beni pislikten, murdarlıktan pâk etti, arıttı. Böyle iken nasıl olur da nefs-i emmâre gibi bir murdarı başıma belâ eder?

● Mürşide ulaşmadan önce, bir damarım, nefsine esir olan o murdarlardan idi. Fakat Hakk, mürşid eliyle o damarı kesip attı.

● Artık o kötü damar, o kötü huy bana nasıl ve nerede ulaşabilir?

● Hz. Âdem'in ezelde bir belirli vasfı şu idi: Secde edilmeye lâyık olduğu için melekler onun önünde baş eğdiler, secde ettiler.

● Bir başka belirtisi de şu idi: İblis onun önüne baş koymadı. "Pâdişah 2120
da benim, reis de benim." dedi; ona secde etmedi.

● Zâten eğer İblis Hz. Âdem'e secde etmiş olsaydı, Âdem, Âdem olmazdı da bir başkası olurdu.

● Meleklerin secde etmesi Hz. Âdem'in âdemliğine ölçü olduğu gibi; İblis'in inadı, ona secde etmeyişi de Âdem'in âdemliğine delil oldu.

● Böylece; hem meleklerin kararı onun Hakk'ın halifesi olduğuna bir tanık, hem de İblis köpeğinin kâfirliği ona tanık oldu.

Hız. Peygamberimiz'in

hasta bir sahabeye hatırl sormaya gitmesi
ve "Kendine hastalık isteme!" diye duâ öğretmesi

● Sahabeden bir zât hastalandı. O hastalık yüzünden zayıfladı, iplik gibi 2141
inceldi.

- Hz. Peygamber Efendimiz onu yoklamak, hâlini hatırını sormak için yanına gitti. Zâten azîz Peygamberimiz'in huyu tamamıyla lûtuftu, tamamıyla keremdi.
- 2212 • Hastayı yoklamak, hâlini hatırını sormak dostluğu, birliği temin etmek içindir. Bu birlik ve dostluk yüzlerce sevgi doğurur.
- Bir eşi ve örneği olmayan Peygamber, hâl hatır sormaya gitti ve o sahâbiyi ölüm hâlinde gördü.
  - Peygamber Efendimiz o hastayı görünce, hâlini hatırını sordu; o hakîkî dosta iltifatlarda bulundu.
  - Hasta sahâbi Peygamber'i görünce dirildi. Sanki Allah onu o anda yaratmış gibi oldu.
  - "Hastalık bana bu bahtı verdi de, peygamberlerin sultânı sabahleyin beni yoklamaya geldi." dedi.
- 2255 • "Maiyyetsiz, ihtîşamsız bu eşsiz pâdişahın teşrif buyurması bana sağlık verdi; beni esenliğe kavuşturdu.
- Bu ne mutlu hastalık, ne uğurlu ağrı sızı ve harâret, ne mutlu dert, ne hoş gece uyanıklığı...
  - İşte Cenâb-ı Hakk bana bu ihtiyarlığında lûtfetti, kerem buyurdu da, böyle bir hastalık verdi, beni böyle bir derde düşürdü.
  - Her gece yarısı mecbur kalarak kalkayım diye, bana sırt ağrısı verdi.
  - Bütün gece manda gibi uyumayayım diye lûtfundan, kereminden bana dertler bağışladı, kederler ihsan etti.
- 2260 • Benim hasta oluşumdan, bu kırık dökük hâlde bulunuşumdan, feryad edişimden o manevî pâdişahın merhameti coştı da, acılar ızdıraplar cehennemini, beni korkutmadan susturdu."
- 2456 • Hz. Peygamber Efendimiz hastanın hâlini hatırını sordu. Sonra ona dedi ki:
- "Acaba sen münasebetsiz, yersiz bir duâ mı ettin? Bilmeyerek zehirli bir şey mi yedin?
  - Hele bir düşün bakalım; ne çeşit duâ ettin? Nefsin hilesine uyup nasıl coştun, köpürdün? Allah'tan neler istedin?"
  - Hasta; "Hiç hatırımda değil, ama himmet buyur da şimdi hatırlayayım." dedi.

- Cenâb-ı Mustafa(s.a.v.)'nin nûr veren huzûru bereketiyle, hastanın et- 2460 miş olduğu duâ hatırına geldi.
  - Her tarafı aydınlatan Peygamber'in himmeti, ona hatırlayamadığını hatırlattı.
  - Hak ve bâtılı ayırdeden nûr, gönül pencerelerinde parladı.
  - "Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hakk'a saygısızca yaptığım duâ şimdi hatırıma geldi.
  - Bir çok günâha girmiştim; günâh dalgaları arasında yüzüyordum.
- 2465
- Suçlulara, günâh işleyenlere çok çetin, çok şiddetli azap edileceğini duyuyordum. Sen bizi pek ürkütüyordun, pek korkutuyordun.
  - Çırpınıp duruyordum. Çârem yoktu. Âhiret bağı çok sağlamdı. Ümit ve teselli kilidi de açılmıyordu.
  - Ne sabredebiliyordum, ne kaçacak, kurtulacak yol vardı. Ne tevbe ümîdi, ne de nefis ile mücâdele gücü kalmıştı.
  - Âhiretin zahmetine, azabına had ve sınır yoktur, anlatılamaz. Ona karşılık bu dünyada çekilen zahmetler, meşakkatler önemsizdir.
  - Ne mutlu o kişiye ki, nefis ile savaşıyor, bedenine zahmetler verir, sıkıntıları çektirir de, onu terbiye etmeye uğraşır, adalet gösterir.
  - Âhiretin zahmetinden kurtulmak için, bu dünyada kendine zahmet vermeyi, eziyet çektirmeyi kulluk, ibâdet yerine koyar.
- 2475
- Ben de; 'Ya Rabbî!' diyordum. 'Âhirette çektireceğin azabı bu dünyada hemen çektir!
  - Çektir de, âhirette mutlu olayım!' Böyle istekle ilahî kapının halkasını çalıp duruyordum.
  - Derken bende böyle bir hastalık belirdi. Hastalığın verdiği zahmetten canımın rahatı kalmadı.
  - Zikrimden, evrâdımın geri kaldım. Hattâ kendimi, iyiliğimi ve kötülüğümü bilemez bir hâle geldim.
  - Ey fütüvvetli, ey kokusu mübarek azîz Peygamber! Senin o nûrlu yüzünü görmeseydim,
- 2480
- Bu hayat bağından tamamıyla kurtulacak, yâni ölüp gidecektim. Teşrif buyurun da, bana şâhâne bir tesellide bulunun."
  - Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Sakın bu duâyı bir daha etme; kendi hayat ağacını kökünden söküp atma!

- Ey zayıf ve zavallı karınca! Senin ne gücün var ki, tutup da dağ gibi olan, kaldıramayacağın bir hastalığın yükünü sana yüklesin?"
- Hasta sahabi; "Tevbe ettim, ey benim pâdişahım! Bir daha kendimi zorlu, güçlü görüp böyle bir lâf etmem.

2497 ● Ey renklerin emîri! Çeşitli renkte insanların peygamberi! Sendeki o güç ve kuvvet için renkten renge girmemize acı, bizi temkin ve sebât hâline getir.⁵¹³

- Kendimizi de, rezil-rüsvây oluşumuzu da gördün ey pâdişah! Bizi bundan fazla imtihan etme..
- Ey bütün kulları tarafından yardımı dilenen kerem sahibi, ihsan sahibi Allah! Bizi çok sıkıştırma, imtihanlara çekme!
- Henüz gizli olan günâhlarımızı, kötülüklerimizi gizle, meydana çıkarma.

2500 ● Allahım! Sen güzellikte, kemâlde, olgunlukta sonsuzsun; biz de eğrilikte, sapıklıkta sonsuz bir hâldeyiz.

- Ey kerem sahibi! Şu bir avuç kötü kişinin eğriliklerini, günâhlarını sonsuz lûtfunla, ihsanıyla ört!
- Bizim ömrümüz boş yere harcadı gitti. Ömür elbisemizden tek bir iplik kaldı, o da kopmak üzere; biz büyük bir şehir idik, yıkıldık, harab olduk, ancak bir duvarımız kaldı.
- Ey büyükler büyüğü, ey sahibimiz! Şu artakalamı esirge, muhafaza et, koru. Koru da şeytanın canı büsbütün sevinemesin.
- Bizim için, bizim hatırımız için değil, günâhkârları, sapıklığa düşenleri arayıp kayırdığın o kadîm lûtfun hakkı için!

2505 ● Et ve yağdan ibâret olan bedene merhamet bağışlayan, acıma duygusu veren Allah! Yarattığın varlıklarda sanatını, yaratma gücünü, kuvvetini gösterdin; lûtfu ve merhametini de göster!

- Ey büyüklerin en büyüğü olan Allah! Ettiğimiz bu duâ senin öfkeni arttırıyorsa, edilecek duâyı yine sen bize ilham eyle!"

2251 ● Sonunda Cenâb-ı Peygamber o hastaya dedi ki: "Duâlarına şu sözleri de ekle. De ki: 'Ey güçlükleri kolaylaştıran Allah!

⁵¹³ Peygamber Efendimiz yalnız Araplar için gelmedi. Çeşitli renklerdeki bütün insanları Hakk yoluna çağırarak için dünyayı şereflendirdi.

- Sen bize dünyada da, ahirette de iyilik ver, güzellik ver!"⁵¹⁴

● Allahım bizim yolumuzu gül bahçesi gibi güzelleştir, varacağımız yerde sen bulun, konak yerimiz sen ol, yürüdüğümüz yol bizi sana götürsün, sadece cennete değil."

Hasta yoklamanın, hastanın hâlini hatırını sormanın faydası

- Hastayı yoklamanda, hâlini hatırını sormak için yanına gitmende fayda var. O fayda döner, yine sana gelir.

● İlk faydası şu: Olabilir ki, o hasta adam zamanın kutbu ve manevî, büyük pâdişahı olur.

- Ey inatçı kişi, senin gönlünün iki gözü de kör. Bu yüzden adı odunu 2145 öd ağacından ayırt edemiyorsun.

● Dünyada ne hazîneler vardır; yâni şu dünya Allah'ın velîlerinden boş değildir. Velî bulunmaz diye üzülme, hiç bir yıkık yeri, virâneyi hazînesiz, boş sanma!

- "Ne olur ne olmaz." de de her dervişin yanına var, herhangi birisinde manevî bir koku bulursan, onun hizmetinde dön, dolaş.

● Sende iç yüzü ve hakîkati gören gönül gözü olmadığı için, her varlıkta manevî bir hazne var zannında bulun.

- Fakat olmasa bile, yol arkadaşı, yâni seyr ü sülûk erbabından olur; pâdişah olmasa bile atlı bir asker olabilir.

● Yol arkadaşlarını arayıp sormayı gerekli bil. Yaya olsun, atlı olsun, yâ- 2150 ni ister ilerde, ister geri kalmış olsun, seyr ü sülûk arkadaşlarından ayrı düşme!

- Ziyâretine gittiğin isterse düşmanın olsun, senin iyilikte bulunman yararlıdır. Çünkü iyilik yüzünden, nice düşman dost olur.

⁵¹⁴ *Sahih-i Müslim*'de şöyle bir hadis rivâyet edilmiştir: "Resûl-i Ekrem ashabdan hasta bir zâatın ziyâretine gitti. Onun hâlini hatırını sordu. Onun zayıflamış, âdeta kuş yavrusu gibi bir hâle gelmiş olduğunu gördü. Peygamber ona: 'Allah'a duada mı bulundun?' diye sordu. Hasta dedi ki: 'Evet. Yâ Resûlallah! Yâ Rabbî ahirette bana edeceğin ikâbı, vereceğin azâbı dünyada ver!' diye duâ ediyordum.' Resûlullah Efendimiz; 'Sübhanallah. Allah'ın vereceği azâba dayanamazsın. Yâ Rabbî! Bize âhirette de, dünyada da güzellik ve iyilik ver; bizleri ateş azabından koru! diye dua etsen olmaz mıydı?' buyurdu. Dünyadaki güzelliklerden maksat; sıhhat ve âfiyet, ahiretteki güzelliklerden murâd; mağfiret ve cennettir."

- O düşman sana dost olmasa bile, hiç olmazsa kini azalır. Çünkü iyilik, kine merhemdir.
- Hasta ziyaretinin daha başka bir çok faydası var. Ama ey dost, sözü u-zatmaktan korkuyorum.
- Sözüün özü şu ki: Topluma, insanlara dost ol. Bir dost bulamaz isen, heykel yapanlar gibi kendine taştan bir dost yont!

2155 • Çünkü topluluk, kervan halkının çok oluşu, yol kesenlerin bellerini kı-rar, mızraklarını körletir.

"Hastalığımda
niçin benim hâlimi hatırıma sormaya gelmedin?"
diye Hakk Teâlâ'nın Mûsâ(a.s.)'a vahyetmesi

- Bir gün Cenâb-ı Hakk Mûsâ Peygamber'i azarladı da buyurdu ki: "Ey yakasından ay doğduğunu gören peygamberim!
  - Seni ilahî nûrla nûrlandırmış, tan yeri yapmıştım. Ben ki Hakk'ım, has-talandım da benim hatırıma sormaya, beni yoklamaya gelmedin."
  - Hz. Mûsâ; "Allahım!" dedi "Sen noksan sıfatlardan zarardan, ziyandan, hastalık gibi hâllerden münezzehsin. Ya Rabbi bu ne anlaşılmaz söz! Lütfen bu kapalı sözün hikmetini beyan buyur, açıkla!.."
  - Cenâb-ı Hakk yine buyurdu ki: "Hastalığımda ne diye kerem edip, lütfedip gelip benim hâlimi hatırıma sormadın?"
- 2160 • Mûsâ; "Ya Rabbi!" dedi, "Sende bir noksanlık olamaz; şaşırdım kaldım. Nerede ise aklımı kaybedeceğim. Ya Rabbi, bu kapalı sözü açıkla!.."
- Allah buyurdu ki: "Evet, benim has ve seçilmiş bir kulum hastalandı. İşte o kul 'Ben'im' bir iyice bak da gör!"⁵¹⁵

⁵¹⁵ Mevlâna şu kudsî hadise işâret ediyor: -Bilindiği gibi kudsî hadîs, Hz. Peygam-ber'in dilinden söylenen Allah kelâmıdır. Kur'ân âyetleri, vahiydir. Sözü de, özü de Allah'ındır. - "Ey Âdemoğlu! Hastalandım, benim hatırıma sormaya, beni yoklama-ya gelmedin. Senden yemek istedim, bana yemek vermedin. Senden su istedim, bana su vermedin." İnsan dedi ki: "Ya Rabbi! Ben seni nasıl görebilirim? Ben nasıl senin hatırını sormaya gelebilirim? Sen Âlemlerin Rabbi'sin; hastalık gibi hâllerden mü-nezzehsin." Allah buyurdu ki: "Filân kulum hastalanmıştı, ne diye onu yoklamadın, hâl-hatır sormadın? Bilmiyor mu idin ki, onu yoklamaya gelseydin beni onun yan-ında bulacaktın. Senden yiyecek istedim, ey Âdemoğlu, beni ne diye doyurmadın?" Kul; "Ya Rabbi! Ben seni nasıl doyururum?" der. Allah buyurur ki: "Filân kulum senden yiyecek istedi. Ne diye onu doyurmadın? Bilmiyor musun ki onu doyurursan, bu hareketin ecirini benim yanımda bulacaksın?" *Câmi'ü's-Sağîr*, c.V, s. 65.

- Onun özür dilemesi, benim özür dilememdir. Onun hastalığı, benim hastalığımdır demektir."
- Allah ile bulunmak, Allah ile beraber oturmak isteyen kişi, Allah'ın dostları olan velîlerin huzurunda otursun.⁵¹⁶
- Ey sâlik! Eğer velîlerin huzûrundan ayrılırsan helâk olursun. Çünkü sen bir cüz'sün, küll değilsin.⁵¹⁷

- Şeytan her kimi kerem ve kerâmet sahibi olanlardan ayırırsa, onu 2165 kimsiz kimsesiz bırakır da başını yer.
- Bunu duy, bunu işit ve iyice anla ki; bir an bile olsa, toplumdan ay-rılmak, ancak şeytanın hilesidir.⁵¹⁸

⁵¹⁶ Cenâb-ı Hakk hâşâ maddî bir varlık değildir ki, insanlarla berâber bulunsun, beraber otursun. Gerek evvelki beyitlerle ilgili kudsî hadîste ve gerekse Mevlâna'nın bu beytinde anlatılan hâl, yâni insanın Allah'la beraber bulunması, tamamıyla manevî ve rûhanî bir hâldir. Gerek Peygamber Efendimiz ve gerekse Mevlâna, biz âciz in-sanların anlamaları için bir takım benzetmelerle bu rûhanî ve manevî buluşmayı be-lirtmektedir. Fakat şunu da iyice bilmeli ki, en büyük tecellîye insan mazhar olduğu için ve insanda ilahî emânet, ilahî nefha bulunduğu için, Allah'ın insanlara karşı bir yakınlığı vardır. Büyük bir ârifin dediği gibi; "Hâşâ insan Allah değildir, fakat Allah'tan da ayrı değildir." Nitekim Mevlâna yine *Mesnevî*'nin bir başka yerinde buyurur ki: "Nâsın Rabbi olan Allah'ın, insanların rûhu ile bir birleşmesi, bir yakınlığı vardır. Fakat bu yakınlık nasıldır tarif edilemez. Hiç bir şeyin yakınlığı ile de kıyas edilemez." Herhangi bir insan ile buluşmak, oturmak, Allah velîleri ile be-ra-ber oturmaya benzemez. Allah velîlere tam tecellî ettiği için onlarla oturmak Allah'ın huzûrunda bulunmuş gibi manevî bir duygu içinde kendinden geçmektir. Bir velînin huzûrunda otururken mânen içimiz yakanır, rûhen tazeleniriz. Onun manevî gücü ile kendini gizleyen büyük yaratıcının varlığını, sevgisini gönlümüzde duyar, Allah'ımızı vicdanen hissederiz.

⁵¹⁷ "Velîler kimlerdir? O mübârek insanları bilmiyoruz ki yanlarına varalım, kendile-rinden mânen yararlanalım." diye bir soru akla gelebilir. Böyle düşünmek, yerinde, haklı bir düşüncedir. Bir Abdülkadir Geylanî, bir Mevlâna nerede bulalım da dizleri-nin dibine çökelim, kendilerinden feyz alalım, huzûrlarında insanlığımızı hissede-lim, mânen kusurlarımızı görerek kendimizi tâmir edelim. "Bugün velîler yoktur; göklerden yere nûr inmiyor." diye endişeye kapılmayalım. Bilelim ki kıyamete ka-dar dünya velîsiz kalmayacaktır. Onların mübârek şahsiyetlerini bilmiyorsak da, onları göremiyorsak da, o üstün kişilerin mevcut olduklarına inanalım. "Allah'ın sevgili kulları, velîleri vardır. Bu kirlî dünyamızda hâlâ yaşamaktadırlar." diye kabul etmek, onları görmediğimiz halde onlardan yardım ve himmet beklemek de bir nevî huzûrlarında bulunmak demektir. Olabilir ki, bu ikrârımız ve onlara karşı duyduğumuz gıyâbî hürmetimiz, bizi onların manevî huzûrlarına götürür de, kendilerinden feyz alırız.

⁵¹⁸ Peygamberimiz bir hadislerinde; "Şeytan bir kişi ile beraberdir ve o şeytan iki kişi-nin yanına varamaz." diye buyurmuştur. Başka bir hadislerinde de; "Cemaat rahmet-tir; ayrılık azâbtır." buyurmuştur. Büyük bir pâdişah olduğu kadar büyük bir şâir olan ve Farsça dîvanı bulunan cennet-mekân Yavuz Sultan Selim Han; "Bizim bütün perî-şanlığımız toplumdan ayrı düşmemizdendir." mânâsında bir beyti vardır.

Bir bahçıvanın
sûfî, fakih ve alevîyi birbirinden ayırıp
yalnız bırakması

- Bir bahçıvan bağa bakınca, bağında hırsızlar gibi üç kişi gördü.
  - Bunlardan biri fakih, yâni din adamı, hoca; biri şerif, yâni seyyid; biri de sûfî, yâni derviş idi. Bunların her üçü de vefâ bilmez, hak tanımaz kişilerdi.
  - Bahçıvan kendi kendine dedi ki: "Bunlara karşı söyleyeceğim nice sözler, reddedilmez yüzlerce delillerim var. Var ama, onlar üç kişi bir topluluk; topluluk ise güçtür, kuvvettir, rahmettir.
- 2170 ● Tek başıma üç kişi ile uğraşamam. Bu yüzden onları birbirinden ayırmam gerek.
- Onların her birini bir tarafa atayım, yalnız kalınca da onların birer birer hakkından geleyim."
  - Hileye başvurdu. Sûfîyi arkadaşlarının gözünden düşürmek için onu yola çıkardı.
  - Sûfîye dedi ki: "Haydi eve git de, bu arkadaşlar için bir kilim getir!"
  - Sûfî gitti. Bahçıvan iki dost ile yalnız kaldı. Fakihe: "Sen fakihsin; din hususunda bilgin bir kişisin. Bu arkadaşın da ünlü bir şerif, yâni Peygamber neslinden gelen bir seyyiddir.
- 2175 ● Biz senin fetvânla ekmek yiyoruz, senin bilgi kanadınla uçuyoruz.
- Bu da bizim sultânımızın şehzâdesidir. Yâni büyük Peygamberimiz Muhammed Mustafa(s.a.v.)'ın soyundan gelmiş bir seyyiddir.
  - Onun bunun sırtından geçinen bu pis boğaz sûfî de kim oluyor ki, sizin gibi pâdişahlarla oturup kalksın?
  - Gelince onu yanınızdan uzaklaştırın; savın gitsin. Siz de tam bir hafta benim bahçemde, bağımnda misafirim olun kalın..
  - Ey benim sağ gözüm olan fakih ve şerif; bağ ve bahçe de nedir ki; benim canım sizindir."
- 2180 ● İçlerine bir şüphe düşürdü, onları kandırdı. Hâlbuki arkadaşlardan ayrılmak yakışmaz.
- Sûfî gelince onu yanlarından uzaklaştırdılar. O da kalkıp gitti. Bahçıvan da eline kocaman bir sopa alarak arkasından koştu. Ona yetişince:
  - "Ey köpek!" dedi. "Bu ne biçim sûfilik? Bu nasıl dervişlik? Fırsat bulunca hırsızlık için onun bunun bağına giriyorsun!

- Bu hırsızlık yolunu sana Cüneyd mi gösterdi, yoksa Bâyezid mi? Bu yol sana hangi şeyhten, hangi pîrden ulaştı?"
  - Sûfîyi yalnız bulduğu için onu bir iyice dövdü. Yarı ölmüş bir hâle getirdi, kafasını da yardı.
- 2185
- Sûfî; "Bana olacak oldu, benim nöbetim geçti, ama, ey arkadaşlar, si- 2185 zin de başınıza neler geleceğini düşünün, kendi nöbetinize hazırlanın.
  - Siz beni yabancı bildiniz ama, bu kaltabandan da yabancı değilim. Bunu da bilin.
  - Benim yediğim dayağı siz de yiyeceksiniz. Böyle bir şerbet, her alçak kimsenin cezâsıdır."
  - Bahçıvan, sûfîyi dövüp ondan ayrıldıktan sonra, yine o çeşit bir bahâne buldu.
- 2190
- "Ey seyyid!" dedi. "Sen de eve git; öğle yemeği için yufka ekmeği pi- 2190 şirtmiştim.
  - Evin kapısında Kaymaz'a söyle, o pişmiş yufka ekmeği ile, pişmiş kazı getirsin.
  - Seyyidi yollayınca hocaya dedi ki: "Ey keskin görüşlü kişi! Sen fakihsin, senin fakih olduğunu herkes görüyor, biliyor. Bu apaçık meydana.
  - Arkadaşın ise şeriflik taşıyor. Hz. Peygamber'in neslinden gelen seyyidim diye bir iddiada bulunuyor. Hâlbuki onun atasının ne yapmış olduğunu, ne iş işlediğini kim bilir?
  - Onu doğuran kadına ve onun işine güvenmeyin; noksan akıllı bir varlığa nasıl güvenilir?
- 2195
- Zamanımızda nice ahmaklar kendilerini Hz. Ali soyundan, Peygamber 2195 neslinden göstermedirler."⁵¹⁹
- ⁵¹⁹ Türk milleti aziz Peygamberi'ni çok sevdiği ve saydığı için Arabistan'dan gelen ve Peygamber neslinden olduğunu söyleyen herkesi bağrına basmıştır. Ona elinden gelen her yardımı yapmıştır. Bu hâl eski devirlerde olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Eski şâirlerimizden birisi; "Mesîhî gökden insen sana yer yok / Yürü var gel Arap'tan yâ Acem'den." diye yazmıştır. Bugün de nice kişiler vardır ki; "Ben Abdülkadir Geylanî neslindenim." diye yurdumuza gelmiş, itibâr görmüştür. Türk milleti dindârdır, büyük velilere hayrandır. Onların neslinden geldiklerini söyleyenlere canını verir. Tâhîrî'l-Mevlevî merhûmun *Mesnevi Şerhi*'nin VII. cildinin 685'inci sahifesindeki şu açıklamayı dikkatle okuyalım:

- 2200 ● O zâlim bahçıvan bir takım boş sözler söyledi. O fakih de onları dinledi. Sonra kalktı, şerifin arkasından eve doğru gitti.
- Şerifin yanına varınca; "Ey eşek!" dedi. "Seni bu bağa kim çağırdı? Sana hırsızlık Peygamber'den mi miras kaldı?"
  - Arslanın yavrusu arslana benzer. Söyle bakalım sen Peygamber'e ne yüzden benziyorsun?"
  - O alçak bahçıvan doğru yoldan çıkmış olduğu için, Hâricîler'in Peygamber evlâdına yaptıkları ezâ ve cefâyı ona; o şerife yaptı.⁵²⁰
- 2205 ● Şerif bahçıvanın dayağından perişan, harap bir hâle gelince, fakihi hayâlinden geçirerek dedi ki: "Ben sıçradım sudan çıktım, ben nöbetimi savdım.
- Sen şimdi yapayalnız kaldın, ayağını denk al! Artık davul gibi karnına tokmak yiyedur.
  - Ben şerif değilsem de, senin sohbetine lâyıık bir arkadaşı olamadımsa da, senin için bu zâlimden daha değersiz, daha aşağı değilim ya!.."
  - Bahçıvan, şerifi döğüp ondan kurtulunca geldi, fakihi buldu. Ona dedi ki: "Sen fakih misin? Fakihlik nerede, sen nerede? Ey her aşağı kişiye ayıp kesilen, âr olan en günâhkâr, en kötü insanlar bile senden utanırlar.
  - Ey eli kesilesi, bağa girersen de izin var mı, müsaaden var mı demezsin; bu mu senin fetvan?"
- 2210 ● Böyle bir rûhsatı, izini İslâm hukukuna ait fetvâları ihtivâ eden tanınmış kitaplardan *Vâsıt*'da mı okudun? Yoksa *Muhîr*'da mı var?

"Yakın zamanlara kadar bazı kimseler şöhet bulmak, hürmet görmek için "es-seyyid filan" diye bir mühür kazdırır ve onu kullanırdı. Seyyidlik İran'da pek ehemmiyetli olduğu için, bazı açıkgozlüler başına yeşil bir sarık sarar, beline de yeşil bir kuşak dolar, seyyidim diye ortaya çıkarlardı. İstanbul'un "Limon İskelesi" Meydânı'nda genişçe bir iskemleye oturmuş yeşil sarıklı adamlar vardı ki bunlara; "Yedi Emîrler" derler. Onlara okunmaya gelenler iyice bir para verirlerdi. Mevlâna Câmî *Bahâristân* adlı eserinde yazar ki: "Birisini böyle seyyidlerden birisine sövmüş saymış. Seyyid yahut sahte seyyid: "Her namazda; 'Allahümme salli alâ seyyidînâ Muhammedin ve alâ Âli seyyidînâ Muhammed' diye salat okuduğun halde bana ne cesaretle sövüyorsun?" diye sormuş. Söven de: "Ben maddî, manevî asıl seyyid olanlara salat ve selâmımı kayıt altına alırım; sen onlardan değilsin." cevabını vermiş. Bununla beraber seyyidler hakkında hüsn-i zan göstermek de edep iktizâsıdır. Ve onların cedd-i kerîmi olan Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e hürmet icâbidir. Hiç olmazsa onlara kötü zanda bulunmamalı."

⁵²⁰ Hâricî: Sıffîn muhârebesinde Hz. Ali'ye isyân etmiş olan o devrin kanun nizam tanımayan bir çeşit anarşisti, teröristi.

- Fakih; "Hakkın var, vur!" dedi. "Vur ki, fırsat eline geçti. Dostlardan ayrılanın lâyııkı budur!"

Ermiş bir zâtın
Bâyezid-i Bestamî hazretlerine;
"Kâbe benim; etrafımda tavaf et!" demesi

- Ümmetin şeyhi Bâyezid-i Bestamî hac ve umre için yola düşmüş, Mekke'ye doğru koşup gitmede idi.⁵²¹
- O gittiği her şehirde, önce oranın azîzlerini arıyor:
- "Bu şehirde basîret sahibi, gönül gözü açık kim var?" diye şehri dört 2220 dönüyordu.
- Bir şehirde Bâyezid hilâl gibi boyu bükülmüş, küçülmüş, incelmış bir 2232 pîre rastladı. Onda velîlerin nûrunu gördü. Ondan velîlerin sözlerini duydu.
- O pîrin gözü görmüyordu, ama gönlü güneş gibi idi. Rüyâsında Hindistan'ı görmüş fil gibi coşkun bir hâlde bulunuyordu.⁵²²
- Bâyezid o pîrin huzurunda oturdu, hâlini hatırlamı sordu. Onu hem çok 2237 fakir buldu, hem de çoluk çocuğunun çok olduğunu anladı.
- O şeyh; "Ey Bâyezid, nereye gidiyorsun? Gurbet eşyasını nereye çekip götürüyorsun?" diye sordu.
- Bâyezid; "Bir an önce Kâbe'ye gitmek istiyordum." cevabını verdi. Şeyh: "Yanımda yol masrafı olarak neyin var?" dedi.
- Bâyezid; "İki yüz dirhem gümüş param var; işte şuracıkta; elbisemin 2240 ucuna sımsıkı bağlamışım." dedi.
- Şeyh dedi ki: "Kalk etrafımda yedi defa dön; bu dönmenin hacdaki tavafıtan daha iyi olduğunu bil!"

⁵²¹ Bâyezid-i Bestamî hazretleri tanınmış velîlerdendir. Hicretin üçüncü asrında yaşamış, en kuvvetli rivâyete göre 261 tarihinde vefat etmiştir.

⁵²² Filler, bir inanca göre, kendi ilk vatanları olan Hindistan'ı rüyâlarında görünce vatan özlemine kapılır da, coşkunluk gösterirlermiş. Bâyezid'in gördüğü velî de ezel âlemini hayâl ettiğinden, coşkun ve cezbeli bir halde imiş.

- Ey cömert Bâyezid! O iki yüz dirhem gümüş parayı da benim önüme bırak! Böyle yapmakla kendini haccetmiş; murâdına ermiş bil!
- Umre yapmış, ölümsüz bir ömür bulmuş; Safâ'da koşarak safvet (=temizlik, lekesizlik) kazanmış olursun.
- Canımın gönül gözü ile gördüğü Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk beni kendi evinden, yâni Kâbe'den daha üstün yaratmıştır, evini seçmiştir.

2245 • Kâbe Allah'ın lûtf ve ihsan evidir. Amma benim yaratılışım, varlığım da Hakk'ın sır evidir.

- Allah o evi, yâni Kabe'yi İbrahim ve İsmail(a.s.)a yaptırdığından beri onun içine girmemiştir. Fakat benim bu gönül evime ondan başkası giremedi.⁵²³
- Mâdemki sen beni gördün, Allah'ı görmüş oldun ve doğruluk ve ihlâs Kâbesi'nin çevresinde tavaf ettin.
- Bana hizmet, Allah'a kulluk etmektir; onu övmektir. Sakın Hakk'ı benden ayrı sanma!...
- Sen gözünü aç da bana öyle bak ki, insanda Hakk'ın nûrunu göresin!.."

⁵²³ Nebilerin ve velilerin Allah'ın nazarında Kâbe'den daha değerli oldukları âriflerce beyân buyurulmuştur. Çünkü Kâbe iki peygamber tarafından yapılmış bir binâ; habuki nebîler ve velîler Allah'ın yaratıkları varlıklardır. Elbette Allah'ın yarattığı, insanın meydâna getirdiği bir binâdan daha değerlidir. Mevlâna'nın buyurduğu gibi, Kâbe'ye Allah'ın evi deniliyor ama, hâşâ orası Hakk'ın oturduğu bir ev değildir. Allah makamdan münezzehtir... O her yerde mevcut, hâzır ve nâzırdır. Kâbe'nin içinde de bizim anladığımız mânâda oturmaz. Halbuki: "Yerle gökler beni içine almadı, lâkin mümin, temiz, günahlardan kurtulmuş kulunun gönlü beni kapladı, içine aldı." kudsi hadisi gereğince, gerçek müminlerin gönülleri Allah'ın tecellîgâhi ve nazargâhidir. Derviş Yunus da; "Ararsan Mevlâ'yı kalbinde ara; Kudüs'de Mekke'de Hicaz'da değildir." demiştir. Mevlâna da bir gazelinde; "Ey hacca gitmiş olanlar, nereye nereye gidiyorsunuz; sevgili buradadır, buraya geliniz, buraya geliniz!" diye buyurmuştur. Molla Câmi de; "Kâbe Azer oğlu İbrahim'in binâsıdır; gönül ise pek yüce olan Allah'ın nazargâhidir." demiştir. İsmet isimindeki bir şâir de; "Hacı Kâbe yolunda koşuyor; bense Hakk'ın didârına tâlibim. Hacı evi arıyor, bense ev sâhibini." demiştir. Bir mesele akla geliyor. Acaba Bâyezid'in, o büyük velînin etrafında tavaf etmesiyle, kendisinden hac farızası sâkit oldu mu? Yâni o hacı oldu mu? Belki bu vak'a Bâyezid'in ikinci hacca gidişi sırasında olmuştur. Eğer olmadıysa Bâyezid hacı olmak için muhakkak bu vak'adan sonra hacca gitmiştir. Çünkü Hz. Muhammed Kâbe'den de, bütün nebî ve velîlerden de üstün olduğu halde, hicretin onuncu senesinde hac vazifesini yapmış, hacı olmuştur. Bu vazife ondan bile kaldırılmamıştır. Kendisi ermişlerin ermişi olduğu halde hac farızasını yerine getirmiştir.

- Bâyezid bu nükteleri, bu derin mânâlı sözleri can kulağı ile dinledi, 2250 onları altın bir küpe gibi kulağına taktı.

• Velîlerin huzûrundan uzaklaşırsan, onları ziyârete gidip duâlarını, sev- 2214 gilerini kazanmazsan, hakîkatte Allah'tan uzaklaşmış olursun.

• Her dem, her vakit pâdişahların gölgesini iste. Çabuk ol da o gölge yüzünden güneşten de iyi bir hâle gir. Mânâ nûrları ile aydınlanmış bir insan ol!

• O şeyhin yüzünden Bâyezid'in derecesi yüceldi, fazîleti arttı. Hakikat yolunun sonuna eriştiği hâlde, ondan sonra bir son tasavvur edilemeyecek olan bir makâma vardı.

Hastalık, ağrı, sızı; içinde merhametler bulunan bir hazînedir.

• Hastalık, ağrı, sızı; içinde merhametler bulunan bir hazînedir. Deri, ten, 2261 beden yıpranınca, bozulunca öz, yâni rûh tazelenir.

• Kardeşim! Karanlık yere, soğuğa, gama, ıztıraba, hâlsizliğe, derde sabretmek;

• Âb-ı hayat kaynağıdır, mânen mest olmak kadehidir. Çünkü bütün yücelikler, yüksek ve mânevî dereceler; tevâzu ve alçalıştır.

• Manevî bahar mevsimleri ve çiçekleri, sonbaharların içinde gizlenmişlerdir. Sonbahar da ilkbaharın içinde saklıdır. Bu sebeple sonbahar gibi olan hastalıktan, yoksulluktan ürkme!

• Gama ve kedere yoldaş ol, yalnızlığa alış! Yaşadığın müddetçe uzun bir 2265 ömür, yâni ebedî hayat isteğinde bulun!⁵²⁴

• Nefsin sana "Bu hastalık, bu ızdırab, bu yalnızlık kötüdür." diyecek olursa, onu dinleme. Çünkü onun işi hep tersinedir.

• Sen aklını başına al da, nefsin dileğine aykırı iş yap. Dünyada bütün peygamberlerin vasiyeti hep böyledir.

⁵²⁴ Bu Mesnevî beyti Fuzûlî hazretlerinin şu beyitlerini hatırlatıyor:

"Bu âlem kim; gönül kaydın çekersin mihnet ü gamdır;
Fenâ ser-menzifin seyreyle kim bir hoşca âlemdir;
Anup tenhâlığı kabir içre nefret eyleme zinhâr
Tarîk-ı insî tut kim her avuç toprak bir Âdem'dir."

Sonunda pişmân olmamak için,
yapacağın işlerde danışman,
müşâvere etmen gerekir.

- 2268 ● Sonunda pişman olmamak, hiç olmazsa az bir zararla kurtulmak için, yapacağın işlerde müşâverede bulunmak ve danışmak gerekmektedir.
- Peygamberlerin bu tavsiyelerine karşı ümmetler; "Kimin ile istişâre edelim?" diye sordular. Peygamberler de; "Kendilerine uyulan akıllı kişilerle." cevabını verdiler.
  - Eğer sen kimseyi bulamaz da kendi nefesine danışırsan, o alçağın dediğinin aksini yap!
  - Nefsin sana; "Namaz kıl, oruç tut!" diye buyursa bile inanma! Nefis hiledir. Onun emrinden bir hile doğabilir.
- 2275 ● Yapacağın işlerde nefesine danışmak, ne derse onun aksini yapmak kemâldir, olgunluktur.
- Eğer nefisle başa çıkamaz ve onun direnmesine karşı koyamazsan, o zaman hakîkî bir dostun yanına git, onunla uzlaş!
  - Akıl, bir başka akıldan güç, kuvvet kazanır. Şeker kamışı da şeker kamışından olgunlaşır, güçlenir.
  - Ben kendi nefsimden öyle şeyler gördüm ki... Nefis, büyüğü ile insandan akıllı alır da, insan iyiyi kötüyü ayırt edemez olur.⁵²⁵
  - Nefis; suret-i haktan görünür, iyiye doğru gitmen için sana yeni yeni vaadlerde bulunur. Sonra tutar o vaadleri tevbeleri binlerce kere bozar.
- 2280 ● Cenâb-ı Hakk sana yüz yıllık ömür bağışlasa, yine uslanamazsın. Bu nefis seni, her gün yeni bir bahâne bulur, aldattır.
- Nefis; soğuk vaadleri, sonunda seni perişan edecek arzuları, tatlı dille, güler yüzle, sıcak ve kabul olunacak bir şekilde söyler ve seni kandırır. O öyle kuvvetli bir büyücüdür ki, insanı büyükler ve kısıvrak bağlar.

⁵²⁵ "Hz. Mevlâna gibi büyük bir velînin de nefis hilesi, nefis mücâdelesini bulunur mu?" diye şaşmamalı. Yûsuf (a.s.) nebîlerin büyüklerinden olduğu halde; "Ben nefsimi terbiye edemem. Çünkü nefis hakîkaten kötülükle ve şiddetle emreder. Meğer ki Rabb'im o nefsin sahibini esirgemiş ola. Çünkü Rabbim çok yarlıgayıcı ve çok esirgeyicidir." (Yûsuf Sûresi âyet 53) buyurmuştur. Demek ki peygamberlerde de, velîlerde de nefsanî arzular vardır. Azîz ve eşsiz Peygamber Efendimiz de bir hadîslerinde; "Şeytan her insanın damarlarında dolaşmaktadır." diye buyurmuş. Sahabeden biri; "Yâ Resûlallah, senin de şeytanın var mı?" diye sorunca; "Evet benim de şeytanım var, ama ben onu müslüman yaptım." diye cevap vermiştir.

- Ey Hakk'ın nûru ve ışığı olan Hüsameddin Çelebi! Gel; sen olmayınca ham kişiler ıslah olmaz, doğru yolu bulamaz, nefsanî isteklerden kurtulamaz.⁵²⁶
- Ey nefesi denizin nefesinden de kuvvetli olan Hüsameddin Çelebi! Bir nefis cehennemî alevler saçmaya başladı; onun üstüne üfle de söndür!

Ey felek! Acımayı;
Allah'ın rahmetinden, acıyışından öğren!

- Ey felek! Âhir zaman fitnesi koparmak için pek hızlı dönüyorsun, a- 2311 zıcık aman ver!
- Ey felek! Sen bizi öldürmeye kasetmiş keskin bir hançersin; bizden kan alacak zehirli bir neştersistin.
- Ey felek! Acımayı Allah'ın rahmetinden, acıyışından öğren! Bizim gibi âciz karıncaların yüreklerini yılan gibi sokma!
- Bu kâinata, bu yapının üstünde senin çarhını döndüren Allah hakkı için olsun;
- Kökümüzü kazımadan önce bize biraz acı! Acı da dönüşünü değiştir; 2315 biraz da başka türlü dön!⁵²⁷
- Yaratıcı'nın emri ile önce bize dadılık ettin; bizim beden fidanımız sudan ve topraktan yetiştirdi. O emir sahibinin hakkı için, o dadılık hakkı için bize acı!
- Ey felek! Seni saf ve tertemiz olarak yaratan, seni sayısız meşâlelerle donatan, süsleyen o eşsiz, o pek büyük pâdişahın hakkı için;

⁵²⁶ Mevlâna'nın Hüsameddin Çelebi'ye karşı duyduğu sevgiyi, güveni ifade eden bu beyitler çok düşündürücüdür. Hüsameddin Çelebi Hz. Pîr'in halifesidir. Cenâb-ı Mevlâna Hakk yoluna girmek isteyenlerin, terbiyesini Hüsameddin Çelebi Efendi'ye havale buyurmuştu. Bu beyitlerde onun şahsında insan-ı kâmilî görüyor; "Bizi nefsin, nefsanî arzuların saldırısından ancak sen kurtarırısın." diye iltifatta bulunuyor.

⁵²⁷ Mevlâna'nın bu beyiti; Hüseyin Rif'at merhûmun Hayyam'dan tercüme ettiği şu meâldeki rubaîyi hatırlatıyor:

"Ey felek! Uymadı âmâlîme asla dönüşün;
Beni âzâde yaşat kayda münasib değilim.
Nâ-ehillerle akılsızlara meylin var ise;
Ben de pek akıl ile ehliyeteye sahip değilim."

• Allah seni öyle mamur, öyle güzel, öyle ölümsüz yarattı ki, dehrî inancında bulunanlar varlığını ezeli sandılar, senin sonradan yaratıldığına inanmadılar.⁵²⁸

• Allah'a şükür, biz senin başlangıcını, yâni ezeli olmadığını, sonradan yaratıldığını bildik. Bize senin sırrını peygamberler söylediler.

2320 • İnsan evin sonradan yapılmış olduğunu bilir. Fakat orada ağ gerip yuva yapan örümcek, bunu ne bilir?

• Sivrisinek bu bağı kimden kaldığını, ne zamandan beri var olduğunu ne bilir? O baharda doğmuştu, kışın ölecektir.

• Tahta içinde çok zayıf ve güçsüz hâlde doğan küçük kurt, içinde yaşadığı tahtanın fidan olduğu vakitteki hâlini hiç bilir mi?

• Eğer küçük kurt içinde doğduğu tahtanın ne olduğunu, fidanının dikilip büyüdüğünü ve nihâyet kuruyup kesileceğini ve tahta olacağını bilseydi, o kurt sûretinde, kurt şeklinde bir akıl olurdu.

• Akıl yâni kamil insan, kendini çeşitli renklerde gösterir. Fakat o renklerin, o sûretlerin hepsinden peri gibi çok uzaktır.

2325 • Peri ne demek? İnsan melekten bile yücedir. Ey câhil ve gâfil kişi! Sen sinek kanatlı olduğun için çok aşağılarda uçabiliyorsun, yükseklere çıkamıyorsun. Yüksek konuları kavrayamıyorsun.⁵²⁹

• Ey gâfil! Akıl yücelere doğru uçuyor, ama taklit kuşun aşağılarda yemleniyor.⁵³⁰

• Taklit bilgisi, yâni okumakla, işitmekle öğrenilen bilgi; rûhumuza vebaldır. O bilgi iğretidir. Bizse, o bizim malımız diye oturup kalmışız.

• Taklit bilgisi ile akıl sahibi olmaktansa, bilgisiz kalmak ve işi deliliğe vurmak daha iyidir.⁵³¹

⁵²⁸ "Dehrî inancında olanlar"; bu kâinatın ezeli ve ebedî olduğuna, yâni böyle gelip böyle devam edeceğine inanırlar. Bu kâinatın sonu geleceğini kabul etmezler. Kâinatı yaratan Allah'a da inanmazlar; "Bizi ancak zaman öldürür." derler. İnsanın da ot gibi yetişip, ot gibi kuruyacağını sanırlar. Kabir hayatını ve oradaki bir takım olayları inkâr ederler.

⁵²⁹ İnsanoğlunun câhil kişilerinin meleklerin câhillerinden; peygamberler ve velîler gibi, insanoğlunun üstün kişilerinin de meleklerin üstün olanlarından daha üstün olduğunu, ârifler kabul etmişlerdir.

⁵³⁰ Peygamberlerin mucizelerini, velîlerin kerâmetlerini akıl yünden inkâr edenlere ve akıllarına güvenerek kurtulacaklarını sanan felsefecilere, Mevlâna burada târizde bulunuyor.

⁵³¹ Mevlâna, gönül ilmini değil; taklit ilmini istemiyor. Bağdadlı Rûhî;

• Her nede nefsanî bir yarar, bir fayda görürsen, ondan kaç; nefsinin öldüren, sana zehir gibi acı gelen ibâdetleri yerine getir. Nefsi dirilten âb-ı hayatı ise yerlere saç!..

• Birisi seni överse, hoşlanmak şöyle dursun, sen ona hakâret et, küfret; 2330 sermayeni, kazancını da müflise yâni yoksula borç olarak ver!

Seyyid Ecelî'nin "Neden bir fahişeyi nikahla aldın?" sorusuna Delkak'ın özür getirmesi

• Tirmiz vilâyetinin emîri Seyyid Ecel bir gece Delkak adlı nedîmine 2333 dedi ki: "Acele ile bir kahpeyi nikah ile almışım.

• Evlenme düşüncesinde olduğumu bana söyleseydin, seni namuslu, affife bir hanımla evlendirirdim."

• Delkak dedi ki: "Dokuz tane namuslu sâliha kadın aldım, hepsi de 2335 kahpe oldu. Ben de bu gamla eridim gittim.

• Bunun üzerine ben de hakkında hiç bir soruşturma yapmadan, bilgi edinmeden, nasıl olduğunu araştırmadan bu kahpeyi aldım; görelim bakalım bunun sonu nereye varacak!

• Ben bir çok defalar akıllı denedim, fakat bir faydasını göremedim. Şimdiden sonra işi deliliğe vuracağım, delice hareket edeceğim.

• Eminliği bırak, korkulu yere var; korku içinde bulun; ardan, hayadan vazgeç; rüsvay ol; adın kötüye çıksın!⁵³²

"Unutup bildiğini ârif isen nâdân ol
Bezm-i vahdetde ne âlim, ne ilm isterler."

derken aynı şeyi kasetmiştir. Molla Câmi ise; "Öğretici kimdir? Aşkıdır. Sükût köşesi öğrenmenin ders-hânesi. Ders konusu hayret. Benim gönlüm de o mektebde ders okuyan bir çocuktur." diye buyurmuştur.

⁵³² Hz. Mevlâna bu beytinde; şöhretten, gösterişten kaçmayı tavsiye ediyor. Bir divan girişinde aynen şöyle buyurur: "Eğer sen ilahî aşkın âşığı isen ve aşkı seviyorsan, keskin hançeri al, hâyânın, utanmanın boğazını kes! Şunu iyi bil ki, Hakk yolunda yürüyenler için utanmak büyük bir engeldir."

Bir halk şâiri de; "Ben şişeyi çaldım taşa / Namusu arı neylerim." der. Bu sözler yanlış anlaşılmalıdır. "Gösterişten kaçınacağız." diye hâyâsız olmayacağız; halkın sevgisini değil de Hakk'ın sevgisini arayacağız.

- Ben uzun uzadıya ilerisini düşünen aklı denedim. Bir yarar görmedim. Bundan sonra ben divaneliğe vuracağım, kendimi divane yapacağım!"

Bir kişinin,
kendini deli gösteren büyük bir zâta
hile ile söz söyletmesi

- 2338 ● Birisi "Zor bir işim var, akıllı birini arıyorum. Bu zor işi ona danışacağım, onun fikrini alacağım." diyordu.
- Bu sözü duyan birisi ona dedi ki: "Şehrimizde kendini deli gösteren o kişiden başka akıllı yoktur.
- 2340 ● İşte o adam burada. O, bir kamışa binmiş, yâni kamışı at yapmış olduğu hâlde çocuklar arasında koşup durmaktadır.
- O, doğru düşünür, yerinde karar verir. Zekâda ateş parçasıdır. Kadri, değeri gök gibi yücedir. Yıldızlar gibi parlak fikirleri yağdırır.
  - Onun nûru, Allah'a en yakın olan büyük meleklerle can olduğu hâlde, o böylece kendini delilikle gizlemektedir."
- 2400 ● O büyük insanın durumunu öğrenmek isteyen kişi "Ey kamışa binmiş olan! Bir an için olsun atını bu tarafa sür!" dedi.
- Velî, kamış atını sürükleyerek onun yanına geldi: "Ne istiyorsan çabuk söyle, benim atım çok serkeştir, huysuzdur." dedi.
  - "Çabuk ol, atım sana çifte atmasın! Ne soracaksan açıkça sor!"
  - Adam gönlündeki sırrı söylemeye imkân bulamadı. Soracağından vazgeçti de velî ile şakalaştı.
  - Dedi ki: "Bu mahalleden bir kadın almak istiyorum. Benim gibi bir adama lâîk olan kimdir?"
- 2405 ● Velî; "Dünyada üç çeşit kadın vardır." dedi. "İkisi belâdır, eziyettir, mihnettir, derttir. Üçüncüsü ise; ele geçmez bir gönül defnesidir, rûh hazînesidir.
- O birinci çeşitten bir kadın alırsan, o kadın tamamıyla senin olur. İkinci çeşitten alırsan; yarısı senindir, yarısı da senden ayrıdır.
  - Üçüncü kadın çeşidine gelince; bilmiş ol ki, o hiç bir zaman senin olamaz! Bunları işittin ya, artık benden uzaklaş, çünkü ben durucu değilim, gidiyorum.

- Uzaklaş, yolundan çekil ki, atım seni tekmelemesin. Atımın tekmesini yersen, öyle bir düşersin ki, ebedî olarak bir daha kalkamazsın!"

- Şeyh, kamış atını sürdü, çocukların arasına katıldı. Ona soru soran genç bir kere daha seslendi:

- "Gel de söylediğin sözü anlat. 'Üç çeşit kadın var.' dedin bunlardan 2410 hangisini seçmem gerek, söyle!"

- Kendisini deliliğe vuran velî, kamış atını sürükleyerek onun yanına geldi de dedi ki: "Kız-oğlan kız tamamıyla senin olur. Onunla sen gamdan, kederden kurtulursun.

- Yarısı senin olan kadın dul kadındır. Hiç senin olmayan kadın ise çocuğu bulunan kadındır.

- İlk kocasından çocuğu olan kadının sevgisi de oraya gider; hatırı, akli fikri de hep oradadır.

- Artık uzaklaş ki, atım sana çifte atmasın. Yoksa atımın sert nalını yersin."

- Şeyh, hay huy ederek yine atını sürdü. Uzakta duran çocukları yine 2415 yanına çağırdı.

- Soru soran kişi tekrar; "Ey büyük velî, ey mânâ pâdişahı!" diye seslendi. "Sorulacak bir sorum kaldı."

- Şeyh yine kamış atını sürükleyerek geldi: "Soracağın nedir? Çabuk söyle, çünkü şu çocuk meydanda topumu kaptı." dedi.

- Genç "Ey pâdişahım!" dedi. "Bunca akılla, bunca edeple nedir bu delilik? Bu nasıl iş, bu ne şaşılacak şey?"

- Sen söz söylerken Akl-ı küll'ün de ilerisindesin. Sen bir güneşsin; nasıl olur da delilik ile geziniyorsun?"⁵³³

- Şeyh; "Bu çapkınlar beni bu şehre kadı yapmak istiyorlar." dedi. 2420

- "Ben; 'Kadı olmam!' dedim. Bana; 'Hayır, senin gibi bilgili bir âlim yoktur.' dediler.

- 'Sen dururken, senin kadar bilgin olmayan bir kimsenin kadı olması, hüküm vermesi haramdır, kötü bir iştir.' dediler.

- 'Şerîatte de senden aşağı birisini kendimize kadı yapmamıza ve ona uymamıza izin yoktur.' dediler.

⁵³³ Akl-ı küll: Allah'ın kudretinden ilk önce ortaya çıkan "akıl"dır.

- Ben de bu zor yüzünden deliliğe vurdum, kendimi deli gösterdim. Yoksa dış görünüşüm gibi değilim, önceden ne isem ben yine oyum.
- Benim aklım bir ma'rifet definesidir. Ben de onun virânesi, yâni yıkık yeriyim. Defineyi meydana çıkarır gösterirsem, asıl o vakit deliyim divâneyim.
- Asıl deli, akıllı olan ve bekçiyi gördüğü hâlde evine kapanmayan kişidir.⁵³⁴

- 2425 • Benim bilgim "cevher"dir, "a'raz" değil. Bu değerli bilgi; bir kazanç, bir menfaat, dünyevî bir maksada ulaşmak için elde edilmemiştir.⁵³⁵
- Ben mânâ şekeri mâdeniyim, mânâ şekeri kamışlığıyım. Ledün ilminin kamışını Allah benim gönlüme ekmek lûtfunda bulundu. O kamış gönlümden başkaldırır ve ben onun mânâ şekerini yerim. Bu sebeple benim rûhanî görüşlerim, sezilerim kendi gönlümün meyveleridir.
  - Ledün bilgisini duyan kişi, öteki bilgiden nefret eder, feryad ederse; o bilgi, bellemele elde edilmiş taklit bilgisidir.
- 2430 • O maddî bilgi, gönlü aydınlatmak için değil de geçim için, yiyecek giyecek elde etmek için öğrenilmiştir. O bilgi peşinde koşan kişi gibi, o bilgi de aşağılık dünya bilgisidir.
- Onlar, o bilgiyi şu kirlî dünyadan kurtulmak, ebedî hayatı bulmak için değil de, insanlar arasında meşhur olmak, saygı görmek, kendini bilgili göstermek için elde ederler.

Eğer senin yakîn ve gönül gözün açık ise
her yerde bir velîyi görebilirsin.

- Velîlerden biri gayb âlemine dair yüz binlerce gizli sırları sana apaçık söylese bile,
- 2345 • Sende o anlayış, o irfan olmayınca, gübre ile öd ağacı kokusunu ayır-
dedemezsin.
- Eğer senin yakîn ve gönül gözün açık ise, her yönde, her yerde bir velîyi görebilirsin.

⁵³⁴ Burada bekçi; Hakk âşıklarının hoşlanmadıkları mâsivâ, dünya sevgisi, günah sembolüdür.

⁵³⁵ Cevher, esas maddedir. A'raz ise onun sıfatıdır.

- Açık olan gönül gözüne yol gösteren, kılavuzluk eden göze karşı her kilime bürünmüş bir kilim, yâni velî vardır.
- Her velîyi diğer bir velî tanır, tanıtır, meşhur eder. Velî, her kime isterse velîlik sırlarından haber verir, himmet eder, nasip sunar.

Bir köpeğin kör bir dilenciye saldırması

- Bir köpek, köyde kör bir dilenciye cenk arslanı gibi saldırdı.
- Ne şaşılacak şeydir ki, köpek öfke ile dervişlere saldırır da, ay derviş-
lerin ayak bastıkları toprağı gözlerine sürme diye çeker.
- Zavallı kör dilenci köpeğin havlamasından, korkusundan ne yapacağını şaşır-
dı. Onu sözleri ile okşamaya, yatıştırmaya başladı.
- Ona "Ey av köpeği! Ey av arslanı!" dedi. "Güç kuvvet sendedir, her şey senin elindedir. Benden el çek, benim gibi zavallı birine işleme!"
- Kör dilenci akıllı bir adam ve hakîm olduğu için, zor yüzünden, eşeğin kuyruğı gibi olan köpeği medhetti de, ona kerem sahibi lakabını taktı.
- Yine zor yüzünden, o kör dilenci köpeğe; "Arslanım! Benim gibi değersiz, zayıf bir av avlamaktan eline ne geçer?" dedi.
- "Arkadaşların dağda yaban eşeği avlıyor, sen de köyde kör bir dilenci yakalıyor-
sun; bu sana yakışır mı?"
- Akıllı, bilgili köpek yaban eşeği avlar; bilgisiz köpek ise kör bir dilenciye saldırır.
- Köpek av bilgisini öğrenince sapıklıktan kurtulur da ormanda helâl av yakalar.
- Köpek bilgi sahibi olunca çevikleşir, ârif olunca da Ashâb-ı Kehf'den sayılır.⁵³⁶
- Köpek, av beyini ve kendi sâhibini tanır, bilir. Allahım! Her şeyi tanı-
tan ve içi aydınlatan o nûr nedir?

⁵³⁶ Zâlim bir hükümdârın zulmünden kaçarak dinlerini korumak için bir mağaraya sığınan ve orada 309 sene uyuyup kalanların (Ashâb-ı Kehf'in) köpeği Kıtımir'i hatırlatıyor? Burada geçen köpek, insanın nefsinin sembolüdür. Terbiye görürse terbiye edilmiş av köpeğine benzer; iyi şeyler, helâl şeyler avlar. Terbiye edilmeyen nefis ise, terbiye edilmemiş köpek gibidir. Av yakalayacağı yerde insana saldırır.

• Mânâ körünün hakîkati görmemesi, tanımaması, bilmemesi; baş gözünün değil de gönül gözünün kör oluşundandır. İşte böylece insan bilgisizliğinin sarhoşu olunca ve irfandan mahrum kalınca, gerçekten kör olur.

• Kör adam şu yeryüzünden de daha kör, daha gözsüz değildir. Öyle olduğu hâlde yeryüzü, şu kara toprak, Allah'ın lûtfu ve ihsanı ile Hakk'ın dostunu düşmanını gördü, tanıdı.

• O gözsüz toprak; Hz. Mûsâ'nın nûrunu gördü, ona saygı ve sevgi gösterdi. Hakk düşmanı Karun'u da tanıdı, onu yutuverdi.⁵³⁷

• Yeryüzü Hakk'ın; "Ey yeryüzü; suyunu yut!" emrini anladı da Karun gibi benlikte bulunan herkesi helâk etti.⁵³⁸

2370 • Toprak da, su da, rüzgâr da, kıvılcımlar saçan ateş de bize karşı habersiz, cansız, duygusuz gibi duruyorlar, fakat Allah'ın emirlerini yerine getirmek için bekliyorlar. Çünkü onların her şeyden haberleri var, her şeyi biliyorlar, görüyorlar.

• Biz ise, onların aksine, Allah'tan başka her şeyden haberimiz var. Dünya işlerine dalmışız, Hakk'tan habersiz kalmışız, peygamberlerin korkutucu haberlerine kulaklarımızı tıkamışız.

• Hâsılı bütün varlıklar, gökler ve dağlar ilahî emâneti yüklenmekten korktular. Çünkü onların herşeyden haberleri vardı. İlahî emânetin yükü altında ezilmek istemediler. Fakat; insanda hayvanî ve nefsanî duygular bulunduğu için emâneti kabul etmenin külfetini, zorluğunu idrâk edemedi de korkusu, çekinmesi körleşti, tesirsiz kaldı.⁵³⁹

⁵³⁷ Hz. Mûsâ'nın ümmeti arasında Karun diye zengin birisi vardı. Servetine güvenerek Hz. Mûsâ'nın manevî gücünü kışkırdı. Ona bir iftirâda bulundu. Bir fahişeye para verip Hz. Mûsâ'nın kendisi ile zinâ ettiğini söylemesini istedi. Kadının dili tutuldu, iftirâsını söyleyemedi. Bunun üzerine toprak, Mûsâ'nın emrine boyun eğerek Karun'u ve hazinelerini yuttu.

⁵³⁸ Bu beyitte Hûd Sûresi'nin 44'üncü âyetine işâret var. Tûfan dalgaları Hz. Nûh'a isyân eden kavmi helâk ettikten sonra Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey yeryüzü! Suyunu yut ve ey gök! Sen de suyunu tut! Su azaldı. Yağmurlar dindiği için yeryüzündeki sular çekildi ve Nuh'un gemisi de Cudi Dağı'nın üstüne oturdu ve zâlimler Hakk'ın rahmetinden uzak olsunlar denildi." (Hûd Sûresi 44) Filozoflar inanmazlar ama mutasavvıflar; "Cansız sandığımız her şeyin kendilerine göre bir hayatı ve şuuru vardır ki, yeryüzünün ve göklerin verilen emri anlayıp yerine getirmeleri, onların canlı olduklarının bir belgesidir." derler.

⁵³⁹ Burada Ahzâb Sûresi'nin şu meâldeki 88-89. âyetlerine işâret var: "Biz emâneti göklere, yere ve dağlara arzettik; onlar onu yüklenmekten çekindiler, ondan korktular. Hâlbuki onu insan yükledi. Çünkü insan nefesine karşı zâlim ve câhildir." Bu emânetin ne olduğunda muhtelif görüşler vardır. Şeriat teklifleri diyenler de vardır.

• İlahî emânet teklifi karşısında gökler, yeryüzü, dağlar; "Maddî hayata dalmış, mânâyı unutmış halkla, insanlarla yaşamaktan ve Allah'a karşı ölü, yâni gâfil olan yaşayıştan bıktık usandık." dediler.

• İnsan, insanlardan, anasından, babasından geri kalınca, ayrı düşünce yetim olur. Cenâb-ı Hakk'a yakın olmak için kötülükten arınmış bir gönül gerek.⁵⁴⁰

• Bir hırsız bir kör adamın kumaşını çalsa, o kör adam bilmeden feryâd 2375 eder.

• O hırsız gelip o kör adama "Ben usta bir hırsızım, o kumaş ben çaldım." demedikçe,

• Kör, göz nûruna, görme ışığına sahip olmadığı için, kumaş çalan hırsız nasıl tanır?

• Hırsız gelip de malını çaldığını söyleyince, onu sıkı tut! Sıkı tut da çaldığı şeyleri belirtsin!

• Hırsız yâni nefsi yakalayıp sıkıştırmak, çaldığını çırttığını söyletmek, en büyük savaştır.⁵⁴¹

• O hırsız önce senin gönül gözünün sürmesini, yâni nûrunu çalmıştır. 2380 Çaldığını ondan geri alabilirsen, gönül gözün aydınlanır, yine görmeye başlarsın.

• Sen gönlünün kaybettiği, çaldığı hikmet kumaşını git de gönül ehlinin yanında ara, orada ele geçir.

• Kör olan, nûrunu kaybeden gönlün canı, kulağı, gözü olsa bile, hırsız şeytanın izini bilemez, onu bulamaz.

• Hırsız şeytani ve onun çalıp götürdüklerini sen gönül sahibi âriflerden sor, öğren; taştan, topraktan değil.. Çünkü gönül sahiplerinin nazarında câhil halk, taş ve toprak gibidir.

⁵⁴⁰ Bu beyitte Şu'arâ Sûresi'nin 88. ve 89. âyetlerine işâret var. O âyetlerin manası şöyle: "Kıyâmette mal ve evlat gibi şeyler menfaat vermez. Ancak kalb-i selîm ile, temiz bir yürek ve niyet ile Allah'ın huzûruna gelen yararlanır." Bağdadlı Rûhî merhûm da; "Ey efendi! Kıyâmette senden ne altın ne de gümüş isterler; ancak tertemiz bir kalb isterler." anlamına gelen şu beyti söylemiş: "Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler / Yevmün lâ-yenfa'u'da kalb-i selîm isterler."

⁵⁴¹ Buradaki hırsızdan maksat; şeytan ve nefistir ki, bizim gibi kalb gözü kapalı bulunanların ibâdetlerinden, yaptıkları iyiliklerin ecrinden bir çok şeyi çalıp götürmektedir. İbâdet anbarına fare düşürmektedirler. Bu yüzdendir ki nefisle mücadele etmek "cihad-ı kebîr" (=en büyük cihad)dır. Nitekim büyük Peygamber Efendimiz bir savaştan dönerken "Küçük savaştan büyük savaşa döndük." diye buyurur; böylece düşmanla çarpışmayı nefisle çarpışmaya nisbetle "küçük savaş" sayardı.

- Eğer mekân âleminden mekânsızlık âlemine, yâni sûret âleminden mânâ âlemine yol olsaydı, ben de şeyhler gibi bir dükkânda oturur, halka kerâmet satardım.

Muhtesibin,
yıkılıp yerlere düşmüş olan bir sarhoşu
zindana çağırması

- Muhtesip gece yarısı bir yere geldi, bir sarhoşun duvar dibinde uyumuş olduğunu gördü.⁵⁴²
- "Hey!" diye bağırdı. "Sarhoş musun; ne içtin söyle?" Sarhoş "Testide bulunandan içtim." cevabını verdi.
- Muhtesip; "Testide ne vardı, açık söyle?" Sarhoş; "İçtiğim şey!" karşılığını verdi. Muhtesip "Senin bu sözün anlaşılıyor."

- 2390 • İçtiğin şey nedir?" Sarhoş; "Testide gizli duran şey." dedi.
- Bu soru-cevap ikisinin arasında döndü durdu. Muhtesip de eşek gibi çamura battı kaldı.
  - Muhtesip, ağzının kokusundan sarhoşun şarap içip içmediğini anlamak için; "Bir 'Âh!' de bakalım." dedi. Sarhoş söz söylerken "Hû, Hû" dedi.
  - Muhtesip dedi ki: "Ben 'Âh' et diyorum, sen 'Hû' diyorsun." Sarhoş da cevap vererek dedi ki: "Ben neşeli bir insanım 'Âh' edemem, sen gamdan iki kat olmuşsun.
  - 'Âh!' dertten, gamdan ve zulümden çekilir; sarhoşların 'Hû' demeleri de neşedendir."

- 2395 • Muhtesip; "Ben şunu bunu bilmem, kalk kalk! Şu ayak diremeyi bırak, bilgiçlik taslama!" dedi.
- Sarhoş; "Haydi işine git, sen neredesin, ben neredeyim?"
  - Muhtesip dedi ki: "Sen sarhoşsun, haydi kalk, zindana kadar gel!"
  - Sarhoş dedi ki: "Ey muhtesip!" Beni bırak da işine git! Çıplak bir adamdan rehin alınabilir mi?"

⁵⁴² Muhtesip: Eskiden polis vazifesi gören, bilhassa sarhoşları takip edip cezalandıran bir memur.

- Eğer bende yürüyecek, gidecek hâl olsaydı, hiç burada düşüp kalırmıydım? Kendim, kendi evime giderdim.
- Benim aklım olsaydı, bir imkân bulsaydım şeyhler gibi bir dükkânda oturur, halkı irşâda çalışırdım."⁵⁴³

Gösteriş için, mevki sahibi olmak için,
her tarafı fâre gibi delik deşik eden
araştırmalar yapan kişiler de vardır.
Fakat onlar hakîkate ulaşamazlar.
Çünkü ledün ilminin nûru
onları Hakk kapısından
sürer, uzaklaştırır.

- Öyle kişi de vardır ki, âlim görünmek için her tarafı delik deşik eder. 2432 Fakat ledün ilminin nûru onu kapıdan sürer; "Haydi defol!" der.
- O kişinin hakîkat ovasına varmaya bir nûru, oraya ulaşmaya bir yolu bulunmadığından dünyada maddî istekler karanlığında uğraşır durur.
- Fakat Cenâb-ı Hakk acır da ona akıl kanadı bağışlarsa, fârelikten kurtulur, kuşlar gibi uçmaya başlar.
- Eğer o manevî kanadı arayıp bulamazsa, göklere yükselmekten, hakî- 2435 kate yol bulmaktan ümidini keser de toprak altında kalır.
- Sözde kalan bilgi rûhsuzdur. Dinleyiciler üzerinde etki yapmaz. Bu yüzdendir ki; rûhsuz sözler söyleyen bilgin, dinleyici arar durur.
- Bahse girildiği zaman, o bilgi değerli görünür ama, o bahislere kendini veren meraklısı bulunmayınca ölmüş gitmiş demektir.
- Benim müşterim yâni dinleyicim Allah'tır. "Allah beni satın almıştır." âyeti gereğince O beni yücelere çeker götürür.⁵⁴⁴

⁵⁴³ Burada Mevlâna çeşitli vesilelerle halktan menfaat sağlayan şeyhlere târizde bulunuyor.

⁵⁴⁴ Bu beyitte Tevbe Sûresi'nin şu meâldeki 111. âyetine işaret var: "Allah, müminlerden nefislerini ve mallarını cennet karşılığında satın aldı. O müminler ki düşmanla harbederler, öldürürler, ölürler."

• Benim kan diyetim, yâni benim kendimi O'nun yolunda fedâ etmemin karşılığında, ululuk sahibi Allah'ın cemâlini, güzelliğini görmemdir. Ben kendi kan bahâmı, yâni O'nun yarattıklarında Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, kudretini, yaratma gücünü, san'atını müşâhade ederek çok manevî zevklere doyuyorum. Bu bana helâl bir kazançtır.

2440 • Hakk'ın kudretini, büyüklüğünü, güzelliğini, yaratma gücünü göremeyen heyecansız gönülleri, boş kişileri bırak gitsin; bir avuç çamur ne satın alabilir? Yâni bir avuç çamurdan yaratılmış bu fâni varlık, insan ne yapabilir?

• Çamur yeme yâni topraktan gelen gıdaları yeme, çamur satın alma, çamuru arama işleri ile uğraşan bu insanlar, nasıl hakîkati bulabilirler? Çünkü çamur yiyenlerin, yâni yer sofrasında oturanların, maddî gıdalarla beslenenlerin manevî benizleri dâima sarıdır.

• Sen gönül gıdası ye! Gönüle gelen ilahî duygularla beslen ki, dâima genç kalasın. İlahî tecellîlerle çehren nûrlansın, erguvan çiçeği gibi olsun.

• Ya Rabbi! Duyulan bu manevî zevkler, bu ihsanlar bizim haddimiz, kudretimiz dahilinde değil, senin maddeten öldürdüğün, mânen dirilttiğin âşıkına bir armağanın, bir lütfundur. Zaten gizli lütuf sana lâyıktır.

• Ya Rabbi! Elimizden tut, bizi bizim elimizden satın al, bizi kurtar, gaflet perdesini kaldır, gönül gözümüzü aç; ama, bizim günâhlarımızın perdesini yırtma, bizi rezil etme!

2445 • Bizi bu murdar nefsin, pis nefsin elinden kurtar! Çünkü onun bıçağı kemiğimize kadar dayandı.

• Ey tacı tahtı olmayan pâdişah! Bizim gibi bîçârelere takılmış olan bu pek güç nefis bağını, senden başka kim çözebilir?

• Ey yarattıklarını çok seven, sevgi bağışlayan Allah! Bu çeşit sağlam kilidi senin lütfundan, başka ne açabilir?

• Biz kendimizden geçer, sana baş çevirir, sana yüz tutarız. Çünkü sen bize bizden daha yakınsın!⁵⁴⁵

• Sen bize bu kadar yakınken, biz dünya işlerine dalmışız da senden çok uzaklara düşmüşüz. İçinde kaldığımız bu gaflet karanlığını aydınlatmak için, bize nûr gönder Allahım!

⁵⁴⁵ Bu beyitte Kaf Sûresi'nin şu meâldeki 16. âyetine işâret var: "Biz insana şahdamarından daha yakınız!"

• Allahım! Yaptığım bu duâ da senin ihsânın, senin bağışındır. Bunu da bize sen öğrettin, yoksa bu külhan gibi olan çöplükte, bu tende ne diye gül bahçesi yeşersin, yetişsin?

• Kanla, bağırsakla dolu bu et yığınının, bu bedene akı, anlayışı senin 2450 lütfundan, senin ikrâmından başka kim bağışlayabilir?

• Küçük iki parça yağdan, yâni gözlerden çıkıp, akıp duran göz ışığının, göz nûrunun dalgaları gökyüzüne varmada, yıldızları okşamada...

• Dil denilen bir et parçasından, hikmet seli, hakîkat seli ırmak gibi akıp duruyor.

• Dil ırmağından gelen hikmetler, adı kulak olan deliklerden içeri giriyor da, meyvesi akıllar olan, idrâk olan can bağını, gönül bağını suluyor.

• Canlar bağının ana yolu hakkın şeriatidir. Bu âlemdeki bağlar ve bahçeler onun fer'idir.

• Duyulan manevî zevkin, hoşluğun ve hakîkatin aslı, kaynağı dil vasıta- 2455 sıyla kulağa akseden ve oradan can bağına kadar giden idrâk ve şuûrdur. Bu sebeple sen, acele (تجری من تحتها الانهار) (=Kıyılarından ırmaklar akar.) âyetini oku!⁵⁴⁶

Bu dünya Tih Sahrası gibidir.

• Bu dünya Tih Sahrası gibidir. Ey Hakk yolunun yolcusu! Sen de Hz. 2484 Mûsâ'ya benzersin. Biz ise günâhlarımız yüzünden bu sahrâda belâlara uğramış İsrailoğulları gibiyiz.⁵⁴⁷

• Bu sahrâda yıllardır yol yürüyoruz. Sonunda yine ilk menzilde, adım 2485 attığımız yerde esîriz.

⁵⁴⁶ Cennet bahçelerinin ağaçları altundan sular aktığı Kur'ân-ı Kerim'in bir çok yerlerinde haber verilmektedir. O sular, dibinden aktıkları ağaçları nasıl besliyorsa, onların yaşamalarını sağlıyorsa, kulak vasıtasıyla gönüle gelen ilahî sözler, hikmetler de o gönül mânen besler, yaşatır.

⁵⁴⁷ Tih Sahrası: İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkınca kırk yıl kaldıkları çöl. Burada kendilerine bulut gölgelik etmiş, gökten pişmiş kebab olmuş kuş, kudret helvası yağmıştı. (Bakara Sûresi 57.) İsrailîler Allah'ın lütuflarına karşılık kanaat edecekleri yerde, Hz. Mûsâ'dan sarmısak, mercimek, soğan gibi şeyler istediler ve bir çeşit yemekten bıktıklarını söylediler. Bunun üzerine yoksulluğa düştüler ve vebâ hastalığı ile cezalandırıldılar.

- Mûsâ'nın kavmi bir hayli yol aldıkları hâlde, yine kendilerini ilk adım attıkları yerde buldular.
- Eğer Hz. Mûsâ'nın gönlü bizden razı olsaydı, sahrâda bir yol belirir, bir yol görünürdü.
- Fakat o gönül bizden tamamıyla soğumuş ve kırılmış olsaydı, bize gök sofrası iner mi idi? Gökten yiyeceğimiz hiç gelir mi idi?
- Bir taş parçasından kaynaklar coşar mı idi, sahrada canımızı kurtarabilir mi idik?
- Gökten yemek gelmesi şöyle dursun, belki de yemek yerine ateş yağardı ve bu menzilde bizi alevlerle yakardı.

2490 ● Hz. Mûsâ bizim hakkımızda iki türlü düşünüyor: O bazen bizim düşmanımız, bazen da dostumuz oluyor.

- Öfkesi, varımıza yoğunuza ateş saçmada; yumuşaklığı, şefkati ise üstümüze gelen belâ oklarına siper olmaktadır.
- Nasıl olur da bazen yumuşaklık gösterir, bazen öfkelenir? Fakat ey Aziz Varlık, ey Allahım; bu senin lütfundan, ihsanından az görülmüş bir şey değildir.

2507 ● Nitekim Âdem cennetten çıkınca, ona tevbe etmeyi nasib ettin de, çirkin şeytanın saptırmasından kurtuldu.⁵⁴⁸

- Şeytan da kim oluyor ki, derece ve merteye yönünden Âdem'den üstün olsun! Böyle bir hile ile onu alt etsin, yensin!
- Hakîkatte şeytanın hilesi, oyunu Hz. Âdem'e faydalı oldu. O hasetçi şeytanın lânet edilmesine sebep oldu.

2510 ● Şeytan Âdem'i cennetten çıkarmak için bir hile, bir oyun gördü ve onu tatbik etti. Hâlbuki kendi aleyhine olan iki yüz oyun vardı, onları görmedi. Bu yüzden de kendi evinin direğini kendi kesti, kendi evini kendi başına yıktı.

- Gece karanlığında başkalarının ekinini ateşledi, fakat rüzgâr o ateşi kendi tarlasına sürdü, kendi ekinini yaktı.
- Allah'ın lâneti şeytana göz bağı oldu. Bu yüzden, yaptığı hileyi, düşmanı olan Âdem için bir zarar gibi gördü.

⁵⁴⁸ Hz. Âdem'e Cenâb-ı Hakk'ın ilham ettiği duâ, A'râf Sûresi'nin şu 23. âyetinde geçer: "Ey bizim Rabbimiz! Biz nefsimize zulmeyledik. Eğer bize mağfiret ve merhamet etmez isen, biz elbette hüsrana, büyük zararlara uğrayanlardan olacağız."

- İşte; Allah'ın lâneti böyle bir şeydir. Lânet; insanı ters görüşlü, eğri görüşlü yapar, hasetçi yapar. Onu kendini beğenir bir hâle sokar ve yüreğini kinle doldurur.
- Hakk'ın lânetine uğrayan kimse, yaptığı kötülüğün dönüp dolaşıp kendine geleceğini bilmez.⁵⁴⁹
- Allah'ın mel'unu olan kişi, bütün tedbirleri tersine görür de hayat satrancında mat olur, zarar görür.
- Hakk'ın lânetine uğrayan kişi, kendisini bir hiç görseydi, yarasının öldürücü, kökleşmiş olduğunu anlasaydı,
- Günâhları yüzünden gönlü derde düşerdi. Dert de, çektiği acılar da onu perde arkasından dışarı çıkarır, gözündeki gâflet örtüsünü kaldırır.

Büyük acılar, dayanılmaz ızdıraplar ilahî afvın doğacağına bir müjdesidir.

● Anaları doğum ağrısı tutmasa, çocuk doğmak için yol bulamaz. Büyük acılar, dayanılmaz ızdıraplar da, günâhlara ilahî afvın doğacağına bir müjdesidir.

● Bu emânet, yâni ilahî afv müjdesi gönüldedir; gönül ona Kâbe'dir. Velîlerin sözleri de ebeye benzer.

● Gebe kadını muayene eden ebe "Bu kadında dert yok, doğum ağrısı yok!" der. Çocuk doğması için ağrı gerek. Büyük acılar, ızdıraplar doğacak çocuk için yol demektir. Onun doğacağını müjdelemektedir.

● Derdi, ızdırabı olmayan kişi yol vurucudur. Hem kendinin, hem de başkalarının yolunu vurur. Çünkü dertsizlik, kulluktan çıkıp, kulluğunu unutup "Ene'l-Hakk!" (=Ben Allah'ım!) demek gibidir.⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ Fussilet Sûresi'nin 46. âyetinde: "Bir kimse iyi bir amelde bulunursa, onun sevâbi ve faydası kendisine aittir ve kötülük ederse onun günâhi ve zararı da kendisine aittir." buyurulmuştur.

Yine İsrâ Sûresi'nin şu meâldeki 7. âyetinde de "Ey insanlar! İyilik ederseniz nefsinize iyilik etmiş olursunuz!" diye buyurulmuştur.

⁵⁵⁰ Bir şâir; (در این دنیا کسی غم نباشد / اگر باشد بنی آدم نباشد) "Bu dünyada hiç kimse gamsız kederli olamaz. Eğer dünyada gamsız bir kişi varsa o insan değildir." diye söylemiş. Fakat Şeyh Gâlib merhûm da; "Âşıқта keder neyle gam, halk-ı cihândır." demiştir.

- O "Ene" (=ben) sözünü vakitsiz söylemek, lânete uğramaktır. Fakat vaktinde söylemek rahmettir.
- Hallâc-ı Mansur'un; "Ene'l-Hakk!" (=Ben Hakk'ım!) demesi gerçekten de rahmet oldu. Fakat Firavun'un; "Ben Hakk'ım!" demesi lânet sebebi oldu.⁵⁵¹
- Vakitsiz öten her horozun ibret için başını kesmek gerekir.

- 2525 ● Baş kesmek nedir? Nefsanî isteklerle savaşmak suretiyle nefsi öldürmektir.
- Bir bakıma nefsi öldürmek, öldürülmekten kurtulsun diye, akrebin iğnesini çıkarmaya benzer.
  - Baş taşla ezilmek belâsından kurtulsun diye, yılanın zehirle dolu dişini söküp atarsın.
  - "Nefs-i emmâre"yi de pîrin, mürşidin gölgesinden başka hiç bir şey öldürmez. Ey Hakk tâlibi; o nefsi öldürenin eteğini sıkı tut!
  - Mürşidin eteğini sımsıkı tutmak, ondan ayrılmamak; Allah'ın sana mânevî bir lûtfu, bir yardımudur. Sana ne güç, ne kuvvet gelirse onun çekişinden gelir.

⁵⁵¹ Bütün velîler kendilerini Hakk'ta fâni ve ancak Hakk'ı bakî görmüşlerdir. Bu yüzden Hakk'ın kendilerinde zuhûru itibârı ile "Ene'l-Hakk!" (=Ben Hakk'ım!) yâni; "Bende Hakk zuhûr etti." demişlerdir. Bu hâl, bu tecellî daimî olmadığından, o zevk geçince "Ene'l-abd!" (=Ben Hakk'ın bir kuluyum!) itirâfında bulunmuşlardır. Velîlerin hemen hemen hepsinde bu tecellî zuhûr etmiş, pek çoğu Mansur'un "Ene'l-Hakk!" demesi gibi sözler söylemişlerdir. Bunlardan hiç birine bir şey yapılmadığı hâlde, Hz. Mansur'un işkence ile idâm edilmesi için şöyle bir sebep beyân etmişlerdir: Mansur hazretleri sülûku sırasında öyle bir mertebeye varmış ki, orada iken ne isterse yapabilirmiş. Bundan dolayı; "Resûlullah Efendimiz mirâc gecesi "ne istersen" hitâbına mazhar olduğu sırada, niçin bütün insanların affını istemedi de, yalnız ümmetinin affını istedi?" diye bir itirâzda bulunmuş. O da o esnada Peygamber Efendimiz'in rûhaniyeti zuhûr ederek; "Yâ Mansur! Peygamberlere Allah ne isterse ancak onu isterler. Bana o sırada ümmetimin affı talebi ilhâm olundu." diye buyurdu. Bunun üzerine Mansur Peygamber Efendimiz'den af buyurulmasını niyâz etmiş. Cenâb-ı Peygamber de onu affetmekle beraber, şehit olma derecesini de teklif etti. İşte Hallâc'ın acımadan öldürülmesi bu sebeptendir. Onun önce ellerini ve ayaklarını kesmişler, sonra da darağacına çekmişler, daha sonra da cesedini yakıp Diele nehriye atmışlardır. İşte Mansur hazretlerinin "Ene'l-Hakk!" demesi, vaktinde söylenilmiş olduğu için ilahî rahmete mazhar olmuştur. Fakat Firavun'un bu tecellî ile alakadar olmadığı halde, Mısırlılara hitâben; "Ben sizin yüksek tanrınızım!" diye Allah'lık taslaması işine girişmesi, vakitsiz ve yalan söylediği için, Allah'ın lânetine mazhar olmuştur.

- "Attığın vakit sen atmadın!" âyetini iyi anla. Sana rûhundan gelen her 2530 feyz, rûhun rûhu olan Hakk'tan gelmektedir.⁵⁵²
- Senin elini tutan, yükünü yüklenen O'dur. Her anı, her nefesi O'ndan um! Feyzi, ihsanı O'ndan bekle!
- Uzun zaman öksüz kaldın da O'na geç ulaştı isen üzülme, gam yeme; bilirsin ki O geç erişir, ama tam erişir.
- Geç tutar ama rahmeti elini sımsıkı tutar. Seni bir an bile huzurundan ayırmaz. O her zaman senindedir. Nereye gidersen git, O seninle beraberdir.
- Bu manevî buluşmanın, bu sevginin şerhini, etraflıca anlaşılmasını duymak, hissetmek istiyorsan "Ve'd-Duhâ" Suresi'ni dikkatle düşünerek oku!⁵⁵³
- Eğer sen "Kötülükler de, belâlar da O'ndandır." dersen, bu böyledir. 2535 Ama bunda da senin için yararlı, bilmediğin hikmetler vardır. Bu hâl O'nun lûtfuna, ihsanına bir noksan vermez.
- O kötülüğü, o belâyı vermek de, O'nun, yerinde bir takdirinden ve olgunluğundandır. Ey Hakk âşığı! Bunu isbat için sana bir misal söyleyeyim:
- Bir ressam iki çeşit resim yapsa, biri temiz, güzel, göz alıcı; öbürü çirkin, hoşâ gitmez bir resim olsa,
- Yûsuf'un ve hûri gibi yaratılışı hoş bir güzelin resmini yapsa, bir de çirkin ifritlerin, şeytanların resimlerini yapsa,
- O iki çeşit resmi de güzel yapmışsa, onun üstadlığındandır. Yaptığı çirkin resim, resim yapanın çirkinliğini değil, san'atındaki maharetini, üstünlüğünü gösterir.

⁵⁵² Peygamber Efendimiz Bedir Savaşı başladığı sırada, yerden bir avuç toprak alıp düşman tarafına attı. O toprak düşman safında bulunanların gözlerine girip, hepsini gözlerini oğuşturmaya zorladı. Bu hâdise üzerine bu âyet nâzil oldu: "Sevgili Peygamberim! O toprağı attığın vakit sen atmadın, fakat Allah attı." buyuruldu. Bu sûretle Peygamber Efendimiz Hakk'ın hareketine, fiiline âlet olmuştu. Bunun gibi Allah dostları da böylece Hakk'ın işlerine âlet olurlar. Allah'ın kudreti onların vasıtasıyla zuhûra gelir.

⁵⁵³ Peygamberimiz'e gelen vahiyler birkaç gün kesilmişti. Onların kesilmesi Resûlullah'ı rahatsız ettiği gibi müşrikler de; "Muhammed'i Rabbi terketti!" diye sevinmişlerdi. O münâsebetle bu mübârek sûre nazil oldu. Âyetleri arasında; "Habîbim! Rabbin seni terketmedi ve sana gazap etmedi." diye buyuruluyordu. Bu âyet-i kerime Hz. Muhammed'e has olmakla beraber, hükmü ümmetine de şâmilidir. Yâni hiç bir mümin yoktur ki, Allah'ın nazarından kaybolsun. Cenâb-ı Hakk bütün kullarını her an ve her zaman görür ve ne hâlde olduklarını bilir.

2540 ● O çirkinini pek çirkin resmeder. O derecede ki, bütün çirkinlikler onun etrafında döner dolaşır.

● Bütün bunlar, ressamın bilgisinin üstünlüğünü, san'atındaki hünerini inkâr edenleri utandırmak, rüsvay etmek içindir.

● Çirkinin resmini yapmasını bilmezse, o ressamın sanatı noksandır. Bu yüzdendir ki Cenâb-ı Hakk, hem ateşe tapanın yaratıcısıdır, hem de özü temiz inanç sahibinin, müminin...

● Bu sebeplerdir ki; küfür de, iman da onun yaratıcılığının küçük şahidi-dir. İkisi de ona secde ederler.

● Fakat şunu bil ki; mümin dileyerek secde eder. Çünkü o Allah'ın rızâ-sını aramakta, bilerek, isteyerek secde etmektedir.

2545 ● Ateşe tapan da, "Yezdân" dediği mâbûda, mahiyetini anlamadan, istemeyerek secde etmektedir. Onun maksat ve muradı başkadır.

Cehennem huylu, cehennem ateşli nefsin
kötülüklerini ibâdetle, iyiliklerle
temizleyiniz, arıtınız.

● Müminler mahşerde diyecekler ki: "Ey melekler; cehennem herkesin, bütün insanların müşterek bir yolu değil mi idi?"⁵⁵⁴

2555 ● Müminlerin de kâfirlerin de oraya uğrayacakları, geçecekleri bir yolda; biz bu yolda ne duman gördük, ne de ateş..

● İşte burası cennet; eman yurdu, emniyet yeri. Peki o korkunç geçit, o felâket uğrak nerede kaldı?"

● Melekler onlara diyecekler ki: "Hani geçerken filân yerde gördüğünüz o yemyeşil bahçe var ya!

● Cehennem, o korkunç azap yeri, o şiddetli cezâ mahalli işte orası idi. Ama size bağılık, bahçelik, ağaçlık bir yer göründü.

⁵⁵⁴ Meryem Sûresi'nin 71 ve 72. âyetlerinin meâlî şöyledir: "Ey insanlar! Sizden hiç biri yoktur ki cehenneme uğramayacak olsun! Yâ Muhammed! Bu uğrayış Rabbin için verilmiş bir hükümdür. Sonra müttakî olanlara necat vereceğiz ve zâlimleri cehennemde dizleri üzerine çökmüş olduğu halde bırakacağız." Medârik tefsirinde de şöyle bir hadis vardır: "Sâlih ve fâsık bütün insanlar cehenneme girecek, yâni oradan geçeceklerdir. Fakat İbrahim (a.s.)'a olduğu gibi cehennem ateşi müminlere serinlik ve selâmet olacaktır. Cehennem de mümine 'Ey mümin çabuk geç; senin nûrun benim ateşimi söndürdü.' diyecektir."

● Siz de bu cehennem huylu, ateşli fitneler ve fesatlar arayan nefis...

● Uğraştığınız, mücahede ettiğiniz ibâdetlerle, iyiliklerle Allah rızâsı için 2560 onun ateşini söndürdünüz.

● Alev alev yanan şehvet ateşiniz, takva yeşilliği, hidâyet nûru oldu.

● Hiddet, öfke ateşiniz; sabır ile, hoşgörü ile, yaptığınız iyiliklerle hilm hâline geldi. Bilgisizlik karanlığı da çalışmanızla bilgi oldu.

● Hırs ve cimrilik ateşiniz cömertliğe çevrildi. Diken gibi olan hasediniz gül bahçesine döndü.

● Siz, Allah rızâsı için, daha dünyada iken ateşlerinizin hepsini de birer birer söndürdünüz.

● Ateş gibi nefsi gül bahçesi hâline getirdiniz; oraya vefa tohumunu ek- 2565 tiniz.

● O bahçede zikir bülbülleri, tesbih bülbülleri; çimenler, yeşillikler arasında, ırmak kıyısında ötmeye koyuldular.

● Hakk davetçisi olan peygamberin davetine uydunuz; nefis cehenneme su döküp ateşini söndürdünüz.

● İşte bu yüzden cehennem size yemyeşil ve türlü nimetleri ihtivâ eden bir gül bahçesi oldu."

● Ey oğul; iyiliğin karşılığı nedir? Lûtuftur, ihsandır, fazlasıyla sevaptır.

● Ey cennet ehli, ey lekesiz, tertemiz insanlar! Biz Hakk yolunda kur- 2570 banlığınız; Hakk'ın ölümsüz sıfatlarına karşı bizler fâniyiz, yok olmuşuz." diyen siz değil mi idiniz?

● Biz kalleş de olsak, divâne de olsak vahdet sâkîsi olan Allah'ın ve onun sunduğu aşk şarabının sarhoşlarıyız.

● O'nun yazısına, O'nun buyruğuna uyarız. Baş koyarız. Hattâ tatlı canımızı bile O'na fedâ ederiz.

● Dostu düşünmek, O'nu mânen hayâl etmek gönlümüzde buldukça, O'na kulluk etmek uğrunda can vermek, bizim işimiz gücümüzdür.

● Nerede bir belâ çerağı uyandırırsa, orada yuzbinlerce âşıkın canını yakar yandırırılar.

● Evin içinde bulunan, yâni ezelf sevgiliye mahrem olan âşıklar ise, O'- 2575 nun yüzünün nûruna pervâne kesilmişlerdir.

● Ey gönül! Senin içini aydınlatan yere, sana yakın olan olgun insanların buldukları yere git ki; onlar sana gelecek belâlara karşı siper olurlar.

- Onlar; senin kötülüklerini hoş görürler, canlarının içinde sana yer verirler.
- İlahî aşk şarabıyla dolu bir kadeh hâline getirmek için, seni canlarının içine alırlar; sana canlarının içinde yer verirler.
- Ey mânevî nûrlarla nûrlanan, ay gibi nûrlar saçan derviş! Onların canlarının içini ev edinirsen, kendine gökyüzünde ev yapmış olursun.
- Kendine velîlerin kalbinde yer edin ki; sırları belirtmek için onlar sana Utarî yıldızı gibi, gönül defterini açsınlar.

2580 • Kendi dostlarının, yakınlarının yanına var! Neden yabanda avâre olarak dolaşırsın? Eğer sen bir hilâl isen, tam ve kâmil bir ay olmaya çalış!

- Bir cüz'ün, küçük bir parçanın, küllîden (=bütününden), aslından kaçması nasıl olur? Sana her bakımdan aykırı olan cinslerinle dost olman doğru mudur?
- Cinsine bak! Mertebeleri geçe geçe başka türlü olmaktan kurtulmuş, kendi nev'i olmuş. Gâibleri, görünmeyenleri de seyret! Kaybolmaktan kurtulmuş da görünür olmuş.
- Ey akılsız kişi! Ne vakte kadar kadın gibi iş ve cilvelerle oyalanacaksın? Halkın yalanlarına, yüzüne gülmelerine aldanacaksın? O yalancı işvelerden, gülümsemelerden nasıl yardım umarsın?
- Halkın seni öğmesini, sana yaltaklanmasını, onların tatlı ve kandırıcı sözlerini alıyor, altın gibi cebine koyuyorsun.

2585 • Hakîkatte mânâ pâdişahları olan velîlerin acı sözleri, hattâ dövmeleri; sana, yolunu şaşırmış sapıkların tatlı sözlerinden, öğmelerinden daha iyidir.

- Pâdişahların tokadını ye de aşağıların, alçak kişilerin balını yeme! Bu sûretle ermişlerin himmeti ile sen de bir er ol!
- Çünkü; onlardan hil'at gelir, devlet gelir. Onlar; rûhun sığındığı bir et yığını olan cesedi canlandırır, can hâline getirirler.
- Nerede mânen çıplak bir yoksul görürsen bil ki; o zavallı, kâmil insandan kaçmış, ondan uzak düşmüştür.
- O; kör ve hiç bir şey olmayan gönlünün isteklerine uymuştur da, mürşidden uzak düşmüştür.

2590 • Eğer mürşidden uzak düşmeseydi de onun dileklerine uysaydı, kendisini de, yakınlarını da mânen süslemiş olurdu.

- Şunu iyi bil ki; bu kirli dünyada kim kendisine yol gösterecek kâmil insandan kaçarsa, o; devletten mutluluktan kaçmış demektir.

Bedenini beslemeye,
onun ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyorsun;
rûhunu beslemek için de çalış!

• Bedeni beslemek, onun ihtiyaçlarını gidermek için bir sanat öğrendin; bir işin var, bir mesleğin var. Rûhunu beslemek için de din san'atını öğrenmeye çalış!

• San'at ve meslek yüzünden dünyada giyinmiş, kuşanmış ve zengin olmuşsun; öte tarafa, âhirete gidince ne yapacaksın?

• Daha bu dünyada iken bir san'at öğren ki, âhirette işine yarasın; sana ilahî mağfîret kazandırsın.

• Öbür dünya da, yâni âhiret âlemi de pazarlarla, kazançlarla dopdolu bir şehir gibidir. Sen, kazancın yalnız bu dünyada olduğunu sanma! 2595

• Cenâb-ı Hakk "Bu dünyanın kazancı öbür dünyanın kazancının yanında çocuk oyunu gibi kalır?" diye buyurdu.⁵⁵⁵

• Meselâ; bir çocuk başka bir çocuğa doğru koşar; onunla konuşuyor, şakalaşıyormuş gibi bir şeyler yapar.

• Çocuklar oyun oynarlarken dükkân yaparlar, yalancılıktan alış veriş ederler, fakat kâr elde edemezler, ancak vakit geçirirler.

• Gece olunca yalandan dükkân açan çocuk, eve aç olarak döner. Öbür çocuklar giderler, o tek başına kalakalır.

• Bu dünya da o çocukların oyun yeri gibidir. Gece de ölümü göstermektedir. Ey bu yalan dünyada "Ticaret yapıyorum, helâl-haram gözetmeksizin kazanıyorum." diyen gâfil! Sen de o çocuk gibi hayırlı işler, faydalı eserler ortaya koymadan; elin boş, kesen boş, kendin ise yorgun bitkin bir hâlde mezara girersin. 2600

• Ey akılsız kişi! Din kazancı Allah aşkıdır; gönül cezbesidir. Onun için de kâbiliyet ve istidad demek olan Hakk nûru lâzımdır.

• Fakat bu alçak nefsi geçici, fâni kazanç elde etmeye çalıştırır. Ey zavallı! Ne zamana kadar geçici kazanç arkasında koşacaksın? Onu artık bırak!

• Eğer o alçak nefsi senden yüce bir kazanç dilerse, sakın aldanma! Çünkü o isteğin arkasında o düşman nefsin bir hilesi vardır.

⁵⁵⁵ Bu beyitte Hadîd Sûresi'nin 25. âyet-i kerimesine işâret vardır.

İblis'in
"Namaz vakti geldi, kalk!" diye
Muâviye'yi uyandırması.

- 2604 ● Anlattıklarına göre Muâviye köşkünde, yatak odasında uyumuş kalmıştı.
- Köşkün kapısı içerden kilitlenmişti. Çünkü Muâviye halkın ziyâretinden usanmıştı.
  - Ansızın birisi onu uyandırdı. Muâviye gözünü açınca o adam saklandı.
  - Köşte hiç kimse için girecek yol yoktu. "Bu küstahlığı eden, bu cür'eti gösteren kimdir?" dedi.
  - O saklanan kişiyi bulmak için etrafı dolaştı, her tarafı aradı.
  - Kapının ardında bir adam gördü; perdenin arkasına girmiş, yüzünü gizlemişti.
- 2610 ● Muâviye; "Hey; sen kimsin? Adın nedir?" diye sordu. O adam da "Açıkça söyleyeyim, adım kötü İblis." dedi.
- Muâviye; "Ne diye bu köşke geldin? Ne diye beni uyandırdın? Doğru söyle, ters söyleme!"
  - İblis; "Namaz vakti geldi." dedi. "Hemen mescide gitmen gerek.
  - Hz. Mustafa (s.a.v.) derin mânâlı bir hadislerinde 'Vaktini geçirmeden acele ediniz, ibâdetinizi yapınız!' diye buyurdu."⁵⁵⁶
  - Muâviye; "Hayır, hayır!" dedi. "Maksadın bu değildir. Sen beni hayırlı yola götürmek istemezsin.
- 2615 ● Senin bu davranışın, bir hırsızın gizlice köşküme girmesine, bana da; 'Sana bekçilik ediyorum.' demesine benzer.
- Ben o hırsıza nasıl inanayım? Hırsız, sevâbı ve ecri ne bilir?"
  - İblis dedi ki: "Biz önce melek idik. İbâdet yolunda canla başla gidiyorduk.
  - Hakk yolunda ilerleyenlere mahremdik, arş sakinlerinin dostu idik.
  - İlk san'at nasıl olur da unutulur? İlk sevgi nasıl olur da gönülden çıkar?

⁵⁵⁶ Peygamber Efendimiz bir hadislerinde; "Vakti geçmeden namazı kılmakta ve ölmeden evvel tevbe etmekte acele ediniz!" diye buyurmuştur.

- Yolculukta Rûm diyârını, yahut Hoten ülkesini görse de, gönülden 2620 nasıl olur da vatan sevgisi çıkar gider?
  - Biz de ilahî aşk şarabının sarhoşlarından idik; biz de O'nun dergâhının âşıklarından idik.
  - Bizim göbeğimizi O'nun sevgisi ile kesmişlerdi; rûhumuza O'nun aşkını ekmişlerdi.
  - Bizim de varlığımızı O'nun lûtf ve kerem eli ekmedi mi? Bizi de yokluktan getiren, yoktan var eden O değil mi idi?
- O'ndan nice lûtuflar görmüşüz, rızâ gül bahçesinde nice zamanlar 2625 gezmişiz, tozmuşuz.
- Başımıza rahmet elini koyardı, bizden lûtf ve kerem çeşmeleri akıttırdı.
  - Ben daha çocuk iken, süt emerken beşiğimi kim salladı? O değil mi?
  - O'nun sütünden başka kimin sütünü emdim? O'nun tedbirinden, O'nun gayretinden başka kim beni besledi, yetiştirdi?
  - Bedene ana sütü ile yerleşen huyu, insandan nasıl çıkarabilirsin?
- Kerem denizi bir kerrecik beni azarlasa bile, O'nun inâyet kapıları hiç 2630 kapanır mı?
- Allah'ın bize peşin ihsânı, bağıışı, lûtfu hayat cevheridir. O'nun kahrı da bize lûtfettiği çok kıymetli hayat cevherinin üstüne konmuş bir tuza benzer.
  - Allah âlemi kullarına iyilik, lûtf ve ihsânda bulunmak için yarattı. Bütün varlıkları, bütün zerrelere O'nun cömertlik ve kerem güneşi okşamaktadır.
  - Ayrılık O'nun kahrından doğmakla beraber, buluşmanın, kavuşmanın kadrini kıymetini bilmemiz içindir.
  - O; ayrılığı, can buluşma günlerinin değerini bilsin diye ister. Böylece canı terbiye eder, kulağını çeker.
- Hz. Peygamber Efendimiz bir hadislerinde demişlerdir ki: "Allah; 2635 'Halkı yaratmaktan maksadım, onlara iyilikte ve ihsânda bulunmaktır.' diye buyurmuşlardır."⁵⁵⁷

⁵⁵⁷ Cenâb-ı Hakk buyurmuştur ki: "Ben, halkı benden faydalansınlar, kâr elde etsinler diye yarattım. Ben onlardan yararlanayım, kâr elde edeyim diye değil!" Bu kudsî hadis, *Ankaravî Şerhi*, c. II, s. 212'de bulunmaktadır.

- "Benden bir fayda görsünler, nimetlerimin bahı ile ellerini bulasınlar, diye onları yarattım.
  - Yoksa ben onlardan yararlanmak, çıplak kişinin elbisesini kapmak için yaratmadım."
  - İblis devam etti ve dedi ki: "Bir kaç gün beni huzûrundan kovmuşsa da benim gözüm O'nun güzel ve mübârek cemâlinde kalmıştır.
  - Öyle latîf, öyle güzel bir yüzden böyle bir kahır gelir mi? Şaşılacak şey; herkes sebeple meşgul oluyor.
- 2640 • Ben sebebe bakmam; çünkü sebep sonradan değildir. Sonradan olan şey de ancak sonradan olanın varlığına sebep olur.
- Ben önceki ezeli lûtfu bakarım. Sonradan olan her şeyi yırtar iki parça ederim.⁵⁵⁸
  - Benim Âdem'e secde etmeyişiime, hasedim sebep oldu diye yorumlanmaktadır. Hâlbuki o haset, Hakk'a karşı duyduğum aşktan, yâni Allah'tan başka kimseye secde edilmez inancımından ötürü idi. İnattan, in-kârdan değildi.
  - Gerçekten de her haset; dostluktan, sevgiden doğar. Bir yabancıymın dostla beraber oturmasını görmekten meydana gelir.
  - Aksıran kişiye; "Çok yaşa!" demek dostluğun şartı olduğu gibi, kıskançlık da sevginin şartıdır.
- 2645 • Hakk'ın satranç tahtasında bundan başka bir oyun yoktu. Yâni Hakk'ın ezeli takdirinde, benim secde etmeyeceğimden başka bir yazı yoktu. Benim secde etmeyişiim ezelden takdir edilmişti. Ben kaderi nasıl değiştirebilirim?
- O takdir edilmiş oyunu ben oynadım. Âdem'e secde etmemekle kaderin hükmünü yerine getirdim. Onu yapmakla da kendimi belâyâ uğrattım.
  - Uğradığım belâda da O'nun takdirine boyun eğmenin verdiği manevî zevki tatmaktayım. Ben O'na mat oldum. O'na mat oldum. O'na mat oldum.
  - Ey değerli kişi! Bu altı yönlü dünyada kendisini kim ve nasıl (biri batîni olan) altı duygu kapısından kurtarabilir?⁵⁵⁹

⁵⁵⁸ Şeytan demek istiyor ki: "Benim Hz. Âdem'e secde etmeyişiim şu veya bu sebepten ötürü değildir. Ben ezeldeki takdire boyun eğdim."

⁵⁵⁹ Altı yön: Ön, arka, sağ, sol, üst, alt taraflardır. Altı duygu ise; görme, işitme, tatma, koklama, dokunma duygularından başka "sezgi gibi" batîni, gönle ait bir duygumuz daha vardır:

- Altının cüz'ü, nasıl olur da küllünden kurtulabilir? Hele keyfiyetsiz (=neliksiz niteliksiz) Hakk onu eğri yarattı ise?..
  - Bu altı yönde, yâni imkân âleminde bulunan kimse ateşler içinde 2650 kalmış demektir. Ancak onu, altı yönü yaratan Allah kurtarır.
  - Hakîkate küfür de, iman da O'nun el örgüsüdür. Yâni san'at eseridir, O'nundur.⁵⁶⁰
  - Muâviye İblis'e dedi ki: "Bu söylediklerin doğrudur, fakat bunlardan senin payın eksiktir. Yâni senin hidâyet (=doğru yolu bulma) nasibin yok!
  - Sen; benim gibi yüzbinlerce insanın yolunu vurmuş, çukur kazmış, gönül hazînelerine girmiş, imânlarını çalmışsın.
  - Sen; ateş ve nef gibisin, yakmaman için çâre yoktur. Senin elinden elbisesi yırtılmamış, yâni senin şerrine uğramamış kim vardır?
  - Ey ateşten yaratılmış olan İblis! Senin tabiatın, huyun yakmak, yan- 2655 dırmaktır. Senin bir şeyi yakmamana çâre yoktur.
  - Allah seni can yakıcı, bütün hırsızların ustası kılmıştır. İşte lânet budur.
  - Sen; Allah ile yüz yüze konuştun, O'nun hitâbını işittin. Ey insanlık düşmanı! Senin hilene karşı ben kim olabilirim?
  - Senin ma'rifetlerin ıslık sesi gibidir, kuşların seslerine benzer. Fakat kuşları avlar, yakalattır.
  - O ses yüzbinlerce kuşun yolunu vurmuştur. Kuş o sese, bildik tanıdık sesidir, diye gelmiş aldanmıştır.
  - Kuş, avcının taklid sesini havada uçarken işitir, yere iner, ökseye tutu- 2660 lur.
  - Nûh'un kavmi senin hilenden ağlayıp feryâd eder. Onların senin yüzünden gönülleri, yanmış göğüsleri param parça olmuştur.
  - Dünyada Âd kavmine rüzgârı sen yolladın da, onları azaba, kederlere düşürdün.
- Eski bilginler duyguları; "içteki beş duygu", "dıştaki beş duygu" diye ikiye ayırmışlardır. İçteki beş duygu, "hiss-i müşterek" (=ortak duygu); hayâl, vehim, hafıza, mutasarrıfa"dir. Dıştaki beş duygu, bilinen beş duygumuz; "görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma" duygularıdır.
- ⁵⁶⁰ Çünkü küfür de, iman da Allah'ın yarattığı şeylerdir. Bu duyguları, inançları insanlara Allah vermiştir. Şeytan bu sözleri ile tamamıyla bir cebri görünmekte; her şeyi Hakk'a isnad etmekte ve kendini suçsuz göstermeye çalışmaktadır.

- Lût kavminin başına senin yüzünden taş yağdı. Senin yüzünden kara suyun içinde dalgalar yuttular.
  - Ey binlerce fitneler koparan İblis! Nemrud'un beyni de senin yüzünden döküldü dağıldı.
- 2665 ● Zekî ve filozof olan Firavun'un aklı senin yüzünden körleşti, hiç bir şey anlamaz oldu.
- Ebu Leheb senin yüzünden bir işe yaramaz oldu. "Ebulhikem" de senin yüzünden "Ebu Cehil" kesildi.⁵⁶¹
  - Ey bu hile satrancında yâd olunmak için yüzbinlerce üstâdı mat eden İblis!
  - Ey zor oyunlarla yürekler yakan ve gönlüne merhamet gelmeyen, acıma nedir bilmeyen Şeytan!
  - Sen, hile denizisin, insanlar da bir katreden ibâret. Sen, dağ gibisin gönülleri saf kişilerse birer zerre.
- 2670 ● Ey düşmanlık edip duran! Hilenden kim kurtulabilir? Kurtulan ancak Allah'ın koruduğu kişidir.
- Nice kutlu yıldız senin yüzünden yanmış, yakılmış; nice ordu, nice topluluk senin yüzünden dağılıp gitmiştir."
  - İblis, Muâviye'ye dedi ki: "Bu düğümü çöz açık konuşalım: Ben kalp akça ile geçer akçanın mihengiyim. Ezelden iyi ve kötü yazılanlar benim vasıtama meydana çıkar. Ben iyi olanlara bir şey yapamam, kötü olanları azdırır cehenneme kadar yollarım.
  - Allah beni arslan ile köpekliğin, geçer akça ile kalp akçanın imtihanına sebep kıldı.
  - Ben kalp akçanın yüzünü nasıl karartırım? Ben bir sarrafım. Akçanın değerini bildiririm, kıymetsiz ve kalp olduğunu meydana koyarım.⁵⁶²

⁵⁶¹ Ebu Leheb Peygamber Efendimiz'in amcası olduğu halde Şeytan'a uymuş, Azîz Peygamberimiz'in en büyük düşmanı kesilmiş, yapmadığını bırakmamıştır. Ebu Cehil ise çok akıllı, çok kurnaz bir kişi idi. Zekâsının çokluğundan ötürü kendisine "Ebu'l-hikem" (=Hikmetlerin Babası) lakabı verilmişti. Hatta Kureşlilerin müşâvere meclisi olan "Dârünnedve"ye kırk yaşına girmeyen ve sakalı olmayan kimse alınmadığı hâlde, Ebu'l-hikem yirmi yaşında iken oraya üye olmuştu. Hâl böyle iken Şeytan'a uyduğu ve Resûlullah'ın en şiddetli düşmanı olduğu için "Ebu'l-hikem" lakabı, "Ebu Cehil" oldu.

⁵⁶² Yâni benim mayası bozuk bir kişiyi azdırıp, onun ezeli olan kirli mayasını meydana çıkarmam, bir sarrafın mihenk ile kalp parayı meydana çıkarmasına benzer.

- Ben iyilere kılavuzluk ederim. Ancak kuruuş dalları keserim. 2675
  - Niçin ben insanların önüne hile otları koyarım? Onların insan mı hayvan mı olduklarını anlamak; hayvansa hangi hayvan cinsinden bulunduğu belli olması içindir.
  - Kurt bir ceylan yavrusu doğurursa, onun kurt yahut ceylan olduğunda şüpheyne düşülür.
  - Önüne sen onun ot ile kemiği koy; bakalım yemek için o hangisine doğru eğilecek?
  - Eğer o kemiğe doğru eğilirse, bil ki, kurttur. Yok ota meylederse, şüphe yok ki, ceylan cinsindedir.
- Allah'ın kahır, lûtfu birbirine eş olursa, bu dünyada her ikisinden de 2680 hayır ve şer doğar.
  - Sen; ot ve kemiği yâni nefsin gıdası ile rûhun gıdasını önlerine koy!⁵⁶³
  - Eğer o insan, nefsin gıdasını ararsa zavallı ve aşağı bir varlıktır. Eğer rûhun gıdasını isterse, üstündür; baş tacıdır.
  - Eğer o; tene, bedene hizmet ederse eşektir. Aksine eğer o can denizine dalarsa, orada inci bulur.
  - Gerçi hayır ve şer birbirine zıt düşmüşlerdir, birbirlerine aykırıdır, fakat her ikisi de bir iştedir. İlahî bir emirle işlerini yapmaktadırlar. Yâni hayır işleyenler de, şer peşinde koşanlar da Hakk'ın ezeli iradesi ile o işi yapmaktadırlar.
- Peygamberler halka, Allah'a kulluğu, iyiliği, insanlığı öğretirler, arze- 2685 derler. Düşmanlar yâni şeytanlar ise; insanlara hiddeti, şehveti, şöhreti, kötülükleri tavsiyede bulunurlar.
  - Ben iyi bir kimseyi nasıl kötüleştiribilirim? Hâşâ ben Allah değilim ki... Ben ancak bir dâvetçiyim; onları yaratan da değilim.
  - Güzeli çirkin yapabilir miyim? Rab değilim; belki güzele ve çirkine karşı bir aynayım.⁵⁶⁴
  - Siyah tenli Hindli; 'Bu insanı kara yüzlü gösteriyor!' diye aynayı ateşe attı, yaktı.

⁵⁶³ Ot rûhanî gıdanın sembolüdür; kemik ise köpek nefsin yiyeceğidir.

⁵⁶⁴ Bir hadîs-i şerîfte: "Ben dâvetçi ve Hakk'ın emirlerini tebliğ edici olarak gönderildim. Elimde halka hidâyet edecek kuvvet yoktur. Şeytan da süsleyici ve vesvese verici olarak yaratılmıştır. Onun da elinde dalâlete götüreceği bir kuvvet yoktur." diye buyurulmuştur. Asıl "hidâyet" ve "dalâlet" Hakk'ın kudretindedir.

- Ayna dedi ki: 'Suç benim değil; suçu benim yüzümü cilâlayan üstâda bul!
  - Çirkin kimdir, güzel kimdir; göstereyim diye, o beni gammaz yâni herkesin ayıbını, kusurunu görüp gizlice söyleyen, doğru sözlü yaptı.
- 2690 ● Ben şâhidim. Doğru söyleyen bir şâhidi zindana atmak nerede görülmüştür? Allah şâhittir ki ben mâsumum, ben zindan ehli değilim."
- Ben nerede meyveli bir ağaç görürsem, onu bir dadı gibi besler, terbiye ederim. Fakat nerede acı ve kuru bir ağaç görsem, misk fışkından kurtulsun diye, o ağacı keserim.⁵⁶⁵
  - Kuru ağaç bahçivana; 'Ey yiğit! Benim hatam, suçum olmadığı hâlde neden başımı kesiyorsun?' diye sorar.
  - Bahçivan der ki: 'Sus ey kötü huylu! Senin kuru oluşun suçlu olmana yetmez mi?'
- 2695 ● Kuru ağaç; 'Ben dosdoğruyum, eğri değilim. Suçum yokken beni niçin kesiyorsun?' der.
- Eğer kuvvetli olsaydın kurumaz ve kesilmezdin. Keşke eğri olsaydın da yaş olsaydın!
  - Öyle olsaydın âb-ı hayatı çeker, dirilik suyu ile karışır, hayat bulurdun.
  - Senin tohumun ve aslın kötü imiş, hoş bir ağaca da aşılammışsın.
  - Kötü ve acı bir ağaca hoş bir ağaç dalı aşılarsa, o hoşluk, o kötü ağacın tabiatını etkiler, onu güzelleştirir."⁵⁶⁶
- 2700 ● Muâviye Şeytan'a dedi ki: "Ey yol vurucu; delil getirme! Beni kandırmaya yol bulamazsın, boş yere yol arama!..
- Sen bir hırsızsın, yol vurucusun; ben de garip bir tâcirim. Senin öteden beriden çalıp getirdiğin giyecekleri ben nasıl alabilirim?
  - Kötü niyetle, kâfirlikle benim eşyâmın etrafında dolaşma! Sen hiç kimsenin malına hayırlı bir müşteri olamazsın!
  - Dolandırıcı müşteri olamaz! Müşteri gibi görünse bile, bu, hileden, düzenden ibârettir.
  - Kim bilir bu hasetçi ne gibi hileler düşünüyor? Allahım! Bu düşmanın elinden bizi kurtar; feryâdımıza yetiş!

⁵⁶⁵ Şeytan'ın, meyveli ağaçları, yâni mümin ve sâlih kişileri terbiye etmesi, onları sapıklığa götürerek tövbe ve istiğfara zorlamakta; tövbe ile günahkâr Şeytan'ın hileden Allah'a sığınır.

⁵⁶⁶ Yâni meyveli ağaç olur, yemiş verir. Bunun gibi, fâsik kişi de sâlih bir zât ile birlikte bulunursa, onun iyi huyundan feyz alır da hâlini düzeltir.

- Bir kere daha bana üfürür, beni bir kere daha efsûnlarsa, bu yol kesici 2705 benim giyeceğimi kapar gider!
  - Şeytan'ın bu sözleri bacalardan çıkan duman gibidir. Allahım! Elimden tut, yoksa kilimim kararacak, yâni kalbim kapkara olacak!
  - Ben bir delil getirmekte Şeytan'a üst olamam. Çünkü o yüksek, ve alçak, herkesin fitnesidir.
  - Hz. Âdem ki; "alleme'l-esmâ" beyi idi, yâni meleklerle eşyanın adlarını öğretmişti; o bile, şimşek gibi koşan bu İblis köpeğinin koşusuna karşı yaya kalmıştı.
  - Şeytan Âdem'i cennetten yeryüzüne attı da, Âdem Simak yıldızının burcundaki balık gibi onun oltasına takılıp kaldı.
- Âdem (a.s.) çâresiz kaldı da; "Yâ Rabbi! Biz nefsimize zulmettik." diye 2710 ağladı. Gerçekten de Şeytan'ın hilesine, düzenine nihâyet yoktur.
- Onun her sözünde bir şer vardır, her sözünde yüzbinlerce sihir gizlidir.
  - Bir anda erkeklerin mertliğini, erkekliğini bağlar, faziletlerini unutturur. Onları nefislerinin esiri yapar. Kadında ve erkekte türlü arzular uyandırır.
  - Ey halkı yakıp yandıran, fitneci İblis! Niçin beni uyandırdın, doğru söyle!"
  - Şeytan dedi ki: "Kötü zan sahibi olan kişi, yüz nişanı, yüz belirtisi de olsa doğruyu dinlemez.
- Hayâle kapılan bir gönüle, gerçeği belirtmek için delil getirsen de ha- 2715 yâli artar.
- Doğru söz o gönülde illet, hastalık hâline gelir. Gâzinin kılıcı hırsıza hırsızlık âleti olur.
  - Böyle bir kişiye verilecek cevap, susmaktan ibârettir. Ahmakla konuşmak deliliktir.
  - Ey saf kişi! Benim şerrimden ne diye Allah'a yalvarıyorsun, ağlayıp sızlanıyorsun? Sen o alçak nefsinin elinden, şerrinden ağla, inle!
  - Sen oburluk eder, fazla helva yersin, rahatsız olursun. Bedeninde çıbanlar çıkar, sıtmaya tutulursun, sağlığın bozulur.
- Sonra tutar, hastalığından ötürü günâhı olmadığı hâlde, Şeytan'a lânet 2720 edersin. Niçin o şeytanlığı, yâni oburluğu kendinden bilmezsin?
- Senin hasta oluşun Şeytan'dan değil senden, senin kendindedir. Tilki gibi işi ters almışsın, koruk tarafına gitmişsin.

- Çimenlikte bir koyun kuyruğu görünce, onun tuzak olduğunu niçin bilemezsin?⁵⁶⁷
  - Kuyruğa olan meylin seni bilgiden uzaklaştırdı, akıl gözünü kör etti de, onun için o tuzağı bilmiyor ve görmüyorsun.
  - Eşyaya, dünyalık şeylere duyduğun aşırı sevgi seni kör, sağır kılar. Bu yüzden kimseye düşmanlık gösterme; bu kötülüğü, bu hiyaneti senin kara nefsin işledi. Bütün suç senin kendi nefsendedir."
- 2725 • Şeytan dedi ki: "Sen ters, eğri büğrü görüp suçu bana yükleme! Ben; kötülükten, hırstan, kinden beriyim. Bu gibi hâller bende yoktur.
- Ben bir kötülük ettim. Âdem'e secde etmedim; emredildiği hâlde emre uymadım. O saygısızlığımdan ötürü hâlâ pişmanım; gecemin gündüz olmasını, yâni Hakk'ın rahmetine ve afvına kavuşmayı beklemekteyim.
  - Ben halk arasında suçlu görüldüm. Kadın olsun, erkek olsun herkes; işlediği suçu bana dayamakta, benim üstüme atmaktadır.
  - Zavallı kurt, bir şey yemediği, karnı aç olduğu hâlde koyun yemiş diye suçlanır. Çünkü o, koyun paralamakla meşhûrdur.
  - Kurt zayıflıktan, güçsüzlükten yol yürüyemez hâle gelse; 'Çok yediği, midesi tıka basa dolu olduğu için bu hâle gelmiştir.' derler."
- 2730 • Emîr Muâviye dedi ki: "Doğrulukta başka hiç bir şey seni kurtarmaz, adalet seni doğruluğa dâvet etmektedir.
- Doğru söyle de elimden kurtul, hile savaşımın tozunu yatıştırılmaz!"
  - Şeytan dedi ki: "Ey hayâl kuran ve türlü düşüncelere dalan Muâviye! Yalan ile doğruyu nasıl ayırt edersin?"
  - Muâviye; "Hz. Peygamber Efendimiz buna dâir bir açıklama yapmış, kalp ve sağlam için mihenk taşı vermiştir.
  - Buyurmuştur ki: 'Yalan kalplerde şüphe uyandırır; doğru ise insana emniyet ve neşe verir.'⁵⁶⁸
- 2735 • Gönül, yalan sözden rahatsız olur. Su ile karışmış yağ, چراغی aydınlatmaz!

⁵⁶⁷ Avcılar tilkiyi yakalamak için tuzak kurarlar, yem olmak üzere de koyun kuyruğu korlarmış. Şeytan insanların şehvete meyletmelerini, tilkinin kuyruğu yemek için tuzağa gitmesine benzetiyor.

⁵⁶⁸ Hasan-ı Basrî hazretleri şu hadîsi rivâyet etmiştir: "Sana şüphe veren şeyi bırak da, şüphelendirmeyeni kabul et. Çünkü doğruluk insana güven, iç rahathği verir. Yalan ise insanda şüphe uyandırır."

- Doğru söz gönlü rahatlatır. Doğru sözler gönül tuzağının taneleridir.
  - Gönül hasta ve ağzının tadı bozulursa, doğru ile yalanın çenısını ayırt edemez.
  - Fakat gönül hastalıktan ve illetten kurtulmuş olursa, yalanın, doğrunun tadını bilir ve anlar.
  - Âdem'in buğdaya hırsı artınca, bu hırs, onun gönlünden sıhhati ve selâmeti kapıp götürdü.
- Ey Şeytan! Âdem senin yalanına, işvene kulak astı, sana aldandı ve öl- 2740 dürücü zehri içti.
  - Hz. Âdem o sırada buğdayı akrepten —yâni yenmesi istenmeyen buğdayın kendisi için akrep gibi zehirli olduğunu— ayırt edemedi. Çünkü hevesinin, isteğinin sarhoşu olanın ayırt etme duygusu kalmaz!⁵⁶⁹
  - Halk isteklerinin, heveslerinin, arzularının sarhoşudur.
  - Her kim kendini hevâ ve hevesine uymaktan kurtarırsa, kendi gözünü ilahî sırlara âşına kılar." Nihâyet Emîr Muâviye Şeytan'a dedi ki:
- "Ey azgın Şeytan! Sen uyanıklığın düşmanı olduğun hâlde, beni neden 2756 uyandırdın?"
  - Sen afyon gibisin, uyku getirirsin. Sen şarap gibisin, insanı sarhoş eder, aklını da, bilgisini de giderirsin, yok edersin.
  - Ben seni bağlatır, çarmıha gerdiririm. Haydi doğruyu söyle! Ben doğruyu bilirim, anlarım, hileye kalkışma!..
  - Ben herkesin mayasında, tabiatında, huyunda ne varsa, neye sahipse onu ararım, onu isterim.
- Ben; sirkeden şekerlik, korkak bir kişiden yiğitlik, askerlik beklemem! 2760
  - Gübreden misk kokusu beklemem, ırmak içinde kuru kerpiç aramam!
  - Ben; kötülük peşinde, şer peşinde koşan Şeytan'dan beni hayır için uyandıracığını ummam, beklemem!"
  - İblis hilelerle, yalanlarla dolu bir çok sözler söyledi. Ama Emîr Muâviye sabretti, dayandı; o sözleri dinlemedi.

⁵⁶⁹ Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennet ağaçlarının birine yaklaşmamaları emredilmişti. Bu ağacın ne ağacı olduğu Kur'an-ı Kerim'de açıkça bildirilmemiştir. Tevrat'ta "hayır ve şer ilminin ağacı" diye geçer. Bazıları bu ağacın, Âdem'le Havva'nın birleşmesinin (=cinsel buluşmasının) bir sembolü olduğunu söylemişlerdir. Hz. Mevlâna, bir çoklarının inandıkları gibi bu ağacı "buğday" olarak kabul etmiştir.

- 2765 • İblis sözü ağzının içinde geveleyerek dedi ki: "Ey Emîr Muâviye! Ben seni şunun için uyandırdım:
- Devletin bile kadrini yücelten ve Peygamber'in vârisi olan imamın ar-
dında cemaatle kılınan namaza yetişesin...
  - Namaz vaktini kaçırsaydın, üzüntüden bu cihan gözüne kapkaranlık
görünürdü.
  - Ummadığın bu hâlden, bu dert yüzünden gözlerin iki su tulumu ola-
caktı da, göz yaşları dökcekti.
  - Herkes yaptığı ibâdetten, kulluktan manevî zevk alır da, o zevkten uz-
zak kalmak istemez. Buna bir an bile sabredemez.
- 2770 • Namaz vaktinde cemaate yetişemeyenlerin duydukları o üzüntü, o
dertli âh ediş, yüzlerce namaza bedeldir. Nerede o namaz, nerede o yanış
ve yalvarıştaki tesir?.."
- 2780 • Bunun üzerine Şeytan; "Ey cömert emîr; artık hilemi ortaya koymam
gerek! Hilemi açıkça söylemeliyim:
- Eğer namazın geçseydi, o vakit içinden, gönül derdinden âh edecek-
tin, feryad edecektin.
  - Senin o sızlanman, o feryadın, o yalvarışın yüzlerce zikri, yüzlerce
namazı geride bırakacaktı.
  - İçten gelecek böyle bir âhın hicapları yakmasın diye korktum da, seni
onun için uyandırdım.
  - Öyle yakıcı bir âh etmeyesin, o âha bir yol bulmayasın diye düşün-
düm.
  - Ben hasetçiyim; işte böyle bir hasette bulundum. Ben insanların düş-
manıyım. İşim, gücüm hile ile kinden ibârettir."
  - Muâviye; "İşte şimdi doğru söyledin." dedi. Sözünde sâdıksın; senden
ancak bu iş gelir. Sen buna layıksın...
  - Sen bir örümceksin, sinek avlarsın ey köpek! Ben sinek değilim, zah-
met çekme!
  - Ben ak doğanım, beni ancak pâdişah avlar. Örümcek benim çevremde
nasıl ağ örebilir?
  - Haydi yürü git, gücün yettikçe sinek avla! Sinekleri ayran çanağına
doğru çağır dur!
- 2790 • Onları bal yönüne, yâni hayra çağırırsan bile, bu çağırış yalan olur.
Çünkü sen hep ayrına yâni şerre çağırırsın.

- Senin beni uyandırdığın, aslında uykunun tâ kendisi idi. Senin bana
kurtuluş gemisi gibi gösterdiğin şey de, girdabın yâni boğulup gitmenin
tâ kendisi idi.
- Sen beni daha iyi, daha büyük bir hayırdan uzaklaştırmak için küçük
bir hayra çağırdın.⁵⁷⁰

Bir kadının
kadılıktan şikâyet etmesi,
vekilinin de ona cevap vermesi

- Bir kadıyı bir yere tayin ettiler. O ağlamaya başladı. Vekili kadıya; 2744
"Kadı efendi, neden ağlıyorsun?"
- Şimdi senin ağlamak, feryâd etmek zamanın değil; bir yerde vazife
verdikleri için sevinmen, neşelenmen, tebrik edilmen zamandır." dedi.
- Kadı âh ederek dedi ki: "Kendi gönlüne hâkim olamayan, işin içyü-
zünü bilmeyen kimse nasıl kadı olur da hükmedebilir? O, işin hakikatini
bilen iki kişi arasında, bir câhilden başka bir şey değildir ki..."
- Mahkemeye gelen iki hasım, aralarında geçen vak'ayı bilmektedirler.
Zavallı kadı, o iki tarafın hilelerini, oyunlarını ne bilir?..
- O, hasımların hâllerinden câhil ve gâfildir. Böyle olduğu hâlde kanla-
rına ve mallarına nasıl hüküm verir?"
- Vekili dedi ki: "Hasımlar bilgilidirler. Yâni aralarındaki hadiseyi bilir-
ler. Fakat her biri öbürünü mahkûm etmek hırsı ile illetlidir, hastadır.
Sen câhilsin, yâni onların vak'asını bilmezsin ama, onların hırsı, illeti sen-
de olmadığı için, sen şeriatin mumusun.
- Çünkü sen ara yerdesin, illetli değilsin, kötü bir niyetin yok. Onlar- 2750
daki hırs da sende yok. İşte o ferâgat, o yokluk senin için göz nûru olur.
- O iki bilgiliyi, yâni aralarındaki davayı bilen iki hasmı garazları kör
etmiştir. Garaz illeti, onların bilgisini göstermez, işe yaramaz bir hâle ge-
tirmiştir. İletleri, sanki onların bilgilerini mezara tıkamıştır.

⁵⁷⁰ Emîr Muâviye ile Şeytan'ı konuşturan bu hikâyede; Hz. Mevlâna, kazâ ve kaderi, alinyazısını, hayrı ve şerri çeşitli yönleri ile incelemekte; sonunda bu zor konuyu Muhammedî inançla bitirmektedir.

- Kinsiz, garazsız oluş, bilgisizi bilgin yapar. Hâlbuki kin ve garaz bilgiyi eğri bir hâle koyar, zulmeder bir hâle getirir."

Özü temiz, ihlâs sahibi birisinin
cemaatle namaz kılmayı kaçırmamasından ötürü
duyduğu üzüntü ve içyanışı

- 2771 • Birisi mescide giderken baktı ki halk mescitten dışarı çıkıyor.
- "Cemaat dağıldı mı ki herkes acele acele mescitten çıkıyor?" diye sordu.
  - Birisi "Peygamber cemaatle namazını kıldı, bitirdi." diye cevap verdi.
  - "Ey ham adam, ey şaşkın! İçeriye ne diye giriyorsun? Peygamber hazretleri çoktan namazı bitirmiş, selâm vermiştir."
- 2775 • Namaza yetişemeyen içi yanarak öyle bir âh etti ki, sanki o âhdan bir duman çıktı. Gönülden çıkan o âhdan iç yanık kokusu, kan kokusu geliyordu.
- Namaz kılanlardan birisi onun yanına gitti de "Bu âhı sen bana ver, benim kıldığım namaz senin olsun." dedi.
  - Namaza yetişemeyen; "Âhı sana verdim, senin Peygamberimiz'in arkasında kıldığın namazı da aldım, kabul ettim." dedi. Öbürü de o âhı yüzlerce niyâz ile aldı kabullendi.
  - Namazı verip âhı alan kişiye gece rüyasında dediler ki: "Sen âb-ı hayatı ve şifayı satın aldın.
  - Bu manevî altış verişin, bu Hakk âşıklığına katılışın hürmetine, camide namaz kılan bütün cemaatin namazları kabul edildi."

Ev sahibinin
hırsız yakalamak üzere iken,
birisinin seslenmesi yüzünden hırsız kaçırması

- Bir adam evinde bir hırsız gördü. Onu yakalamak için arkasından koştu.

- Hırsız uzaklaştı. Ev sahibi arkasına düştü. İki üç meydan koştu. Ev sahibi çok yoruldu, kan ter içinde kaldı.

- Fakat koşmaya devam etti. Ona çok yaklaştı. Son bir sıçrayışla onu yakalayacağı sırada...

- Bir başka hırsız ona; "Gel! Gel de belâ belirtisini, felâketin ne olduğunu gör!" diye bağırdı.

- "Ey bir iş için koşup duran kişi! Çabuk ol, geri dön de buradaki acıklı hâli bir gör!"

- Ev sahibi kendi kendine düşündü de dedi ki: "Belki o tarafta da bir hırsız var. Çabuk dönüp oraya gitmez isem başıma dert, belâ kesilecek..."

- O hırsız eşime, çocuğuma el atacak, beni büyük felâkete sürükleyecek; o zaman bu kovaladığım hırsız tutup bağlamamın bana ne faydası olur?

- Bu müslüman, bu vicdanlı adam beni kereminden, lütfundan ötürü çağırıyor. Bu hırsız bırakıp, hemen o tarafa gitmezsem pişman olacağım."

- O iyilik etmek isteyen kişinin şefkatine, merhametine güvenerek kovaladığı, yakalamak üzere olduğu hırsız bırakıp geri döndü, çağırılan yere geldi.

- "Ey iyi dost!" dedi. "Ne hâldesin? Kimin elinden feryâd ediyorsun, bağırip çağırıyor?"

- Adam; "İşte bak!" dedi "Hırsızın ayak izleri buradadır. O çalacağımı çalmış, şu tarafa kaçmıştır.

- Evet, işte o kurnaz hırsızın ayak izleri. Bu izleri takip et de, onun ardından koş!"

- Ev sahibi; "Ey ahmak!" dedi "Sen bana ne söylüyorsun? Ben onu yakalamıştım.

- Senin gibi bir eşeği adam sandım da, bağırman yüzünden hırsız bıraktım.

- Be adam! Bu ne boş ve mânâsız, saçma söz? Ben kendisini yakalamıştım; izi benim ne işime yarar?"

- Adam; "Ben" dedi. "Gerçekten de sana ayak izlerini gösteriyorum. Bunlar hırsızın ayak izleri, ben gerçeği biliyorum."

- Ev sahibi; "Sen ya düzenbazın birisin, yahut da ahmak bir kişisin. Belki de hırsızın tâ kendisisin de, bu işi iyi biliyorsun." dedi.

2810 • "Ben düşmanımı yakalamak üzere iken sen; 'İşte ayak izleri buracıktaki!' diye işe karıştın da hırsız kurtardın.

• Sen cihetten, önden, yandan söz ediyorsun ve 'Hırsız şu tarafa gitti.' diyorsun. Ben ona yetişmiş, yakalamak üzere iken cihetlerden, yandan, yönden haberim yoktu. Kavuşup buluşmada ize ve söze gerek yoktur. (Hz. Mevlâna hikâye münasebetiyle Allah'ın zât ve sıfat meselesine konuyu intikal ettirerek şöyle buyuruyor:)

• Gaflet içinde bulunan, Allah'ın zâtından mahcûb, yâni perdeli olan kişi, sadece Allah'ın san'atını, yarattıklarını görür. Böylece; yarattıklarına, sıfatlarına takılıp kaldığı için de Allah'ın zâtından mahrûm kalır.⁵⁷¹

• Ey oğul! Hakk'a vâsil olanlar, ona mânen ulaşanlar zâtın tecellîsine dalmış olduklarından, artık onun yarattıklarına, sıfatlarının mazhariyetine nasıl bakabilirler?⁵⁷²

• Başın ırmağın suyuna dalınca, suyun rengini nasıl görebilirsin?⁵⁷³

2815 • Suyun rengini görmek için başını sudan çıkaracak olursan, yeni bir halıyı vermiş de eski püskü bir kilim almış olursun.

• Avamın kulluğu, ibâdeti has kişilerin günâhı sayılır. Avamın Hakk'a vâsıl oluşu, Hakk'la mânen buluşması da, has kişilerin hicâbıdır, perdesidir.⁵⁷⁴

⁵⁷¹ Cenâb-ı Hakk'ın zâtı bir; sıfatları saymakla bitmez. Allah'ın 99 isminden bir tanesi zât, ötekiler de sıfatlardır. Fakat sıfatları 98 isminden ibâret değil, sonsuzdur. Yarattıklarının her biri o sıfatların mazharıdır. Meselâ Allah "Hâlik"tir. Bundan, yaratılmışlar, onun "Hâlik" isminin yâni sıfatının mahall-i zuhûrudur. Mahlûkâtı görenler; onlarda "Hâlik" sıfatının zuhûrunu görürler, fakat bunlar sıfatının eserlerini gördükleri için zâttan habersizdirler. Ancak zâtı sıfat ile, sıfatı zat ile görenler gerçeğe ulaşmışlardır.

⁵⁷² Hakk yolunda yürüyenler, Hakk'ı idrâk etmeye gayret sarfedenler dört nevidir: 1. Yalnız ilahî sıfatların eserlerini ve muzâhirini görür, yâni mahlûku görüp Hâlik'i; san'atı görüp sanatkarı hatırlar. Bunlara "mahcûb" (=perdeli) denir. 2. nevî de; sıfatı zâtıyla kâim ve zâtı sıfatı ile zâhir müşâhade ederler. Bunlara da "ârif" denir. 3. nevî ise; ehâdiyyet makamında, mahv ü müstağraklılar. Bunlar Allah'ın sıfatlarını da, eserlerini de görmezler. Hakk'ın zâtından başka şeylerde varlık görmezler. Bunlara da "müstağrikîn" (=dalmış, Allah'tan başka hiç bir şeyi düşünmeyenler) denir. 4. nevî'e gelince; bunlar "kâmil" ve mükemmel olanlardır ki, bunlar sıfatları zâtı ile ve zâtı da sıfatları ile görürler. Bunlar kesrette (=çoklukta), vahdeti (=birliği), vahdette de kesreti müşâhade ederler.

⁵⁷³ İrmağın içine giren ve başını suya daldıran kişi sudan başka bir şey görmediği gibi, suyun rengini bile ayırdedemez. Bunun gibi Allah'ın zâtında müstağrak olanlar da, Allah'tan başka bir varlık müşâhade etmezler. "Lâ mevcûde illallah" (=Allah'tan ve O'nun zâtından başka mevcut yoktur.) derler.

⁵⁷⁴ Avam ibâdetlerle, kıldıkları namazlarla, tuttıkları oruçlarla, yaptıkları haclarla gu-

Münâfıkların

İslâm'a zarar verecek bir mescidi
(Mescid-i Dırâr'ı) yapmalarının hikâyesi

• Aykırı gidişe, eğri yürüyüşe ait, *Kur'ân-ı Kerîm*'den bir başka örnek 2825 dinlemek yerinde olur.⁵⁷⁵

• Münâfıklar böyle bir tek-gift oyununu (hile ve aldatma oyununu) Hz. Peygamber'le de oynamak istediler.

rura kapılırlar da, kendilerini diğer müminlerden üstün görürlerse, o zaman onların ibâdetleri, benliğe kapıldıkları için, has kişilerce günah sayılmaktadır. Bu yüzden hulûs ile yapılmayan, gösteriş için yapılan bu çeşit ibâdetler, has kişilerin nazârında günah olarak görülmektedir. Çünkü bunlar ibâdetleri kendilerinden bilmekte, şekle bağlanıp kaldıkları, imanı "taklid"den "tahkik"e götürmedikleri için, şirke bile düşmektedirler. Hâlbuki tevhd yolunda bulunan sûfî, puta tapana bile "kâfir" dememektedir. Bunlar; sadece şekilden ibâret olan ibâdetleri ile kendilerini Hakk'a vâsıl olmuş bilirler. Hâlbuki onlar benlik yüzünden Hakk'tan çok uzağa düşmüşlerdir. Bunlarda bazı ilahî isimlerin tecellîsi zuhûra gelirse, o zuhûr vâsıtasıyla kendilerini Allah'a ulaşmış zannederler. Has kişiler hakikati bildikleri için, avamın Hakk'a vâsıl oluşu vehmini görmezler, perde arkasında kahrılar. Onlar, yâni has kişiler bilirler ki; "Allah ile insan arasında en büyük perde, en büyük engel benliktir." Hz. Mevlâna bir rubâisinde şöyle buyuruyor: "

تابنده زحند قانیی مطلق نشود

توحید بنزد او محقق نشود

توحید حلول نیست، نابودن تست

ورنی بکراف باطلی حق نشود

"Bir kimse kendi benliğinden mutlak surette fâni olmadıkça, onun için (tevhd) Hakk'a ulaşmak imkansızdır. Tevhd, hulûl değildir. Tevhd; benlikten kurtulmak, varlığından sıyrılmak, yok olmak demektir; yoksa boş ve mânâsız sözlerle, bâtil, hak olmaz." Cüneyd Hazretleri de; "Allah ile senin aranda en büyük perde, senin kendi varlığın, kendi benliğindir." diye buyurmuştur.

⁵⁷⁵ Münâfıklar, "Mescid-i Dırâr" yâni zararlı ve kötü niyetle bir mescid yaparak, müslümanlar arasında ayrılık düşürmek istemişlerdi. Bu hâdise *Kur'ân-ı Kerîm*'in dokuzuncu Tevbe Süresi'nin 107-110. âyetlerinde anlatılmaktadır. Peygamber Efendimiz'in zamanında halk yâ "mümin", yâ "kâfir", yahut da "münâfik" diye üç gruba ayrılmıştı. Peygamber Efendimiz Mekke'de iken karşılaştığı kimseler yâ "müslüman", ya "müşrik=kâfir" idiler. Medine'ye teşrif buyurunca, orada kuvvetli bir grup olarak "nifâk ehli=münâfik" meydana çıktı. Münâfıklar zâhirde müslüman görünüyordular, fakat kalben dini inkâr ediyorlar ve Hz. Peygamber'in ve müslümanların düşmanı idiler. Onlara kin besliyorlardı. Abdullah bin Ebu Selûl adında birinin emri altında idiler. Bu adam çok zekî, pervâsız, çetin bir adamdı. Medineliler onu kendilerine kral yapmak isterlerken, Peygamber Efendimiz hicret edip Medine'yi şereflendirince, Ebu Selûl'ün hükümdarlığı suya düştü. O da müslüman görünerek, Peygamber'in en büyük düşmanı oldu ve münâfıkları etrafına toplayarak Resûl-i Ekrem Efendimiz'i rahatsız etti.

- "Hz. Ahmed'in dinini, yâni müslümanlığı yüceltmek için bir mescid yapalım." demişlerdi. Hâlbuki onların maksadı dini yüceltmek değil, dinden dönmekti.
  - Onlar böylece ters bir oyun oynadılar. Kuba köyünde Resûlullah Efendimiz'in evvelce temelini atmış olduğu Kuba Mescidi'nden başka bir mescid yaptılar.
  - Bu yeni mescidin döşemesi, tavanı, kubbesi süslü idi. Fakat onlar yeni bir mescid yapmakla, asıl Kuba Mescidi'nin cemaatini bölmek istemişlerdi.
- 2830 • Yalvarmak için Hz. Peygamber'in huzûruna geldiler, deve gibi önünde diz çöktüler.
- "Ey Allah'ın Resûlü! Lûtufta bulunmuş olmak için, bir de o mescide gelip orayı şereflendirseniz olmaz mı?" diye istirhamda bulundular.
  - "Böylece orası da mübârek ayaklarınızla kutlansa, adın kıyâmete kadar unutulmasa, ter ü taze kalsa.
  - Bu mescid; çamurlu, bulutlu günlerde, darlık ve yoksulluk zamanlarında namaz kılınmak için yapılmıştır.
  - Bir garip gelirse orada kendine yer bulsun, hayırlara ersin. Bu hizmet konağında bolluğa ulaşsın, sevablar kazansın diye yapılmıştır.
- 2835 • İstedik ki din töresi çoğalsın, dolsun, taşsın. Çünkü dostlarla acı yemiş bile tatlılaşır.
- Bir an için olsun orayı şereflendir, bizi günâhlarımızdan arındır. Bizi sahâbi ile arkadaşlarımızla tanıştır.
  - Mescidi de, mescittekileri de sevindir, lûtufta bulun! Sen bir aysın, biz de geceyiz. Bir an için bizimle beraber bulun da...
  - Ey cemâli rûhları aydınlatan güneş, karanlık gece senin mübarek yüzünle aydınlansın, gündüze dönsün!"
  - Âh ne olurdu münâfıklar imana gelseler de bu sözleri gönülden söylemiş olsalardı da, muradlarına erselirdi.
- 2840 • Ey dostlar! Candan ve gönülden gelmeyen, sadece dilden dökülen sözler süprütülükte yetişen yeşillığe benzer.
- 2848 • Allah'ın Peygamberi'ne yalanlar söylediler, hile ve masal atını sürdüler.

- O şefkatli, merhametli Peygamber de, onlara gülümsemekten ve peki demekten başka bir şey yapmadı.
- O topluluğun teşekkür edilecek işlerini yâdetti. Dileklerini yerine getireceğini söyleyerek haber getirenleri sevindirdi.
- Hâlbuki onların hileleri, süt içinde kıl görünür gibi, bir bir Peygamber'e görünüyordu.
- Fakat o lûtufta sahibi Peygamber, kılı görmemezlikten geliyor da, kerem buyuruyor, sütü övüyordu.
- Münâfıkların yüz binlerce hile ve düzen kılına o an gözlerini kapamış, hiç birini görmüyordu.
- Lûtufta ve kerem denizi olan o büyük Peygamber, pek doğru olarak; "Ben size sizden daha şefkatliyim." diye buyurmuştu.⁵⁷⁶
- "Ben yakıcı, kavurucu alevleri bulunan korkunç bir ateşin kıyısında o- 2855 turmuş gibiyim."⁵⁷⁷
- Siz pervâne gibi o tarafa koşuyor ve ateşe atılmak istiyorsunuz, benim elim ise sineklik gibi pervâne kovmaktadır."⁵⁷⁸
- Peygamber Efendimiz kalkıp o tarafa gitmek isteyince, Allah'ın gayreti; "Habibim; bu gulyabâni sözünü dinleme ve tekliflerini kabul etme!" diye seslendi.⁵⁷⁹
- Çünkü bu habis münâfıklar hile yoluna saptılar; söyledikleri sözlerin de hepsinin aksini yapmışlardır.
- Onların kasdı hile, karanlık işler ve karayüzlülükten başka bir şey değildir. Hristiyanlar ve Yahudiler İslâm dininin hayrını isterler mi?
- Onlar cehennem köprüsünün üstüne bir mescid yaptılar da, Allah'a 2860 karşı hile oyunu oynadılar.

⁵⁷⁶ Bu beyitte Tevbe Sûresi'nin 128. âyetine işaret vardır.

⁵⁷⁷ Bu beyitte de şu meâldeki hadîse işaret var: "Bir adam ateş yakar. Davarlarla, deve yavruları kendilerini ateşe atmaya uğraşırlar. Adam da buna engel olmaya çabalar. Ben de sizi kuşaklarınızdan yakalamış, ateşe atılmanıza mâni olmaya çalışıyorum. Siz ise elimden kaçmaya uğraşıyorsunuz." *Câmi'u's-Sağîr*, c. II, s. 136.

⁵⁷⁸ Buradaki ateşten maksat cehennem ateşidir. Pervâneler de, hevâ ve heveslerine, şehvet ve hiddetlerine uyan kişilerdir. Pervâneler nasıl mumun ışığına saldırır, kendilerini yakarlarsa, gâfil günahkârlar da şehvetlerinin tesiri ile cehennem ateşine atılmak isterler. Azîz Peygamberimiz Efendimiz merhametlilerin merhametlisi olduğundan bu ümmetlerin ateşten uzaklaşmaları için gayret sarfetmektedir.

⁵⁷⁹ Tevbe Sûresi'nin 108. âyetine işaret edilmektedir.

- Onların maksadı, Resûlullah'ın sahabelerini birbirine düşürmekti. (Yâni Kuba'daki müslümanların bir kısmını kendi mescidlerine çekip müminleri ikiye böleceklerdi). Her boşboğaz, Hakk'a inananların birliklerindeki üstünlüğü nereden bilecekti?
  - Onlar Şam'dan buraya bir Yahudi getirmeyi tasarlamışlardı. Orada bulunan Yahudiler, o Şamlı Yahudinin vaazından sarhoş olmuşlardı.
  - Hz. Peygamber; "Gelmeye gelirim ama, şimdi yol üstündeyiz; savaşa gidiyoruz.
  - Savaştan dönünce o mescide gelirim." diye buyurdu.
- 2865 • Böylece onları başından savdı. Kendisi Tebuk Savaşı'na gitti. O azgınlara, o hilecilere bir hile oyunu oynadı.⁵⁸⁰
- Peygamber Efendimiz savaştan dönünce, münâfıklar tekrar gelip evvelki vaadin yerine getirilmesini istediler.
  - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey Peygamber! Onların hâinliklerini açıkça söyle, sonu savaş bile olsa açığa vur, çekinme!"
  - Resûlullah Efendimiz; "Ey hileci kişiler, susun da sırlarınızı açığa vurmaya!" diye buyurdu.
  - Sonra oyunlarından, sırlarından bir kaçını ortaya atınca da işleri kötüleşti.
- 2870 • Münâfıkların elçileri; "Hâşâ hâşâ.." demeye başladılar.
- Her münâfık, koltuğu altına bir *Kur'ân* sahifesi koyup, hile ile Peygamberimiz'in yanına geldi.
  - Yemin etmeye başladı. Çünkü yemin bir kalkandır. Yalancılara töresidir.
  - Doğru olmayan kişinin dine vefâsı yoktur. Bu yüzden ettiği yemini her zaman bozar.
  - Doğru kişilerin yemin etmeye ihtiyaçları yoktur. Çünkü onların iyiyi kötüden ayırdeden, aydın iki gözü vardır.
- 2875 • Verilmiş sözü, yemini, andı bozmak ahmaklıktan ileri gelir. Yemininde durmak, vefâ göstermek temiz kişinin, müttakî olanın işidir.
- Resûlullah Efendimiz buyurdu ki: "Sizin yemininize mi inanayım, yoksa Allah'ın yeminine mi?"

⁵⁸⁰ Fakat hakikatte Resûlullah Efendimiz'in bu hareketi bir hile değil, hileye mukabele idi. *Kur'ân-ı Kerim*'de Bakara Sûresi'nin 194., Nisâ Sûresi'nin de 142. âyetlerinde bu husus açıklanmaktadır.

- Münâfıklar, yine ellerinde mushaf, sanki oruçlu imiş gibi geldiler, and içtiler, yemin ettiler:
  - "Bu pâk ve doğru Kelâm-ı Kadîm için o mescidin yapılmasında Allah rızâsı umulmuştur.
  - Orada hiç bir hile yoktur. Orada ancak ilahî zikir vardır. Gerçeklik, dostluk vardır.
- Peygamber buyurdu ki: "Allah'ın sesi; uzaklardan geri dönüp gelen 2880 ses gibi, yankı gibi kulağıma gelmektedir.
  - Fakat ey gâfiller! Allah'ın sesini duymayasınız diye, Cenâb-ı Hakk sizin kulaklarınızı mühürlemiştir, tıkamıştır.
  - Allah'ın sesi açıkça bana geliyor. Ben safı tortudan ayırdettiğim gibi, onu başka seslerden ayırdedebiliyorum."⁵⁸¹
  - Nitekim Hz. Mûsâ da ağaçtan; "Ey bahtı kutlu kişi!" diye, Allah'ın sesini duydu.
  - Ağaçtan; "İnnî ene'l-Hak" (=Gerçekten de ben Hakk'ım) sesini işitti. O ilahî sözü işitmekle beraber nûrlar da gördü."⁵⁸²
- Münâfıklar vahiy nûrundan acze düştüler, yeniden yeminlere başladılar: "Cenâb-ı Hak yemin için siper, yâni kalkan demiştir. Savaş eri nasıl olur da kalkanı elinden atar?"⁵⁸³
- ⁵⁸¹ Allah'ın sesi işitilir mi işitilmez mi, diye bilginler çeşitli fikirler ortaya atmışlardır. Mâturîdîler işitilemeyeceğine, başkaları ise Nisâ Sûresi'nin 164. âyetindeki; "Allah Mûsâ'ya söz söyledi." âyeti gereğince Allah'ın kelâmının işitilebileceğine inanırlar. Fahrreddin Râzî hazretleri ise; "Allah'ı görmek nasıl mümkün ise, işitmek de öyle mümkündür." demiştir. İmam-ı Gazâlî hazretleri de; "Hz. Mûsâ'nın kelâmı, yâni Cenâb-ı Hakk'ın sözünü harf ve sesle işittiğine inanmayan kimseye demeli ki: Allah'ın âhirette gözle görüleceğini inkâr ediyor musun? Allah harf ve savt olmayan ve mahlûk sözüne benzemeyen sesini, istediği kuluna dilediği sûrette işittirir. O kul da, o sesin Hakk'ın kelâmı olduğunu anlar." fikrindedir. İmam-ı Vâhidî ise *Vâsıt* isimindeki eserinde, malûm âyette; "Hz. Mûsâ'nın Hakk'ın kelâmını işittiği açıkça beyân buyurulmuştur." demektedir. Hz. Mevlâna da aynı kanaatte olduğu için, Peygamberimiz Efendimiz'in ağzından; "Hz. Mûsâ ağaçtan Allah'ın sesini duydu." diye buyurmuştur.
- ⁵⁸² Bu beyitte Kasas Sûresi'nin şu meâldeki 30. âyetine işâret edilmektedir: "Hz. Mûsâ oraya gelince, mübârek bir yerdeki vâdinin sağ tarafındaki dere kenarında bulunan bir ağaçtan kendisine: 'Ya Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!' diye nidâ olundu."
- ⁵⁸³ Bu beyitte de Mücadele Sûresi'nin şu meâldeki 16. âyetine işâret var: "Münâfıklar, yeminlerini kendilerine kalkan yaptılar ve iman ehlini Allah yolundan ayırmaya kalkıştılar. Onlar için hor ve hakîr kılıcı bir azap vardır."

- Hz. Peygamber tekrar onları apaçık yalanladı. Güzel, tatlı bir sözle; "Yine yalan söylediniz." diye buyurdu.
  - Münâfıkların kötü düşünceleri yüzünden Peygamber Efendimiz vadeden dönünce, sahabeden birinin gönlüne inkâr hissi geldi:
  - "Bu Peygamber bu kadar yaşlı başlı, ak sakallı kişileri neden utandırıyor?" diye düşündü.
- 2890 ● "Kerem nerede, ayıbı örtmek nerede, hâyâ nerede? Peygamberler yüzbinlerce ayıbı örterler."
- Böyle düşündü, ama, Peygamber hakkındaki bu düşüncesinden yüzünün sararması, mahcup düşmesi sebebiyle çabucak kalbinden tevbe etti.
  - Münâfıklarla dost olmanın uğursuzluğu, mümini de onlar gibi çirkinleştirir ve âsi kılar.
  - O sahabe; "Ey bütün sırları bilen Rabbim! Bu inkârda ayak diretme; bu düşüncelerden beni kurtar!" diye Allah'a yalvarmaya başladı.
  - "Bakışım nasıl elimde değilse, gönlüm de elimde değil. Elimde olsaydı bu anda gönlümü öfke ile yakar, yandırırdım."
- 2895 ● Bu düşünce arasında uykuya daldı. Rüyasında münâfıkların mescidini pisliklerle dolu gördü.
- Mescidin taşları pislikler içinde harap olmuştu. Taşlar arasından kara dumanlar tütmede idi.
  - O duman, rüyâyı görenin ağzına, yüzüne girdi, boğazını yaktı. O acı dumanın korkusu ile sıçradı, uykudan uyandı.
  - O anda secdeye kapandı da; "Allahım; bunlar münkirlik belirtisi!" diye ağlamaya başladı.
  - Kahır ve gazap; beni iman nûrundan ayıran böyle bir hilimden, şefkatten daha iyidir." diye Allah'a yalvarıyordu.
- 2900 ● Dünya işlerine dalanların, çalışıp çabalamalarını araştırırsan, görürsün ki, onların dünyalık için didinmeleri soğan gibi kat kat olup, pis pis kokmaktadır.
- Bu çeşit gayretlerin, çalışmaların her biri öbüründen daha içsiz, daha boştur. Hakk yolunda yürüyen doğruların ise her işi birbirinden daha özlüdür, daha güzeldir.
- 2905 ● Dinin kara yüzlülerinde, yâni din düşmanlarında hile, yalan ve savaş vardır.

- Her sahabe mescid hakkında apaçık bir rüya gördü. Böylece münâfıkların o mescidi yapmaktaki maksatları meydana çıktı.
- Bu rüyaları birer birer anlatsam, şüphe edenler de tam inanca ererler, arınırlar, manevî zevkler duyarlar, gönül safası elde ederler.
- Fakat onların sırlarını açmaktan korkarım. Çünkü onlar, Allah'ın sevgisine mazhar olmuş nazlı varlıklardır, naz onlara yaraşır.
- Onlar şeriatî taklitsiz, yâni tahkikî olarak kabul etmişlerdir. O geçer akçayı yâni dini, mihenge vurmada elde etmişlerdir.

● *Kur'ân*'ın hikmetleri müminin kaybolmuş malı gibidir. Elbette herkes 2910 kaybolmuş mahmı bilir, tanır.

- Münâfıkların yaptıkları mescidin gerçek bir mescid olmadığı; hile yu- 3015 vası, çifit tuzağı olduğu meydana çıkınca;
- Hz. Peygamber o yapının yıkılmasını, orasının çerçöp, kül atılacak bir süprütülük hâline getirilmesini emretti.
- Mescid sahipleri yâni münâfıklar da mescid gibi kalp idiler. Onların bu mescidi yapıları, avcının tuzağa taneler saçması gibi, avlamak içindi. Cömertlik eseri değildi.
- Balıkçının oltasına taktığı et parçası, balıklara bir ikrâm, bir bahşiş, bir cömertlik değildir.

- Kubalıların mescidi de taştan, kerpiçten yapılmıştı, ama münâfıkların 3020 mescidine benzemiyordu. Ve o sahte mescidin devamlı kalmasına yol vermedi.
- Cansız gibi görünen varlıklara bile böyle bir sitem, böyle bir zulüm yapılmazken, adalet emîri olan Resûlullah Efendimiz Kuba Mescidi'ne denk olmayan o mescidi yaktı, yıktı.
- Demek ki asılların ash, temellerin temeli olan hakikatlerin de "a'yân-ı sâbite"de farkları, ayrılıkları var. Bunu böyle bil; cansızlar arasında iyi, kötü farkları olduğu gibi, insanlar arasında da huy farkları, karakter ayrılıkları var.
- Ne müminin hayatı imansızın hayatına benzer, ne de ölümü öbürünün ölümüne benzer.
- İmanlı bir kişi ile imansız bir kişinin yeryüzünde bulunan mezarlarındaki hâlleri bile ayrıdır. Bir değildir. Öbür âlemdeki hâl farkları hakkında ben ne söyleyebilirim?

● Ey Hakk yolunun yolcusu! Yaptığım işi ve kendi hâlini mihenge vur 3025 da, sen de bir Mescid-i Dırâr yapmış, bir fitne çıkarmış olmaşın!

- Sen o mescidi yapanları kınıyor, onlarla alay ediyorsun ama, kendine dikkatle, insafla bakacak olursan görürsün ki, sen de onlardan birisin!⁵⁸⁴

Kaybolmuş devesini arayan ve onu herkese soran kişinin hikâyesi

- 2911 • Bir deven olsa da kaybetse, hemen onu ararsın. Bulunca, onun senin deven olduğunu nasıl olur da bilmezsin?
- Arapça'da "dâlle", kaybolmuş elinden kaçıp bir yere gizlenmiş dişi deveye derler.
  - Kervan yüklerini yüklemeye başladığı hâlde, senin deven ortada yok.
  - O yana, bu yana koşup duruyorsun. Koşmaktan dudakların kupkuru bir hâle gelmiş. O sırada kervan kalkıyor, uzaklaşıyor. Gece de yaklaşıyor.
- 2915 • Kervan gitmiş; yükün, varın yoğun korkulu yolda ortada kalmış. Sen ise deveyi bulmak için sağa sola koşup duruyorsun.
- "Ey müslümanlar, kaçıp giden bir deveyi bir göreniniz var mı?"
  - Kim devemden haber verirse, ondan bir iz bulur söylese, ona şu kadar müjdelik veririm." demeye başlarsın.
  - Tekrar herkesten deveden bir iz, bir belirti ararsın, sorarsın. Her alçak kişi de bıyık altından sana güler.
  - Biri alay ederek; "Evet" der. "Bir deve gördüm, şu tarafa gidiyordu. Kızıl tüylü bir deve idi. Otluğa doğru gitti."
- 2920 • Öbürü; "Kulağı da kesikti." der. Bir başkası da; "Çulu nakışlı idi." haberini verir.
- Diğer biri; "Devenin bir gözü kördü." der. Başka biri de devenin uyuz olduğunu söyler.
  - Müjdelik alabilmek için her alçak kişi deveye dâir yüzlerce asılsız belirti söyler.

⁵⁸⁴ Sen de tamamıyla içini temizlemedin, sen de kendi kusurlarını göremiyorsun! Yâ olduğun gibi görün, yâhut da görüldüğün gibi ol, içinden pazarlıklı olma!

- Ey sâdik dost! Sen de bir deve kaybetmişsin, herkes de sana devenin bir şeyini söylüyor.
  - Sen devenin nerede olduğunu bilmiyorsun ama, deveye ait söylenen sözlerin yanlış olduğunu biliyorsun.
- Deve kaybetmeyen de onu taklit eder. Devesini kaybeden gibi, o da bir deve arar.
- O da der ki: "Evet, ben de bir deve kaybettim. Kim bulursa müjdesini getirmişim, hemen vereceğim."
  - O, senin devene ortak olmak için, deve tamahı ile bu oyunu oynamaktadır.
  - Sen kime "Bu söylediklerin yanlış." dersin, o da sana uyup aynı sözü söyler.
  - Fakat o, eğri sözü doğru sözden ayırdedemez. Fakat senin sözün o taklitçiye bir âsâ olur, ona dayanır.
- Sana doğru bir söz, doğruya benzer bir söz söylerse inanırsın, hiç şüphelen kalmaz.
- O söz hasta canına şifa verir. Betine, benzine renk verir, sağlık verir. Sana güç verir, kuvvet verir.
  - Gözün aydınlanır, ayağın koşar, bedeninin can olur; canın da Hakk yoluna düşer, o yolda ilerler.
  - "Ey gerçek dost!" dersin; "Doğru söyledin, bu belirtiler apaçık bir tebliğ, bir bildiriştir.
  - Bunlarda açık, doğru deliller var. Bu bir berat, bir kurtuluş, bir kadir gecesidir."⁵⁸⁵
- O ârif bu belirtici sözleri söyleyince ona dersin ki: "Öne geç! İş yolunda gidiyor. Şimdi deveyi bulma zamanıdır. Sen bana kılavuz ol!"
- Ey doğru söyleyen kişi! Ben sana uyayım, sana tâbi olayım. Çünkü devemden bir koku aldın, şimdi onun nerede olduğunu göster!"

⁵⁸⁵ Bu hikâyede geçen deve, Hakk'ın rûhlara "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu rûh âlemi, ezeli âlemdir. Rûhlar oradan bu âleme gelince, o âlemi kaybetmişlerdir. Bazıları onu aramaya başlamışlardır. Ötekine berikine soruşturulunca, her kafadan ve ağızdan bir ses çıkar. Herkes kendi mezhep ve mesleğine göre onu târif eder. Nihâyet Ehl-i Sünnet mezhebinden bir ârif doğru haber verir ve onu nasıl bulacağını anlatır.

- Fakat deve sahibi olmayan kimse için, bu deve arayışı, ancak taklit içindir.
  - Bu doğru sözler, bu belirtiler o taklitçinin inancını artırmaz. Ancak gerçekten devesini kaybedenin inancı ona da akseder, o da bu sözlerin doğruluğuna inanır.
  - Taklitçi, asıl deve sahibinin bu işe sınıksız, hararetle sarıldığını görür de, hayhaylarının boş olmadığını anlar.
- 2990 ● Bu deve aramada onun hiç bir hakkı yok. Yok ama, o da bir başka deve kaybetmiştir.
- Başkasının devesine tamah edişi ona perde olmuştur da, kendi kaybettiğini unutmuş gitmiştir.
  - Devesi kaybolan nerelere koşarsa, o da oralara koşuyor; dertli olan deve sahibi ile hırs ve tamahından ötürü dert ortağı oluyor.
  - Bir yalancı, doğru bir kişi ile yola düşerse, onun yalanı ansızın doğru olur.
  - Devenin kaçmış olduğu ovada taklitçi de kendi devesini buldu.
- 2995 ● Deveyi görünce, kendi devesi olduğunu hatırladı. O dostunun devesine tamah etmekten vaz geçti.
- Devesinin orada otladığını görünce, o taklitçi gerçekçi oldu.
  - Deveyi orada aramadığı hâlde, bulunca, o an hakikaten deveye talip kesildi.
  - Ondan sonra yalnızca yürümeye başladı ve gözünü kendi devesine doğru açtı.
  - Asıl deve sahibi; "Şimdiye kadar bana arkadaşlık ettin; şimdi benden vaz mı geçiyorsun?" diye sordu.
- 3000 ● O da; "Şimdiye kadar boş yere uğraşıyor, hırs ve tamah yüzünden sana dil döküyor, yaltaklanıyordum.
- Bu arayışta, bu istekte senden maddeten, beden bakımından ayrıldım ama, asıl şimdi senin dert ortağın oldum.
  - Şimdiye kadar devenin vasıflarını senden öğrenip söylüyordum. Şimdi ise, rûhum kendi devemi gördü, gözüm doydu.
  - Devemi bulmasaydım; onu istemezdim, aramazdım. Ama şimdi; bakır alt oldu, altın ona üst oldu. Yani taklit ortadan kalktı, tahkik meydana geldi.

- Günâhlarım tamamıyla ibâdet oldu. Şakalar, alaylar geçti gitti. Gerçek isbat edildi. Allah'a şükürler olsun!
- Günâhlarım Hakk'ı bulmaya sebep oldu. Artık benim günâhlarımı kı- 3005 nama, beni suçlama!
- Senin doğruluğun, seni istekli kılmış ve deveni aratmıştı. Bana da ciddiyet ve gayretim doğruluk kapısını açtı.
- Senin doğruluğun, seni aramaya yöneltti. Benim arayışım da beni doğruluğa getirdi.
- Ben taklitçilik peşinde koşuyor, alay olsun diye, bilmeden, yere devlet tohumu ekiyordum.
- O tohum ekişim, seni taklit ederek seninle birlikte öteye beriye koşuşum, işsizlik değil, hayırlı bir kazanç oldu. Ektiğim bir tohum, bire yüz verdi."
- Bir hırsız gizlice bir eve girdi. Fakat içeri girince, orasının kendi evi olduğunu gördü.⁵⁸⁶
- İlâhî sevgi uğrunda elinden geldiği kadar çalış, uğraş da sana Allah'ın şevk ve muhabbeti erişsin, gönlüne aşk ateşi düşsün. Başına gelen sıkıntılara, musibetlere alış ki, Hakk'ın nimet yumuşaklığı yardımına yetişsin.
- Bahsettiğimiz iki deve değil, bir devedir. Fakat söz dar, mânâ ise pek geniştir.
- Söz mânâyâ yetmiyor. Bu her zaman böyledir. Bu yüzdendir ki, Hz. Peygamber Efendimiz "Hakk'ı tanıyanın dili tutulur." diye buyurmuştur.
- Hele bir mânâ göğü ki, şu gördüğümüz gökyüzü onun yanında bir 3015 saman çöpü, şu görünen güneş de o mânâ göğünün güneşine karşı bir zerredir.

Herkes görünmeyeni, yâni Cenâb-ı Hakk'ı
bir sıfatla sıfatlandırır.

- Filozof kendi aklına göre O'nu bir başka türlü anlatır. Konu ile ilgilenen, bahse giren birisi filozofun sözünü ret ve cerh eder.

⁵⁸⁶ Hırsız; mukallidin sembolüdür. Mukallidin kaybettiğini bulmak için çalışmaları, uğraşmaları, öteye beriye koşuşu boşa gitmedi. Aradığını kendi evinde, yâni kendinde buldu. İnsan hakikate çalışarak ve uğraşarak; Hakk'ın inâyeti sayesinde ulaşabilir. Necm Süresi 39-40.

- 2925 ● Başkaları çıkar, her ikisini de kınar. Bir başkası da, herkese bilgili olduğunu göstermek için, süslü laflar eder, yırtılır durur.
- Duyanlar kendisini o köyün bilgili adamı sansın diye, her biri bu yolun izlerini söyler durur.
  - Şu hakîkati bil ki; bu çeşitli görüşlerin hepsi de doğru değildir. Fakat bu insanların hepsi de yollarını kaybetmiş sayılmaz.
  - Çünkü Hakk olmayınca bâtil meydana çıkmaz. Ahmak kişi kalp parayı, kalp para olduğu için almaz, altındır ümidi ile alır.
  - Eğer dünyada elden ele dolaşan geçer akça olmasaydı, kalp paraları sürmek, harcamak nasıl olurdu?
- 2930 ● Doğru söz olmayınca, nasıl olur da yalan söz söylenir? O yalan, doğrudan kuvvet alır.
- Doğru diye ümide düşerler de o yüzden eğriyi alırlar. Zehiri şekere dökerler de öyle içerler.
  - Öyle ise; "Bütün bu sözler bâtildir." deme! Bâtıllar Hakk'ı bulmak ümidi ile gönüle tuzak kurmuşlardır.
  - Sakın; "Bunların hepsi de hayâl, hepsi de sapıklıktır." diye düşünme; bu dünyada hakîkatsiz hayâl olmaz!⁵⁸⁷
- 2935 ● Allah, geceler arasında gizlenmiş "kadir gecesi" gibidir. Böyle olması da rûhun her geceyi denemesi, ibâdetle geçirmesi içindir.⁵⁸⁸
- Ey genç! Bütün geceler kadir gecesi değildir ama, her gecenin kadir gecesi olması ihtimali yok değil!⁵⁸⁹

⁵⁸⁷ Felsefecilerden bir grup vardır ki; "Hiç bir şeyin hakîkati yoktur; her şey hayâldir." derler. Bunlar "şüpheciler"dir. Dikkat edilirse bu sözlerinde bir çelişki vardır. Çünkü "şey" mevcut olana denir. Mevcut olan yâni var olan ise; bir hakîkattir. O halde "Hiç bir şeyin hakîkati yoktur." demek; "Var olan hakikî bir şeyin mevcudu, hakîkati yoktur." demek olur. Onun için Hz. Mevlâna; "Hakîkatsiz hayâl olmaz." diye buyuruyor.

⁵⁸⁸ Kadir Sûresi'nin 3. âyetinde; "Kadir gecesi; bin aydan hayırlıdır, yâni o gece yapılacak ibâdet de bin aylık ibâdetten daha kıymetlidir, efdaldir." diye buyurulmuştur. Fakat hangi ayın hangi gecesi olduğu bildirilmemiştir. Bu gizlilikten maksat, müslümanların kadir gecesini bulmak için her gece onu aramaları ve ibâdetle meşgul olmaları içindir. Bu maksatla gizlenmiş başka şeyler de vardır. Meselâ; "salât-ı vusâtâ" için ikindi namazı denilmiştir. Halbuki o beş vakit namazdan birisidir. Hangisi- dir bilinmez. "İsm-i a'zam" da (yâni Allah'ın en büyük adı), "esmâ-i hüsnâ" arasında gizlidir. Cuma günlerinde duâların kabul edileceği bir saat vardır ki, ona "sâ'at-i icâbet" yâni duânın kabul edileceği saat denir. Bu saat da cuma gününde gizlenmiştir.

⁵⁸⁹ Eskiler kadir gecesini ve bayramı tebrik için birbirlerine; "Leylin hemîşe kadir ola / İyün sa'îd ola!" diye yazarlardı. Yâni "Ey dost! Senin bütün gecelerin kadir gecesi olsun; bayramın da kutlu olsun!" demek isterlerdi.

- Kendisini Hakk âşığı sanan kişiler arasında gerçek bir derviş vardır.
- Sen de Hakk yolunda görünen bu dervişleri, bu şeyhleri dene de Hakk ehli olanı bul, ona sarıl!
- Nerede anlayışlı bir mümin ki, ham kişileri gerçek Hakk âşıkından ayırdetsin?
- Dünyada ayıplı, kusurlu mallar olmasaydı, alış veriş edenlerin hepsi de ahmaklaşırdı.

- Bütün kumaşlar kusursuz olduğu için, kumaş tanımak kolay olurdu. 2940 Mâdemki ayıplı yok, ehil olan da, ehil olmayan da bir olmuştur.
- Eğer dünyadaki şeylerin hepsi de ayıp ve kusurlu bulunsa idi, o vakit de aklın faydası olmazdı. Çünkü hepsi de odundan ibâret bir yığın içinde, öd ağacı yok demektir.
- Her kim "Bu dünyada bulunan her şeyin hepsi de Hakk'tır" dese, o kişi ahmağın biridir. "Her şey bâtildir." diyen de kötü kişidir.
- Peygamberlerle alış veriş yapanlar kâr ettiler; onların yüzünden kazançtadırlar. Hâlbuki renk ve koku tâcirleri görünüşe kapıldıkları, şekilde kaldıkları için çok çok zarara uğradılar.
- Yılan insanın gözüne mal olarak görünür, gözlerini iyice ov da gaflet uykun dağılsın gitsin!⁵⁹⁰
- Dünya hayatındaki bu alış verişe, bu kâra pek özenerek bakma! Fi- 2945 ravun ve Semûd Kavimlerinin uğramış oldukları zarara ve ziyâna bak!⁵⁹¹

⁵⁹⁰ Bu beyitte şu meâldeki bir hadîse işâret var: "Mal yılanıdır. Mansıp ve yüksek mevkiler ise, ondan daha zararlıdır." Şârih Ankaravî hazretleri, bu beyti şöyle açıklamış: "Ârif olanların ve gönül gözleri açık olanların nazarında bu dünya malı yılan gibi görünür. Ey dünya malına gönlünü kaptırmış olan kişi! Kendi iki gözünü iyice ov! Yâni zâhir ve bâtin gözünü aç ki, sana da Hakk'ı ve hakîkati gören nebîlerle velîler gibi, mal yılan gibi, yüksek makam da ejderha gibi görünsün!" "Altın sarı bir yılanıdır, vicdanları ısıtır. Lâkin hayat gavgası için bu silaha muhtacız." M. Emin Yurdakul.

⁵⁹¹ Şu dünya, aslında maddî ve manevî bir ticâret yeridir. Dünya da âhiret de burada kazanılır. Hakkıyla insaflı olarak kazananlar; "Kazanan Allah'ın sevgilisidir." hadîsinin hakîkatini yaşarlar. Fakat yüzde beşyüz kazanmaya kalkışanlar, kazanmak için çeşitli hile dolapları çevirenler de bir çeşit eşkıyalık yapmaktadırlar. Böyle tüccarlar, dağda değil, şehirler içinde dolaşan eşkıyâdır.

Kendisinde bulunan
hayrın ve şerrin meydana çıkması için
her şeyin imtihan edilmesi

- Nûrdan bir tavan gibi olan gökyüzüne bir kere bakmayı yeter bulma, tekrar tekrar bak! Orada bir yarık, bir noksan görebilir misin?⁵⁹²
  - Mâdem Allah sana; "Tekrar tekrar bak!" diye emretti, sen de bu gökyüzüne; yıldızlarla süslenmiş bu nûrlu tavana, kusur bulmak isteyen ve noksanlık arayan bir kişi gibi, tekrar tekrar bak!
  - Yıldızlarla süslenmiş gökyüzüne defalarca baktığın gibi şu yeryüzüne, şu kara toprağa görmek, bilmek; güzelliğini, özelliklerini anlayıp beğenmek için ne kadar çok bakmak gerekiyor?
- 2950 • Yeryüzünün saf olanını tortusundan, iyisini kötüsünden, temizini kirlisinden ayırdedebilmek için, ne kadar çok uğraşmak, kendini zorlamak lâzımdır?
- Yeryüzünün başına gelenleri bir düşün: Kış mevsiminin ve sonbaharın imtihanları, yazın kavurucu sıcağı, sonra Allah'ın merhameti gereği can bağışlar gibi kara toprağı diriltten ilkbahar...
  - Rüzgârlar, bulutlar, yağmurlar, şimşekler hep bu gelip geçici şeyler toprağı uyandırmak, içindeki tohumların yetişip başkaldırmalarını, meydana gelmelerini sağlamak içindir.
  - Boz renkli toprağın cebinde la'l gibi, taş gibi değerli değersiz ne varsa hepsini meydana çıkarması içindir.
  - Şu gamlı, kederli, suratsız asık toprak; Allah'ın hazînesinden, kerem deryasından her ne çaldı ise, her neyi koynunda sakladı ise...
- 2955 • Takdir polisi ona; "Doğru söyle, ne çaldın, ne götürdün; onları birer birer açıkla.." der.
- Hırsız, yâni toprak; "Hiç bir şey almadım, hiç bir şey çalmadım." der. Polis onun bu sözüne inanmaz, onu sımsıkı yakalar, çekiştirir durur.
  - Polis ona bazen şeker gibi tatlı sözler söyler, bazen onu asar, ona en kötü işkenceleri yapar.

⁵⁹² Bu beyitlerde Mülk Sûresi'nin şu anlamda olan 3-4. âyetlerine işâret edilmektedir: "Allah öyle büyük bir yaratıcıdır ki; birbiri üstüne olarak yedi kat gökleri yarattı. Allah'ın gökleri yaratışında bir kusur, bir ayıp gösteremezsin. Gözünü göklere doğru çevir, bak ki; orada bir yarık, bir noksan görebilir misin? Tekrar tekrar gözünü çevir de bak ki; gözün ayıp bulmaktan uzak ve göklere bakmaktan yorgun ve bitkin bir hâlde sana döner."

- Böylece; kahırla lûtufta arasında, korku ile ümit ateşinin tesiri ile toprağın koynunda gizlediği Hakk'ın lûtufta hazînesinden çalınmış şeyler, çeşitli bitkiler, meyveler, çeşitli mâdenler hâlinde meydana çıkar.
- O bahar mevsimleri Hakk polisinin lûtudur, ihsandır. Sonbaharlar da yine Hakk'ın toprağı ürkütmesi, korkutması, hırpalamasıdır.
- Kış mevsimi ise toprağın manevî olarak çarpmıha gerilişidir. Sanki ona; 2960 "Ey gizli hırsız, meydana çık!" denmektedir.
- Hakk yolunda olup nefsi ile savaşıyor kişinin de zaman olur gönlü fevralar, zaman olur daralır, derde düşer, şüphelerle kıvrılır.
- Çünkü su ve balçıktan yaratılmış olan bedenlerimiz, can ışıklarını inkâr eder; o ışıkların hırsızdır.
- Bu yüzdendir ki, Hakk teâlâ harâreti, soğuğu, ağrıyı, sızıyı, hastalığı, derdi bizim bedenlerimize yüklemiştir.
- Korku, açlık, mal noksanlığı, sakatlık; bütün bunlar değerli, geçer akça olan "can"ın meydana çıkması içindir.⁵⁹³
- Bu korkutmalar, bu vaadler, hep birbirine karışmış iyi ile kötünün 2965 ayırdedilmesi içindir.
- Hakk ile bâtulı birbirine karıştırmışlar, iyi kişilerle kötü kişileri bu dünyada bir arada yaşatmışlardır.
- Hakikatler yolunda imtihanlar geçirmiş seçkin bir mihenk gerek ki...
- Bu hileleri ayırdetsin de iş başarmaya, tedbirler almaya bir kanun koysun.

Bir Hindlinin
kendisini de uğraştıran,
kendisinin de başına belâ olan bir iş yüzünden,
arkadaşı ile kavga etmesinin hikâyesi

- Dört Hindli müslüman bir mescide girdiler. İbâdet etmek için rukûa 3027 vardılar, secde ettiler.

⁵⁹³ Bu beyit ile Bakara Sûresi'nin şu meâldeki 155. âyetine işâret var: "Sizi elbette imtihan ve dertlere uğratacağız; korkudan, açlıktan; malların, insanların, yemişlerin eksilmesi ile. Habibim! Bu imtihanlara karşı sabredenlere mükâfatını göreceklere müjdele!"

- Her biri niyet etti, tekbir getirdi. Kendi noksanlarının, hatalarının idrâki içinde, hulûs ile candan yakararak namaza başladılar.
  - Bu sırada mescidin müezzini geldi. Namaz kılan Hindlilerden biri, kendisinin namazda olduğunu unutarak; "Ey müezzini!" dedi "Ezanı okudun mu? Yoksa daha vakit var mı?"
- 3030 • Öbür Hindli de namaz içinde olduğu hâlde; "Sus be kardeşim; söz söyledin, namazın bozuldu." diye söylendi.
- Üçüncü Hindli ikincisine; "Amca!" dedi. "Ona ne kusur buluyorsun? Sen de söz söyledin; sen kendine bak; öğüdü kendine ver!"
  - Dördüncüsü; "Allah'a hamdolsun ki, üçünüz gibi ben kuyuya düşmedim, yâni ben konuşarak namazımı bozmadım." dedi.
  - Böylece dördünün de namazı bozuldu. Şunun bunun hatasını, ayıbını görüp söyleyenler, ayıbı olanlardan daha çok yol kaybederler, sapıklığa düşerler.
  - Kendi ayıbını gören can, ne mutlu bir candır. Bir kimse birinin ayıbını görse, onu kendi satın almış olur.

- 3035 • Çünkü insanın yarısı, yâni nefsi ve maddî yönü, ayıplık ve kusur âlemi olan bu dünyadadır. Öbür yarısı, yâni rûhanî ve manevî yönü ise, gayb âleminde dir.
- Mâdemki senin başında nefsanî huylardan ve hayvanî ahlâktan bir çok manevî hastalıklar vardır, merhemini kendi başına sürmen gerektir.
  - Kendi kusurlarını görmek, kendini ayıplamak, o ayıbın merhemi ve ilacıdır. Bir kimse işlediği suçlarla kırık ve dökük bir hâlde gelir ve öyle olduğuna tam olarak vicdanen inanırsa, "Bir kavmin azîzi zelîl olursa ona acıyın!" hadisini yaşamış olur.⁵⁹⁴
  - Bir müminde gördüğün kusur ve ayıp sende yok ise, emin olma, kendine güvenme! Olabilir ki, o ayıbı sen de işleyebilirsin; senden de o ayıp halka yayılır.⁵⁹⁵

⁵⁹⁴ Bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulur; "Üç kişiye acıyın: Biri bir kavmin eşrafından, yâni ünlü kişilerinden iken, hakîr olana, alçalana; bir kavmin zengini iken fakîr, yoksul düşene; üçüncüsü de bilgisizler elinde oyuncak olan bilgine!" *Mesnevî Şerhi*, c. II, s. 239.

⁵⁹⁵ Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur: "Bir kimse din kardeşini bir günah dolayısı ile ayıplarsa, ölmeden evvel mutlaka o günahı işler. Yâni kardeşini bir ayıpla kınayan, o ayıp işi işlemeyen ölmez!" *Cami' u's-Sağîr*, c. II, s. 161.

- Cenâb-ı Hakk'ın "Korkmayın, emîn olmayın!" hitabını işitmedin mi? Şu hâlde neden kendini emîn ve hoş görmedin?⁵⁹⁶
- Şeytan yıllarca iyi bir adla ömür sürdü. "Azâzil" diye melekler arasında azîz ve muhterem tutuldu. Fakat sonra rezil ü rüsva oldu. Bak da gör; adı ne idi ne oldu?
- Onun yüceliği, azîzliği dünyaya yayılmıştı. Derken işler tersine döndü. Kötülükle, alçaklıkla ün saldı. Eyvâh ona, vâh onun hâline!
- Sen de kendinden emîn olmadıkça tanınmayı, meşhur olmayı isteme! Yâni şöhret peşinde koşma, korkudan yüzünü yıka, kurtul da, sonra herkese yüzünü göster!

Oğuzların,
birini korkutmak için
başka birini öldürmeye kalkışmaları

- Kan dökücü Oğuz Türkleri geldiler, yağma etmek için ansızın bir kö- 3045 ye saldırdılar.
- O köyün ileri gelenlerinden iki kişi buldular, onlardan birisini öldürmek istediler.
- Başını kesmek için ellerini bağladılar. O zavallı adam can korkusu ile; "Ey pâdişahlar, ey yüce kişiler!" diye yalvarmaya başladı.
- "Ne yapıyorsunuz? Beni neden öldürmek istiyorsunuz? Niçin benim kanıma susadınız?"
- Benim öldürülmemde ne hikmet var? Beni öldürmekteki maksadınız nedir? Görüyorsunuz ki ben zengin değilim, çıplak yoksul bir kişiyim."
- Oğuzlardan biri; "Şu arkadaşın korksun da, varını yoğunu çıkarsın diye seni öldüreceğiz." dedi.
- O zavallı adam dedi ki: "Korkutmak istediğiniz arkadaşım benden daha çok yoksuldur." Oğuz; "O öyle görünüyor, ama onun altını vardır." dedi.

⁵⁹⁶ Salih, zâhid bir kişinin günah işlemeye müptelâ olması ihtimali vardır. Bundan dolayı azîz Peygamberimiz Efendimiz; "Allahım; sarıldıktan sonra çözülüp bozulmaktan sana sığınırım!" diye duâ etmişlerdir. İnsanın salâh-ı hâl elde ettikten sonra azıtması da mümkündür. *Kur'ân-ı Kerîm'in A'râf Sûresi'nin* 99. âyetinde de bu hususa işâret edilmiştir.

- Adam; "Peki!" dedi. "Mâdemki ikimizde de para var sanıyorsunuz, ikimizden de şüpheleniyorsunuz..."
- Ey pâdişahlar! Önce onu öldürün de onun ölümünden ben korkayım ve altınların bulunduğu yeri göstereyim!"

3055 • Allah'ın hikmetine, lûtufta ve keremine bak ki, biz, ümmetlerin sonunda, âhir zamanda geldik.

- Yüzyılların sonuncusu ilk yüz yıllardan hayırlıdır, üstündür. Çünkü hadis-i şerifte de; (نحن الاخرون السابقون) "Biz sonraya kaldık, ama önce gelenleri geçtik." diye buyurulmuştur.⁵⁹⁷
- Allah'ın merhameti Nûh kavminin, Hûd kavminin helâkini bizim canımıza gösterdi, bizi uyardı.⁵⁹⁸
- Cenâb-ı Hakk, onların başlarına gelenleri iştirip korkalım ve O'nun varlığı ile birliğine inanalım diye, onları kahretti. Bu iş tersine olsaydı, yâni biz evvelce gelip onlar bizden ibret alacak olsalardı, vây hâlimize...

Doğru yolu göstermek,
insanlığı öğretmek bakımından
peygamberlerle velîlerin varlıkları
kendilerine manevî bir nimetken,
buna şükretmeyip de benliğe kapılanların,
kendilerini beğenen
ve herkesten üstün görenlerin hâlleri

- 3059 • Peygamberlerden hangisi suçtan, ayıptan bahsetti ise, taş gibi katı gönülden, kapkara candan da sözetti.
- İnsanların Allah'ın emirlerine önem vermediklerinden, kıyâmet gününü düşünmeyip rahatça keyiflerine baktıklarından bahsetti.

⁵⁹⁷ "Biz hayır ve fazilette ileri gidenlerin son gelenleriyiz." "Biz sonraya kaldık, fakat bizden evvel gelen bütün ümmetleri geçtik." hadislerine Mevlâna işaret buyuruyor. Eski ümmetleri geçmiş olmamız, derece ve sevâb itibâriyledir. Hatta Mûsâ (a.s.); Muhammed'in ümmetinden olmayı ve bizim aramızda bulunmayı istemiştir.

⁵⁹⁸ Nûh ve Hûd Peygamberlerin kavimleri peygamberlerini dinlemedikleri için helâk olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'in bir çok yerlerinde bu vak'alar anlatılır. Ayrıca 11. sûre Hûd. 71. sûre Nûh peygamberlerin adları ile anılırlar ve bu peygamberlerin vak'alarını hikâye eder.

- Hevesten, şu alçak dünyanın sevgisinden, hafif meşrep kadınlar gibi nefislerine düşkün olduklarından söz etti.

- Halkın kendilerine öğüt verenlerin sözlerinden kaçtıklarını, temiz kişilerle buluşmaktan ürktüklerini söyledi.

- Onların gönüle ve gönül ehli olanlara yabancı durduklarından, mânâ sultanlarına karşı tilki gibi hile yaptıklarından bahsetti.

- Tokgözlü kişileri yoksul sanmayı, hasetleri yüzünden onlara düşman olmayı anlattı.

- Eğer bir velî senden bir şey kabul ederse, ona "Dilenci." dersin; alma- 3065 yacak olursa "Riyâya sapıyor, gösteriş yapıyor." diye söylenirsin.⁵⁹⁹

- Velî insanlara karışsa, onlarla dostluk kursa; "Çıkarını düşünüyor, onlardan bir şeyler umuyor." dersin; insanlardan uzak dursa; "Kibirlik yapıyor, kendisini büyük görüyor." dersin.

- Yahut münâfıklar gibi; "Ben çoluğun çocuğun nafakasını kazanmaya çalışıyorum, acze düşmüşüm." diye özür dilersen...

- Benim ne başımı kaşımaya vaktim var, ne de din kaydına düşüp kulluk etmeye hâlim var.

- Ey filân kişi; bir himmet buyur! Bizi yâd et! Bizi hayır duâ ile an da sonunda biz de erenlerden olalım!

- Fakat bu söz de içten söylenmiş, gönülden gelen bir söz değildir. 3070 Bunun böyle demesi, uyuyan bir kimsenin sayıklaması ve tekrar uyaması gibidir.

- "Çoluk çocuğun rızkını kazanmaktan başka bir şey yapamıyorum, başka çârem yok. Dişimle tırnağımla çalışıyor, çabalıyorum; helâl kazanıyorum!" diyorsun.

- Ey sapıklara karışan kişi! Haram yollarda yürüyerek kazandığını söylediğin nasıl helâl olur? Ben senin kanını dökmekten başka helâl görmüyorum.

- Sapıklığa düşmüş olduğu hâlde, sapıklığını bilmeyen bu gibi kişilerin çâresi Allah'tandır; yiyecekten, lokmadan değil! Çâresi dindendir; dünya sevgisi putundan değil!

⁵⁹⁹ Şârih Ankaravî hazretleri bu beytin şerhinde, şu anlamda olan İmam-ı Şâfiî hazretlerinin bir şiirini almış. Bu şiiri hocam Tâhirü'l-Mevlevî hazretleri tercüme etmiştir: "İnsanların dilinden hiç kimse kurtulmamıştır. Tertemiz olan Peygamber Efendimiz bile buyurmuştur ki: 'Sen susacak olursan dilsiz, konuşacak olursan gevezeler derler.' Gündüzleri oruç tutsan, geceleri ibâdetle vakit geçersen sana; 'Hileci mürâî, gösteriş yapıyor.' derler." (c. II, s. 467.)

● Ey aşağılık dünyanın nimetlerine sabredemeyen, dünyayı en güzel bir şekilde döşeyen, çeşitli güzelliklerle süsleyen! Hakk'tan ayrı kalmaya nasıl sabredebiliyorsun?

3075 ● Ey naza, nimete sabredemeyen! Kerem sahibi Allah'ın ayrılığına nasıl sabredebiliyorsun?

● Nerede bir Halil İbrahim ki, mağaradan çıkıp da yıldıza, aya, güneşe; "Bu benim Rabbim!" demişken, onların battığını görünce kendine gelerek; "Ben batanları sevmem; nerede kâinatı yaratan Allah?" desin

● Bu iki meclis; yâni dünya ile âhiret, rûh ile beden, zâhir ile bâtının kimin mülkü olduğunu görmeyince, ben iki dünyayı da görmek istemem!

● Yarattığı şeylerde Allah'ın sıfatlarını, yaratma gücünü, kudretini, san'atını görmeden ekmek yiyecek olsam, lokmalar boğazımda kalır!⁶⁰⁰

3080 ● O'nun yarattığı güzellikleri seyretmeden, O'nun gülünü gül bahçesini görmeden yediğimiz lokma nasıl içimize siner?

● Öküzden, eşekten ve onlar gibi olanlardan kim vardır ki Allah'a kavuşma ümidi olmadan, bir an bile olsa bu yemeği yer, bu suyu içer?⁶⁰¹

● Onlar hayvan gibidirler, hatta hayvandan da aşağıdırlar. Onlar hile de yapsalar, hile ile dopdolu olsalar, yine pis, murdar, kokmuş kişilerdir.⁶⁰²

⁶⁰⁰ Allah'ın sayılamayacak kadar çok sıfatları vardır ki; onların her biri yarattığı varlıklar üzerinde etkilidir. Meselâ; hastalığımızı iyi eden Hakk'ın "Şâfi" sıfatıdır. İlaç almak, sebebe teşebbüs etmek şart olmakla beraber, bize ilacı aldırın da onun takdiri olduğu gibi, ilaç da onun "Şâfi" isminin etkisiyle bizi iyi etmektedir. Karnımızı doyuran da onun "Rezzâk" sıfatıdır. Ârif olan kimseler her şeyde Allah'ın sıfatlarını, sonra onların zuhûr ettikleri şeyleri görürler. Yemeğe başlarken evvelâ "Besmele" çekilmesi, sonunda "Elhamdülillah" denilmesi işte bu hakikati hatırlatmak içindir. Yâni insanı doyuranın yemek değil, Allah'ın "Rezzak"lık sıfatı olduğunu anlatmak içindir.

⁶⁰¹ Allah'ın verdiği çeşitli nimetlere karşı nankör olanlar, her vesile ile Hakk'ı zikretmeyenler, hatırlamayanlar, zavallı kişilerdir. Allah'ın nimetlerini gafletle, hayvancasına yeyip içenler, önce "Bismillah" diye ism-i ilâhî anmayanlar, bir gün sonra herkese rızık veren Hakk'a hamd-ı şükran etmeyenler hakkında *Kur'ân-ı Kerim*'in Muhammed Süresi'nin 12. âyetinde şöyle buyrulmuştur: "Hayvanlar gibi yerler içerler de Allah'ı anmazlar. Cehennem onların gideceği yerdir." Hayvanlık derekesinden yükselmek için her şeyde en evvel Allah'ın lûtfunun eserini görmeli, o lûtfu karşı "Elhamdülillah" diyerek hamd etmelidir.

⁶⁰² Bu beyitte A'raf Süresi'nin şu meâldeki 179. âyetine işâret edilmiştir. "Hakikaten biz, cinlerden ve insanlardan bir çoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, fakat onunla hakikati göremezler. Onların kulakları vardır, ama onunla Hakk kelâmını işitemezler. Onlar hayvan gibidirler, hattâ hayvandan da sapıktırlar. İşte onlar gâfil kişilerdir."

● Onların hileleri de baş aşağı olmuştur. Kendileri de, zamancıları da geçmiş gitmiştir.

● Düşünceleri körleşmiştir. Akılları bunamıştır. Ömürleri tükenmiştir. Hiç bir şeyleri kalmamıştır.

● "Ben de bu düşüncedeyim." dese bile, bu da onun nefsinin masalıdır. 3085

● Bir kimsenin kullukta bulunmayıp, dinî vazifesini yapmadan, farzları ifâ etmeden "Allah gafûrdur; günahları örter. Merhametlidir; kullarına acır." demesi de yine nefsinin hilesinden başka bir şey değildir.

● Ey "Elimde ekmecek yok, elim boş." diye gam ve kederden ölme derecelerine gelen kişi! Mâdemki Allah gafûr ve rahîmdir; senin bu korkun, bu telaşın nedendir.⁶⁰³

Yaşı ilerlemiş bir adamın
hastalıklardan hekîme şikâyet etmesi;
hekîmin de ona cevap vermesi

● İhtiyarın biri bir hekîme dedi ki: "Aklım dağınık, yerinde değil; fikrim perişan."

● Hekîm; "O dağınıklık, o perişanlık ihtiyarlıktandır." karşılığını verdi. Hasta; "Gözlerim kararıyor, iyi göremiyorum." diye sızlandı.

● Hekîm; "Ey çok yaşamış kişi! Bu da ihtiyarlıktandır." dedi. Hasta; "Sırtım da fenâ hâlde ağrıyor." dedi.

● Hekîm; "Ey zayıf ihtiyar, bu da ihtiyarlıktandır." dedi. Hasta; "Ne yersem yiyeyim, hazmedemiyorum." dedi.

● Hekîm; "Mide zayıflığı da ihtiyarlıktandır." dedi. Hasta; "Nefes alırken sıkıntı çekiyorum." dedi.

● Hekîm; "Evet" dedi. "Nefes darlığı da ondan. Zaten insan ihtiyarlayınca yüzlerce illet gelir çatar."

● İhtiyar kızdı da; "Ey ahmak!" dedi. "Lâfın hep bu mu? Sen bir tek cevaba saplandın kaldın. Hekîmlikte yalnız bu sözü mü öğrendin?"

⁶⁰³ Cenâb-ı Hakk yarattığı canlıların rızıklarını garanti etmiştir. En küçük varlık mikrobandan fil'e kadar, bu sayısız canlının şu veya bu şekilde geçimini tekellüf etmiştir. Çalışmak, didinmek sûretiyle herkes onun sofrasından nasib almaktadır. Talak Süresi'nin 3. âyetinde "Allah kulun ummadığı yerden rızıkını sağlar." diye buyurmuştur. Bu yüzden rızık meselesinde Cenâb-ı Hakk'ın lûtfu ve kereminden ümidli olmalı, "Allah'ın bütün canlılara açtığı lûtfu ve kerem sofrasından, elbette bizim de nasibimiz vardır." diye dâimâ ümidli olmalıdır.

3095 ● Ey çatlak kafalı adam! Aklın, vicdanın sana bildirmediyse, her derdi veren Allah, o derdin dermanını da vermiştir.

● Ey ahmak eşek! Senin aklın da kıt, hekîmlik bilgin de kıt. Ayağın kısa olduğundan ilerleyememişsin. Yeryüzünde kalakalmışsın."

● Hekîm de ona karşılık verdi de dedi ki: "Ey altmışını aşmış kişi! Bu öfken, bu hiddetin de ihtiyarlıktan.

● Bütün huyların, sıfatların, bedeninin bütün cüz'leri, her uzvun zayıf düşer; kendini tutamazsın, sabrın azalır.

● İşte ihtiyarlık böyle olur: İki çift söze bile dayanamaz; haykırır. Bir yudumcuk bir şey bile içemez; kusuverir.

3100 ● Ancak ilahî aşkla mest olan ihtiyar başka türlü bir ihtiyardır. Onun içinde tertemiz bir manevî yaşayış vardır.

● Hakk'ın mesti olan ihtiyar, görünüşte ihtiyardır. İç yüzü ise bir çocuk gibidir. Gerçekte peygamber de, velî de ihtiyarlamayan birer rûhtan ibâret değil midir?⁶⁰⁴

● Peygamberler ve velîler sağlık, âfiyet ve mutlulukla iyi ve kötü kişilerin gözlerine batmasalardı, bir takım alçak kişiler niçin onlara haset ederlerdi?

● Onlar "yakîn bilgisini" bilmeselerdi, onlara karşı bu tikslenme, bu hasetler, bu kin gütmeler hiç olur mu idi?

● Onlara dil uzatan, kötülük eden aşağılık kişiler, kıyâmette neye uğrayacaklarını bilselerdi, kendilerini keskin kılıcın üstüne nasıl atarlardı?

3105 ● Eğer o velî sana gülerse, onu öyle görme; onun gönlünde yüzlerce kıyâmet gizlidir.⁶⁰⁵

● Cennet ve cehennem de velîlerin cüz'üdür. Yâni onun râzı oluşu, cenneti, incinmesi de cehennemi getirir. Sen ne düşünürsen düşün, velî o düşüncenin üstündedir.

⁶⁰⁴ Bu tercüme-yi yadırgamayınız; şerhlerden çıkardığım mânâ ile açıkladım. Mevlâna Hazretleri *Dîvân-ı Kebîrî*'inde şöyle buyurmuştur:

(گر پیر گشت جست، چه غم چو جان جوان شد)

"Rûhun genç olunca, bedeninin çöküşünde, ihtiyarlayışta gamın yeri yoktur."

⁶⁰⁵ Ârifler kıyâmeti ikiye ayırmışlardır; Zâhirî kıyâmet; cesetlerin hayat bulup mezarlardan kalkmasıdır. Bir de batınî kıyâmet vardır ki; o da eşyanın yâni varlıkların Hakk'la kâim olması, yâni eşyanın kendi varlıklarından, benliklerinden sıyrılması, Hakk'ta yok olmasıdır. Velîler her an gönüllerinde varlıkların fanî olduklarını ve Hakk'la kâim olduklarını müşâhede kılarlar. Bu çeşit nice bin kıyâmet velîlerin içlerinde kopup durmaktadır. Bu yüzdendir ki, velînin dış görünüşü bazan iç görünüşünü maskeler.

● Her ne düşünürsen düşün, hepsi de yok olup gider. Düşünceye gelmeyen ise, ancak Allah'tır.

● Bu gönül evinin içinde kimin bulunduğunu biliyorsanız, bu gönül sahibinin kapısı önünde ettiğiniz terbiyesizlik nedendir?⁶⁰⁶

● Ahmaklar insan yapısı mescide saygı gösterirler de, gönül sahiplerinin gönüllerini kırmaya çalışırlar.

● Ey eşekler! İnsan yapısı olan mescid mecâzdır; yok olup gider. Ermiş- 3110 lerin gönüllerinden başka hakikî mescid yoktur.

● Velîlerin gönüllerindeki mescid, herkesin secde yeridir. Orada sadece Allah vardır.

● Bir Allah adamının, yâni bir peygamberin veya velînin gönlü incinmeyince, Allah hiç bir kavmi rezil ve rüsvay etmemiştir.

● Bazıları peygamberlerle cenk etmeye kalkıştılar. Onların bedenlerini gördüler; onları basit insan sandılar.⁶⁰⁷

● Sende de önce gelen ve Hakk'ı inkâr edenlerin ahlâkı var. Onların başlarına gelenler senin de başına gelebilir; niçin korkmuyorsun?

● Onlarda neler varsa sende de vardır. Mâdemki onlardansın, ilahî azap- 3115 tan nasıl kurtulabilirsin?

Babasının cenâzesi önünde feryâd eden bir çocuk ile Cuha'nın hikâyesi

● Bir çocuk babasının tabutu önünde inliyor, ağlıyor, elleriyle kendi başına vuruyordu.

● Diyordu ki: "Baba, seni nereye götürüyorlar? Seni toprağa gömecekler.

● Seni dapdaracak, gamlarla, kederlerle dolu bir eve götürüyorlar. Orada ne halı serilidir, ne de hasır.

⁶⁰⁶ Nebîlerin ve velîlerin gönülleri Cenâb-ı Hakk'ın tecellîgâhıdır. Bir kudsi hadise şöyle buyurulmuştur: "Beni yerler ve gökler içine almadi, fakat mümin ve müttakî kulumun kalbi beni içine aldı."

⁶⁰⁷ Evet; peygamberler de velîler de insan idiler. Fakat peygamberlere ilahî vahiy geliyordu. *Kur'ân-ı Kerîm*'in Kehf Süresi'nin şu anlamda olan 110. âyeti bu hakikati beyân buyurmaktadır: "Habîbim! Onlara de ki: Ben de sizin gibi bir insanım. Şu kadar ki, bana vahiy geliyor."

- Ne geceleyin orada bir ışık var, ne de gündüzün bir dilim ekmek... Orada ne yemek kokusu var, ne de yemekten eser.
- 3120 ● O evin ne kapısı var, ne damına bir yol var, ne de sıkışınca sığınacağıın, dert yanacağıın bir komşu var.
  - Babacığım! Halkın sevgi ile, saygı ile öptüğü gözlerin o kapkaranlık yaşlı yerde ne yapacak?
  - Gittiğin yer amansız bir ev; daracık bir yer. Güneş de görmez; orada ne bet kalır, ne de beniz."
  - Babasını kaybeden çocuk böylece, o evin yâni mezarın vasıflarını sayıp döküyor, iki gözünden de kanlı yaşlar akıyordu.
  - Cuha babasına dedi ki: "Babacığım! Vallahi bu cenazeyi bizim eve götürüyorlar!"⁶⁰⁸
- 3125 ● Babası Cuha'ya; "Aptallaşma!" dedi. O da; "Baba çocuğun saydığı vasıfları dinle!" dedi.
  - "Bir bir sayıp döktükleri hiç şüphe yok ki bizim evin vasıflarıdır.
  - Ne hasır var, ne ışık var, ne yemek; ne kapısı mamur, ne avlusu, ne de damı!"
  - İnsanda da buna benzer, bu çeşit yüzlerce benzeyiş, yüzlerce iz, sembol vardır. Fakat dünya işlerine dalmış, vicdânı nasırlaştırmış azgınlar bunları nereden görecekler, nasıl bileceklerdir?
  - Allah'ın güneşinin nûru ile aydınlanmayan, karanlıklara dalmış gönül evleri de vardır.
- 3130 ● O gönül evleri, Yahudilerin canı gibi, dar ve karanlıktır. Sevgi bağışlayan Allah'ın zevkinden, manevî lûtfundan mahrumdur.
  - Böyle bir gönülde ne güneşin nûru parlar, ne sahası genişler, ne de kapısı ma'rifete ve hakîkate karşı açılır.
  - Senin için böyle bir gönülden, mezar daha iyidir. Sen şimdi gel de karanlıklar içinde kalmış, nürsuz, daracık gönlünün mezarından çık, kurtul!
  - Aslında sen ölü değilsin! Sen bir dirisin ve bir dirinin oğlusun. Senin bu dapdaracık gönül mezarın nefesini daraltmadı mı? Yâni böyle daracık bir gönülle nefes alamaz bir hâle gelmiyor musun?

⁶⁰⁸ Cuha: Aptal olarak tanınmış, fakat çok zekî, akıllı, hazır cevap bir adamdır. Gazneli Mahmud zamanında yaşadığını, ona nedim olduğunu yazanlar da vardır. Pek güzel fıkraları olan bu zât, devrinin sanki bir çeşit Nasreddin Hocası'dır.

- Sen vaktinin Yûsuf'usun Gökyüzünün güneşisin. Şu beden kuyusundan, şu karanlık dar zindandan çık, güzel yüzünü göster!

Yûnus(a.s.)'in balık karnından kurtuluşunun sebebi ve rûhun nefisten halâsı

- Senin Yûnus gibi olan rûhun, balık karnı gibi olan bedeninde türlü sıkıntılar içinde kavruldu, pişti. Onun Allah'ı tesbih etmekten başka kurtuluş yolu yoktur. 3135
- Eğer Yûnus (a.s.) balığın karnında Hakk'ı tesbih etmemiş olsaydı, kıyâmette ölümlerin dirileceği güne kadar orada mahbus kalırdı. O zindandan çıkamaz, kurtulamazdı.⁶⁰⁹
- Hz. Yûnus, ettiği tesbih bereketiyle balığın karnından kurtuldu. Tesbih nedir? (الست بربكم) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" gününün belirtisi, delili...⁶¹⁰
- Eğer senin rûhun o can tesbihini unuttu ise, şu balıkların tesbihini dinle!
- Gönül gözü ile Allah'ı hisseden, yarattığı eserlerde O'nun kudretini, yaratma gücünü gören Allah'a mensuptur. O'nun dostudur. O vahdet denizini müşâhade eden de, o denizin balığıdır.
- Bu dünya da denizdir. Beden de o denizin balığıdır. Rûh ise ilahî nûru 3140 görememiş, perde arkasında kalmış Yûnus gibidir.
- Beden balığı içinde mahbus olan rûh, Allah'ı tesbih ederse, balıktan kurtulur. Yoksa balığın karnında sindirilir, yok olur gider.
- Bu denizde can balıkları çoktur. Sen görmüyorsun, ama onlar senin etrafında uçuşup duruyorlar.

⁶⁰⁹ Yûnus Peygamber, kavminin iman etmemesine kızarak onları terketmiş ve deniz kıyısına gitmiş. Orada kendisini bir balık yutmuş ve balığın karnında kırk gün, kırk gece kalmış. Allah'a yalvarmış, onu tesbih etmiş; bunun üzerine balık onu bir kıyıya çıkarmış. *Kur'ân-ı Kerîm*'de bir çok yerlerde bu vak'a anlatılmaktadır. Saffât Sûresi'nin 133-144. âyetlerinde bu vak'a açıklanır ve; "Eğer tesbih etmeseydi kıyâmet gününe kadar balığın karnında kalırdı." diye buyurulmaktadır.

⁶¹⁰ Tesbihin mânâsı tenzihtir. Yâni Cenâb-ı Hakk'ı Allah'lık vasfına yakışmayacak vasıflardan berî kılmaktır. Allahü Teâlâ rûhlara; "Elestü bi-Rabbiküm?" (=Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuş; onlar da; "Belâ" (=Evet) demişlerdir. İşte bu "evet" deyiş bir nevî tesbih ve takdis idi ki, Hakk'tan başka "Rab" ve mâbûdu reddettiği cihetiyle Cenâb-ı Hakk'ı şan ve vahdâniyete lâyık olmayan şerik (=ortak), nazîr (=benzer) bulunması vehminden tenzih ediyordu.

• O balıklar kendilerini sana çarpıyorlar. Gözünü aç da onları açıkça gör!

• Sen can balıklarımı açıkça göremiyorsan, elbette onların tesbihlerini iştmişsindir.⁶¹¹

3145 • Senin işittiğin tesbihlerin rûhu sabretmektir. Sen de başına gelen musibetlere, belâlara sabret ki, en doğru dürüst tesbih budur.

• Hiç bir tesbih sabır derecesine varmamıştır. Sabret ki, sabır, ferahlığın neşenin anahtarıdır.

• Sabır, sırat köprüsüne benzer; cennetse öbür taraftadır. Her güzelin yanında çirkin bir lala vardır.

• Laladan kaçarsan güzeli de göremezsin. Çünkü lala güzelden hiç ayrılmaz.

• Ey hafif bir şeyden kırılan sırça gönüllü! Sen sabrın zevkini, hususiyile Hakk'a kavuşmak için çekilen sabrın, sıkıntının tadını ne bilirsin?

3150 • Yiğit bir adamın zevki, savaşta ileri atılmaktır. Korkak ahlâksızın zevki ise, başka şeyde, başka taraftadır.

• Onun beden zevkinden başka, ne dini vardır ne zikri! Onun düşüncesi, belden aşağıya indirilmiştir.

• Öyle bir ahlâksız göklere kadar yükselse, ona önem verme; ondan korkma! Çünkü belden aşağı duygunun dersini almıştır.

• Onun sesi yukarılardan gelse bile, o belden aşağıya, aşağı duygular yönüne yönelir.

⁶¹¹ Şöyle bir hadis-i şerif vardır: "Söylenmesi kolay, fakat değeri çok iki kelime vardır ki; 'Sübhânallâhi ve bi-hamdihî' ile 'Sübhânallâhi'l-azîm' kelimeleridir." Hz. Yûnus'un tesbîhi de; "Lâilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâlimîn" (=İlahî senden başka mâbûd yoktur. Seni tenzîh ve takdis ederim. Ben hakikaten nefsimi zulmedenlerden oldum.) Hz. Yûnus'un şu itirafı hepimizin gönlünün tercümanıdır. Biz de günahlarımızı itiraf ile Cenâb-ı Hakk'ı tevhit ve tesbih etmeli ve fırsat buldukça bu tesbîhi söylemeliyiz. Süfîler tesbîhi; "kavlî", "kalbî" ve "fi'li" diye üç bölmüşlerdir:

Kavlî tesbih: Dil ile yapılan tesbihtir. Her namazda okuduğumuz: "Sübhâneke Allâhümme ve bi-hamdike.." duasından sonra "Sübhânallâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâilâhe illallâhü vallâhü ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm" gibi duâlar.

Kalbî tesbih: Kalbi, Cenâb-ı Hakk hakkında yanlış itikatlardan temizlemektir.

Fiilî tesbih: Davranışlarını, hareketlerini Allah'a lâyık olmayan şeylerden temizlemek. Bu harekâtını muhafazaya sabretmek. Tesbîhin rûhudur. Gerçek tesbîhi yaşamaktır.

Bir bedevînin çuvala kum doldurması ve bir filozofun da onu kınaması

• Bir bedevî, devesine buğdayla dolu büyük iki çuval yüklemiş, götürü- 3176 yordu.

• Kendisi de iki çuvalın ortasına oturmuştu. Yolda birisi onu söze tuttu.

• Bedevîye yurdunu sordu, onu konuşturdu. Bu soruşturma ile güzel sözler söyledi, hoş ifadelerde bulundu.

• Ondan sonra bedevîye dedi ki: "Bu iki çuvalda ne var, söyle bakalım?"

• Bedevî; "Çuvalın birinde buğday, öbüründe insanın yiyeceği olmayan 3180 kum var." dedi.

• Adam; "Ne diye kum yükledin?" deyince bedevî "Buğday çuvalı tek kalmasın, kum çuvalı ona denk olsun diye." cevabını verdi.

• Adam; "Akıllılık etseydin de buğdayın yarısını bu çuvala, yarısını da öbür çuvala koysaydın daha iyi olmaz mı idi?"

• Hem çuval hafifleşirdi, hem devenin yükü azalardı." dedi. Bedevî; "Âferin ey akıllı ve hür fikirli filozof!" dedi.

• "Böyle ince düşünce, böyle güzel görüşün varken sen nasıl oluyor da çıplak hâldesin, yaya yoruluyorsun?"

• O iyi kalpli bedevî, filozofa acıdı da onu devesine bindirmek istedi. 3185

• Tekrar ona dedi ki: "Ey hoş sözlü filozof! Birazcık kendi hâlimden bahset!

• Sende bu akıl, bu düşünce varken, sen ya vezirsin ya pâdişahsın. Kendini gizleme, doğru söyle..."

• Filozof; "İkisi de değilim." dedi. "Ben halktan biriyim. İşte hâlîme ve elbiseme bak da ne olduğumu anla..."

• Bedevî; "Kaç deven, kaç öküzün var?" diye sordu. Filozof; "Ne bu, ne o vardır? Bizi deşme, bu soruları çok uzatma!.." dedi.

• "Bâri dükkânındaki eşyan, varın yoğun nelerdir; onları söyle!" dedi. 3190 Filozof; "Bizde ne kân, ne de mekân var." dedi.

• Bedevî; "Öyle ise paramı pulunu sorayım!" dedi. "Sen yapayalnız gidiyorsun, herkese hoş nasihatlerde bulunuyorsun.

• Herhalde dünyadaki bakırları altın hâlîne getirecek kimyâ sendedir. Akıllı, bilgili adamların incileri yığın yığındır."

- Filozof; "Ey Arap kavminin efendisi! Vallahi bütün varım yoğum bir akşam yemeğinin karşılığı bile değildir.
- Yalın ayak, çırpıplak koşup duruyorum. Kim bir dilim ekmek verirse oraya gidiyorum.

3195 ● Bu fazîlet, bu hikmet ve bu hünerden ancak hayâl ve baş ağrısı elde ettim."

- Bu sözler üzerine bedevî, filozofa; "Çekil yanımdan, benden uzaklaş da senin şomluğun, uğursuzluğun benim de başıma yağmasın, beni yoksul bırakmasın!" dedi.
- "O uğursuz hikmetini benden uzaklaştır!" dedi. "Senin sözlerin zamâne halkına şom gelen sözlerdir.
- Ya sen o tarafa git, ya ben bu tarafa gideyim. Yahut sen önden yürü, ben geri kalayım." dedi.
- "Bir çuvalımın kum, öbürünün buğday dolu olması; senin hikmetinden daha iyidir.

3200 ● Benim ahmaklığım, pek kutlu bir ahmaklıktır. Gönlüm ilahî lûtuflarla, manevî azıklarla doludur. Canımda da Allah'tan çekinme ve onun emirlerine uyma isteği var.

- Sendeki eşkıyalığın, azgınlığın azalmasını istiyorsan; çalış çabala da sendeki hikmet, felsefî düşünceler azalsın.
- Tabiatın ve hayâlden doğan hikmet, felsefî düşünceler; celâl sahibi Allah'ın nûrunun feyzinden doğan hikmet değildir.⁶¹²
- Dünya hikmeti, felsefe; zannı, şüpheyi artırır. Fakat din hikmeti insanı göklerin üstüne çıkarır, ötelere yüceltir.
- Âhir zamanın zeki filozofları, İblis huylu bilginleri kendilerini önce gelenlerden üstün gördüler.

⁶¹² Kur'ân-ı Kerîm'de Bakara Sûresi'nin şu meâldeki 269. âyetinde; "Bir kimseye hikmet verilmişse, ona bir çok hayır verilmiştir." diye buyurulmuştur.

Bu hikmet; akıl yorarak zan ve vehimlerden hasıl olan hikmet değildir. Bu hikmet; Kur'ân'dan ve hadîsten kaynaklanan hikmettir. Tasavvuf görüşleri, duyguları; bu hikmetten kaynağını alır. Sûfî; akıl yolu ile değil, gönül ve aşk yolu ile hakîkate ulaşır. Abdurrahman Camî hazretleri;

حکمت یونانیان نفس است پیغام و هوا

حکمت ایمانیان و فرموده، پیغمبر است

"Yunan hikmeti felsefesi; hevâ ve hevesin mahsulüdür. Halbuki müminlerin hikmeti; Peygamber'in emir ve buyruğu olan şeylerdir." buyurmuştur.

- Onlar hileler öğrenerek ortaya atıldılar. Dine aykırı fikirler ile Hakk 3205 bilginlerini üzdüler. Onlar, ne akıl almaz işler, düzenler peşinde koştular!
- Asıl kâr ve manevî kazanç iksiri olan sabrı, bağışlamayı, hoşgörülüğü, cömertliği yok ettiler.

İbrahim Edhem hazretlerinin deniz kıyısında gösterdiği kerâmetler

- Derler ki; İbrahim Edhem hazretleri bir yolculuğu esnasında deniz 3210 kıyısında oturmuştu.
- O can pâdişahı hırkasının sökülen bir yerini dikiyordu. O sırada ansızın oraya bir emîr geldi.
- O emîr, İbrahim Edhem hazretleri vaktiyle sultan iken, maiyyetinde bulunmuştu. Onu tanıdı, saygı ile önünde yere kapandı.
- Onun hırkasını dikmesine, şeklinin, suratının, huyunun ve yaşayış tarzının değişmiş olmasına şaşıtı kaldı.
- "Böyle büyük bir saltanatı bıraktı da, herkesin gidemeyeceği dar ve zor bir yolu, dayanılmaz yoksulluğu seçti.
- Yedi iklimin pâdişahlığını terketti de, geldi buralarda dilenciler gibi 3215 kendi hırkasını dikecek hâle geldi." diye düşünüyordu.
- İbrahim Edhem hazretleri onun düşüncesini anladı. Çünkü şeyh arslana benzer, gönüller ise onun ormanı gibidir.
- Şeyh, ümit gibi, korku gibi gönüllerde gezer dolaşır. Dünyanın sırları ona gizli değildir.
- Şeyh İbrahim Edhem hazretleri iğnesini hemen denize atıverdi. Sonra 3225 yüksek sesle balıklara seslenerek iğnesini istedi.
- Her birinin ağzında birer altın iğne olmak üzere Allah'ın yarattığı yüzbinlerce balık
- Hakk'ın denizinden baş çıkardılar; "Ey şeyh, Hakk'ın iğnelerini al!" diye seslendiler.
- İbrahim Edhem hazretleri o emîre yüzünü çevirdi de "Ey emîr!" dedi. "Gönül mülkü, gönül sultanlığı mı iyi, yoksa şu hakîr dünya pâdişahlığı mı?
- Şu gördüğün hâl zahirî bir belirti, önemsiz bir kerâmettir. Bu hiç bir şey değildir. Eğer bâtına, iç yüze geçecek olursan, bunun yirmi mislini görürsün."

3336 • O emîr, balıkların İbrahim Edhem hazretlerinin isteğini yerine getirmek için denizden baş çıkardıklarını görünce, kendisinde bir vecd hâsıl oldu.⁶¹³

- "Âh!" dedi. "Balıklar bile pîrleri, velîleri tanıyor. İlahî dergâhtan kovulan kişiye yûh olsun!
- Balıklar bile pîri tanıyorlar da biz tanımıyoruz. Biz onlardan uzak ve bu devletten mahrûm kalmışız. Biz şakî, onlarsa saîd (=mutlu)..."
- Şeyhin karşısında yer öperek oradan ayrıldı. Harap bir hâlde ağlaya ağlaya yola düştü. İçinde manevî bir uyanma duyuyordu.
- Gönül kapısının açılması yüzünden aşka düştü, deli divâne oldu.

Gönül sahibi erlerin huzurunda
gönlünüzü koruyun;
sakın içinizden onları inkâr yoluna sapmayın!

3218 • Ey manevî bilgilerden bir şey elde edemeyenler! Gönül sahibi erlerin huzûrunda gönlünüzü koruyun! Sakın içinizden onları inkâr yoluna sapmayın!

- Beden ehli olanlara göre edep ve terbiye; zâhire, görünüşe bağlıdır. Çünkü Allah gizli şeyleri onlara göstermez, örter.

3220 • Gönül ehli olanlara göre edep bâtûndır, içe bağlıdır, içi gözetmededir. Çünkü onların gönülleri gizli şeyleri görür.

- Sen ise aksine hareket ediyorsun. Gönül gözü kör olanların yanına, yüksek makamda bulduklarından ötürü, edeple, saygı ile geliyor, kapı dibinde pabuçlukta oturuyorsun.
- Gönül gözleri açık olan velîlerin karşısında ise edebi, terbiyeyi bırakıyorsun. Bu yüzdendir ki, şehvet ateşine odun oluyorsun.
- Mâdemki anlayışın kıt, hidâyet nûrundan mahrûmsun, doğru yolu bulamıyorsun; sen git de mânâ körlerine karşı kendine çeki düzen ver: Tıraş ol, yüzüne pudra sür, süslen dur!
- Gönül gözü açık olanların karşısında ise yüzüne kir ve pislik sür ve sonra şu kokmuş hâlinle nazlanmağa kalkış!

⁶¹³ Vecd: Bulmak demektir. Süfilerce: "İnsanın kalbinde manevî bir neşe; târif edilmez, manevî bir zevk bulmak." mânâsına gelir. Bir de "tevâcüd" vardır ki: "Vecde gelmeğe, manevî neşeyi bulmaya çalışma." anlamına gelir. Dervişlerin zikrederken iki tarafa sallanmaları bir "tevâcüd"dür.

• Mâdemki mânâ bağına bir adım bile atamıyorsun, hiç olmazsa o mânâ 3232 bağlarından gelen kokuyu ara, o kokuyu içine çek de nezlen, manevî hastalığın geçsin!

• Böylece o koku seni mânâ bağı tarafına çekip götürsün! O koku; gözüne, gönlüne fer olsun, sana irşâd yolunu göstereyin!

• Görmeyen gözünü görür bir hâle getirsin, gönlünü "Sînâ göğsü" eylesin!⁶¹⁴

• Bu mânevî koku sebebiyle Yakup Paygamber'in oğlu Yusuf (a.s.); "Şu gömleğimi götürün, babamın yüzüne sürün!" demişti.⁶¹⁵

• Yine bu mânâ kokusu için azîz Peygamber Efendimiz; "Gözümün 3235 nûru namazdır." diye buyurmuştu.⁶¹⁶

• Bizde bulunan beş duygu da birbirine bağlanmıştır. Çünkü bu beş duygu, bir asıldan bir kökten gelmektedir. Beşi de ilahî bir armağandır.

• Bu beş duygudan birinin kuvveti, diğerlerinin de kuvveti olur. Her biri geri kalanların sâkîsi olur. Onları besler, onlara kuvvet verir.

• Gönül gözünün sevgiliyi görmesi, aşkı artırır. Gözdeki görüş de sıdkı, gerçeği çoğaltır.

• Doğruluk, gerçeklik her duygunun uyanıklığıdır. Böylece, zevkin onlara hoş gelmesini sağlar.

Ârifin gaybı gören nûr ile
duygularının aydınlanması

• Hakk yolunda yürüyenlerden biri, duygularından birinin bağı çözüldü 3240 de biraz mânâyâ vâkıf olursa, diğer duygularında da değişiklik olur.⁶¹⁷

⁶¹⁴ Sînâ Dağı'nda Hz. Mûsâ'ya Hakk tecellî etmiş, bu tecellinin şevkiyle dağ parçalanmış, Hz. Mûsâ da bayılmış, düşmüştü. Göğsün Sînâ oluşu, idrâkten âciz günahkârların ilahî duygulara ulaşması, hidâyete ermesidir.

⁶¹⁵ Bu beyitte Yûsuf Süresi'nin 93-96. âyetlerine işâret var.

⁶¹⁶ Peygamberimiz (s.a.v.) namaza durduğu zaman, mânevî bir koku almış da onun için; "Namazda gözüm nûrlanır." diye buyurmuştur.

⁶¹⁷ Duygularımızdan birinin bağının çözülmesi demek; hakikat kokusu almaya başlamamız, gözümüzden gâflet perdesinin kalkması, kulağımızın ötelere gelen mânâ sesini duyması gibi, rûhânî duyguların gelişmesidir. Bu hususta Hakk'ın inâyetine mazhar olan Hakk yolcusunun, meselâ gözünden gâflet perdesi kalkarsa, onun bütün duyguları Hakk'a yönelir. O, meyhânede bile olsa, dinlediği şarkılarda ezcl âleminin özlemine duyar. Hâlbuki aynı şarkı, sarhoşların nefsanî duygularını uyandırır.

Bu konuyu daha iyi anlamamız için bir misâl verelim: Daha hayatta iken Hakk'ı

- Duygulardan biri, duyulamayan şeyleri duydu, görülemeyecek şeyleri gördü ise; bütün duygulara gayb âleminin pencereleri açılır.
- Nasıl ki sürüden bir koyun sıçrar da derenin öte yanına atarsa, onu gören sürüdeki başka koyunlar da birbiri ardınca o yana atarlar.
- Sen de duygu koyunlarını güttü, yaylaya gönder de; (اخرج المرعى) "Yaylağı yeşertti." yaylasında yay, otlat!⁶¹⁸
- Orada, o manevî mer'ada duyguların sümbül otlasınlar, reyhanlar yesinler de, hakikatler gül bahçesine yol bulsunlar.

mânen bulmak ve O'nun varlığını gönlünde hissedebilmek için Hakk yoluna düşen, yâni bir tarîkate giren kişi; bir müridinden el alır, onun verdiği dersi yaparsa, o müridin gönlünde, kabiliyetine göre, mânevî bir neşe, bir zevk hâsıl olur. Bu zevk onun gözündeki gaflet perdesini giderir, ona rûhanî kapılar açar. Bunun en canlı örneğini meşhûr şâirlerimizden merhûm Necip Fazıl'ın hayatında görürüz. Arvasî hazretlerine intisap etmeden önce Necip Fazıl, başka şâirler gibi şiirler yazıyor, bazı şiirlerinde nefsanî duygulara yer veriyordu. Kadınlara düşkünlük, içki, kumar gibi İslamî olmayan bir çok kusurları vardı. Fakat bir müride intisap edip de Hakk yoluna düştükten sonra, nefsanî duyguları, rûhanî duygulara çevrildi ve böylece bütün kötü huylarını terketti. Hakk'ı ve insanlığı terennüm eden güzel şiirler yazan Necip Fazıl, sonunda bir mürid olarak hayata gözlerini kapadı.

Bu beyitle başlayan diğer beyitlerinde Hz. Mevlâna, duyguların aydınlanmasını ve bütün duyguların birleşmesini açıklayacaktır. Bu konuyu İbn Fâriz hazretleri *Tâ'iyye-i Kübrâ* adlı kasidesinin 580-590 numaralı beyitlerinde açıkladığından, teberükken o beyitleri tercüme ederek aldım:

"Büyüklerin haber verdiklerine göre 'ahadiyet mertebesine' ulaşan, Hakk'ta fanî olan kâmil insanın her bir âzâsı, diğer uzuvlarının vazifesini görür. Her şey O'ndan gelmektedir. Konuşan O'dur, bakan O'dur, tutan el de O'nun elidir; idrâk de, işitme de O'ndandır. Bütün duygular O'nun emrindedir. Her şeyi O büyük varlığın gücünün, kudretinin atomları gibidir. Benim Hâlik'im için benim bütün uzuvlarım dil olmuştur. Benim bütün bedenim görür; hakikatleri, mânâları idrâk eder. Benim bütün bedenim sanki O'nun sözlerini işitmek için kulak olmuştur. Benim her uzvum öteki uzuvların vazifesini üstüne alır. Benim her bir cüz'üm benim sahibimin emrini yerine getirmeye gayret eder. O zaman gözüm dile gelir; isteklerini halka arzeder; dilim O'nun isimlerinin, sıfatlarının medhini yapar; kulağım O'nun seslerini duyar; elim O'nun eli gibi iş görür. Benim kulağım adeta göz olur, parlar; O'nun sesini dinler. Gözüm öyle kulak olur ki; gördüğü şeylerde O'nun sesini duyar. O'na hitapta benim elim geniş bir dil olmuştur. Gözüm kulak, elim dil olduğu gibi, elim de, her şeyi gören göz olmuştur.

Her şeyim bir olmuştur; sıfatlarım, duygularım bir olmuştur. Öyle ki kulağım, gözüm, elim, dilim ötelelerden gelen kokuyu almaya başlamıştır. Basiretim, mânâ gözüm, bedenim hiç bir uzuva mahsus değildir. Yâni benim basiretim öyle tek bir kuvvettir ki; kulağım, gözüm, elim, dilim hepsi ondan güç alırlar. "Başarı basiret" dediğimiz öyle bir nürdür ki, bütün uzuvlarımızda parlamaktadır. Her bir uzuv onun sâyesinde idrâk eder. Bu sebeple, benim bedenimde her bir uzvum âdeta göz olmuştur; her şeyi görür."

⁶¹⁸ Bu beyitte A'lâ Sûresi'nin 4. âyetine işâret edilmektedir.

- Böylece senin her duygun duygulara peygamber olsun da, bütün 3245 duyguları çeksın, cennete götürsün.
- Gönüllerden geçen her şeyi anladığın için, başkalarının duyguları; senin duyguna dilsiz, dudaksız, hakîkatten de öte, mecâzîden de öte sırlar söylesin.
- Çünkü bu hakikat yorumlanabilir, mecâzî olanı da vehimlenmenin, hayâllere kapılmanın temelidir, esasıdır.
- Ayân olan, apaçık meydâna çıkan nebîlerin ve velîlerin gördüğü bir hakikat var ki; o hakikat hiç yoruma gelmez.⁶¹⁹
- Bütün nefsanî duyguların senin rahmanî duyguna, irfân ve idrâkine kul olursa, gökler bile senin arzularına boyun eğer.⁶²⁰

• "Dış âlem; bu madde âlemi kimindir? Kimin için yaratılmıştır?" diye 3250 bir fikir ortaya atılsa, bir dava çıksa, iç mânâ âlemi, ilahî rûh kiminse dış âlem de onundur.

- Bir saman denginin yüzünden bir kavga çıkarsa, tane kiminse, saman da ona aittir. Çünkü saman da tane sahibinindir.
- O hâlde gökyüzü kabuk ise, sen onun rûhu ve içi gibisin. Gökler zâhirdedir, görünürdedir ama, rûh gizlidir. Bu yüzden ayağın kaymasın.
- Beden zâhirdir, görünür; rûh ise gizlidir. Büyük yaratıcı böyle yaratmış. Beden elbisenin yeni; rûh da yen içinde gizlenen el gibidir.⁶²¹

⁶¹⁹ *Kur'ân-ı Kerîm*'de her şeyin Allah'ı zikrettiği ve bazı kayaların Allah korkusu ile yuvarlanıp düştüğü bildirilmiş, bunlar bazı bilginlerce mecâz sayılıp böyle yorumlanmıştır. Halbuki bunlar sûfilere aynı hakikattirler, yoruma gelmez. Zaten sûfiler, *Kur'ân*'ı olduğu gibi kabul etmek, anlaşılmayan müteşâbih âyetleri Allah'ın bilgisine havâle etmek cihetini seçerler. Sûfilere göre mutlak varlık olan "Allah", zâtı iktizâsı ilmi'dir. Bütün eşyanın hakikatleri, ilminde sâbit olmuş ve bu sabit oluş kâinatı meydâna getirmiştir. Şu hâlde kâinat Allah'ın ilminde sâbit olan hakikatlerin tecellîsinden ibârettir. Bu ilimde sâbit olan hakikatlere; "a'yân" (=apaçık meydanda olan) ve a'yân-ı sâbite, bu âleme de; "a'yân âlemi" derler.

⁶²⁰ İbn-i Fâriz hazretlerinin *Kasîde-i Tâ'iyyesi*'nin şu 465. beytini hatırlatıyor:

وَلَا فَلَكَ الْآ وَ مِنْ نُورِ بَاطِنِي
بِه مَلَكٍ يُهْدِي الْهُدَى بِمَشْتَتِي

"Hiç bir rûhanî gök yoktur ki, orada benim bâtinî nûrum, bir melek gibi, istediklerime hidâyet etmesin."

⁶²¹ Bu beyit de *Füsûsu'l-hikem*'in Nûh faslında geçen şu görüşleri hatırlatmaktadır: "Sen Hakk'ın sûreti ve Hakk da senin rûhun olduğu cihetle, sen Hakk için cismânî bir sûret gibisin. Hakk da senin bedeninin sûretini sevk ve idâre eden bir rûh gibidir." *Füsûsu'l-hikem*, Tercüme: Nuri Gencosman, s. 55, 1990.

- Akıl rûhtan da daha gizlidir. Duygu, akıldan daha fazla, daha çabuk rûha yol bulur.
- 3255 • Bir hareket, bir kıvılda, oynama görünce onun diri olduğunu anlarsın. Fakat bu hareket arzuların, ihtirasların yönettiği hayvanî rûhtan mıdır, yoksa akıldan mı; bunu bilemezsin.
- İnsan uygun, ölçülü hareketlerde bulunursa, bakır gibi hareketi bilgi ile altın eylerse, yâni uygunsuz hareketlerini uygun hâle sokarsa,
  - Yen içinde gizlenmiş elin, yâni rûhun, normal uygun hareketlerinden onun aklî olduğunu anlarsın.
  - Kendisine vahiy gelen rûh, akıldan daha gizlidir. Çünkü o; görünmez âlemdendir, o yandandır, ötelerdendir.⁶²²
  - Hz. Ahmed(s.a.v.)'in mübârek aklı kimseye gizli kalmadı. Herkes o mübâreğin akıllı olduğunu biliyordu. Fakat vahyindeki rûhî, ilahî bilgisini her can anlayamadı.
- 3260 • Vahiy rûhuna, ledünnî ilme uygun hareketler de var, var ama onlar pek üstündür, pek yüceldedir. Akıl onları kavrayamaz. Çünkü o üstün hakikatler mânâ âleminin ötelindedir, akıl oralara ulaşamaz.
- İnsanın aklı, vahiy rûhunun uygun hareketlerini bazen delilik, kaçıklık gibi görür. Bazen da onlara hayran olur, şaşırır kalır. Çünkü bu yüksek hakikatlerin anlaşılması için aklın da o dereceye yükselmesi, daha doğrusu aklın rûh olması gerekir.
  - Hızır(a.s.)'in vahiy rûhuna, ledünnî ilme dayanan bazı davranışlarından, yaptığı işlerden Hz. Mûsâ'nın aklı bulandı.
  - Hızır'ın yaptığı bazı işler Hz. Mûsâ'ya uygun gelmedi. Çünkü Mûsâ peygamberdi, ama onda Hızır'ın hâli, Hızır'ın sezişi yoktu.
  - Bu yüksek hakikatler karşısında, bu gizli işlerde Kelîmullah olan Mûsâ'nın aklı bile körleşir kalırsa, ey akıllı fikirli geçinen kişi, söyle bakalım, fârenin aklı ne işe yarar?
- 3265 • Zahirî bilgi, taklitten doğan bilgidir; satılık mal gibidir. Bu bilgi sahibi, müşteri bulunca bilgisini satar.
- Fakat tahkik ilminin, yâni gerçek ilmin müşterisi Hakk'tır. Onun satışı ve alıştı dâima parlaktır.

⁶²² Vahiy rûhu: İlham yolu ile her gönüle gelen bilgidir. Beden zâhir yâni görünmektedir, fakat rûh gizlidir, görünmez. Akıl rûhtan da gizli olduğu gibi, "vahiy rûhu", yâni ilâhî ilim, rûhtan da daha gizlidir.

- Gerçek ilim sahibi dudaklarını kapamış, sessiz durduğu hâlde, alış verişini kendinden geçmiş, mest bir hâlde yapar durur. Çünkü müşterisine hudûd yoktur; onun müşterisi Allah'tır.⁶²³
- Âdem(a.s.)'in dersine de melekler müşteridir. O derse, şeytanlar ve cinler mahrem değildir.
- Ey Âdem! (أَتَيْنَهُمْ بِأَسْمَانِهِمْ) "Adları onlara haber ver!" dersini okut, Hakk'ın sırlarını, kıl yararcasına inceden inceye anlat!⁶²⁴
- Allah insana ihtiyacı kadar uzuv vermiştir ve insan düşünceler ırmağı kenarında oturmuş, o da diğerleri gibi düşünüp durmaktadır.
- Kısa görüşlü, dâima renkten renge giren, kararsızlığa alışmış kişiler i- 3270 çin,
- Fâreye benzer." demiştim. Çünkü onun yeri topraktır; geçim yeri topraktır.
- "Fâre bir çok yol bilir, fakat bildiği yollar hep toprak altındadır. O her tarafta toprağı oymuş, delik deşik etmiştir.
- Fâreye benzeyen nefis de, ancak lokma peşinde koşar, lokma kemirir. Zaten fâreye de ihtiyacını temîn edecek kadar akıl verilmiştir.⁶²⁵

⁶²³ Bu beyitte Tevbe Sûresi'nin şu meâldeki 111. âyetine işaret var: "Allah; müminlerden cennet mukabilinde nefislerini ve mallarını satın aldı. O müminler Allah yolunda düşmanlarla çarpıştılar, öldürürler, ölürler. Buna dâir Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da gerçek vaad verilmiştir. Allah'tan daha ziyâde vaadine vefâkâr olan kimdir? Ey müminler! Allah ile yaptığımız alış veriş dolayısıyla sevininiz; işte bu alış veriş pek büyük bir fevz ve necattır."

⁶²⁴ Bu beyitte de Bakara Sûresi'nin 31-33. âyetlerine işaret vardır. O âyetlerin meâli şöyle: "Cenâb-ı Hakk Âdem (a.s.)'a bütün varlıkların adlarını öğretti. Sonra o adların müsemâlarını meleklerle gösterdi ve dedi ki: 'Bu şeylerin adlarını bana haber verin! Eğer hilâfete lâyık olduğunuz davasında sadık iseniz...' (Çünkü Cenâb-ı Hakk meleklerine: 'Yeryüzünde bir halife yaratacağım.' dediği vakit, melekler o hilafete kendilerinin lâyık olduklarını arzemişlerdi.) Bu ilahî teklif üzerine melekler dediler ki: 'Ya Rabbi! Seni tesbîh ve takdis ederiz, şânına lâyık olmayan şeylerden berî bulunduğumuzu itiraf eyleriz. Bize öğretmiş olduğundan başka bir şeyi bilmeyiz.' Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: 'Ey Âdem! Şunların isimlerini meleklerle haber ver!' Vaktâ ki Âdem (a.s.) her şeyin ismini meleklerle haber verdi. Allah meleklerle dedi ki: 'Ben size demedim mi idi ki, ben hakikaten göklerin ve yerin gaybını, yâni herkesten gizli bulunan sırlarını ve hakikatlerini bilirim? Sizin açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz şeyleri de bilirim.'"

⁶²⁵ Bilginler aklı ikiye ayırmışlardır: Biri "akl-ı ma'âş", öbürü "akl-ı ma'âd." Akl-ı ma'âş: Dünyada hayatımızı sürdürmek için, yaşamamızı sağlamak için tedbirlere eren akıl. Akl-ı ma'âd: Döneceğimiz yer olan öteki âleme, âhîret işlerine eren akıldır. Cenâb-ı Hakk bazı kullarına akl-ı ma'âş, bazı kullarına akl-ı ma'âd ihsân buyurmuştur.

- Çünkü Cenâb-ı Hakk, hiç kimseye ihtiyacı olmayan, işine yaramayan bir şey bağışlamaz.
- 3275 • Eğer yeryüzünde yaşayanların yeryüzüne ihtiyaçları olmasaydı, âlemlerin Rabbi yeri hiç yaratmazdı.
- Eğer bu sallanan yeryüzü dağlara muhtaç olmasaydı, Allah o koskoca, heybetli dağları yaratmazdı.
  - Eğer göklere de ihtiyaç olmasaydı, Allah yedi göğü yoktan var etmezdi.
  - Güneş de, ay da ve şu yıldızlar da hiç ihtiyaç olmasaydı yaratılırlar mı idi?
  - Şu hâlde varlıkların kemendi, ihtiyaçtır. Allah insana da ihtiyacı kadar uzuv vermiştir.
- 3280 • Ey muhtaç olan kişi! Çabuk ihtiyacını artır da, Allah'ın cömertlik denizi coşsun, ikrâmlarda bulunsun!
- Şu yollara düşen dilenciler, şu dertliler, kederliler, şu belâlara uğrayan kişiler halka ihtiyaçlarını söylerler; gelip geçenlerden merhamet dilenirler.
  - İnsanların merhametleri uyansın, muhtaç olduklarını halk görsün diye körlüklerini, çolaklıklarını, hastalıklarını, dertlerini sergilerler, gösterirler.
  - Bir dilenci "Ey insanlar! Benim malım var, anbarım var, sofram döşeli; bana ekmek verin!" der mi?
  - Allah köstebeğe göz vermemiştir. Çünkü; toprak altında karanlık bir dünyada yaşadığı için, yiyip içmede göze ihtiyacı yoktur.
- 3285 • Köstebek gözsüz yaşayabilmektedir. Kara toprak içinde göze ne ihtiyaç vardır?
- O, hırsızlıktan başka bir şey için, topraktan dışarı çıkmaz. Allah onu hırsızlıktan kurtarsa, arındırsa, yâni ona kötü huylarını terkettirse
  - Ondan sonra o kanatlanır, bir kuş olur, melekler gibi gökyüzünde uçardı.
  - Her vakit Allah'ın şükürü gülşeninde, bülbül gibi yüzlerce nağmeler çıkarır da derdi ki:
  - "Ey beni çirkin sıfatlardan, yâni köstebeklikten kurtaran ve ey cehennemî cennet hâline koyan Allah!
- 3290 • Ey Ganî olan Allah! Sen bir küçük yağ parçasına, yâni göze aydınlık ihvan edersin. Bir kemik parçasına, yâni kulağa işitme hassası verirsin."

- Görmek ve işitmek gibi mânâların, bedenle eşyayı anlayabilmenin de adları ile ne ilgisi vardır?
- Zaten söz yuva gibidir; mânâ ise kuş gibi. Beden ırmak yatağı; rûh da ondaki akar suya benzer.
- Rûhun sembolü olan su akıp gitmededir. Sen ise "Duruyor." dersin. O koşup gitmededir; sen ise "Oturmuş kalmış." dersin.
- Suyun derelerden, arklardan akıp gittiğini görmüyorsan, onun üstündeki yeniden yeniye yığılan şu çerçöp nedir? Hiç değilse onlara bak!⁶²⁶
- Ey insan! Senin çerçöpün de düşüncelerindir.! Her an sana dokunulmamış, alınmamış, kızıoğlan kız, çeşitli şekillere bürünmüş düşünce gelir gider.
- Suyun yüzü de, düşünce ırmağı da akıp giderken, sevimli sevimsiz, güzel çirkin, bir çok çerçöpü de sürükler, onlardan bir türlü kurtulamaz. Tertipleyen öyle tertiplemiştir.
- Aslında hakikat bahçelerinden akıp gelen bu ırmağın üstüne, gayb âleminin meyvelerinden kabuklar düşer.
- Sen o kabukların özünü, meyvesini suyun içinde ara! Çünkü o su hakikat bağından gelmektedir. O meyvelerden bazıları kabz (acı), bazıları bast(tatlı)dır; bazıları insana yolunu şaşırtır, "dalâlet"e sürükler, bazıları doğru yola, "hidâyet"e ulaştırır.⁶²⁷

⁶²⁶ Bir suyun üstünde yığılan çerçöp, suyun varlığını, akışını nasıl isbât ediyorsa, toprağın üstünde yeniden yeniye biten otlar da, toprakta suyun, rutûbetin varlığını anlatmaktadır. Bedenimizdeki hareketler, kafamızdaki düşünceler ve hayaller de onları meydana getiren gözlerden gizlenmiş olan "rûh"un varlığını haber vermektedirler.

⁶²⁷ Dikkat edilirse görülür ki, bu beyitlerde Hz. Mevlâna bazı benzetmelerle hakikati; hayatımızda karşılaştığımız acı tatlı her şeyin ilahî bir tecellî eseri olduğunu anlatmaktadır. Bedenimiz bir ırmak yatağına, rûhumuz da o ırmaktaki suya benzetilmiştir. O su hakikat pâdişahının, yâni Allah'ın hasbahçesinden, ezel bahçesinden gelmektedir. Fikirler, hâtıralar, hayatta başımıza gelen şeyler, meyve kabuklarına; Allah'ın isimleri ve sıfatları da o kabukların özüne, içine teşbih edilmiştir.

Ey talip! Ey hakikat yolcusu! Ey Hakk âşığı! Sen kendini bu hayat suyunun, bu rûh ırmağının kenarına oturmuş farzet! Önüne gelen kabukları yakala, kır, içine bak; içinden çıkan meyve acı mı, tatlı mıdır; ona bak! O meyve tatlı ise, senin hoşuna gitti ise, onu Hakk'ın "Bast" isminin bir tecellîsi bil! Eğer acı ise, sana sıkıntı ve üzüntü verdi ise, o meyve; "Kabz" isminin mazharı olmuştur. Eğer hayatta meşgale ilim ise, bir şeyler öğrenmeye çalışıyor isen, bil ki Hakk'ın "İlm" isminin mazharıdır. Eğer sâkin tabiatlı, kızmaz, affeder bir tabiatın var ise, bil ki Hakk'ın "Halîm" ismini yaşıyorsun. Eğer herkese yol göstermek, yararlı olmak için çalışıyorsan; Hakk'ın "Hâdî" ismini yaşıyorsun. Aksine nefse uymuş, sapıklığa düşmüş isen; Hakk'ın "Mudîl" isminin tecellîsini yaşıyorsun demektir. Her şeyi buna kıyas et! Böylece sana gayb âleminde, o görünmez bahçenin meyvelerinden rûh ırmağı senin için neler getiriyor, onların hepsi sana, o pâdişahlar pâdişahının ezel bahçesin-

• Eğer sen hayat suyunun (rûh ırmağının) nasıl akıp gittiğini göremiyorsan, hiç olmazsa bir ırmağın kenarına otur da ırmağı seyret ve kendi ömrünün bir su gibi akıp gittiğini ve tükendiğini düşün! Şu nebatların, o suda sürüklenen kabukların, çerçöpün geçip gidişine bak; her şey gelip geçicidir.⁶²⁸

3300 • Eğer su fazla gelirse, kuvvetli olacak olursa, üstündeki bizi etkileyen düşünce kabukları da çabucak geçer gider.

• Bu ırmak pek hızlı akınca, âriflerin gönüllerindeki gam kasavet de durmaz, çabucak geçer gider. Orada sudan başka, yâni ilahî feyzden başka bir şey kalmaz.

Bir yabancının, bir hâl bilmezsin
bir şeyhin aleyhinde bulunması
ve müridinin de ona cevap vermesi

• Birisi bir şeyhi; "Kötü adamdır, doğru yolda değildir." diye suçladı.
• "Şarap içer, iki yüzlüdür. Habistir, pistir. Böyle bir adam müridlerini nasıl kurtaracak?" dedi.

3305 • Bir başkası da şeyhi kınayan adama; "Dikkat et, aklını başına al!" dedi. "Büyükler hakkında kötü zanda bulunmak doğru değildir."

• "Söylediğin huylar ondan uzak olduğu gibi, o da o huylardan berîdir. Bir sel suyu ile onun duruluğu bulanmaz.

• Bir Hakk adamına böyle bir iftirada bulunma; bu senin hayâlinden doğmuştur. Sayfayı çevir, yâni bu düşünceden vazgeç!

• Söylediklerin gerçek değil ya, olsa bile, ey uçamayıp toprakta kalan kuş! Uçsuz bucaksız denizin pislikten korkusu olur mu?"

den gelen ve O'nun güzel isimlerinin ve sıfatlarının birer tecellîsidir. Böylece bil ki; hayatta başına gelen her şey, hep O'nun mübarek isimlerinin birer tecellîsidir. Bu sebeple O'nun gönderdiği her şeye râzı ol da; "Hoştur bana senden gelen / Yâ gonca veyahud diken / Lûtfun da hoş kahrın da hoş." de!

⁶²⁸ Büyük mütefekkir, şâir, büyük insan, büyük mutasavvuf Şeyh Sâdi hazretleri de aynen şöyle söyler: "Bir ırmağın kenarında otur da, suların nasıl akıp gittiğini gör. Ey gâfil, senin ömrün de böyle akıp gitmektedir!"

• Ateş İbrahim(a.s.)'a zarar vermez ve yakmaz. Kim Nemrud tabiatlı ise, 3310 ateşten o korksun!⁶²⁹

• İnsandaki nefis Nemrud gibidir. Akıl ve rûh ise, Allah'ın dostu Halil İbrahim misâlidir. Rûh bulacağını bulmuştur; hakîkate ermiştir. Nefis ise, delil, yol gösterici aramaktadır.

• Yol gösterici, çöllerde yolunu kaybeden yolcuya lâzımdır. Çünkü o, her nefeste yolunu şaşırır.

• Allah'a ulaşmış olanlar için gönül gözünden, gönül ışığından başka delil, kılavuz yoktur. Onlar; delilden de yoldan da vazgeçmişlerdir.

• Eğer o Hakk'a kavuşan kişi delilden bahsetse, bu kendisinin delile muhtaç olduğundan değil, nefsi ile savaşa, aykırılığa düşenleri uyarmak içindir.

• Henüz konuşmasını beceremeyen bir çocuğa bir şey öğretmek, ona söz söyletmek için üstâda kendi dilinden ayrılmak, kendi sözünü bırakmak gerekir.

• Bu durumda çocuğun dilince konuşmak, onun anlayacağı derecede 3315 çocukça söz söylemek gerek ki senden bilgi alsın.

• Şu hâlde, bütün halk mürsidin çocukları sayılır. O mürsidin de öğüt verirken onların anlayacakları şekilde konuşması, onların anlayışlarına inmesi lâzımdır.

• Şeyhin müridi o küfürle, o sapıklıkla dopdolu kişiye dedi ki: "Kendini keskin kılıcın üstüne atma, aklını başına al; pâdişahla, sultânla kavgaya girişme!

• Havuz denize omuz vurur, onu küçük görürse, kendi varlığını kökünden söker atar.

• Şeyh kıyısı, ucu bucağı bulunan küçük bir deniz değildir ki, sizin pisliklerinizden pislensin.

• Küfrün bile bir haddi, bir sınırı ve ölçüsü vardır. Fakat şeyhin, şeyhteki 3320 nûrun ne sınırı vardır, ne de ucu bucağı.

⁶²⁹ Hz. İbrahim Babil'de puthâneye girmiş, bütün putları kırdıktan sonra baltayı en büyük putun boyuna asmış. "Bunu kim yaptı?" denildiği vakit de; "Büyük put yapmış olmalı. Cevabını verebilirse ona sorun!" demişti. Bunun üzerine Hz. İbrahim'in yakılmasına karar verilmiş, çok büyük bir ateş yakıp içine atmışlardı. Fakat Cenâb-ı Hakk; "Ey ateş; İbrahim'e karşı serin ve selâmet ol!" (Enbiyâ Sûresi 69) emrini verdiği için İbrahim'i yakmadı. Günümüz şâirlerinden merhûm Âsaf Halet Çelebi, İbrahim adlı şiirinde; "İbrahim / İçimdeki putları devir / Elindeki balta ile / Kırdığın putların yerine / Yenilerini koyan kim?" (Şiirler, s. 8) diye yazmıştır.

- Haddi hudûdu olmayan Allah'ın huzûrunda, mahdûd olan her şey; "lâ"da yoktur; "Allah"tan başka her şey fânidir.
  - O'nun olduğu yerde ne küfür vardır, ne de iman. Çünkü O meyvenin içi gibidir. Küfür ve iman ise, o meyvenin rengine ve kabuğuna benzerler.⁶³⁰
  - Bu fânî varlıklar, yâni bütün kâinat, o sonsuz olan büyük yaratıcının yüzüne, leğen altında gizlenen mum gibi perde olmuştur.⁶³¹
  - Bir bakıma bu fânî bedeninin başı, yâni çürümeye mahkûm olan bu görünen başımız, o hakikat başının, görünmez olan mânâ başımızın bir örtüsüdür. Sonsuz olan o başa karşı, bu ten başı kâfir sayılır.⁶³²
- 3398 ● O habis adam şeyh hakkında hezeyânlarda bulundu. Şaşı kişinin aklı, gözü gibi dâima eğri görür.
- "Ben onu bir mecliste içki içenler arasında gördüm. Onda Allah'tan korkma, çekinme yok; o müflis bir adamdır.
- 3400 ● Bana inanmıyorsan kalk, bu gece seni götürüyüm de, şeyhin kötülüğünü kendi gözünle apaçık gör." dedi.
- O adam aldı müridi, gece bir pencerenin yanına götürdü. Ve; "Şimdi şeyhin ne mal olduğunu, kötülüğünü, işret edişini seyret." dedi.
  - "Gündüzleri iyi görünen, gösteriş yapan şeyhin geceleri ne yaptığını gör. Gündüzleri Hz. Mustafa gibi görünür, geceleri Ebu-Leheb gibi olur.
  - Gündüz onun adı Abdullah, geceleyin ise elinde kadeh "ne'ûzü bilah"tır."
  - Mürid o şeyhin elinde dolu kadehi görünce, kendini tutamadı, içeri girdi: "Şeyhim sende de mi yalan var?"
- 3405 ● Sen demiyor mu idin ki, şeytan şarap kadehine hemencecik işeyiverir, onu pisler?"
- Şeyh cevap verdi de dedi ki: "Kadehimi öyle doldurdular ki, içine değil şeytanın sidiği, bir üzerlik tohumu bile sığmaz.

⁶³⁰ İman gaybe inanmak, küfür ise gaybı inkâr etmektir. Mânâyı gören gönül gözleri açık kişiler, gördükten sonra, gaybe inanmalarına ihtiyaçları kalmaz.

⁶³¹ Leğen, fânî olan kâinat Hakk'ın yüzüne perde olamaz. Onun gizlemesi, örtü olması fânî kişiler içindir. Hakikati gören kişilere kâinat örtü olamaz.

⁶³² Kâfirin lugât mânâsı; hakikati görmemesi, onun üstünü örtmesidir. Çiftçi tohumu toprak altında gizlediği için, kâfir sayılır. Bu fânî baş, felsefî düşüncelere dalar da, Hakk'ı, hakikati inkâr ederse, mânevî başımızın perdesi olur.

- Bir bak da gör; bu kadehe bir zerre bile sığar mı? Sözü yanlış anlamış ve aldanmışsın.
  - Bu görünen kadeh ve bu şarap, bilinen şarap değildir. Bu kötü düşünceleri, bu ayıplamaları gaybı gören şeyhten uzak tut!"
  - Ey boş şeyleri konuşan kişi! Şarap kadehi şeyhin kendi benliği, varlığıdır. Oraya şeytanın idrârı sığmaz.
- Şeyh Hakk'ın nûru ile dudağına kadar doludur. O, beden kadehini 3410 kırmış, baştan başa nûr olmuştur.⁶³³
  - Güneşin nûru, pislik üzerine düşmekle pislenmez; o yine aynı nûrdur.
  - Şeyh dedi ki: "Bu elimdeki ne senin bildiğin şaraptır, ne de kadeh. Ey inkârcı, gel de buna bir bak!"
  - Mürid geldi, şeyhin elindeki kadehi aldı. Onun saf balla dolu olduğunu görünce, müridi oraya getiren o Hakk düşmanı, şaşkınlığından kör oldu.
  - O sırada şeyh de kendi müridine; "Git, bana şarap ara; şarap bul getir!"
- Çünkü bir hastalığım var; ağrıdan sızıdan ölecek gibiyim. Bu ağırları 3415 gidermek için şarap içmek zorundayım."⁶³⁴
  - Zorlukta her pis şey temiz olur. Velîleri inkâr edenlerin başına lânetle toprak yağsın.⁶³⁵
  - O mürid meyhâneleri dolaştı ve şeyhe götürmek için her küpün içindekini tattı.
  - Fakat bütün meyhânelerdeki şarap küplerinde şarap bulamadı. Çünkü bütün şarap küpleri balla dolmuştu.
  - "Ey rindler! Bu ne hâl bu ne iş? Hiç bir küpte şarap göremiyorum, bulamıyorum." dedi.
- Bunun üzerine bütün rindler ağlaya ağlaya, ellerini başlarına vura vura 3420 ra şeyhin yanına geldiler.

⁶³³ Hz. Cüneyd demiştir ki: "Şarabın sâfiyeti ile kadehin rengi birbirine o kadar benzedi ki, birbirinden ayırtmak o kadar zorlaştı ki, sanki; 'Şarap var kadeh yok.' yahut da; 'Kadeh var şarap yok.' dersin." Sahib bin Abdülvezir'e isnâd edilen bu şiir çok ârifanedir.

⁶³⁴ Velîlerin şeriatça men' edilmiş, yasaklanmış şeyleri yapmaları, yâ o maddeleri değiştirmek, etraftakileri imana getirmek, yahut da zarûret hâlinde oldukları içindir. Yoksa gösteriş için asla değildir.

⁶³⁵ Bu beyitte Bakara Sûresi'nin 173. âyetine işâret var.

- "Ey büyük Şeyh!" dediler. "Ayağının kuvvetliliğinden bütün şarapları bal oldu.
- Şarabı murdarlıktan döndürdüğün, bal yaptığın gibi rûhlarımızı da mânevî pisliklerden döndür, arıt!

Kâmil insanın,
şeyhin hakikatini görmeyenin
imandan haberi yoktur.

- 3325 • Kâfir kimdir? Kâmil insanın, şeyhin, hakikatini görmeyen, imanından haberi olmayandır. Ölü kimdir? Şeyhin rûhundaki yüksekliği, enginliği bilmeyendir.⁶³⁶
- Denenmiştir ki; "Rûh" her şeyden haberi olmaktır. Kimin daha fazla haberi varsa, onun rûhu daha üstündür.
  - İnsanların rûhu, hayvanların rûhlarından daha üstündür. Neden? Çünkü bizim rûhumuzun her şeyden daha fazla haberi var.
  - Demek ki, meleğin rûhu da, bizim rûhumuzdan üstündür. Çünkü meleklerde "hiss-i müşterek" (=ortaklaşa duygu) yoktur. Bizi nefsanî isteklere götüren, bizi hayvanlaştıran beş duygudan onlar münezzehtir. Onlar sırf nûrdur.⁶³⁷
  - Gönül sahibi olan, nefislerini yenmiş bulunan nebîlerle velîlerin rûhları da meleklerin rûhlarından yüksektir. Filozoflar bunun aksini söylediler de sen hayreti, şaşkınlığı bırak!
- 3330 • Bu yüzdendir ki melekler, Âdem(a.s.)a secde ettiler. Çünkü onun rûhu meleklerin rûhundan üstündür.
- Yoksa daha üstün olanın, kendisinden daha aşağı olana secde etmesini buyurmak, yerinde bir buyruk olmazdı.⁶³⁸
  - Allah'ın lûtfu, adâleti; gülün dikene secde etmesini nasıl hoş görür?

⁶³⁶ Kâfir, görmediği için inkâra kalkışır. Allah hiç görünür mü? (وهو بكل شيء محيط) "O her şeyi ihâta etmiştir." Muhit olan, yâni ihâta edilmiş bulunan, kendini ihâta etmiş olanı nasıl ihâta edebilir ki onu görebilsin?

⁶³⁷ "Hiss-i müşterek" (=ortaklaşa duygu); bizde mevcut bütün duyguların muhassalası (=bileşkesi)dir. Görünürde olan beş duygumuz onun câsusları sayılır.

⁶³⁸ Bu yüzden denilmiştir ki: "Meleklerin bilgisizleri, avamı müslümanların avamından, müminin havassı da meleklerin havassından yüksektir."

- Rûh yükselince, üstünlükte ileri gidince, meleklerin ve akılların ulaşamayacağı makamı aşınca, artık her şey ona râm olur, her şey ona boyun eğer.
- Kuş da, balık da, insan da o yüksek rûha boyun eğer. Çünkü o artık artmıştır. Öbürleri ise eksiklikte, azlıkta kalmışlardır.

- Ey kâmil insanı, veliyi hor gören, yüzü yıkanmamış pis adam, ne yapıyorsun? Kiminle kavga ediyorsun? Kime haset etmektesin? 3340
- Sen bir arslanın kuyruğu ile oynuyorsun; sen meleklerle saldırıyorsun.
- Şer nedir bilmeyen, tamamıyla hayırdan ibâret olan şeyhe ne diye kötü söylüyorsun? Kendine gel de, o alçalışı kendin için yükseliş sayma!
- Kötü kimdir? İşi insanları ateş gibi yakan bir haydud. Şeyh kimdir? Ezel denizinin tâ kendisi.
- Ateş her zaman su ile korkutulur. Çünkü; onu söndürür, onun düşmanıdır. Fakat su yanmaktan, alevlenmekten hiç korkar mı? Sen de ezel denizi olan şeyhin karşısında ateş gibisin.
- Ayın yüzünde leke, ayıp görmeye, cennette diken toplamaya kalkışıyorsun.
- Ey gül değil de diken arayan kişi! Sen cennete girebilseydin, orada kendinden başka diken bulamazsın!
- Güneşi balçıkla sıvamak istiyorsun, ayın ondördünde bir noksan, bir gedik, bir çatlak arıyorsun.
- Dünyada parlayan, göz kamaştıran, nûrlar saçan güneş, bir yarasa yüzünden hiç gizlenir mi? 3350
- Ayıpları kâmil insanlar, pîrlar beğenmedikleri için ayıp sayılmıştır. Ayıpları, gizli şeyleri de onlar kıskanmışlar; "Açığa çıkarsa, insanlar rahatsız olurlar." diye düşünmüşlerdir de, o yüzden ayıplar gizlenmiştir.⁶³⁹

⁶³⁹ Şarap içmek Hristiyanlık'ta ve Musevîlik'te ve başka dinlerde helâl olduğu halde İslamiyet'te haramdır. Hz. Peygamber Efendimiz ve sahabelerinden bazıları; şarap içmek haram sayılmadığı ve yâni Cenâb-ı Hakk tarafından yasaklanmadığı zamanlarda bile içki içmişlerdir. Kendileri onu içmeyi ayıp saymışlar, nefislerine haram kılmışlardır.

"Ayıb"a gelince; Cenâb-ı Hakk ayıpları bildiği için, bazı makbûl kullarına; "Ayıbı bilmek kerâmetini" vermiştir. Hatta "kalplerden geçeni bilmek" ve "kabirlerde olup bitenleri görmek", yâni kabirde bulunan ölünün; nimet içinde mi, azap içinde mi olduğunu bilmek, görmek, hassalarını da vermiştir. İşte bu gerçek velîler böylece ayıbı bilmek ve görmek hassalarına nâil oldukları halde, Allah'ın sırlarını muhafaza hususundaki gayretlerinden, o sırları kıskanmışlar; "Halk bilirse rahatsız olur, endişeye kapılır." diye kimseye söylememişlerdir. Gaybın "gayb" olmasını istemişlerdir. Eğer haber vermiş olsalardı "gayb" kalmazdı.

● Bâri velîlere uzaktan olsun hizmet etmeye çalış. Şimdiye kadar uzak kalışından pişman ol. Hemen işe koyul!⁶⁴⁰ Hiç değilse onlar hakkında kötü zanda bulunma, iyi zanda bulun!

● Böylece o yoldan sana bir feyz rüzgârı gelsin. Sen onlara haset ederek, neden rahmet suyunun önünü kesiyorsun, bağılıyorsun?

● Uzakta bile olsan velîlere karşı alçak gönüllü, saygılı ol! O tarafa yönel, çünkü *Kur'ân*'da; "Nerede olursanız olun, yüzünüzü o tarafa döndürün!" diye buyurulmuştur.⁶⁴¹

3355 ● Bir eşek; "Hızlı yürüyeyim." derken çamura düşerse, kalkmak ve kurtulmak için uğraşır durur.

● Orada kalmak, oraya yerleşmek için düştüğü yeri düzeltmeye kalkışmaz. Çünkü oranın yaşanacak bir yer olmadığını bilir.

● Senin duygun, eşeğin duygusundan daha mı aşağı ki, gönlün, kötü huylar, günâhlar, manevî arzular çamurundan sıçrayıp kalkmıyor?

● Günâh işlerken yorumlarda bulunuyor, kendini haklı çıkarmaya uğraşıyorsun da, gönlünü, seni alçaltan duygulardan çekip çıkarmak istemiyorsun.

● "Bu davranış benim için uygundur. Ne yapayım, elimden bir şey gelmiyor. Allah kerem sahibidir; acze düşmüş kulunun suçuna bakmaz." diyorsun.

3360 ● Halbuki Cenâb-ı Hakk işlediğin günâhları bilmekte ve vicdânın seni suçlamaktadır. Ama sen kör sırtlan gibi gurura kapılıyor, suçlarını görmüyorsun.

● Sırtlan avlamak isteyenler; "Bu mağarada sırtlan yoktur. Dışarda aramalıdır." derler.

● Avcılar bu sözü söylerler de mağaranın ağzını kapatırlar. Sırtlan da; "Bunların benden haberleri yoktur." der.

⁶⁴⁰ Büyük velîlerden Abdullah Ensârî hazretleri dervişlerine demiş ki: "Her velînin bir sözünü ezberleyin; ona muvaffak olamazsanız, o mübâreklerin isimlerini hatırlanıza tutarsanız onlardan manevî feyz alırsınız."

⁶⁴¹ Bu beyitte Bakara Sûresi'nin 144. âyetine işaret var. Bu âyet, kıble değiştirilmesi hakkındadır. Kâbe, puthâne olduğu için müslümanlar önceleri namaz kılarken yüzlerini Kudüs'e çeviriyorlardı. Hicret'in ikinci senesinde Recep ayında "Benî-Seleme" yurdunda öğle namazı kılınırken, Kudüs'e karşı Peygamberimiz ashabıyla beraber namaza durdular. Farzı kıldırırken ikinci rekattan sonra, Kâbe'ye dönülmesi, Hz. Peygamber'e namazda vahyolunmuştu. Bu âyet nâzil oldu, Peygamber de yüzünü Kâbe'ye çevirdi. Evliyâlar bu teveccühün manevî yönünü düşünürler; Hakk'a yönelmeyi kasdederler.

● Yine sırtlan der ki: "Bu düşman benim burada olduğumu bilseydi; 'Bu sırtlan nerede?' diye nasıl seslenir?"

Bir kişinin

"Allah benim suçuma bakmıyor, işlediğim günâhlara karşılık bana bir şey yapmıyor." demesi ve Şuayb(a.s.)'in da ona cevap vermesi

● Şuayb Peygamber zamanında biri; "Allah benim bir çok ayıbımı ve günâhımı gördü." diyordu.

● "Bende bu kadar günâh ve cürüm gördüğü hâlde, Allah, lûtf ve keremi ile benim kusuruma bakmadı."

● Hakk Teâlâ; Şuayb(a.s.)'in kulağına gizlilikle, gayb yolu ile fasîh bir dille buyurdu ki: "O adama cevap olarak de ki:

● 'Ben bu kadar günâh ettim de Allah keremi ile beni suçlamadı, sorumlu tutmadı.' diyorsun.

● Ey akıllı kıt adam, ey doğru yolu bırakıp çöllere düşen zavallı; sen aksine ve tersine söylüyorsun.

● Senin kaç kere cezânı verdim ama senin haberin yok. Baştan başa bağılsın; ayağından başına kadar zincirler içinde kalmışsın. Sen duygularının, nefsanî isteklerinin esiri olmuşsun, farkında değilsin.

● Ey kara tencere! Kat kat isler içindesin. Bu is senin iç yüzünü karartmış. 3370

● Senin gönlünde pas üstüne paslar var. Bu paslar öyle yığılmış ki, gönlü gözün görmez olmuş. İlahî sırlara karşı perdelemiş, kör olmuş gitmiş.

● O is, o kurum yeni bir tencereye vursa, arpa kadar bile olsa eseri o tencerede görülür.

● Çünkü her şey zıttı ile meydana çıkar. Kalaylı tencerenin beyazlığı üstünde o kara is, fenâ bir şekilde kendini gösterir.

● Fakat dumanın etkisi ile tencere kararınca, onun üstündeki kara lekeyi çabucak kim görebilir?

● Demirci zenci olursa, duman onun yüzünde bir iz bırakmaz. 3375

● Fakat beyaz tenli birisi demircilik ederse, dumanın tesiri ile onun yüzü kararır.

- O da günâhın tesirini çabucak anlar da; 'Aman ya Rabbî!' diye ağlayıp sızlanmaya başlar.⁶⁴²
- Fakat günâh işlemekte ayak direr, kötülüğü âdet ederse kalp gözüne toprak doldurmuş olur; o günâhı görmez, vicdân azabını da hissetmez olur.
- Tövbe etmeyi hatırına bile getirmez. Günâh onun gönlüne tatlı gelir. Derken derken de dinsiz olur gider.

3380 ● O pişman oluş, o 'Ya Rabbî!' deyiş ondan gider; gönül aynasına beş kat pas çöker.

- Onun demir kalbini, kaskatı olan kalbini paslar yemeye koyulur, temelini de yok etmeye girişir.⁶⁴³
- Beyaz bir kağıt üzerine yazı yazarsan, o yazı, bakınca okunur.
- Yazılı bir kağıt üzerine yazarsan, yazdığın anlaşılmaz. Okunması güçleşir ve yanlış okunabilir.
- Çünkü mürekkebin siyahlığı üst üste gelince, iki yazı da körleşmiştir, mânâsı kalmamıştır.

3385 ● Eğer o kâğıda üçüncü kere yazı yazarsan, onu kâfir kalbi gibi simsiyah edersin.⁶⁴⁴

- Öyle ise her şeyin çâresini bulan Allah'a sığınmaktan başka ne çâre vardır? Bakır gibi olan günâhkârın ümitsizliğine iksir, Allah'ın rahmet nazarıdır.
- Ümitsizlikleri Hakk'a arzedin ve O'ndan rahmet ve hidâyet ümidinde bulunun ki, devâsız dertten, yâni kalbinizin kararmasından, paslanmasından kurtulasınız.⁶⁴⁵

⁶⁴² Hz. Mevlâna *Mesnevî*'nin bir yerinde buyurur ki: "Sen bir günah işleyecek olursan, kendinde bir gam görürsen, bir vicdân azâbı hissedersen, öyle bir hâle maruz kaldığın vakit; derhal tövbe ve istiğfar et ki, o gam Allah'ın emri ile ve sana bir ihtâr olarak gelmiştir."

⁶⁴³ Bir hadîs-i şerîfte; "Demir paslandığı gibi kalpler de paslanır." buyurulmuştur. "Yâ Resûlallah! Onun cilâsı nedir?" diye sorulunca; "Allah'ı zikretmektir." cevabı verilmiştir.

⁶⁴⁴ Peygamber Efendimiz bir hadîslerinde; "Hakikaten bir kul bir günah işlerse, kalbinde siyah bir leke hasil olur. Eğer istiğfar ederse, o leke cilâlanıp zâil olur. Eğer o günahı tekrar işlerse leke artar. Nihâyet kalbi simsiyah olur." O karanlık, Hakk Teâlâ'nın *Kur'ân*'da bahis buyurduğu; *Mutaffifin Sûresi*, 11-14. âyetlerinde açıklanmıştır.

⁶⁴⁵ Cenâb-ı Hakk *Zümer Sûresi*'nin 53. âyetinde; "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz!" diye buyurmuştur.

- Şuayb (a.s.) bu nükteli sözleri; "Allah kereminden ötürü benim kusuruma bakmıyor." diyen kişiye söyleyince, Peygamber'in rûhanî nefesinden onun gönlünde güller açıldı.

- Onun rûhu, göklerden gelen vahyi Şuayb(a.s.)'dan duyunca; "Günâhlarımın cezâsını verdi ise, belirtisi nerede?" diye sordu.

- Şuayb Peygamber dedi ki: "Ya Râb! Bu adam sözümü dinlemiyor, 3390 günâhlarımın belirtisini istiyor."

- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ben suçları, günâhları örterim; sırları söylemem, ama onun belâlara uğradığına dâir ancak bir belirtiyi söyleyeyim:

- Onun cezâsını verdiğimin bir tek belirtisi şu: O kulluk vazifesini yapıyor, oruç tutuyor.

- Namaz kılıyor, zekât veriyor, daha başka işler yapıyor. Fakat hiç birinde, bir zerre kadar bile manevî zevk bulamıyor.

- İbâdetlerde bulunuyor, hayırlı işler işliyor ama bir zerre bile tat alamıyor.

- İbâdeti şeklen iyi, kulluğu güzel ama rûhu, mânâsı güzel değil; ceviz- 3395 ler çok iyi ama, içleri boş.

- İbâdetlerin meyve vermesi için gönülde manevî bir zevk lâzımdır. Çekirdeğin fidan vermesi için içli olması gerektir.

- İçi olmayan çekirdek hiç fidan verir mi? Cansız sûret, hayâlden başka bir şey değildir.⁶⁴⁶

Bir fârenin
bir devenin yularından tutup çekmesi
ve bu yüzden kendini üstün görmesi,
gurura kapılması

- Küçük bir fâre bir devenin yularını kapmış, eline almış, kurula kurula 3436 gidiyordu.

- Deve, kendi huyu, uysal tabiatı yüzünden, onunla yol alıp giderken fâre, kendi küçüklüğünü göremeden; "Ben bir pehlivânmışım, bir yiğitmişim." diye böbürleniyordu.

⁶⁴⁶ İşte edilen ibâdetlerden ve yapılan işlerden zevk almak, manevî bir heyecan duymak lâzımdır. Eğer zevk alınmıyorsa, Hakk'ın yaptığımız hareketlerden memnun olmadığımız anlamamız ve hemen tövbe ve istiğfar etmemiz gerekmektedir.

- Deve fârenin bu düşüncesini anladı; "Hoş, şimdi ben sana, seni gösteririm." dedi.
  - Gide gide kocaman bir filin bile geçemeyeceği büyük bir nehrin kenarına geldiler.
- 3440 ● Fâre orada durdu; şaşırıp kaldı. Deve; "Ey dağda, ovada bana arkadaşlık eden!" dedi.
- "Neden durakladın? Neden şaşırıp kaldın? Haydi, yiğitçe nehrin içine gir.
  - Sen benim kılavuzumsun, öncümsün. Yol ortasında böyle şaşırıp kalma, susma!"
  - Fâre; "Arkadaş!" dedi "Bu su pek büyük, pek derin bir su; boğulurum diye korkuyorum."
  - Deve; "Dur bakalım suyun derinliği ne kadarmış?" diyerek hemen nehrin içine ayağını bastı.
- 3445 ● "Ey kör fâre!" dedi. "Su diz boyu imiş, ne diye şaşırдың, aklın başından gitti?"
- Fâre dedi ki: "Nehir sana göre karınca, bize göre de ejderha gibidir. Çünkü dizden dize fark vardır.
  - Ey hünerli deve! Su sana diz boyu ama, benim başımı yüz arşın geçmede."
  - Deve; "Öyleyse;" dedi "bir daha terbiyesizlik etme ki; onun kıvılcımı ile bedenin ve canın yanmasın!
  - Sen, kendin gibi fârelerle boy ölçüş; fakat fârenin deveye söylenecek bir tek sözü bile olamaz!"
- 3450 ● Fâre; "Tövbe ettim, pişman oldum. Allah için olsun şu öldürücü, şu boğucu sudan beni geçir!" diye yalvardı.
- Deve ona acıdı da; "Haydi" dedi "sıçra da hörgücümün üstüne çık, otur!
  - Bu sudan geçmek veya başkalarını geçirmek benim işimdir. Ben senin gibi yüz binlercesini geçiririm."⁶⁴⁷
- ⁶⁴⁷ Bu hikâyede fâre; başından büyük işler görmeye kalkışan, kendini başkalarından üstün gören, böbürlenen bir kişinin sembolü olduğu gibi; deve de sabırlı, tecrübeli, olgun bir insanı göstermektedir. Mevlâna; hikâyeyi anlattıktan sonra, hikâyeden bir takım fikirler, duygular çıkarmaktadır. Bu münâsebetle söylenen mübârek beyitlerin her biri, bir irfân deryâsıdır.

- Ey gâfil insan! Mâdemki peygamber değilsin, ötelere haber alamıyorsun, sana uyanlar da yok; bu yolda haddini bil, geri kal! Büyük bir velînin arkasından yürü ki, bir gün nefsâniyet kuyusundan çıkıp Hz. Yûsuf gibi bir mânâ pâdişahı olasın.
  - Mâdemki bir mânâ pâdişahı olamadın, hiç değilse sâdik bir kul ol! Mâdemki gemici değilsin, gemi kullanmaya kalkışma!
- 3455 ● Mâdemki alış veriştin anlamıyorsun, bu işte olgun değilsin, yalnız başına dükkân açma! Nefsânî arzuların elini yıka, temizle; sonra iyi işler hamurunu açmaya bak!
- "Dinleyin ve susun!" emrine kulak ver ve sus! Mâdemki Hakk'ta fâni olup Hakk'ın dili olamadın; kulak kesil!⁶⁴⁸
  - Söyleyeceksen bile soru tarzında söyle de, sözün bir şeyler öğrenmeye yarasın! Pâdişahlar pâdişahıyla hiç bir şeyi olmayan fakirler gibi, yoksullar gibi konuş!
  - Kibrin ve kinin başlangıcı şehvetten, zenginliğe, dünyevî isteklere karşı duyulan aşırı sevgidendir. Bu aşırı arzuların gönüle yerleşip kalması, kök salması da âdetten, alışkanlıktandır.⁶⁴⁹
  - Kötü huy alışkanlıkla kuvvetlenince, seni ondan vazgeçirmek isteyene kızarsın, kin bağlarsın.
- 3460 ● Sen kif yemeye alıştırsan, o kili yemene engel olan kişi, sana düşman görünür.⁶⁵⁰
- Puta tapanlar bile alışkanlıkla puta tapmayı huy edindiklerinden, putun etrafında toplanırlar; onları yollarından alıkoyanlara düşman olurlar.

⁶⁴⁸ Bu beyitte A'râf Sûresi'nin 201. âyetine işaret vardır.

⁶⁴⁹ Şehvet kelimesi çoğu zaman cinsî istek anlamına kullanılırsa da asıl mânâsı; nefsin istekleridir. Eski bilginler şehveti ikiye ayırmışlardır: Şehvet-i celiyye (=görünen şehvet) ve "şehvet-i hafiyeye" (=görünmeyen, gizli kalan şehvet). Şehvet-i celiyye; zenginlik, iyi yaşamak, hevâ ve heves peşinde koşmak istekleridir. Şehvet-i hafiyeye ise; herkesin medhini ve ta'zimini, kendisini üstün görmesini arzu etmek, yüksek mevkilere göz dikmektir. Bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Sizin için korktuğum şeylerin en korkuncu; riây ile şehvet-i hafiyedir." Şehvetin celîsi de, hafîsi de elde edilince sahibine kibir verir. Biri çıkıp da ona nasihat verecek olsa, ona âdeta kin besler. Demek ki; kin de kibir de şehvetle başlıyormuş.

⁶⁵⁰ Kil: Bir çeşit yağlı çamura verilen addır. Sabun icad edilmeden evvel insanlar o çamuru sabun yerine kullanırlarmış. Bazı kişiler o çamuru yerler ve tiryakisi olurlarmış.

- İblis, önceleri melekler arasında büyük tanınmış, kendini üstün görmeye alışmıştı. Bu alışkanlığı yüzünden Âdem(a.s.)'i hakîr, aşağı gördü de;
  - "Benden daha üstün biri olamaz ki; benim gibi birisi ona nasıl secde eder?" dedi.
  - Halkın başına geçmek, başkanlık etmek, ezelde yokluk panzehiri için asil rûhlardan başkasına zehirdir.
- 3465 ● Dağ yılanlarla dolu olsa bile, korkma; içerisinde zehirleri tesirsiz bırakacak panzehir de vardır!
- Başkanlık hevesi kafana yerleşince, kim seni kırarsa, seni o başkanlıktan vazgeçirmek isterse, o kişi sana eski bir düşman kesilir.
  - Birisi huyuna aykırı söz söylese, ona karşı içinde kinler belirir, ona karşı kin güdersin.
  - "Beni huyumdan, düşüncemden vazgeçirmek; üstüme başkan kesilmek istiyor." dersin.
  - Böyle adamın kötü huyu baş kaldırmasa, o huya aykırı şeylere neden kızar, ateş püskürür?
- 3470 ● Başkanlık sevdasında olan kimsenin muhâlifî dişli birisi olursa, onun yüzüne güler, nefret ettiği hâlde onu hoş görür. Böylece onun gönlünde yer kazanır.
- Çünkü kötü huyu kuvvetlenmiş, alışkanlık hâlini almış; bu yüzden de onun şehveti, maddeye olan düşkünlüğü karınca gibi iken, yılan olmuştur.
  - Daha küçük iken "şehvet yılanını" nefsanî mücadele ile öldür, yoksa o büyür, başına ejderha kesilir.
  - Ama herkes kendi şehvet yılanını karınca gibi küçük görür. Bu yanlış görüşten kurtulmak için, sen kendini bir gönül sahibinden sor!
  - Bakır altın olmadıkça bakırlığını bilmez. Gönül de manevî pâdişah olmadıkça hatalarını görmez, süfliliğini anlamaz.
- 3475 ● Ey gönül! Sen de bakır gibi iksire hizmet et; sevgilinin ve gönül alanın cefâsını çek!
- Gönül alan sevgili kimdir? İyice bil ki, onlar gönül sahibi olanlardır. Gece ile gündüz birbirinden nasıl çekinir ve ayrılırsa, onlar da dünyadan öyle çekinir, öyle kaçıp dururlar.
  - Allah'ın has kullarını ayıplama, pâdişahı hırsızlıkla suçlama!

Gemide hırsızlıkla suçlanan bir dervişin kerâmetleri

- Bir gemide bir derviş vardı. Yükü ve eşyası yoktu. İyi huylarından, mertlik ve insanlıktan bir yastığa dayanmıştı.
- Gemide bir kese altın kayboldu. Derviş ise o sırada uyumuştur. Herkesi aradılar, biri de o derviş gösterdi.
- Ve; "Şu uyuyan fakiri de arayalım." dedi. Para sahibi, derdinden onu 3480 da uyandırdı.
- "Bu gemide" dedi "bir kese altın kayboldu. Herkesi aradık, sen de aranmaktan kurtulamazsın!
- Hırkanı çıkar, soyun da, sende halkın şüphesi kalmasın."
- Derviş; "Ya Rabbî!" dedi. "Şu adı kişiler senin kulunu suçlu buluyorlar, fermanımı erıştır!"
- Dervişin gönlü kırılınca o anda denizin her tarafından
- Yüzbinlerce balık başını çıkardı. Her birinin ağzında çok kıymetli iri 3485 bir inci vardı.
- Evet o denizden yüzbinlerce balık baş gösterdi. Her birinin ağzında bir inci vardı ama ne inci...
- O incilerden her biri bir memleket haracı değerinde idi. Allah tarafından gönderiliyordu. Ortak malı değildi. Kimsenin o incilerde hakkı yoktu.
- Derviş balıkların ağzından bir kaç inci alıp geminin ortasına attı. Kendisi de sıçrayıp havada iskemleye oturur gibi oturdu.
- Pâdişahların tahtlarına oturdukları gibi bağdaş kurmuş, havada oturuyordu. Gemi de onun önünde gitmede idi.
- Gemidekilere seslenerek dedi ki: "Haydi gidin; gemi sizin olsun Hakk 3490 benim olsun! Bu fakir hırsız da sizinle beraber bulunmasın!
- Bakalım bu ayrılıktan kim zararlı çıkacak? Ben Allah'a yakın, halktan uzak olmakla hoşum.
- O, ne beni hırsızlıkla suçlar, ne de beni kusurlarımı açığa vuran birisinin eline bıkarır."
- Gemide bulunanlar; "Ey büyük varlık! Sana bu yüce makamı ne yüzden verdiler?" diye seslendiler.
- Derviş onlara yaptıklarını hatırlatmak için; "Yoksula iftirâ etmek, deşersiz bir şey için Hakk'ı incitmek yüzünden verdiler." dedi.

3495 • "Hâşâ, Allah korusun, yoksula iftirâ ettiğim için değil, mânâ sultanlarına saygı gösterdiğim için verdiler. Yoksullara karşı da hiç kötü zanna kapılmadım.

• O latîf ve nefesi hoş yoksullar yok mu; "Abese" Sûresi onları yüceltmek için geldi.⁶⁵¹

• Onların yoksulluğu dünyalık için, dünyaya sarılmak için değildir. Dünyada Hakk'tan başka hiç bir şeyi olmadığından, onlar yoksulluğu benimsemişlerdir.⁶⁵²

• Allah'ın yedinci gök hazînesine emîn kıldığı, o mânen çok üstün olan kişileri, ben nasıl olur da suçlu bulurum, onları töhmet altına alırım?

• Suçlu görülen "nefis"tir; yoksa şerefli olan "akıl" değildir. Töhmet altındaki "duygu"dur; latîf "nûr" değil!

3500 • Nefis şüphecidir, onun başına vur! O ancak sopadan, vurulmaktan, dövülmekten anlar. O belge, delil, huccet getirmekle yola gelmez!⁶⁵³

⁶⁵¹ Abese Sûresi'nin nazil olmasına sebep; Peygamberimiz'in müezzinlerinden Abdullah bin Ümm-i Mektûm (r.a.) zaman zaman Resûlullah Efendimiz'in yanına gelir; "Ya Resûlallah! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret!" diye yalvarırdı. Peygamber Efendimiz de; o saf adamı kırmaz, tatlılıkla bütün sorularına cevaplar verirdi. Bir gün Kureyş'in ileri gelenlerinden bir kaç kişi Peygamberimiz'in yanında bulunuyorlardı. Hz. Peygamber de; "Bunlar belki imana gelirler." diye ümide kapılmıştı. Bu sırada anadan doğma kör olan müezzin Abdullah ibn-i Ümm-i Mektûm yine geldi. Kör olduğu için Resûlullah'ın yanında kimlerin bulunduğunu bilmiyordu. Bundan dolayı her vakitki ricasını tekrarladı. Misafirler yanında bu yersiz sorudan Peygamber'in canı sıkıldı. Başını öte tarafa çevirdi. Bunun üzerine Abese Sûresi'nin başında bulunan iki âyet nazil oldu. "Resûlullah a'ma geldi diye yüzünü buruşturdu ve başını çevirdi." Hz. Mevlâna bu beyitte o âyetlere işaret etmektedir. Bu hâdiseden sonra ne zaman Resûlullah Efendimiz Abdullah ibn-i Ümm-i Mektûm'u görse; "Ey kendisi için Rabbim'in bana çıkıştığı zât, merhaba!" diye buyururlardı.

⁶⁵² Fânî olan bütün varlıklar, zengin bile olsalar, sûfiler nazarında fakirdirler.

⁶⁵³ Hz. Mevlâna bu beyitte; "Nefis sūfistâî âmed mizeneş" diye buyurmuştur. "Sūfistâî" (=sofist) kelimesi; Yunanca bir felsefî görüşü ifade eder. Biz burada bu felsefî görüşü şüpheci diye aldık. Çoğu tercümelerde de böyle alınmıştır. Bu görüşte olanlar her şeyden şüphe ederler. Derler ki: "Şaşı biri iki görür. Bir şeyden uzak olan, onu küçük görür. Gemide bulunan kimse kıyıdakilerini yürür gibi görür." Bunlar duygularımızın bizi aldatıklarına inanırlar. Bunlara göre, eşyanın hakikatini anlamak, tesbit etmek imkânsızdır. Bu sebeple eşyanın hakikatini inkâr ederler ve dolayısıyla her şeyden şüphelenirler. Hatta şüphelerinden de şüphelenirler. İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'in oğlu ve Fâtih'in hocası olan Sinan Paşa, gençliğinde nasılsa bu "sofistler" yâni şüpheciler inancına kapılmış. Bir gün babası ile yemek yerken Hızır Bey; "Sinan! O derece sapıklığa düştün ki, şu önündeki sahanın bakır olduğundan şüphe edeceksin." demiş. Sinan da; "Evet; biz bakır gördüğümüz halde onun başka bir şey olması ihtimâli vardır." deyince Hızır Bey sahanı yakalamış ve oğlunun başına vurmuş. ve; "Şimdi bakır olduğunu anladın mı?" demiş.

• Şüpheci mucizeyi görür, o anda hak olduğunu kabul eder. Sonra da; "O gördüğüm bir hayâl idi." der.

• "O şaşılacak şey gerçek olsaydı, onun görünüşü, gece gündüz her vakit görülürdü, kaybolmazdı."

• Mûcize mânen temiz olan, kirlilikten arınmış bulunan kişilerin gözlerinde kalır. Hayvan gözünde onun ne işi var?

• O şaşılacak şey, yâni mucize, baş gözümüzdeki görme duygusundan utanır, arlanır; tâvus kuşu daracık kuyuda durur mu?

• Sakın bana; "Çok söylüyor." deme! Söyleyeceklerimin ancak yüzde 3500 birini söylüyorum; söylediklerim de kıl gibi çok ince konulardır.

Şeyhin önünde çok konuşan bir sūfiyi arkadaşlarının kınaması

• Sūfiler bir sūfiyi kınadılar, ayıpladılar; sonra tekrar şeyhin yanına gel- 3506 diler.

• "Ey bizim başımızın tâcı efendimiz! Bu sūfiden canımız yandı, bundan bizim hakkımızı al!" dediler.

• Şeyh; "Ey sūfiler! Ne şikâyetiniz var?" diye sordu. Onlar da; "Bu sūfînin hiç çekilmez üç kötü huyu var:

• Söze başlayınca çingirak gibi çan çan öter; susmayı bilmez; durmadan konuşur. Yemeğe oturunca yirmi kişiden fazla yer.

• Yatıp uyuyunca Ashab-ı Kehf gibi uyanmak bilmez." diyerek şeyhin 3510 önünde gürültü patırtı ettiler.

• Şeyh, o şikâyet edilen sūfiye yüzünü döndürdü de; "Her hususta itidali, orta yolu gözet!" dedi.

• Bir hadiste "İşlerin hayırlısı, orta olanıdır." diye buyurulmuştur. İnsan da bulunan "dört karışmış şeyin" ortalama olması yararlıdır.

• İnsan bedeninde bulunan "dört karışmış şeyden, yâni kan, balgam, safra ve sudan" herhangi birisi artacak olursa, bedende hastalık başgösterir.

• Bazı huylarda, vasıflarda, arkadaşından üstün olma ki, o üstünlük arkadaşından ayrılmaya sebep olmasın.

3515 ● Hz. Mûsâ'nın sözü de ölçülü idi ama, o ölçülü söz bile Hızır(a.s.)'a fazla geldi.⁶⁵⁴

● Bu fazlalık da Hızır'la arasının açılmasına sebep oldu. Hızır Hz. Mûsâ'ya; "Haydi git!" dedi "Sen çok söylüyorsun; artık ayrılalım."

● Ey Mûsâ gibi olan mürid! Çok söylüyorsun. Benden uzaklaş! Yoksa benimle beraber geleceksen dilsiz ol, kör ol, görme!

● Yok eğer gitmez, inadına oturursan; hakîkate bence gitmiş, benden ayrılmış sayılırsın.

● Sen, senin gibi olanların ve senin sözlerine susamışların yanına git!

● Mânâ bekçisinin gâflet uykusuna dalmış olanlara faydası olur. Hakikat denizinin balıklarının bekçiye ihtiyacı yoktur.

● Benlik elbisesi giyenler ve nefis-i emmârenin lokmasını yiyenler, yâni mânen kirli olanlar; nefislerini ve kalplerini temizleyecek manevî temizleyicilere yönelirler. Fakat manevî kirlilerden arınmış, her şeyden temizlenmiş, bütün günâhlarından soyunmuş rûhun süsü, Hakk'ın tecellîsidir.

3525 ● Eğer tam olarak manevî kirlilerden temizlenemedin, bütün günâhlarından soyunamadınsa, hiç olmazsa az günâh işle; ben ve biz gibi benlik ifâde eden sözleri az söyle; benlik davasında bulunma ki, bari orta yoldan gitmiş olasın!"

● Bunun üzerine mürid o şeyhe hâlini anlattı. Suçunun afvedilmesini niyâz etti.

● Dedi ki: "Şeyhim; orta yolu tutmakta hikmet var ama orta da, bir nisbete, herkesin kabiliyetine göredir.

⁶⁵⁴ Bu beyitte Hz. Mûsâ ile Hızır(a.s.)'ın aralarında geçen vak'alara işaret var. Kehf Süresi'nin 60-87. âyetlerinde hikâye edilen hâdiseler de kısaca şöyle: Hz. Mûsâ ile Hızır (a.s.) beraber yol arkadaşı olarak giderlerken, sahilde bir gemiye binerler. *Gemi sahibi bunlardan para almaz. Fakat Hızır yolda geminin bir tahtasını koparır.* Hz. Mûsâ; "Gemici bizden para almadı. Sen gemiyi sakatladın." dedi. Hızır (a.s.); "Sen benim yaptıklarımın ses çıkarmayacaktın." diye söylendi. Karaya çıktılar; orada bir kaç çocuk oynuyordu. Hızır onlardan birini tutup öldürdü. Hz. Mûsâ dayanamadı; "Günahsız çocuğu neye öldürdün?" dedi. Sonra bir köye girdiler. Köylüler bunları misâfir etmedi. Orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar vardı. Hızır o duvarı tâmir etti. Mûsâ yine dayanamadı sordu: "Hiç olmazsa bize yiyecek vermeleri karşılığında duvarı düzeltseydin?" dedi. Bunun üzerine Hızır; "Ya Mûsâ! Artık ayrılalım! Yaptıklarımın sebebini şimdi anlatayım. Geminin tahtasını koparmamın sebebi, onu gasbolunmaktan kurtarmaktı. Çünkü sağlam gemileri zâlim bir hükümdar gasbedecekti. O çocuğu öldürmekle; anasını, babasını kurtardım. Çünkü oğlan sağ kalsaydı onları kâfir edecekti. Duvarı düzeltmem, altındaki defneyi kurtarmak içindi. Çünkü o defne iki yetimin hakkı idi." Hz. Mûsâ peygamberdi ama zâhir ilmi vardı. Hızır ise ledün ilmüne mâlikti.

● Irmağın suyu deveye göre azdır, fakat o su fâreye göre deniz gibidir.

● Birisi Kâbe'ye kadar yaya gider, öbürü mescide varıncaya kadar yorulur, kendinden geçer.

● Birisi ideâli uğruna seve seve canını verir, öbürü bir ekmek verirken can çekişir.

● Bu ortalama da sonu olan şeyler hakkındadır. Yâni başı ve sonu olan 3540 şeylere göredir.

● Bir şeyin başı sonu olmalı ki, ortası düşünceye sığsın.

● Sonsuz olanın başı ve sonu yoktur. Artık onun ortası nasıl olabilir?

● Allah'ın 'Evvel' ve 'Âhir' isimlerinin anlamında hiç kimse bir belirti vermemiştir. Çünkü Allah ezelfî ve ebedîdir. Sonsuz olduğu için de ortası yoktur. Allah'ın kelimeleri (sözü) hakkında; 'Ona denizler mürekkep olsa...' diye buyurulmuştur.⁶⁵⁵

● Cenâb-ı Hakk 'Yedi deniz tamamıyla mürekkep olsa da ilahî kelimelerin yazılıp bitmesine ümit ve imkân yoktur.' diye buyurdu.

● Bağlardaki, ormanlardaki ağaçların hepsi kalem olsa, yine de bu ilahî 3545 kelimeler yazılıp tükenmez.⁶⁵⁶

● O mürekkeplerin, o kalemlerin hepsi tükenir, biter; fakat sayıya sığmayan söz yine kalır, bitmez."

"Çok uyuyor" diye ayıplanan sûfinin sözleri

● Bazan benim hâlim uyuyan adamın hâline benzer. İnsanlarda ayıp arayan sapık biri, beni uyuyor sanır.

● Halbuki benim gözüm uyur, ama gönlüm uyanıktır. İşsiz güçsüz gibi duruyorum ama, bil ki ben bir işteyim, bir güçteyim.

⁶⁵⁵ Bu beyit ile bundan sonraki beyitlerde Kehf Süresi'nin şu meâldeki 109. âyetine işaret edilmektedir: "Eğer bütün denizler mürekkep olsa, Rabb'inin kelimeleri yazılmadan önce o denizler tükenirdi. O denizler gibisini imdâda getirsen bile yine kifâyet etmezdi. Yâni o deniz kadar bir başka deniz eklense, yine tükenir, yazılmaz."

⁶⁵⁶ Bu beyitte de Lokmân Süresi'nin şu meâldeki 27. âyetine işaret edilmektedir: "Yeryüzünde ne kadar ağaç varsa, hepsi kalem, denizler de mürekkep olsa ve bundan sonra yedi deniz daha mürekkep olup o denizlere katılsa, yine Allah'ın kelimeleri yazılıp tükenmez, şüphe yok ki Allah duyar ve görür."

● Peygamber Efendimiz de "Gözlerim uyur, ama gönlüm âlemlerin Rabbi'ne karşı uyanıktır, uyumaz." diye buyurdu.⁶⁵⁷

3550 ● Senin gözlerin uyanık, ama gönlün uykuda; benim ise gözlerim uyumuş, gönlüm Hakk kapısını açmada.

● Benim gönlümün bilinen beş duygudan başka, "hayâl, düşünce, vehim, hafıza, müşterek his" gibi beş duygusu daha vardır. Dünya ve âhret manzaralarını, gönüldeki duygum görmededir.⁶⁵⁸

● Sen bana kendi manevî güçsüzlüğüyle bakma; gece, sana gecedir, ama aynı gece bana kuşluk vaktidir.⁶⁵⁹

● Sana zindân olan yer, benim için bağıdır, bahçedir. Meşgûliyetim, bir işe koyuluşum, kendimi bir işe verişim, bence her şeyden vazgeçişimin tâ kendisidir. Çünkü ben Hakk'ı bulmuşum, O'nu zikrediyorum.

● Senin ayağın çamura saplanmış. Bana ise çamur, gül bahçesidir. Sana yas olan, mâtem olan, bana düğün ve dernektir.

3555 ● Ben; yeryüzünde seninle bir yerde oturuyorum ama, öyle iken Zühâl yıldızı gibi yedinci kat göğün üstünde koşmadayım.

● Aslında seninle oturan ben değilim, benim gölgem, benim gölge varlığımdır. Benim mertebem, düşüncelerin de üstündedir.

● Çünkü ben; düşüncelerden geçmişim, düşüncenin dışında, ötesinde dolaşmaktayım.

● Ben, düşüncenin emri altında değilim, o benim emrim altındadır. Çünkü binâyı yapan mimâr, binâyı emir verir, binâda buyruk yürütür. Binâ, mimârın emri altındadır.⁶⁶⁰

⁶⁵⁷ Hz. Mevlâna Hz. Peygamberimiz'in şu meâldeki hadîsine işâret buyurmaktadır: "Gözlerim uyur, fakat gönlüm uyumaz." *Câmi'u's-Sağîr*, c. I, s. 111.

⁶⁵⁸ Kâmil insanın fizikî duyguları ile beraber gönül duyguları da uyanıktır. O her şeyin hakikatini görür. Her şeyde Hakk'ın tecellîsini müşâhede eder.

⁶⁵⁹ Gönlü uykuda olan kişiler için gecenin karanlığı ve uyku cismanî bir zındandır; bana ise bağı bahçedir. Çünkü her şeyde ben Allah'ın kudretini, sanatını, yaratma gücünü görüyorum. Hz. Mevlâna *Divan-ı Kebir*'inde bir şiirinde; "Gece; sevgilinin güzelliğini örten bir duvak, bir yaşmak gibidir." diye buyuruyor.

⁶⁶⁰ Basit insanlar düşüncenin emri altında kalır. Gerçek sûfî, kâmil insan ise; Hakk'ta fanî olduğundan, âdeta bütün kâinatın aklının mümessilidir. Düşüncenin altında kalmak şöyle dursun, bütün düşünceler ondan doğmaktadır. Nasıl binâ mimârın emri altında ise, bütün kâinatın biten şeyler de, onun emri altındadır. Her hâdiseye, her şeye emir veren odur.

● Bütün insanlar; düşüncelerin esiri olduklarından gönülleri hastadır, gamlara düşmüşlerdir.⁶⁶¹

● Düşüncelerin esiri olan halkın arasından sıçrayıp kaçmak, kurtulmak istersem; mahsustan kendimi düşünceye kapılmış gösteririm.

● Ben yükseklerde uçan kuşa benziyorum. Düşünce ise bir sinektir. Sinek nasıl olur da bana yetişir?

● Ayakları kırılmış zavallılar bana ulaşsınlar, feyz alsınlar diye mahsustan yükseklerden aşağılara inerim.

● Ama bu kirli dünyadan, aşağılık sıfatlardan usanınca, utanınca, saf saf uçan kuşlar gibi uçuveririm.⁶⁶²

Doğruluğuna kendisi şâhit olan bir dava

● Eğer sen benim rûhuma âşina isen, sözümün dava olmadığını, mânânın ta kendisi olduğunu anlarsın.

● Eğer; "Gece yarısı senin yanındayım." dersem sakın korkma; ben senin hissinim, yakınınım, dostunum.

● Yakınlarının seslerini biliyor, tanıyor isen; bu iki davanın mânâlı olduğunu anlarsın.

● Yanında olmak da, yakınında bulunmak da iki davadır. Ama iyi bir anlayışa göre, her iki dava da mânâlıdır, her iki dava da kendilerinin doğruluk şâhididir.

● Sesinin yakından gelişi de şehâdet eder ki, bu nefis bir sevgilinin yanından gelmektedir.

● Bir dost sesinin tatlılığı da, o azîz dostun gerçek dost olduğuna şâhittir.

● Fakat duygusuz olan, kendisine ilham gelmeyen ahmak, bilgisizliği yüzünden, yabancının sesi ile dostunun, yakınının sesini birbirinden ayırdedemez.

● Bu ahmağa göre o akraba sesi, o dost sesi mânâsız davadan ibâret kalır; onun bilgisizliği inkârına sebep olur.

⁶⁶¹ Madde peşinde koşan dünya işlerine dalan insanlar; düşüncelerini gerçekleştirmek için her çareye baş vururlar. Hırsla çırpınır, dururlar. Bu yüzden huzursuz olurlar, peşîşan olurlar. Onlar; âdeta işlerinin, isteklerinin, düşüncelerinin hastalarıdır.

⁶⁶² Bu beyitte Mülk Süresi(Tebâreke)'nin 19. âyetine işâret var.

- Fakat gönlünde Hakk'ın nûrları bulunan akıllı bir kişi için, o ses mânânın tâ kendisidir.
- Ana dili Arapça olan biri Arap dili ile "Ben Arapça bilirim." dese
- Onun "Ben Arapça bilirim." demesi bir dava olmakla beraber, Arapça söylemesi o davanın doğruluğuna şehâdet eden bir mânâ taşır.
- Yahut bir kâtip bir kâğıda; "Ben kâtibim; yazı okuyabilirim. Ben değerli bir kişiyim." diye bir yazı yazsa

3585 ● Bu yazı bir davadır. Fakat yazılan yazı da doğruluğuna şahittir.

- Yahut da bir sûfî derse ki: "Sen dün gece rüyada birini gördün; omuzunda bir seccâde vardı.
- İşte o adam ben idim. Sana rüyâda nazardaki fazîletleri anlatmıştım."⁶⁶³
- Bu sözleri dinle, kulağına küpe yap, aklına kılavuz et!
- Bu söz sana o rüyâyı hatırlatır. Yeni bir mucize olur, değerli altın gibi olur.

3590 ● Bu söz; bir dava, bir iddia gibi görünür. Fakat rüyâyı görenin rûhu; "Evet" der ve davanın doğruluğunun şahidi olur.

- Hikmet mâdemki müminin kaybolmuş malıdır, onu kimden duyarsa duysun, ona inanır.⁶⁶⁴
- Mümin kendisini o hikmetin yanında bulunca, nasıl şüphe eder, nasıl yanılır?
- Susamış bir adama; "Bardakta su vardır, koş o suyu al, iç!" dersen
- Susamış kişi; "Bu bir davadır ey davacı! Çekil yanımdan, git!" der mi?

3595 ● Yahut; "Bu gerçekten su mudur; içilebilir mi, saf su mudur? Bu hususta bir delil göster!" mi der?

- Yahut bir anne, süt emen çocuğuna; "Gel yavrum; ben senin annem!" dese
- Çocuk da; "Ey anne! Annem olduğuna dâir bana bir belge göster de gelip sütünü emeyim, açlığım geçsin, rahat edeyim!" der mi?

⁶⁶³ Tasavvuf erbâbınca bakışın çok önemi vardır. Gönlü mâsivâdan temizlenmiş bulunan kâmil insan, bakış ile bir kimsenin gönlündeki şeyi anlar; bakışı ile ona feyz verir. Bir de temiz bakış anlamına gelen "safâ nazar" vardır. "Gerçekten de Allah güzeldir, güzeli sever." (Câmi'ü's-Sağîr, c. I, s. 58) hadîsi gereğince bir güzele, güzel, şehvetsiz bakmak, onda Allah'ın güzelliklerini seyretmektir.

⁶⁶⁴ "Hikmet müminin kaybolmuş malıdır." (hadîs).

- Kalbinde manevî, ilahî zevk bulunan ve Allah sevgisi olan her ümmete peygamberin yüzü de mucizedir, sesi de.

- Peygamber dışardan seslenince, ümmetin rûhu içerden, gönülden secde eder.

- Çünkü can kulağı bu çeşit güzel sesi, dünyada hiç kimseden duymamıştır, işitmemiştir.

- O garip, eşi bulunmaz, o latîf sesin zevkinden kendinden geçer de; "Ben kullarıma kendilerinden daha yakınım." sesini Hakk'ın dilinden duyar.⁶⁶⁵

Yahya(a.s.)'in anasının karnında iken İsâ(a.s.)a secde etmesi

- Yahya'nın annesi, çocuğunu doğurmadan önce Meryem'in yanına gitmişti de ona gizlice demişti ki:

- "Kat'î olarak görüyorum ki, senin karnında manevî bir pâdişah vardır. O ulü'l-azm, her şeyi bilen bir peygamberdir."⁶⁶⁶

- Benim karnımdaki çocuk, senin karnındaki çocuğa secde etti de, onun 3605 secdesinden bedenime bir titreme düştü."

- Meryem de; "Ben de karnımdaki çocuğun secde ettiğini hissettim." dedi.

- Ahmaklar; "Böyle şey olmaz. Bu masalın üstüne bir çizgi çek!" derler. "Çünkü bu yalandır, yanlıştır."

- Çocuğunu doğururken Meryem akrabadan da, yabancından da uzakta idi.

- Çünkü; Hz. Meryem şehirden dışarı çıktı, doğurmadıkça şehre girmedi.

- Ancak çocuğu doğurunca, onu kucağına alıp, soyunun, sopunun yanına geldi.

⁶⁶⁵ "Ben kullarıma kendilerinden daha yakınım." Bakara Sûresi 186.

⁶⁶⁶ Peygamberlerin kitab ve şeriat sahibi olanlarına "ulü'l-azm" denir. İsâ Peygamber'e İncil nazil olduğu için "ulü'l-azm" peygamberlerdendir. Yahya (a.s.) kitab sahibi olmadığı için Mûsâ (a.s.)'ın şeriatına tâbî oluyor Tevrat'a göre hareket ediyordu.

- Yahya'nın annesi onu nerede gördü de karnındaki çocuğun secde ettiğini ona söyledi?"
  - Ufukların ötelinde, bütün yeryüzünde olup biten işleri ancak Hakk'tan ilhâm alanlar bilir, görür.
  - Yahya'nın annesi görünüşte uzakta bile olsa Meryem'in yanına gelebilir, onun gözüne görünebilir.
  - Beden kafes kesilir, göz göz olur; her taraftan bir pencere açılırsa, gözleri kapalı bile olsa, o kişi dostu görür.
- 3615 ● Ey zavallı kişi! Hz. Meryem'in baş gözü ile de, can gözü ile de görmediğini düşün; bundan ne çıkar? Sen bunun mânâ yönünü düşün; kısadan hisse al!
- 3622 ● Kardeşim, hikâye ölçeğe benzer. Mânâ da içindeki tanedir.
- Akıllı kişi, mânâ tanesini alır, alınıp götürülse bile ölçeğe bakmaz.
  - Her ne kadar aralarında bir söz yoksa da, sen gül ile bülbülün arasında geçenlere kulak ver; bunlar için yazılan şiirleri oku!
- 3625 ● Azîz dost! Mum ile pervânenin başından geçenleri, uydurulan hikâyeleri dinle de, sen söylenenlerin ötesine geç, mânâsını anla!
- Aslında bunlar arasında bir söz yok, mâcera yok, ama sözün sırrı var, mânâsı var. Sen kendine gel de yükseklerde uç! Mânâ yönüne var, baykuş gibi aşağılarda uçma!

Meyvesinden yiyenin ölmeyeceği bir ağacı arayış

- 3641 ● Bir bilgin masal olarak dedi ki: "Hindistan'da bir ağaç vardır.
- Kim o ağacın meyvesinden yerse, ne ihtiyarlar, ne de ölür."
  - Bir pâdişah bu sözü sâdik bir dostundan işitti. O ağaca, meyvesine âşık oldu.
  - Dîvan adamlarından bilgili birisini, o ağacı bulmak ve meyvesinden getirmek için Hindistan'a gönderdi.
- 3645 ● Adam o ağacı bulmak için Hindistan'da ve çevresinde yıllarca dolaştı durdu.
- Bu istenen şeyi elde etmek için şehir şehir gezdi; ne ada, ne dağ, ne de ova bıraktı.

- O ağacı kime sordu ise, sorulan kimse onun sakalına güldü. "Böyle bir ağacı arayan delidir." dedi.
  - Çok kimse de şaka ederek onun ensesine vurdular da; "Sen şu dünya dertlerinden kurtulmuş, murâdına ermiş, saf bir kişisin." dediler.
  - "Senin gibi gönlü temiz, saf bir kişinin bu araştırması boş olur mu? Lâf olsun diye hiç arar mısın?"
- Bu şekilde onunla alay etmeleri, eğlenmeleri de ona başka bir tokat 3650 oluyordu. Bu manevî tokat, onu maddî tokattan daha çok sarsıyordu.
- Alay ederek onu övüyorlar; "Ey azîz varlık!" diyorlardı "Filân yerde çok ulu bir ağaç vardır.
  - O ormanda yemyeşil, pek yüce, yaygın, her dalı kalın bir ağaç vardır."
  - Pâdişahın adamı herkesten bir çeşit haber duyuyor ve o ağacı bulmak için çok gayret sarfediyordu.
  - Adam Hindistan'da yıllarca dolaştı. Pâdişah da ona mallar, paralar gönderiyordu.
- O gurbet diyârında bir çok yorgunluklara katlandı. Nihâyet bıktı, 3655 usandı ve ağacı aramaktan âciz kaldı.
- Çünkü ona aradığından hiç bir iz görünmedi; boş bir haber peşinde koştu durdu.
  - Böylece onun ümit ipliği koptu ve aradığını artık aramaz oldu.
  - Geriye dönmeye, pâdişahın yanına varmaya karar verdi. Hem ağlıyor, gözyaşı döküyor, hem de durmadan yol alıyordu.
  - Pâdişahın adamının ümitsizliğe düşüp memleketine dönerken yolda konakladığı yerde, kerem sahibi, kutupluğa ermiş bir şeyh vardı.
- Garîp adam ümitsiz bir hâlde; "Ben o kutbun huzûruna gideyim. Onu 3660 ziyâret ettikten sonra yine yola düşerim." dedi.
  - "Belki onun duâsı benim yoldaşım olur. Çünkü gönlümün arzu ettiği şeyden ümidi kestim."
  - Gözü yaşlı olarak şeyhin huzûruna vardı. Bulut gibi gözyaşı yağırdırıyordu.
  - "Şeyhim!" dedi "acımanın ve esirgemenin tam zamanı. Ümitsizim; lûtfetmenin, iyilik etmenin vakti bu saattir."
  - Şeyh; "Açık söyle!" dedi. "Ne derdin var? Bu ümitsizlik nedendir? İstedğin ne idi? Ne yapmak istiyordun? Neye yüz tutmuşsun?"

- 3665 ● "Pâdişahlar pâdişahı, bir ağaç bulmak için beni seçti." dedi.
- "Dünyada eşi pek zor bulunur bir ağaç varmış. Onun meyvesinde âb-ı hayat gizli imiş.
  - O ağacı yıllarca aradım. Sarhoşların alayından, beni maskara yerine koymaktan başka hiç bir belirtisini bulamadım."
  - Şeyh güldü ve ona dedi ki: "Ey gönlü temiz, saf kişi! Bu ağaç, bilgili kişilerdeki bilgi ağacıdır. Yâni bilgi sahibindeki bilgidir.
  - O bilgi ağacı, çok büyük, çok yüksek, çok yayvandır. Allah'ın uçsuz bucaksız, her şeyi kaplayan büyük denizinden meydana gelmiş bir 'âb-ı hayat' tır.
- 3670 ● Ey hiç bir şeyden haberi olmayan kişi! Sen sûrete, görünüşe kapılmışsın da, bilgi ağacını bayağı ağaç sanmışsın. O yüzden de o ağacın dalından meyve koparamamışsın.⁶⁶⁷
- O bilgiye, bazen ağaç, bazen güneş, bazen deniz, bazen de bulut adı verilir.
  - Aslında o tektir, fakat yüzbinlerce eseri var, yüzbinlerce belirtisi vardır. Belirtilerinin en değersiz, en aşağısı da ölümsüz bir ömürdür.
  - O, bilgi olarak tektir, ama binlerce eseri, izi olduğu için, o tek bilginin sayısız adı var.
  - Bir adam senin baban olur, ama o bir başka birinin de oğludur.
- 3675 ● Bir başkasına kahırdır, düşmandır, başka birisine ise lûtuftur, iyiliktir.
- Bir tek insan olduğu hâlde onun yüzbinlerce adı vardır. Onun bir vasfı bilen, diğer vasıflarına karşı kördür.
  - Kim onu bir ad olarak ararsa, bir ada takılıp kalırsa, senin gibi ümitsizliğe düşer, perişan olur gider.
  - Sen, bu ağaç adına ne diye sarılıp kalırsın, ne diye muradına eremiyor, talihsiz oluyorsun?
  - "İlim (=bilgi) Hakk'ın sıfatlarındandır. Sen addan geç de sıfatlara bak: O sıfatlar seni zâta götürsün, yâni seni Hakk'a ulaştırısın.

⁶⁶⁷ Sevgili Peygamberimiz Efendimiz; "Cennet ağaçlarından bir ağaca rastladığımız zaman, onun gölgesinde oturun ve yemişinden yiyin!" diye buyurmuş. Sahabeden birisi: "Yâ Resûlallah! Cennet ağacına biz hayatta iken nasıl rastlayabiliriz? Yâni bu hal bize bu dünyada nasıl mümkün olur?" diye sormuş. Peygamber Efendimiz de bu soruya cevap olarak: "Gerçek bir bilgine rastladığımız zaman cennet ağaçlarından bir ağaca rast gelmiş olursunuz." diye buyurmuş. Dikkat edersek, bu hadis ile Resûlallah Efendimizin ilme ne kadar kıymet verdiği bir kere daha belirgin olur.

- Halkın ayrılığa, aykırılığa düşmesi ad yüzündendir, mânâyâ ulaşan ra- 3680 hat eder.

Üzümü her biri başka bir adla tanıyan
dört kişinin
üzüm için kavgaya tutuşmaları

- Bir adam dört kişiye bir miktar para verdi. "Bu para ile işinize yarayanı alın!" dedi. Dört kişiden biri; "Bu parayı engür'e verelim." dedi.
  - Öbür arkadaşı Arap idi. "Aksilik etme!" dedi. "Ben engür istemem, ineb isterim."
  - Onlardan birisi Türk idi. "Ben ineb istemem, üzüm isterim." dedi.
  - Rum olan bir başkası; "Bırakın bu lâfları!" dedi. "Bu para ile istafil alalım." dedi.⁶⁶⁸
- Derken dört kişi birbirleri ile çekişmeye, döğüşmeye başladılar. 3685 Çünkü adların anlamından haberleri yoktu.
- Onlar ahmaklıklarından, birbirlerine yumruk atıyorlardı. Çünkü bilgiden bomboş, bilgisizlikle dolu idiler.
  - Orada çeşitli dil bilir, sır sahibi üstün bir er bulunsa idi onları uzlaştırır, barıştırırdı.
  - Onlara derdi ki: "Ben bu para ile hepinizin istediğini alırım.
  - Hiç bir ard düşünceye kapılmadan, hile yoluna sapmadan gönlünüzü bana verirseniz, bu paranız istediğiniz şeylerin hepsini yapar.
- Bu paranızla dördünüz de muradınıza erersiniz. Dört düşman uzlaşır, 3690 birleşir.
- Sizin her birinizin sözü ayrılık belirtir, savaş doğurur; fakat benim sözüm uzlaştırır, birleştirir."
  - Yazık ki; Türk, Rum ve Arab'ın kavgasından engür ve ineb şüphesi çözülemedi.
  - Mânâ dillerini bilen bir Süleyman gelmedikçe, bu ikilik ortadan kalkmaz.

⁶⁶⁸ "İstafil" Rumca, "ineb" Arapça, "engür" Farsça üzüm demektir.

Hz. Süleyman'a
Allah tarafından peygamberlik verilince,
o, bütün kuşların dilini bildi.

- 3700 ● Süleyman(a.s.)'a Allah tarafından peygamberlik verilince bütün kuşların dilini bildi.
- Onun adâleti zamanında, ceylan kaplanla dost oldu, savaşı bıraktı.
  - Güvercin, doğanın pençesinden emîn oldu. Koyun, kurttan çekinmeye başladı.
  - Süleyman Peygamber düşmanlar arasında arabulucu oldu, onları barıştırdı. Bütün kuşlar arasında birlik görüldü.
  - Ey azgın gâfil! Sen bir karınca gibi ne diye tane peşinde koşup durmadasın? Aklını başına al da Süleyman'ı ara, onu bul!
- 3705 ● Madde peşinde koşana, yem arayana yem tuzak olur. Fakat Süleyman arayan, hem Süleyman'ı hem de yemi elde eder. Yâni hakîkatı bulur.
- Şu âhir zamanda can kuşları (insanlar, halk) bir an için olsun birbirlerinden emîn değildir. Halk nefsanî gıdalar yüzünden birbirine düşmüşlerdir.
  - Bizim devrimizde de bir Süleyman var; bizi barışa o kavuşturur, cevrimizi, cefâmızı ancak o yok eder.
  - Hiç bir ümmet yoktur ki, kendilerine Allah'ın rahmetini müjdeleyen, azabından korkutan bir peygamber gönderilmesin.
  - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Hiç bir ümmet yoktur ki o ümmette Hakk'ın halifesi, himmet sahibi, manevî güce sahip bir üstün varlık bulunmasın."⁶⁶⁹
- 3710 ● Vaktin Süleyman'ı can kuşlarının gönüllerini birleştirir ve onların gönüllerinde hiç bir toz ve pas bırakmaz. Hepsini sâfî ve berrak bir hâle getirir.
- Onların gönüllerini ana gönlü gibi şefkatle doldurur. Peygamber Efendimiz; "Müslümanlar tek bir can gibidir."⁶⁷⁰
  - Tek bir can oldular ama, Allah'ın Resûlü yüzünden oldular. Yoksa her biri, diğerine mutlak düşmandı.

⁶⁶⁹ Bu beyitte Fâtır Sûresi'nin 24. ve İsrâ Sûresi'nin 15. âyetlerine işâret var.

⁶⁷⁰ "Müslümanlar kardeşlerdir; takvâdan başka aralarında bir üstünlük olamaz." mânâsında bir hadis vardır. *Feyzu'l-Kadîr*, c. VI, s. 271.

Peygamber Efendimiz'in
kutluluğu yüzünden Ensar arasındaki düşmanlığın
dostluğa çevrilmesi

- Medine'de "Evs" ve "Hazrec" adlarında iki kabîle vardı. Bunlar; birbir- 3713
lerinin kanını içecek can düşmanları idiler.
  - Hz. Mustafa'nın feyzi ve müslümanlığın nûru ile onların eski kinleri yok oldu gitti.
  - O düşmanlar, önce bağdaki üzümler gibi, yâni üzüm salkımındaki ta- 3715
neler gibi birbirlerine bağlı idiler; birbirlerinin kardeşi idiler.
  - "Müminler kardeşlerdir." sözünün tesiri altında kaldılar da, sıkılmış üzüm taneleri gibi ezildiler, bir oldular.⁶⁷¹
  - Salkımdaki üzümler görünüşte birbirlerinin kardeşidirler, fakat sıkılıp ezilince birleşirler, tek bir sıra olurlar.
  - Kâfir koruk ile mümin üzüm birbirine zıttır. Çünkü biri ekşi, biri tatlıdır. Fakat koruk olgunlaşıp da üzüm hâlini alınca, aradaki zıtlık kalkar, o da üzümün iyi bir dostu olur.
  - Taş kesilen, ham kalan koruğu, Cenâb-ı Hakk, ezelde kendisine iman tatlılığı verilmeyen kâfire benzetmiştir.
  - O ne kardeş olur, ne de bir tek can olur. O, kötülükte iğrenç bir dinsiz 3720
olur, kahr.
  - O iğrenç dinsizin gönlünde gizlediği şeyleri, kaderin sırrını söyleyecek olursam, dünyada akıllar şaşar, anlayışlarda fitneler kopar, insanlar sapıklığa düşer.
  - Hakîkati göremeyen kör kâfirin sırrının söylenmemesi daha iyidir. Nasıl ki, cehennem dumanının İrem Bağı'ndan uzak kalması daha hoştur.⁶⁷²
  - Ümitsiz olmamak gerekir. Kâfir koruklara da Allah acır, onların içindeki istidadlı iyi koruklar, sonunda gönül ehlinin nefes ve terbiyesi ile müminlere karışır, bir tek gönül sahibi olurlar.
- ⁶⁷¹ "Müminler kardeşlerdir. Kardeşlerinizin arasını uzlaştırınız. Allah'tan korkun da Allah'ın merhametine ve rahmetine nâil olun!" Hucurât Sûresi 10.
- ⁶⁷² İrem Bağı: Âd Kavmi'nden Şeddâd'ın cennete benzesin diye Yemen'de yaptırmış olduğu bir köşk ile bahçenin adıdır. Buna "Direkli Köşk" adı da verilir. Bir kerpici altından, bir kerpici gümüşten imiş. Bahçesinde süt ile baldan dereler akarmış; derelerde çakıl taşı yerine inciler varmış.

- Hepsi de üzüm olmaya koşarlar. Aradaki ikilik, yâni korukluk ve üzümlük farkları ile beraber, kin ve kavgâ da kalkar.
- 3725 ● Korukların hepsi de üzüm olunca, kabuklarını yırtarlar, birbirlerine karışır, sıra olurlar. Böylece "vahdet" (=birlik) hepsinin vasfı olur.
- Böyle birleşme derecesine ulaşmayana dostu da düşman olabilir. Çünkü bu kimsede ikilik vardır. Fakat vahdet (=birlik) mertebesini bulanlar bütün insanları kendilerinden sayarlar, kendileri gibi görürler. Hiç kimse de kendine düşman olup, kendisi ile savaşa girmez.
  - Bütün varlıkların yaratıcısına, "küll"ün üstâdının aşkına âferin; yüzbinlerce zerreye birlik vermiş, onları birleştirmiştir.
  - İnsanlar, yollardaki toprak gibi dağınık idiler. Testi yapan üstâdın eli onları topladı, bir testi hâline getirdi.
  - Fakat su ve çamurdan olan bedenlerin birleşmesi tam birleşme değildir. Rûhların birleşmesi ona benzemez.
- 3730 ● Burada buna benzeyen şeyleri örnek olarak söylesem, aklın karışacağından, anlayışın dağılacığından korkarım.

Şimdi de bizi kurtaracak bir Süleyman vardır;
fakat biz o Süleyman'ı göremiyoruz.

- Şimdi de bir Süleyman vardır; fakat biz uzağı görmek neşesine kapılmışız da önümüzde bulunan Süleyman'ı göremiyoruz.
  - Uzağı görüş, yâni yakını bırakıp uzağa bakış, insanı kör eder. O da, yumuş bir kimsenin gözleri kapalı olduğu için önünü görmediği gibi, gâflet gözümüzü kapamış da önümüzdekini göremiyoruz.⁶⁷³
  - Biz ince ve derin sözlere dalmışız ve onların düğümlerini çözme sevdasını tutulmuşuz.
  - Düğümleri bağlayıp çözdükçe, soruyu cevabı artırıyoruz, sözü uzatıyoruz.
- 3735 ● Tuzanın bağını gâh çözüp gâh bağlayan, böylece de tam hüner sahibi olan kuş gibi.

⁶⁷³ Gaflet mânâ gözümüzü perdelediği için, bizde bulunanı, bize bizden yakın olanı göremiyoruz.

- O kuş, o vadadan, çayır çimenden mahrum kalır. Ömrünü düğüm çözüp bağlamakla harcar.
  - Düğüm çözmekte usta olduğu için, o hiç bir tuzakta kalmaz. Kalmaz ama, gün geçtikçe kanadı tutulur, uçamaz olur.⁶⁷⁴
  - Ey Hakk âşığı! Şu dünya hayatının karşına çıkardığı problemlerle, düğümlerle az uğraş da, aklının kolu kanadı kırılmasın.⁶⁷⁵
  - Yüzbinlerce kuşun kolu kanadı kırıldı da yine kazâ ve kader tuzağı giderilemedi.
- Ey harîs kişi! Nefislerine uyan kişilerin hâllerini *Kur'ân*'da oku da 3740 gör! "Şehirleri delik deşik ettiler, fakat kaçacak yer bulabildiler mi?"⁶⁷⁶
- Ey dünya işlerine dalmış, dünyalık için birbirleri ile kavgaya tutuşmuş gâfil kişiler, kavgacı kuşlar! Hepiniz de doğan gibi bir pâdişahın, yâni kâmil insanın dâvet sesine kulak verin!
  - Haydi şu çekişmeyi, şu ayrılığı bırakın da her yandan birliğe doğru yönelin, rûhunuz şad olsun!
- Nerede olursanız olunuz, yüzlerinizi onun tarafına döndürün. O, sizi 3745 huzûrdan men etmedi ki!
- Fakat biz kör kuşlarız, çok da terbiyesiziz. O Süleyman'ı, yâni zamanın üstün insanını hiç tanımamışız.
  - Baykuşların doğanlara düşman oldukları gibi, biz de velîlere düşman olmuşuz da, bu dünya harabesinde yerleşip kalmışız.
  - Bilgisizliğimiz, körlüğümüz yüzünden Hakk'ın velîlerini hor görmek, onları incitmek istiyoruz.
  - Halbuki bütün kuşlar (bütün Hakk âşıkları), Süleyman'ın, yâni Hakk'ın nûru ile nûrlanmışlardır. Onlar hiç suçsuzun kanadını yolarlar mı?

⁶⁷⁴ Bu ve bundan önceki iki beyitte geçen kuş; hakikat yolcusunu, Hakk âşığını göstermektedir. Hakk âşığının Hakk'ı ve hakikati bulmak için felsefî problemlerle, ilmî teorilerle aklını fikrini yormasını, gönül yolundan değil de akıl yolundan hakikate ulaşacağını sanmasını belirtiyor; didinmelerin boşa gideceğini ve aziz ömrün boş yere harcandığını açıklıyor.

⁶⁷⁵ Karşılaşılan konuları mecâzî ve bâtinî yorumlarla çözmeye çalışmak, aklı ve fikri yormak, beyhûde uğraşmaktan ibârettir.

⁶⁷⁶ Bu beyitte geçen âyet, Kaf Sûresi'nin şu meâldeki 36. âyetidir: "Zamanları halkından na kadar çok kişiyi, yâ Muhammed, senin kavminden önce helâk ettik. Onlar Mekke kâfirlerinden daha kuvvetli ve şiddetli idiler. Şehirler arasında yol kesmişler, (Bazı ticâret için mal götürüp getirmişler ve çok kazanç sağlamışlardı.) Onlar ölümden veyahut ilahî kazadan sığınacak bir yer bulabildiler mi?"

- 3750 ● Kanadını yolmak şöyle dursun, onlar âcizlere, güçsüzlere yem taşırlar. O kuşlarda, yâni velîlerde ayrılık, kin güdüş yoktur; o kuşlar çok hoş kuşlardır.
- Bu Hakk kuşlarının yâni velîlerin hüdhüdü (ilahî elçisi) yüzlerce Belkıs'ın yolunu açar, onları Hakk'a dâvet eder.⁶⁷⁷
  - Onların kargası bile görünüşte kargadır ama, aslında himmet doğanıdır. "Gözü ne kaydı, ne şaşırıldı." âyeti onun hakkındadır.⁶⁷⁸
  - Onların "lek lek" diyen leylekleri de zannı, şüpheyi tevhid ateşi ile yakarlar.⁶⁷⁹
  - Onların güvercinleri doğanlardan korkmazlar. Hatta doğanlar onların güvercinleri önünde baş kor, secde ederler.⁶⁸⁰
- 3755 ● Onların insanı hoş bir hâle getiren, vecd ve heyecan veren, kendinden alan bülbüllerinin gül bahçesi, kendi gönüllerindedir.
- Onların papağanları, dünya papağanları gibi şeker düşkün değildir. Onlar şeker sevdasından kendilerini kurtarmışlardır. Çünkü ebedî şekeri kendi içlerinde bulmuşlardır.
  - Onların tâvus kuşlarının ayakları, dünya tâvuslarının kanatlarından daha göz ahcıdır, daha güzeldir.

⁶⁷⁷ Belkıs: Yemen'de bulunan Sabâ şehrinin kraliçesi idi. Hüdhüd kuşu, Süleyman Peygamber'in davet mektubunu götürüp onun sarayına bıraktı. Belkıs da kalkıp Kudüs'e geldi, Süleyman (a.s.)'la görüştü.

⁶⁷⁸ Bu beyitte Necm Sûresi'nin şu 17. âyetine işaret edilmektedir; "Muhammed'in gözü oradan ne kaydı, ne de onu aştı."

⁶⁷⁹ Her şey canlı, cansız, bütün varlıklar Allah'ı zikretmektedir. Bunların zikri bazılarının sandığı gibi "hâl dili" ile, yâni hayâlen öyle tasavvur edilir değil, kulakla duyulabilecek gerçek bir dil ile zikrederler. *Kur'ân*'da da; "Siz onların tesbîhlerini anlamazsınız." diye buyurulduğu gibi Muhiddin Arabî de *Füsûsu'l-Hikem*'in Nûh faslında ve *Fütûhât-ı Mekkiyye*'nin 12. bâbında bu husûsu açıklamaktadır. Mevlâna da *Dîvân-ı Kebîr*'inde bir gazelinde;

شیخ مرغان ست لکلك لکلکش دانی که چیست

حمد لك والشكر لك و الملك لك يا مستعان

"Leylek kuşların şeyhidir. Onun leklek demesi nedir biliyor musun? Allahım! Hamd senindir, şükür senindir, mülk de senindir", demektir.

⁶⁸⁰ Doğanlar madde dünyasının pâdişahları; güvercinler velîleri temsil etmektedir. Hükümdârlar zaman olur velîlerin önüne baş korlar.

- Pâdişahların besledikleri papağanların sesleri, kuru bir sestem ibârettir. Hâlbuki Süleyman kuşlarının dili, yâni Hakk âşıklarının sesi bambaşkadır.⁶⁸¹
- Ey gâfil! Sen kuşların sesini ne bileceksin? Çünkü sen bir an bile olursun Süleyman'ı görmemişsin.
- Sesi insana manevî zevk veren, insanı kendinden alan o kuşun (kâmil insanın) kanadının etkisi, doğudan da dışarıdadır, batıdan da.
- O kuşun sesinin âhengi, "Kürsî"den yer altına kadar gider ve yer altından da tâ Arş'a kadar yükselir.⁶⁸²
- Bu Süleyman'a (insan-ı kâmil'e) uymadan uçan kuş, yarasa gibi karanlığa âşıktır.
- Ey kötü yarasa! Süleyman'a alış da ömür boyu karanlıkta kalma!
- Süleyman tarafına bir arşın gidecek olursan, sen de arşın gibi ölçü kutbu kesilir, her tarafı ölçer biçersin.⁶⁸³
- Süleyman tarafına topallaya topallaya, sürüne sürüne gitmeye çalışsan, sonunda bütün topallıktan kurtulur, sürünmeyi bırakır, ayağa kalkarsın.

Tavuk tarafından büyütülen kaz yavrularının hikâyesi

- Seni kümesteki tavuk kanadının altında yetiştirdi. Sana dadı gibi o baktı. Ama sen kaz yavrususun.
- Senin anan hakikat deryâsının kazı idi. Fakat sana bakan, seni büyüten dadın, bu toprağa mensuptu, bu toprağın kulu idi ve bu kuru toprağa tapardı.
- ⁶⁸¹ İnsanların gönlünden gelmeyen süslü sözleri, boş bir sestem ibârettir. Fakat ilhâmını gönülden alan, Hakk'ı gönülden hissedem kâmil insanın sesi sıcak, samimî, başka türlü bir sestir. Burada Mevlâna; mânâsız, kof, içi boş olan sözleri, kelimeleri hükümdârların beslediği papağanların sözlerine benzetiyor. Velîlerin konuşmalarını da Süleyman kuşlarının, yâni Hakk âşıklarının konuşmaları olarak yorumluyor.
- ⁶⁸² Kâmil insanın sesi bütün cihanı kaplar; sonsuzdur. Çünkü onun sesi Hakk'ın sesidir. O Hakk'ta fanî olduğu için benlikten kurtulmuştur. Bu yüzden onun sesi beşerî değildir, kendine ait değildir.
- ⁶⁸³ Böylece bütün mahlûkatın en mükemmeli olursun; her şeyin değerini biçebilirsin.

- Senin gönlünde denize karşı duyduğun özlem, canındaki o huy, o deniz sevgisi sana anandan gelmiştir.
  - Gönlünde kuruluğa, şu kuru toprağa, dünyaya olan istek de seni büyüten dadından geliyor. Dadiyı bırak; çünkü onun niyeti kötüdür.
- 3770 • Sen dadiyı şu kuru toprakta bırak da yürü, kazlar gibi mânâ denizine dal!
- Eğer senin tabiatının anası seni sudan korkutursa, sen korkma; denize doğru koş!⁶⁸⁴
  - Sen kaz gibi, hem karada hem de denizde yaşayabilirsin. Sen kokmuş kümesli tavuk değilsin.⁶⁸⁵
  - Sen Hakk'ın; (ولقد كرمنا بني آدم) "Âdemoğullarını yücelttik."⁶⁸⁶ âyetinin pâ-dişahısın. Hem karada, hem denizde gezebilirsin.
  - *Kur'ân*'da; "Canla onları denizde taşıdık." buyurulmuştur. Sen de kara gibi olan tabiat âleminden, deniz gibi olan can âlemine koş!
- 3775 • Meleklerin kara tarafına, yâni tabiat yönüne yolu yoktur. Hayvan cinsinin de denizden, yâni rûh âleminden haberi yoktur.
- Ey insan! Sen beden bakımından hayvansın, rûh bakımından da melklerden sin. Bu yüzden hem karada yürür gidersen, hem de gökyüzünde.
  - İnsan, bu görünüşle, bu sûretle "Sizin cinsinizdenim." der, ama gönül bakımından "vahye kabiliyetli"dir.⁶⁸⁷
  - İnsan denilen şu varlık, topraktan yaratılmış bedeni ile yeryüzüne düşmüş, yeryüzünde dolaşır durur. Hâlbuki rûhu ile güzelim gökyüzünde dolaşmada.
  - Ey oğul! Biz hepimiz su kuşlarıyız; bizim dilimizi tam olarak ancak deniz bilir.

⁶⁸⁴ Eğer senin tabiatının anası, yâni nefsin seni mânâ suyundan korkutursa, sen ona kulak asma; hakikat denizine doğru koş, kendini o denize at!

⁶⁸⁵ Hz. Mevlâna; insanı hem zâhir, hem de bâtın âleminde bulunmaya istidadı, kabiliyeti olduğunu anlatmak için, onu hem karada, hem denizde yaşayabilen kaz'a benzetiyor. İnsan tabiatını da, tavuğa teşbih ediyor. Tabiatın seni denize girmekten ve hakikat deryasına dalmaktan korkutursa da, onu dinleme; hakikat denizine doğru koş, diyor.

⁶⁸⁶ Bu ve müteâkip beyitte İsrâ Sûresi'nin 70. âyetine işâret edilmektedir.

⁶⁸⁷ Bu beyitte Kehf Sûresi'nin şu meâldeki 110. âyetine işâret var. "Habîbim de ki: 'Ben de sizin gibi insanım, fakat bana Allah tarafından vahyolunuyor.'"

- Şu hâlde Süleyman denizdir, biz de kuşuz. Ebedî olarak Süleyman'da 3780 gezer dururuz. Onunla beraberiz, ondan asla ayrı düşmeyiz.⁶⁸⁸
  - Süleyman'la gel, ayağını bas ki, su, Dâvud'a yaptığı gibi sana da yüzlerce zırh yapsın!⁶⁸⁹
  - O Süleyman burada herkesin gözü önünde, fakat kıskançlık (ilahî gayret) sihir yapmada ve gözbağı olmadadır.⁶⁹⁰
  - Bilgisizliğimizden gâflet uykusuna dalmışız ve boş şeylerle oyalanmamız yüzünden, O bizim gözümüzün önünde olduğu hâlde, O'nu görememekte ve ümitsizlikle dolaşmaktayız.⁶⁹¹
  - Gök gürlemesi susuzun başını ağrıtır. Bilmez ki, o kutlu bulutlardan rahmet yağacaktır.
- Susuzun gözü, akar suda kalmıştır. Gökten yağın yağmurun tadından 3785 haberi bile yoktur.
- O kimse himmet atını sebeplere doğru sürer de, sebepleri yaratandan perdelenir.
- Fakat sebepleri yaratana apaçık gören kişi, nasıl olur da dünya sebeplerine gönül verir?

⁶⁸⁸ Biz bütün kâinatı kaplamış olan "ilahî rûh" içindeyiz; O'ndan ayrı değiliz. Bizde bulunan nefha ile O'nda yok olmuşuz. Her ne kadar o ilahî rûhdan haberdar değilssek de, biz O'nda yaşıyoruz, O'nda hareket ediyoruz. Böylece bizim daima Hakk'la beraber bulunuşumuz, O'nunla beraber yaşayışımız ile "seyr-i ma'a'llah" bir tecellî etmektedir. "Ol mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler." (=Balıklar denizin içinde yaşarlar ama denizi bilmezler.) Biz de O'nda yaşadığımız hâlde, O'nu bilemiyoruz. Ârifler bize haber vermektedirler.

⁶⁸⁹ "Süleyman'la gel!" demek, Allah'ın lûtfuna ve ihsanına nail olarak, O'nu gönlünde hissederek "seyr-i ma'a'llah" hali ile, O'nunla beraber gel; ayağını hakikat deryasına bas da su rüzgârın üzerinde yaptığı kırışıklarla Davud (a.s.)'a yaptığı gibi sana da zırhlar yapsın, seni o zırhlarla nefsanî arzuların hücumundan korusun.

⁶⁹⁰ Burada "Süleyman"dan maksat; Cenâb-ı Hakk'tır. "Ey insanlar! Nerede olursanız olunuz, Allah sizinle beraberdir." (Hadîd Sûresi 4) gereğince Cenâb-ı Hakk; daima bizimle hâzır ve nâzır ve bize bizden yakındır. Fakat O'nun gayreti, yâni kıskançlığı, görünmesine mâni olmaktadır.

⁶⁹¹ Mevlâna *Divan-ı Kebir*'inde; "Dostumuzla beraber oturmuşuz; onun yanındayız. Öyle olduğu halde dosta; 'Ey dost! Dost nerede?' diye soruyoruz." diye buyuruyor.

Hacıların çölde yapayalnız buldukları zâhidin kerâmetlerine şaşırıp kalmaları

- Çöl ortasında bir zâhit vardı. Kendilerini hep ibâdete veren (=abbâdiye)ler gibi ibâdete dalmış, kendinden geçmişti.⁶⁹²
- Hacılar memleketlerinden kalktılar, zâhidin bulunduğu çöle geldiler ve o susuz çölde oturan zâhidi gördüler.

- 3790 ● Zâhidin oturduğu yer susuz, kupkuru idi. Fakat kendisinin tabiatı yaştı, yumuşaktı. Sam rûzgârı ona ilaç olmuştu.
- Hacılar onun yalnızlığına ve çölün âfetleri içinde selâmette oluşuna, mutluluğuna şaşırıp kaldılar.
  - Kum üstünde namaza durmuştu, ama kum da pek sıcaktı. Hem de tenceredeki suyu kaynatacak kadar sıcak.
  - Görsen dersin ki; çayırılıkta, çimenlikte, güller arasında mest olmuş, kendinden geçmiş yahut da buraka, düldüle binmiş mutlu bir kişi.⁶⁹³
  - Yahut ayağını ipek halılara, yumuşak kumaşlara da basmış, çölün sam yeli ona seher yeli, sabâ rûzgârı gibi geliyordu?

- 3795 ● Hacılar dervişin namazını ve duâsını bitirmesini beklediler.
- O fakir kendinden geçti. Kendine gelince hacılardan gönül gözü açık biri,
  - Zâhidin ellerinden, yüzünden suların damladığını, elbisesinin abdest suyundan ıslandığını gördü.
  - Ona; "Bu su nereden geliyor?" diye sordu. Zâhit; "Gökten geliyor." demek ister gibi, elini kaldırıp gökyüzüne işaret etti.
  - O gönül gözü açık kişi sordu ki: "Kuyu yokken, kuyudan çekecek ip mevcut değilken, istediğin zaman su geliyor mu?"

- 3800 ● "Ey din sultânı, ey ermiş kişi!" dedi. "Müşkilimizi hallet de, senin manevî hâlin bizi yakîne, yâni tam inanca götürsün.

⁶⁹² Abbâdiye: Kelimenin manasından da anlaşılacağı gibi, aşırı derecede ibâdetle meşgul olanlar. Bunlar çeşitli kabîlelerden gelen kişilerdir. Çölde yaşarlar ve ibâdetle meşgûl olurlarmış.

⁶⁹³ Burak: Peygamber Efendimiz'in miraç gecesinde bindiği söylenen bineğin adı. Düldül: Bir katır adı. Mısır hükümdârı tarafından Peygamber Efendimiz'e hediye edilmişti. Hz. Peygamber, bir çok savaşlarda bindiği bu güzel beyaz katırı, Hz. Ali Efendimiz'e ihsan buyurmuştur.

- Bize sizlerden bir sır göster de, bellerimizdeki zünnarları koparıp atalım. Yâni velîleri inkâr ederken imana gelelim."
- Zâhit gözlerini gökyüzüne çevirerek; "Allahım! Hacıların isteklerini yerine getir!" diye duâ etti.
- "Ya Rabbî! Ben rızkımı gökten aramaya alıştım. Çünkü sen bana göklerden bir kapı açmışsın.
- Ey mekânsızlık âleminde mekân göstermiş olan Allahım! فى السماء (Ey insanlar; sizin rızkınız gökyüzündedir!) diye buyurmuşsun."

- Zâhidin bu münacatı, bu yakarışı sırasında gökyüzünde, su taşıyan fil 3805 gibi kocaman hoş bir bulut peydâ oldu, belirdi.
- Sonra bardaktan boşanırcasına, yağmur yağmaya; çukurları, oyukları, mağaraları doldurmaya başladı.
- Bulut su tulumlarından boşanırcasına gözyaşı dökmede idi. Hacıların hepsi de tulumlarını açtılar.
- İşte bu şaşılacak işler yüzünden insanların bir kısmı bellerindeki zünnarları kesip atarlar; velîler hakkındaki yanlış düşüncelerini terkederler.
- Bir kısmının da bu şaşılacak şey yüzünden inancı artar. Allah doğruyu herkesten daha iyi bilir.
- İnsanlar içinde bazıları da bu gibi kerâmetleri kabul etmediler. Onlar 3810 ham rûhlar olup ebedî olarak nasipsiz kaldılar. Bizim sözümüz de burada bitti.

İkinci Cildin Sonu

İkinci Cilt

<i>Mesnevî-i Şerif</i> 'in ikinci cildine Hz. Mevlâna'nın yazdığı önsöz.....	255
<i>Mesnevî</i> 'nin yazılmasının bir müddet gecikmesi.....	256
Hz. Âdem'in dünyaya sürgün edilmesi.....	257
Ma'rifet güneşi.....	260
Gönül aynası.....	264
Hz. Ömer zamanında birisinin hayâlini, yâni kaşındaki beyaz kılı ramazan hilâti sanması.....	267
Bir yılancının başka bir yılanıdan yılan çalması.....	269
Îsâ (a.s.)'ın yol arkadaşının ondan kemikleri diriltmesini istemesi.....	269
Sûfînin hizmetçiye hayvanını tumar etmesini söylemesi, hizmetçinin de "Bıktım usandım." demesi.....	272
Aslında sûfî hakikat avcısıdır.....	276
Cenâb-ı Hakk'ın mahlûkâtı yaratmak hususunda meleklerle müşâveresi.....	277
Yabancı kimdir?.....	279
Pâdişahın, doğan kuşunu ihtiyar köylü kadının evinde bulması.....	284
Şeyh Ahmed Hıdraveyh -kaddesallahu sırrıhi'l-azîz-'in Hakk'ın ilhâmîyle borçlular için helva satması.....	287
Bir kişinin bir zâhidi "Çok ağlama ki gözün kör olmasın." diye korkutması.....	292
Taklit her iyiliğe bir âfettir.....	292
Bir köylünün karanlıkta kendi öküzü sanarak arslanı okşaması.....	294
Sûfîlerin semâ meclisi tertip etmek için misâfirin eşeğini satmaları.....	295
Kadı tellâllarının bir müflisi <i>şhirdc dolaştırarak halka bildirmeleri</i>	300
Kanaat, Hayâl, İman, Sabır. Allah'ın has kullarını dâvet ettiği kanaat ziyâfetinden uzak kalan kimse, pâdişah bile olsa, dilenci gibi aç gözlüdür.....	304

Şeytanın insanlara yaptıkları.....	306
Varlıktan yokluğa dönüş.....	307
İnsanların bazıları gözle görülen güzelleri, güzellikleri değil de görünmeyen güzeli, güzellikleri sevmek mutluluğuna ermişlerdir	309
Harap ev.....	312
İş sahibi, iş yurdu	314
Halkın bir suç yüzünden anasını öldüren kişiyi kınaması	317
Peygamberler ve velîler.....	318
Her devirde peygamber yerine bir velî yaşamaktadır.....	320
Pâdişahın yeni satın aldığı iki köleyi imtihan etmesi.....	324
Testiye bakma, içindeki suya bak.....	334
Pâdişahın has bir kölesine saraya mensup adamların haset etmeleri.....	335
İnsan kendi ayıbını görmez de başkasının ayıbını görür, söyler.....	338
Cömertlik ve cimrilik	338
Kur'ân'ın nûrunu görmeğe çalış, bakışını, düşünceni doğrult da şüpheye düşüp sorular sorma	339
Allah'ın kudreti, lûtfu, keremi ve kâinâtı kaplayan sonsuz mübarek nûru	340
Gerçekten de insanın asıl gıdası Allah'ın nûrudur.....	342
Bir doğan kuşunun virâne de baykuşlar içine düşmesi	346
Sûret, dış görünüş bir çok kişileri yoldan ~~çıkarmıştır~~ , söyler.....	350
Duvarın üzerinde bulunan susamış bir kişinin suya kerpiç atması	351
Gençlik günleri.....	353
Bir vâlinin yola dikenli çalı dikene "Diktiğin dikenleri sök." diye emir vermesi.....	354
Aklını başına al; ömür güneşi batmak üzere	356
Hakk nûru deniz gibidir, duyu ise bir çiğ tanesidir	358
Bu cihan ilâhî kudretin önünde bir saman çöpüne benzer.....	359
Gönül dağlarında duyulan bu ses kimin sesidir?.....	362
Vahdet küpünün rengi Allah boyasıdır.....	364
Hakikat denizi	365
Gönül havuzundan hakikat denizine gizli bir yol vardır.....	366
Hakk âşıkının gönlü, içinde aşk ateşi yanan bir ocak gibidir.....	367
Zünnûn-i Mısırî -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- hazretlerinin hatırını sormak için dostlarının tumarhâneye gelmeleri.....	369
Kâmil insan bir damla içinde gizlenmiş bir güneştir.....	372
Yûsflar çirkin kişilerin hasedinden korkarlar	373
İnsanın varlığı bir ormana benzer	373
Efendisinin Lokman'ın zekâsını anlamaya çalışması.....	375
Sevgi ancak âriflere verilmiştir	381
Hocası ile kendini bir gören talebe.....	385
Kendisine mektup getiren Hüdhüd'ün küçücük çenesi Belkıs'ın gönlünde Hz. Süleyman'a saygı uyandırdı	386
Bir filozofun "Suyu kaynağından keserse.." âyetini inkâr etmesi.....	389
Hikmet teşrifâtçı gibidir, insanı pâdişaha götürür.....	393

Mûsâ (a.s.)'ın bir çobanın candan yakarışını, münâcâtını hoş görmemesi	396
Kan pistir, ama azıcık su ile temizlenir; ya insanın içindeki mânevî pislikler ne ile temizlenir?	400
Mûsâ(a.s.)'ın Cenâb-ı Hakk'tan zâlimlerin gâlip gelmelerindeki sırrı sorması	402
Bir emîrin, ağzına yılan kaçan birisini incitmesi	406
Bir adamın ayının yaltaklanmasına, vefâsına güvenmemesi.....	409
Dünyada çok iyi kalpli örnek insanlar da vardır.....	412
Kör bir dilencinin; "Bende iki türlü körlük var." demesi	414
Her cins, kendi cinsini sever.....	415
Bir delinin Calinus'a yaltaklanması; Calinus'un da bundan korkması	417
Bir kuşun kendi cinsinden olmayan bir kuşla beraber uçmasının ve tane toplamasının sebebi	418
Hz. Peygamberimiz'in hasta bir sahabeye hatır sormaya gitmesi ve "Kendine hastalık isteme!" diye duâ öğretmesi	419
Hasta yoklamanın, hastanın hâlini hatırını sormanın faydası.....	423
"Hastalığında niçin benim hâlîmi hatırını sormaya gelmedin?" diye Hakk Teâlâ'nın Mûsâ(a.s.)'a vahyetmesi.....	424
Bir bahçıvanın sûfî, fakih ve alevîyi birbirinden ayırıp yalnız bırakması	426
Ermiş bir zâtin Bâyezid-i Bestamî hazretlerine; "Kâbe benim; etrafımda tavaf et!" demesi	429
Hastalık, ağrı, sızı; içinde merhametler bulunan bir hazinedir.....	431
Sonunda pişmân olmamak için, yapacağın işlerde danışman, müşâvere etmen gerekir	432
Ey felek! Acımay; Allah'ın rahmetinden, acıyıştından öğren!	433
Seyyid Ecelî'nin "Neden bir fahişeyi nikahla aldın?" sorusuna "Delkak"ın özür getirmesi.....	435
Bir kişinin, kendini deli gösteren büyük bir zâta hile ile söz söyletmesi.....	436
Eğer senin yakîn ve gönül gözün açık ise her yerde bir velîyi görebilirsin	438
Bir köpeğin kör bir dilenciye saldırması.....	439
Muhtesibin, yıkılıp yerlere düşmüş olan bir sarhoşu zindana çağırması.....	442
Gösteriş için, mevki sahibi olmak için, her tarafı fâre gibi delik deşik eden araştırmalar yapan kişiler de vardır. Fakat onlar hakîkate ulaşamazlar. Çünkü ledün ilminin nûru onları Hakk kapısından sürer, uzaklaştırır.	443
Bu dünya Tih Sahrası gibidir.....	445
Büyük acılar, dayanılmaz ızdıraplar ilahî afvın doğacağına bir müjdesidir.....	447
Cehennem huylu, cehennem ateşli nefsin kötülüklerini ibâdetle, iyiliklerle temizleyiniz, arıtınız.....	450
Bedenini beslemeye, onun ihtiyaçlarını gidermeye çalışıyorsun; rûhunu beslemek için de çalış!	453
İblis'in "Namaz vakti geldi, kalk!" diye Muâviye'yi uyandırması.....	454
Bir kadının kadılıktan şikâyet etmesi, vekilinin de ona cevap vermesi.....	465
Özü temiz, ihlâs sahibi birisinin cemaatle namaz kılmayı kaçırmasından ötürü duyduğu üzüntü ve içyanışı.....	466
Ev sahibinin hırsız yakalamak üzere iken, birisinin seslenmesi yüzünden hırsız kaçırması	466

Münâfıkların İslâm'a zarar verecek bir mescidi (Mescid-i Dırâr'ı) yapmalarının hikâyesi.....	469
Kaybolmuş devesini arayan ve onu herkese soran kişinin hikâyesi	476
Herkes görünmeyi, yâni Cenâb-ı Hakk'ı bir sıfatla sıfatlandırır.....	479
Kendisinde bulunan hayrın ve şerrin meydana çıkması için her şeyin imtihan edilmesi.....	482
Bir Hindlinin kendisini de uğraştıran, kendisinin de başına belâ olan bir iş yüzünden, arkadaşı ile kavga etmesinin hikâyesi.....	483
Oğuzların, birini korkutmak için başka birini öldürmeye kalkışmaları.....	485
Doğru yolu göstermek, insanlığı öğretmek bakımından peygamberlerle velilerin varlıkları kendilerine manevî bir nimetken, buna şükretmeyip de benliğe kapılanların, kendilerini beğenen ve herkesten üstün görenlerin hâlleri.....	486
Yaşı ilerlemiş bir adamın hastalıklardan hekîme şikâyet etmesi; hekîmin de ona cevap vermesi.....	489
Babasının cenâzesi önünde feryâd eden bir çocuk ile Cuha'nın hikâyesi.....	491
Yûnus(a.s.)'ın balık karnından kurtuluşunun sebebi ve rûhun nefisten halâsı.....	493
Bir bedevînin çuvala kum doldurması ve bir filozofun da onu kınaması.....	495
İbrahim Edhem hazretlerinin deniz kıyısında gösterdiği kerâmetler.....	497
Gönül sahibi erlerin huzurunda gönlünüzü koruyun, sakın içinizden onları inkâr yoluna sapmayın!.....	498
Ârifin gaybı gören nûr ile duygularının aydınlanması.....	499
Bir yabancınn, bir hâl bilmez bir şeyhin aleyhinde bulunması ve mürfdinin de ona cevap vermesi.....	506
Kâmil insanın, şeyhin hakikatini görmeyenin imandan haberi yoktur.....	510
Bir kişinin "Allah benim suçuma bakmıyor, işlediğim günâhlara karşılık bana bir şey yapmıyor." demesi ve Şuayb(a.s.)'ın da ona cevap vermesi	513
Bir fârenin bir devenin yularından tutup çekmesi ve bu yüzden kendini üstün görmesi, gurura kapılması.....	515
Gemide hırsızlıkla suçlanan bir dervişin kerâmetleri	519
Şeyhin önünde çok konuşan bir sûfiyi arkadaşlarının kınaması.....	521
"Çok uyuyor" diye ayıplanan sûfinin sözleri.....	523
Doğruluğuna kendisi şahit olan bir dava.....	525
Yahya(a.s.)'ın anasının karnında iken İsâ(a.s.)a secde etmesi	527
Meyvesinden yiyenin ölmeyeceği bir ağacı arayış.....	528
Üzümü her biri başka bir adla tanıyan dört kişinin üzüm için kavgaya tutuşmaları.....	531
Hz. Süleyman'a Allah tarafından peygamberlik verilince, o, bütün kuşların dilini bildi.....	532
Peygamber Efendimiz'in kutluluğu yüzünden Ensar arasındaki düşmanlığın dostluğa çevrilmesi	533
Şimdi de bizi kurtaracak bir Süleyman vardır; fakat biz o Süleyman'ı göremiyoruz.....	534
Tavuk tarafından büyütülen kaz yavrularının hikâyesi.....	537
Hacıların çölde yapayalnız buldukları zahidin kerâmetlerine şaşırıp kalmaları.....	540